

RIKSDAGENS

PROTOKOLL

Nr 3

ANDRA KAMMAREN

1963

18—22 januari

Debatter m. m.

Fredagen den 18 januari

	Sid.
Svar på fråga av herr Nordgren ang. viss komplettering av sjöräddningstjänsten	3
Interpellationer av:	
herr Larsson i Umeå ang. anslag ur lotterimedelsfonden till kulturfrämjande åtgärder	5
herr Eriksson i Bäckmora ang. slaktdjursavgiften på fläsk	5
herr Persson i Heden ang. åtgärder mot halka på vägarna	6
herr Holmberg ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid	7

Tisdagen den 22 januari f. m.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.	9
---	---

Tisdagen den 22 januari e. m.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)	89
--	----

Fredagen den 18 januari

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 11 innevarande januari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herrar Christenson i Malmö och Andersson i Ryggestad enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, herr Christenson i Malmö under tiden den 14—den 21 januari och herr Andersson i Ryggestad från och med den 14 innevarande januari tills vidare.

Herrar Christenson i Malmö och Andersson i Ryggestad beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3

Svar på fråga ang. viss komplettering av sjöräddningstjänsten

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat chefen för kommunikationsdepartementet, om denne — mot bakgrunden av de stora risker som sjöfolket löper i nuvarande is- och väderlekssituation — ämnar komplettera sjöräddningstjänsten med en till Hälsinge flygflottilj i Söderhamn baserad helikopter.

Då frågan avser en ärendegrupp, som fortfarande intill den 1 juli 1963 handlägges inom handelsdepartementet, ankommer det på mig att besvara den samma.

Jag vill svara följande.

En av marinens helikoptrar har under de senaste stormdygnen tillfälligt ombaserats från Berga utanför Stockholm till Söderhamn. Undersökningar

pågår inom marinledningen i samråd med sjöfartsstyrelsen om förutsättningar föreligger även för en mera stadigvarande basering av en helikopter i Söderhamn. Som ett alternativ på kort sikt håller isbrytarledningen sedan omkring en vecka också på med att undersöka möjligheterna att i söderhamnsområdet förlägga en av de till sjöfartsstyrelsen kontraktsbundna helikoptrar, vilka tillhör enskilt företag. Dessa undersökningar beräknas leda till resultat inom de närmaste dagarna.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det snabba svaret på min fråga. Jag ber också att å befolkningens och framför allt å sjöfolkets vägnar få framföra ett särskilt tack för den snabba åtgärd som vidtagits i ärendet under de senaste dagarna.

Vi hade ju frågan uppe till diskussion redan för två år sedan efter den katastrof som inträffade vid jultiden 1960. Statsrådet hänvisade då till en undersökning som skulle göras av flygvapnet rörande användande i större utsträckning av helikoptrar inom sjöräddningstjänsten. Erfarenheten av händelsen utanför söderhamnskusten den gången säger oss, att den då nödställda besättningen kunde hämtas i land endast med utnyttjande av helikopter och alltså inte på det traditionella sättet, d. v. s. med fartyg. Under de senaste dagarna har liknande tillbud och även en katastrof inträffat. En helikopter skulle under dessa förhållanden säkerligen ha varit till stor nytta.

Svar på fråga ang. viss komplettering av sjöräddningstjänsten

Då det nu av statsrådets svar synes framgå att en helikopter tillfälligt stationerats vid F 15 och att alla möjligheter undersöks att få densamma stadigvarande baserad där uppe ber jag att än en gång få tacka för svaret och den viktiga åtgärden.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att fortsätta diskussionen med herr Nordgren. Men jag undrar om jag ändå inte skall lämna den upplysningen, att hittills företagna utredningar i den fråga som herr Nordgren berörde, när han tog upp spörsmålet för två år sedan, har givit vid handen att helikoptrar som komplement kan vara till nytta i sjöräddningsverksamheten. Däremot är det mycket tveksamt, hurvida man kan begagna dem i den utsträckning som herr Nordgren kanske tänker sig. Frågan om hur sjöräddningstjänsten skall utrustas har också i hög grad komplicerats av att man nu undersöker möjligheterna att använda s. k. svävfarkoster, d. v. s. farkoster som går ovan vågorna, inom sjöräddningsverksamheten. Det är av den anledningen som den utredning, som jag berörde i svaret på herr Nordgrens fråga för två år sedan, ännu inte avslutats.

Härefter meddelade herr talmannen, att herr Hamrin i Kalmar begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten.

I enlighet härmed lämnades ordet till

Herr HAMRIN i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! Sjøräddningstjänsten är ju en mycket betydelsefull fråga, som blir aktuell varje gång vi får sådana isvintrar som vi nu har. I en interpella-

tion 1961 frågade jag inrikesministern om denna sak, som jag tycker det finns anledning att ta upp i större sammanhang och med litet större energi än genom att bara försöka klara den akuta situation som uppstår, när vi får en hård snö- och isvinter.

Det gäller här inte bara räddningen av sjöfolk, utan det är också fråga om kontakten med befolkningen i de av isen och snön isolerade trakterna, ett problem som vi ständigt har kännning av nere på ostkusten och i kalmartrakten framför allt när det gäller befolkningen på Öland. Där är man ju i alldeles särskilt hög grad utsatt för väder och vind.

Det gäller heller inte enbart räddningen av den civila befolkningen, utan det är också ett militärt krav att vi får en räddningstjänst som verkligen fungerar och som man kan lita på. Jag vet att många av de värnpliktiga som tjänstgör vid flygvapnet är djupt bekymrade över att sjöräddningstjänsten inte är ordnad så att de har en verklig chans att klara sig, om de tvingas hoppa över öppen sjö. Nu har man i flygvapnet visserligen fått en overall, som påstås kunna klara dem i två timmar — tidigare hade de ingen möjlighet att leva längre än tio à tjugu minuter, om de blivit tvungna att under de tre kallaste månaderna hoppa i öppen sjö — men den räddningsmöjligheten bör om möjligt kompletteras med en effektiv användning av helikoptrar.

Jag fick 1961 den upplysningen av inrikesministern att flygvapnet skulle utrustas med ett tillräckligt antal helikoptrar och att man på det sättet skulle bygga ut sjöräddningstjänsten. Samtidigt gavs det ett halvt löfte om en samordning mellan den militära och den civila sjöräddningen. Jag hoppas nu, herr statsråd, att det löftet uppfylles och att vi får en effektiv sjöräddningstjänst både för den civila befolkningen och för de militära behoven.

Härmed var överläggningen slutad.

**Interpellation ang. anslag ur lotterimedelsfonden till kulturfrämjande åtgärder —
Interpellation ang. slaktdjursavgifter på fläsk**

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 31—34;

till bevillningsutskottet motionerna nr 35 och 36;

till behandling av lagutskott motionerna nr 37—42; samt

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 43—45.

§ 5

Föredrogs den av fru *Thunvall* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående skolungdomens möjligheter att erhålla praktisk yrkesorientering på sjukhus och inom polisväsendet.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Interpellation ang. anslag ur lotterimedelsfonden till kulturfrämjande åtgärder

Ordet lämnades på begäran till

Herr **LARSSON** i Umeå (fp), som yttrade:

Herr talman! Som framgått av dagspressen har Sveriges Radio fått avslag på en framställning att ur lotterimedelsfonden få ett anslag om 35 000 kr. för att möjliggöra en tilltänkt turné av radioorkester till övre Norrland. Enligt tillgängliga uppgifter skulle Sveriges Radio tillskjuta 40 000 kronor för att möjliggöra turnén. Enligt uppgifter skall det ha förflutit omkring fem år sedan radioorkester sist turnerade i Norrland och skulle då ur lotterimedelsfon-

den ha utgått ett bidrag för genomförandet av denna turné. Det får väl anses självklart att Sveriges Radio av sina medel ej kan bestrida särskild turnéverksamhet, utan bör det ur tillgängliga kulturanslag tillhandahållas medel för att en sådan direkt kulturbefrämjande verksamhet som den turné är, som radioorkester planerat, kommer till stånd. De medel som utgår ur lotterimedelsfonden avses för att stödja och stimulera bland annat just sådan kulturfrämjande verksamhet som i detta fall planerats. Det är självklart att det i Norrland har väckt stort uppseende att ett avslag givits på en sådan ur norrländsk synpunkt rimlig framställning, särskilt som Norrland knappast kan anses ha blivit gynnat av anslagen från lotterimedelsfonden.

Med åberopande av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet i tillfälle att redogöra för efter vilka grunder medel ur lotterimedelsfonden utdelas till kulturfrämjande åtgärder?

2. Vill herr statsrådet medverka till att musiklivet i Norrland får ökad anslagstilldelning av lotterimedel?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. slaktdjursavgifter på fläsk

Ordet lämnades på begäran till

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp), som yttrade:

Herr talman! Förutsättningarna för jordbruksnäringen varierar väsentligt mellan skilda delar av vårt land. Bakgrunden här till är betingad dels av skillnader i klimat och jordmån och dels av skillnader i tradition och allmän

Interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna

inriktning av jordbruksproduktionen. Traditionellt har tyngdpunkten i fläskproduktionen kunnat återfinnas i södra delarna av vårt land. Här har uppenbarligen mera tradition än faktiska förhållanden kommit att bli bestämmande. I realiteten torde de praktiska förutsättningarna för fläskproduktion där inte vara väsentligt bättre än i övriga delar av landet, inklusive Norrland. De stora kvantiteterna fodersäd produceras i Mellansverige. Även en väsentlig del av den sydsvenska fläskproduktionen torde grundas på fodersädsproduktionen i Mellansverige.

De fem nordligaste länen är icke självförsörjande när det gäller fläsk. I själva verket torde självförsörjningsgraden f. n. vara så låg som ca 17 procent. En betydande införsel sker därför från södra Sverige. Samtidigt är ett av det norrländska jordbrukets stora problem de få möjligheterna till differentiering av produktionen. En strävan från jordbruket i de fem nordligaste länen att i ökad utsträckning tillgodose den lokala marknadens efterfrågan på fläsk får därför anses naturlig och önskvärd. Fläskproduktion i Norrland, bedriven för den lokala marknadens behov och under införsel av fodersäd från Mellansverige, är givetvis icke mindre berättigad än en fläskproduktion med samma utgångspunkt i södra delarna av landet. I realiteten har emellertid den norrländska fläskproduktionen relativt befunnit sig på tillbakagång.

Med dessa utgångspunkter kan det icke vara rimligt, att fläskproduktionen i Norrland belastas med samma kostnader för överskottsproduktionens avsättning som fläskproduktionen i övriga delen av landet. Det norrländska jordbruket bidrar ju inte till produktionen av några överskott, sett mot bakgrunden av att dess fläskproduktion dels befinner sig på tillbakagång och dels endast i mindre omfattning kan klara den lokala norrländska marknadens behov.

Med stöd av det ovan anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medverka till avskaffandet av slaktdjursavgiften på fläsk i de fem nordligaste länen eller alternativt en sådan differentiering av avgiften att belastningen på det norrländska jordbruket i berörda avseende väsentligen kan mildras?

Denna anhållan bordlades.

§ 8**Interpellation ang. åtgärder mot halka på vägarna**

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Heden (cp), som yttrade:

Herr talman! Den kraftiga expansion, som bilismen fått under senare tid, har medfört ökade risker för trafikolyckor. Åtgärder för ökad trafiksäkerhet framstår som synnerligen angelägna. Det kan konstateras att statsmakterna i allt större utsträckning vidtagit sådana åtgärder av olika slag för att söka hindra en fortsatt tillväxt i olyckstalet. Men det kan väl också råda enighet om att en tillfredsställande trafiksäkerhet ännu inte på långt när kunnat uppnås.

Ett svårbemästrat problem är härvid givetvis att så långt möjligt eliminera de risker, som halt väglag innebär. Särskilt gäller detta, när ett plötsligt omslag i väderleken medför en besvärlig halka på vägbanorna inom stora områden. Vid flera tillfällen under vintern har sådan s. k. blixthalka inträffat, såväl i höstas som nu de senaste veckorna. Ett flertal svåra trafikolyckor har skett under den senaste tiden. I många fall synes orsaken främst ha varit halkan.

Det måste givetvis anses nödvändigt, att vägförvaltningarna snabbt kan genomföra sandning av vägbanorna, när

halka inträffar. Det torde emellertid vara anledning att konstatera, att detta i en hel del fall inte kunnat ske på tillfredsställande sätt. Flera exempel kan anges på att stora vägsträckor inte blivit sandade förrän åtskilliga timmar efter halkans inträffande, ibland inte förrän påföljande dag. Särskilt gäller detta de mindre allmänna vägarna. Förhållandet synes vara, att sådana dröjsmål med åtgärderna mot halka nu är vanligare än förr.

Effektiva åtgärder mot halkan på vägarna är givetvis en fråga om resurser för vägförvaltningarna i fråga om personal och materiel. Det är emellertid enligt min mening av största betydelse ur trafiksäkerhetens synpunkt, att en så god sandningsberedskap som möjligt upprätthålles. Vägförvaltningarna måste ha en sådan beredskapsorganisation på området, att åtgärder snabbt och effektivt kan vidtagas, så snart halkan inträffar. Det synes mig nödvändigt, att en effektivisering på området kommer till stånd.

Ifrågavarande problem tog jag med kammarens tillstånd upp i en interpellation till kommunikationsministern vid höstriktsdagen i fjol. Tyvärr hade statsrådet då inte tillfälle att besvara interpellationen. Då frågan sedan dess kan sägas ha fått ökad aktualitet, finner jag det angeläget att återkomma med interpellationen.

Med anledning av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat, att sandning mot halka på allmänna vägar vid en del tillfällen kommit till stånd först åtskillig tid efter halkans inträffande?

Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd en effektivare sandningsberedskap mot halka på de allmänna vägarna?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Interpellation ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid

Ordet lämnades på begäran till

Herr HOLMBERG (k), som yttrade:

Herr talman! Även under vintrar med normal väderlek uppstår vanligen stora svårigheter för svensk sjöfart, och vid vind- och isförhållanden av det slag som förekommit i vinter blir situationen katastrofartad. De ekonomiska förlusterna för näringsliv och enskilda uppgår till mycket betydande belopp. Särskilt i Norrland, där sysselsättningsproblemen även av andra anledningar är svåra att lösa, kan hinder för skeppningen leda till driftinskränkningar och ökad arbetslöshet.

Från erfaret sjöfolk hävdas med bestämmdhet att det mesta av nuvarande svårigheter skulle kunna övervinnas om statsmakterna och rederierna vidtog några elementära åtgärder för att förbättra sjöfartens arbetsbetingelser vintertid. Det behövs sålunda flera isbrytare med den prestationsförmåga som de bästa fartyg vårt land nu förfogar över. Det är alltså föga tröst att regeringen i årets statsverksproposition anmäler att isbrytarflottan kommer att tillföras ytterligare ett fartyg om ett par år, särskilt med hänsyn till att åtminstone en av de övriga isbrytarna är så gammal att dess funktionsduglighet kan ifrågasättas.

Till utrustningen för att möjliggöra sjöfart året runt även i vissa delar av Norrland hör också att ordna frågan om några centralhamnar med hög kapacitet.

Mycket av nuvarande svårigheter beror också på att rederierna ofta använder handelsfartyg som inte håller under svåra isförhållanden. Sådana fartyg bör ges särskild förstärkning och förses med propellrar av stål, uppger man från sjöfartshåll.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställer jag om kammarens tillstånd

Interpellation ang. förbättring av den svenska sjöfartens förutsättningar vintertid.

att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidtaga för att så snart som möjligt få till stånd bättre förutsättningar för den svenska sjöfarten vintertid?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 15, angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan m. m.,

nr 16, angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga,

nr 17, angående ersättning till Maj-Britt Nyström m. fl.,

nr 18, med förslag till förordning om ändring i folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469),

nr 21, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag inom handelsdepartementets verksamhetsområde, och

nr 23, angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

Dessa propositioner bordlades.

§ 11

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 46, av herr *Hagberg m. fl.*, om ett räntefritt lån till utvecklingsländerna,

nr 47, av herr *Hagberg m. fl.*, om en svensk nationalgåva till Algeriet, m. m.,

nr 48, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, om anslag för prospekteringsarbeten i Kaunisvaara,

nr 49, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, om anslag för teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier,

nr 50, av herr *Lundberg*, om avslag

å Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bärning m. m. av regalskeppet Wasa,

nr 51, av fröken *Olsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till folkbibliotek,

nr 52, av fru *Ryding*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till musikkonservatoriet i Göteborg,

nr 53, av herrar *Nilsson* i Gävle och *Hermansson*, om upprättande av en bostadsbyggnadsfond för samhällsnyttiga företag,

nr 54, av herr *Hansson* i Skegrie, om viss översyn av vägplanen för Sverige,

nr 55, av herr *Dickson m. fl.*, om åtgärder för att bringa tillverkning och saluförande av renat brännvin att upphöra,

nr 56, av herr *Hagberg m. fl.*, om underlättande av importen från utvecklingsländerna,

nr 57, av herr *Källenius m. fl.*, om viss rätt till avdrag vid beskattningen av hyresfastighet,

nr 58, av herr *Nilsson* i Svalöv m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för nyanläggning genom skogsplantering, m. m.,

nr 59, av herrar *Rimås* och *Antby*, om undantag från den allmänna varuskratten för begagnade traktorer och jordbruksmaskiner,

nr 60, av herr *Wiklund m. fl.*, om påföljd för tillhandahållande av alkohol åt minderårig,

nr 61, av herrar *Nilsson* i Gävle och *Hermansson*, om ytterligare sänkning av diskontot,

nr 62, av herr *Börjesson* i Falköping m. fl., om inrättande av ett ekonomiskt förvalterskap som alternativ till omyn-digförklaring,

nr 63, av herr *Hermansson*, om vidgad uppgiftsskyldighet för aktiebolag,

nr 64, av herr *Hermansson*, om användande av värnpliktiga för uppbyggnadsarbete eller humanitært hjälparbete i utvecklingsländerna,

nr 65, av herr *Hermansson*, om skyldighet för företag att underrätta kommun om ändring i driften m. m.,

nr 66, av herr *Nilsson* i Gävle och fru *Ryding*, om lagstadgad ersättning till korttidspermitterade,

nr 67, av herr *Spångberg m. fl.*, om rätt för svensk medborgare att åtnjuta allmän tilläggspension för i annat nordiskt land förvärvat inkomst,

nr 68, av herr *Wiklund*, angående utbetalningen av sjukpenning och pension till vissa alkoholmissbrukare,

nr 69, av herr *Dahlgren m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning rörande Jordbrukets maskinlänefond,

nr 70, av herr *Eriksson* i Bäckmora m. fl., angående visst stöd till jordbruksrationaliseringen,

nr 71, av fröken *Elmén* och herr *Hamrin* i Kalmar, om en sociologisk under-

sökning rörande gifta kvinnors förvärvsarbete,

nr 72, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, angående den statliga näringspolitiken i Norrbotten,

nr 73, av herr *Lindahl m. fl.*, om en för cykeltrafik bättre anpassad planering av gator och vägar, samt

nr 74, av herr *Nilsson* i Gävle och fru *Ryding*, om laglig reparationsplikt beträffande flerfamiljshus.

Dessa motioner bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.14.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 22 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande januari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Rimmerfors, som vid kammarens sammanträde den 10 innevarande januari beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Föredrogs för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts på kammarens bord vilande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och be-

hov under budgetåret 1963/64, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63.

Därvid anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det demokratiska samarbetet i Västeuropa har råkat in i en allvarlig kris. Djupgående motsättningar framträder, som i viss mån har udden riktad mot Förenta staterna och samverkan med detta land. Det vore oriktigt och farligt att se detta främst som en fråga om de ekonomiska relationerna — hur de skall ordnas i vår del av världen. Risken har ökat att själva den politiska gemenskap, på vilken västerns försvarssamarbete vilar, kan börja lossna i fogarna.

Även ur svensk synvinkel framstår

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

detta som en allvarlig sak. Vår alliansfria neutrala hållning — den fasta punkten i vår utrikespolitik — bör inte få oss att blunda för vilken betydelse försvarssamarbetet i väster har för demokratiens och frihetens sak i världen. Tills vidare tror jag emellertid det är klokast att i den offentliga debatten främst rikta uppmärksamheten på krisen i fråga om Storbritanniens förhandlingar med den europeiska gemenskapen, EEC.

Förhoppningarna om en uppgörelse är ännu inte alldeles slut, och det finns därför ingen anledning att diskutera under vilka betingelser det kan bli fråga om att ta tillbaka Sveriges ansökan om associering. Den bör alltså tills vidare vidhållas lika klart och bestämt som tidigare. Å andra sidan är sannolikheten att Storbritannien inte uppnår medlemskap under de allra närmaste åren så stor, att det finns anledning att till offentlig debatt upptaga frågan, hur problemställningarna i så fall kommer att förskjutas — både mera allmänt och speciellt ur vårt lands synvinkel. Att regeringen inte tidigare har velat diskutera dessa spörsmål anser jag välbetänkt. Men läget håller nu på att bli ett annat. Sveriges folk bör i dag kunna vänta en upplysande kommentar från regeringens sida.

Den första konsekvensen av ett eventuellt avbrytande av förhandlingarna mellan Storbritannien och EEC för obestämd tid blir, hoppas jag, att arbetet på en uppbyggnad av EFTA fortsätter med full kraft. Det blir då inte fråga endast om nya inbördes tullsänkningar. Uppenbart synes mig vara att man inte kan som hittills undanskjuta jordbruksprodukterna utan måste uppta frågan om en integration inom EFTA även vad dessa beträffar. Inte minst för Danmark framstår detta som ett primärt intresse. Och för Sveriges del är det klart att riktlinjerna för vår nya jordbrukspolitik, som skall träda i kraft 1965, inte kan fastläggas förrän vi vet

mer än i dag om de internationella och särskilt de europeiska förutsättningarna med avseende på jordbrukets marknader. Betingelserna för en relativ protektionistisk jordbrukspolitik håller på att ändras, så att en mer utrikeshandelsvänlig hållning blir aktuell. Ju förr vi kan få de nya förutsättningarna klarlagda, desto bättre är det.

Även i övrigt får vi räkna med att förutsättningarna för verksamheten inom EFTA och vad EFTA:s relationer till yttrevärlden beträffar kommer att ändras, om Storbritannien vägras inträde i de sex kontinentala staternas gemenskap = EEC. Utsikterna till amerikanskt stöd åt EFTA i dess strävan efter friare ekonomiska förbindelser med EEC bör då bli radikalt förbättrade jämfört med läget för ett par år sedan. Kanske kan man i så fall hoppas på en rätt långtgående överensstämmelse mellan Förenta staternas och EFTA:s strävanden efter en friare handel, bl. a. genom förhandlingar med EEC. Det är t. o. m. möjligt att denna organisation själv tar initiativet till en samverkan närmast med EFTA, som sträcker sig längre än till tullreduktioner.

Skulle det visa sig att man inom EEC är villig till en kraftig sänkning av den yttre tullmuren kommer läget för den svenska exporten att förbättras. Tullfrihet inom EFTA för svenska varor och måttliga tullar inom EEC och Förenta staterna skulle skapa ett bättre läge för det svenska näringslivet än det som fanns för några år sedan. Det är ju t. o. m. tänkbart att president Kennedy kan lyckas att så småningom helt avveckla tullarna i både Förenta staterna och Västeuropa för viktiga varor — men tills vidare tror jag inte vi skall satsa mycket på den möjligheten. Även utan den kan läget för världshandeln bli ganska hyggligt.

Helt annorlunda blir situationen om EEC skulle motsätta sig en sådan utveckling och föra en starkt protektionistisk för att inte säga isolationistisk

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politik. I så fall erbjuder sig — får man hoppas — möjligheten av ett nära ekonomiskt samarbete mellan EFTA och Förenta staterna, kanhända även Kanada och andra delar av imperiet. Man bör inte utesluta tanken att även Japan på amerikansk önskan kommer med i en viss samverkan, låt vara på särskilda betingelser. Detta sista är kanske ett hugskott. Men en handelspolitisk gruppering av EFTA och Nordamerika framstår som ett realistiskt alternativ, väl värt att verka för, ifall EEC — vilket knappast är troligt — skulle ställa sig åt sidan i ett försök till splendid isolering. Jag hoppas att Sveriges regering i ett sådant läge skulle vara beredd till energiska insatser för en nära ekonomisk samverkan mellan EFTA och Förenta staterna. Hänsyn till vår neutralitetspolitik kan ju inte införas som skäl däremot, i varje fall inte i deras ögon som i likhet med regeringen är beredda att tillstyrka en långt gående samverkan genom associering med ett utvidgat EEC, vilket är dagens officiella svenska politik.

Jag utgår alltså ifrån att vi i Sverige inte skall hemfalla åt fördomar mot ekonomisk samverkan med Nordamerika — fördomar som synes tillhöra gårdagens europeiska mytologi, med dess förkärlek för ett europeiskt block utan närmare kontakt med Förenta staterna.

För övrigt kan det tilläggas att blotta möjligheten av ett närmare ekonomiskt samarbete mellan Nordamerika och EFTA, innebärande utsikter till en vidare krets längre fram, bör vara ett skäl för EEC att avstå från en isolationistisk politik och bör öka utsikterna att män som dr Erhardt kan genomdriva en utveckling i en mera liberal anda. De senaste telegrammen från Paris tyder lyckligtvis på att man även där är beredd att acceptera ett ekonomiskt närmande mellan EEC och EFTA.

Vad jag här vill framhäva är att det inte räcker att regeringen »följer ut-

vecklingen med uppmärksamhet». Det behövs ett planeringsarbete utan dröjsmål, vilket liksom de militära generalstabernas tar hänsyn till olika alternativ, som ännu för kort tid sedan saknade aktualitet. Till en del kan ett sådant planeringsarbete med fördel ske på nordiskt plan. Skulle alltså Storbritanniens anslutning till EEC uppskjutas på obestämd tid — och skulle det samma i så fall ske även med Danmarks och Norges anslutning, vilket får anses troligt — synes de nordiska staternas önskemål i fråga om EFTA:s inre utveckling och yttre relationer böra utformas och i möjlig mån samordnas utan dröjsmål.

Jag uppmanar regeringen att hellre i dag än i morgon låta för sin del analysera hela denna problematik — med självklart beaktande av hänsyn till Finlands och Islands särskilda läge. Det kan ganska snart bli fråga om att tillätta ett nordiskt utredningsorgan med uppgift att klargöra förutsättningarna för handelspolitiken och den ekonomiska samverkan i ett nytt läge.

De nordiska staterna har i åtskilliga avseenden gått före andra länder med ett samarbete i fråga om lagstiftning och kultur, som man på den europeiska kontinenten nu söker sig fram till. Men vi kan från vårt håll lära mycket av det radikalare grepp som man söderut börjat använda genom tillskapandet av gemensamma institutioner med beslutanderätt i begränsade men viktiga avseenden. Möjligheterna att genomföra detta på det nordiska planet bör prövas speciellt under de förutsättningar som uppkommer om vi alla hamnar utanför EEC. Låt oss inte upprepa misstaget med den utdragna tioåriga utredningen om en nordisk tullunion utan låt oss från vår sida visa handlingsvilja och beslutsamhet.

På den världspolitiska scenen utspelas flera andra dramer än det jag här berört. Ett glädjande budskap är att Sovjetryssland äntligen tycks vara be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

rett att uppge sitt orinliga motstånd mot kontrollverksamhet som en förutsättning för en överenskommelse om förbud mot kärnvapenprov. Man kan endast hoppas att det gäller effektiva möjligheter att övervaka att en överenskommelse respekteras.

Motsättningarna inom det kommunistiska blocket, som kanske i dag snarast måste betecknas som två block under rysk respektive kinesisk ledning, kan visa sig få en världshistorisk räckvidd. Vi har här i Sverige ingen annan roll än som en mycket intresserad åskådare.

Utvecklingen i Kongo har i år gått utomordentligt snabbt och utsikterna till en successiv avveckling av FN:s militära aktion ter sig ljusare än tidigare. Uppenbart är att FN:s ledning laborerat på gränsen — den yttersta gränsen — av vad instruktionerna tillåtit. Även den som med glädje konstaterar att en stabilisering av ett enat Kongo nu ter sig långt mindre osannolik än tidigare måste fråga sig, om inte fastare riktlinjer bör uppdras för FN:s verksamhet, i sådana fall som kongo-krisen eller liknande.

Detta önskemål innebär inte någon kritik mot FN:s ledning. Än mindre vill jag rikta kritik mot regeringen för dess handläggning av den svenska delen av kongofrågan. Händelsernas egen logik synes mig ha framtingat ungefär den ställning som regeringen intagit — så långt en bedömning kan grundas på nu kända fakta.

Låt mig, herr talman, övergå till den av herr finansministern framlagda budgeten. Förslaget för nästa finansår avviker genom den starka reduktionen av budgetöverskottet väsentligt från det löpande finansårets budget, och man kan sannerligen inte säga att dessa olikheter betingas av konjunkturernas förändring. För att detta skulle kunna sägas borde vi ha högkonjunktur fram till den 1 juli 1963 och sedan en försvagad konjunktur under 12 månader därefter. Ty budgeten för detta år med

dess stora överskott är restriktiv, medan den för nästa år har expansiva drag. Detta kan kallas för en anpassning efter konjunkturerna endast av den som inte märkt, att vi sedan åtskilliga månader har en försvagad konjunktur — och det har väl finansministern lagt märke till?

Ingen kan veta om konjunkturen under nästa finansår blir svagare än under innevarande år. Varför då en helt annorlunda budgetpolitik? Sanningen är helt enkelt den att herr Sträng liksom tidigare kommer för sent med anpassningen av sin budgetpolitik. Läget skulle varit bättre i år för både löntagare och företag och för hela det svenska folkhushållet ifall herr Sträng i följt följt våra råd att minska budgetöverskottet.

Lyckligtvis bedriver riksbanken en annan politik och regeringen har av vår kritik vid den förra konjunkturförsämringen lärt sig att inte vänta så länge med frisläppande av investeringsfonderna. Men när herr Sträng uttalar sig om riksbankens senaste räntesänkning försöker han onekligen trolia. Han påstår, att denna expansionsbefrämjande räntesänkning skulle stå i god överensstämmelse med regeringens budgetpolitik. Sanningen är ju tvärtom, som jag redan påpekat, att regeringen för innevarande finansår, som slutar den 1 juli, bedriver en mycket stram budgetpolitik med ett väldigt överskott av statliga och kommunala innehållna skattemedel. Det är först för nästa budgetår, som börjar i sommar och går fram till sommaren 1964, som regeringen hissat nya signaler. Men riksbanken har sannerligen inte väntat till andra halvåret 1963 utan har redan genomfört tre räntesänkningar. I motsats härtill avvisade regeringen — t. o. m. med moraliskt darr på stammen — folkpartiets förslag under valkampanjen om en minskning av budgetöverskottet som likväl skulle blivit mycket betydande. Ingen människa kan nu bestrida att även en sådan budget-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politik snarast varit alltför försiktig, men i varje fall skulle den stått i bättre överensstämmelse med riksbankspolitik än regeringens gör. Det är en gammal regel som alltfjämt gäller att åtgärder som stimulerar näringslivet bör sättas in i början av en konjunkturedgång och inte under senare delen. Det tar nämligen tid innan åtgärderna verkar. Regeringens budgetpolitik kommer nu liksom tidigare tvärtom »traska patrullo». Man är restriktiv under det första året av svagare konjunkturer och expansiv först under nästa, då det är möjligt att ett internationellt uppsving börjar.

En mindre restriktiv budget för innevarande år skulle ha hållit uppe sysselsättningen på de vanliga arbetsplatserna och därmed ha minskat behovet av beredskapsarbeten. Skattebetalarna skulle av två skäl haft mera pengar att fritt disponera. Budgetöverskottet skulle alls inte ha minskats så mycket som skattesänkningarna anger. Om t. ex. 2 000 fler arbetare haft sysselsättning i näringslivet på vanliga arbetsplatser, under sådana villkor att behovet av beredskapsarbeten minskat i samma mån, skulle statskassan sparat in ett hundratal miljoner kronor. Herr Strängs budgetpolitik tar inte hänsyn till sådana ting och hans inlägg i debatten förbigår dem med omsorg.

En rationell budgetpolitik måste utgå ifrån att överskott och underskott på driftbudgeten varierar med konjunkturer och att de samordnas med den ekonomiska politiken i övrigt. Det finns intet samband mellan storleken av de olika år lämpliga överskotten å ena sidan och kapitalbudgetens utlåning till bostadsbyggandet å andra sidan. Det är därför herr Strängs krav på totalbalansering är så tokigt. Särskilt skadlig blir vanan att tala om budgetbrist alla de år, då överskottet är mindre än kapitalbudgetens nettosumma, vilket är det vanliga. Det ständiga talet om budgetunderskott blir en negativ propaganda

för Sverige i utlandet. Jag har här ett meddelande, som för två veckor sedan gick ut till hundratals utländska tidningar från en halvofficiell byrå. Som rubrik sätter man »Brist på 1 000 miljoner». Vad tänker man i utlandet när man läser detta om det välsituerade Sverige? Det är herr Strängs egna uppgifter, men det gör ett dåligt och felaktigt intryck. I utlandet ifrågasättes ju inte ens, att statskassan och skattebetalarna skulle varje år betala en stor del av det enskilda bostadsbyggandet och att man eljest skall tala om underskott. Men herr Sträng envisas med sin vilseledande framställning i tron att han därigenom i Sverige skapar föreställningar om ett statsfinansiellt läge där skattesänkningar är omöjliga. Vårt lands intresse av riktig och sann information i utlandet och det demokratiska intresset av riktig vägledning för svenska medborgare uppoftas för att underlätta regeringens propaganda mot en måttlig skattesänkning.

Herr talman! Jag övergår nu till en diskussion rörande några sidor av bostadsfrågan.

Vid flera tidigare tillfällen, och inte minst markant i vår motion förra året, har vi i folkpartiet understrukit den utomordentliga betydelsen av en planering av bostadsbyggandet på längre sikt. Vi har också föreslagit åtgärder för att tillgodose detta önskemål. Till en del har dessa vidtagits under det senaste året. Betydande svårigheter och brister förekommer emellertid alltfjämt såväl i centrala som i kommunala och regionala instanser.

Det första villkoret för att en någorlunda tillfredsställande långsiktig planering skall komma till stånd är emellertid att statsmakterna själva ger tillräckligt klara riktlinjer för planeringsverksamheten på regional och kommunal nivå. Utgångspunkten bör härvid vara att statsmakterna i första hand skall räkna med de sannolika möjligheterna för ett »ordinarie» bostadsbyggan-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de under goda konjunkturer. Därefter kan i planeringsriktlinjerna de större eller mindre tillägg anges som är lämpliga för att avbalansera en minskning av näringslivets investeringar under en mer eller mindre försvagad konjunktur. Ett minimikrav bör vara att det ordinarie bostadsbyggandet under nuvarande förhållanden får ökas i ungefär samma takt som nationalinkomsten, d. v. s. med mellan 3 000 å 4 000 bostäder per år. Därför bör detta ordinarie bostadsbyggande, som 1961 uppgick till nära 74 000 lägenheter, kunna sättas till cirka 81 000 lägenheter 1963. Detta var det ordinarie bostadsbyggandet, men under 1962 ökades på grund av konjunkturförsvagningen igångsättningen från 75 000 lägenheter, som regeringen planerat, till närmare 90 000. Siffran 75 000 var emellertid, som vi tidigare påvisat, för låg även om högkonjunktur rått. Tillägget till det ordinarie bostadsbyggandet på grund av försvagning av konjunkturen kan därför för 1962 uppskattas till omkring 10 000 påbörjade lägenheter. Detta tillägg bör i år kunna ges ungefär samma storlek. Minimalalternativet för igångsättningen under 1963 bör sättas till 90 000 lägenheter, inte 85 000 som regeringen föreslår. Naturligtvis bör hänsyn tas till att en stor del av de bostäder som påbörjades i fjol kommer att slutföras i år. Det är likväl förvånande att regeringen, trots att konjunkturförsvagningen nu måste bedömas som tydligare än i somras, som minimalalternativ räknar med en betydande inskränkning av igångsättningen för 1963 jämfört med 1962. Detta är en motsättning till bostadsstyrelsens förslag. Nu tillgängliga uppgifter gör det naturligt att väsentligt tidigare än som förut har ansetts möjligt eftersträva en produktion av 100 000 lägenheter om året.

Låt mig, herr talman, säga några ord om en annan och viktig sida av bostadskrisen, nämligen dess samband med inflationen. Denna pressar byggnadskostnader och hyror alltmer i höjden. När

i Stockholm en nybyggd tvårummare — visserligen av hög standard — betingar en hyra på cirka 5 000 kronor trots de statliga subventionerna, så är uppenbarligen något på tok. Hyrorna i något äldre men moderna hus, även de som byggts efter kriget, är helt annorlunda. Denna av inflationen framkallade hyresplittring är ett ont i och för sig och ett hinder för återställande av en fri hyresmarknad, vilket även regeringen eftersträvar på längre sikt. Visserligen lindrar inflationen missnöjet med de höga hyrorna i nya hus, ty i kronor med stabil köpkraft sjunker hyran för varje år som går. Genom inflationen blir ju varje krona som betalas i hyra mindre värd. De tålga spararna — inte hyresgästerna — får i längden bära den tyngsta bördan av regeringspolitikens misslyckande. Den verkningen försvinner inte därigenom.

Först och främst gäller det naturligtvis att ta allvarigare på kostnadsinflationens problem än regeringen gör. Men även om en viss prisstegring skulle fortsätta, finns det medel att i icke ringa mån motverka snedvridningen på hyresmarknaden och olägenheterna av höga bostadskostnader. Lån i värdefasta kronor skulle sannolikt kunna placeras till 2 å 3 procents lägre ränta än vi varit vana vid under senare år. Hyrorna i nya bostäder som finansieras med dylika lån skulle därför bli mycket lägre än hyrorna nu är i nya hus. I gengäld skulle dessa hyror inte sedan sjunka i realvärde varje år utan bevara ungefär sama reella höjd, så länge bostadens kvalitet är förstklassig.

Är inte i grund och botten nuvarande system tokigt, då det gör att hyran i nybyggda hus är orimligt hög men sedan för varje årtionde sjunker i värde? Det är en brist på fantasi och realitetssinne som gör att regeringen inte intresserar sig för en ordning, som inte minst för de unga familjerna skulle innebära större rimlighet och rättvisa.

Det är risk för att bostadspolitiken

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

även i fortsättningen kommer att bestå av mera slumpmässiga och föga genomtänkta småreformer, utan den fasthet som en klar målsättning ger. Då den i december 1959 tillsatta expertutredningens rörande vissa bostadsfrågor, bostadsbyggnadsutredningen, nu arbetat i mer än tre år, bör tiden vara inne att tillsätta en parlamentarisk bostadsutredning för att behandla en rad viktiga frågor på det bostadspolitiska området. Den bör naturligtvis få tillgång till det material bostadsbyggnadsutredningen redan insamlat. En viktig uppgift blir att behandla miljöpolitiken, varvid det bl. a. gäller att undersöka om bestämmelserna för de statliga lånen är så utformade att de kan ha bidragit till den överexploatering av marken som kännetecknar många stadsplaner. Eftersom goda gemensamhetsanordningar för de boende kan vara lika värdefulla som standardstegringar inom lägenheten, bör lånevillkoren utformas så att de direkt stimulerar kommuner och bostadsföretag att bättre beakta miljöfrågan.

Vi har också understrukit att det är nödvändigt att småhusbyggandet erhåller en ökad andel av den totala bostadsproduktionen. Förutsättningen härför är emellertid att det finns tillräckligt med exploateringsfärdig mark för detta ändamål. Omfattningen av småhusproduktionen är alltså beroende av kommunernas stadsplanepolitik. Det gäller därför att i första hand undersöka om de nuvarande lånevillkoren kan ha någon inverkan på kommunernas avvägning mellan låghus och stora hyreshus. Det är troligt att de hundraprocentiga lån, som utgår till hel- eller halv kommunala företag, samt en utbredd uppfattning i kommunerna att staten kommer att få bära de förluster som kan uppstå i framtiden om det byggs för mycket stora hyreshus, kan inverka snedvridande på bedömningen i kommunerna till nackdel för låghusen.

Eftersom de flesta bedömare är eniga om att den nuvarande småhusproduk-

tionen alls inte svarar mot den efterfrågan, som kommer att uppstå när vi får en köparnas marknad på bostadsområdet, bör lånevillkoren såvitt möjligt utformas så, att de kan antagas verka i riktning mot att småhusbyggandet får en ökad andel av bostadsproduktionen. Man bör även undersöka möjligheterna att på annat sätt stimulera kommunerna att ge större utrymme för småhusproduktionen.

Från vårt håll har lånevillkoren även kritiserats, emedan de inte stimulerar till extra amorteringar på bostadslånen och därmed till ökat sparande inom bostadssektorn. De innebär inte heller konkurrens på likvärdiga villkor mellan olika företagsformer. Även dessa avsnitt av bostadspolitiken bör den föreslagna nya bostadsberedningen överse. Om den angriper dessa och andra viktiga problem inom bostadspolitiken förutsättningslöst och obunden av dogmer och förutfattade meningar, bör den kunna bli av väsentlig betydelse för utformningen av en målmedveten bostadspolitik.

Herr talman! Jag nämnde nyss familjebostadsbidragen. Tillåt mig att uttala stor förvåning över regeringens förslag på detta område. En summa på 130 miljoner anvisas till förbättring av barnfamiljernas läge och det är sannoligen väl behövligt, inte bara av den anledningen att de statliga räntesubventionerna något reduceras. Men majoriteten av familjer med låga inkomster får ingen förbättring alls. Tvåbarnsfamiljer med mindre än 12 500 kronors inkomst lämnas helt utanför. Detta kan inte vara rimligt. Nog behöver man här en förbättring, och den kommer vi att föreslå.

Familjebostadsbidrag utgår emellertid — även om antalet ökas — endast till cirka $\frac{1}{4}$ av barnfamiljerna och en stor del av dessa vill regeringen som sagt inte ge någon förbättring alls. De familjer som bebor ett hus eller en lägenhet av lägre kvalitet får inte något

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sådant bidrag, hur knappa deras levnadsvillkor än är. Vi i folkpartiet kan inte acceptera, att minst $\frac{1}{5}$ av barnfamiljerna inte får någon förbättring av sitt läge. Enligt vår mening bör utgångspunkten för en väl avvägd familjepolitik vara, att skattebetalningsförmågan hos barnfamiljerna är vida lägre än hos familjer utan minderåriga barn med samma inkomst. Barnen kostar onekligen inte så litet. Därför bör barnfamiljerna netto betala mindre skatt, d. v. s. de bör ha ett väsentligt skatteavdrag. I mer än ett halvt århundrade har man så förfarit här i landet på olika vägar, fastän många äldre människor har glömt bort att de fick lägre skatt därför att de hade barn att försörja. Numera ges detta skatteavdrag på en indirekt väg. Familjer som har barn betalar inte lägre skatt än andra familjer, men de får skatteavdraget i form av det barnbidrag, som kontant utbetalas till modern. Barnbidraget är inte ett socialt understöd utan ett skatteavdrag. Detta kan inte betonas för ofta. Vill man nu ge barnfamiljerna en väl behövlig förbättring, är det naturligt att förfara så, att en sänkning av nettobeskattningen kommer dem alla till del — inte bara $\frac{1}{5}$ av dem. En höjning av barnbidraget med 100 kronor per barn kombinerat med en ökning av nuvarande familjebostadsbidrag även för låginkomstgrupperna synes vara en bättre hjälp åt barnfamiljerna än den som ingår i regeringens förslag. Enligt detta ges en förbättring endast åt familjer, som bor i goda bostäder och befinner sig i vissa inkomstskikt något över låginkomstgruppernas.

Frågan om skattefria barnavdrag i egentlig mening utreds för närvarande av skatteberedningen och kan enligt vår mening med fördel tas upp, när dess betänkande föreligger.

Det sociala reformarbetet här i landet har i stort sett beslutats i enighet. Liberalismens positiva inställning känner alla. Låt mig till bekämpandet av

en begynnande mytbildning än en gång slå fast ett par saker om det förslag till lagstadgad tilläggspension som folkpartiet för några år sedan framlade i riksdagen. Det skulle gett dem som i år och de närmaste åren erhåller ATP en något högre ålderspension än den de nu får. Och änke- och barnpensionen skulle blivit av i stort sett samma höjd som enligt ATP.

Nu gäller det andra saker. Jag har i dag berört bostadsfrågan och barnfamiljernas ställning, två områden där en rad olösta problem möter och där ett större samlat grepp är av nöden. Vi är villiga att tillsammans med företrädare för regeringspartiet och övriga oppositionspartier överlägga om dessa problems lösning. Den naturliga motsättningen mellan regering och opposition bör inte hindra ett arbete av detta slag, som står i överensstämmelse med goda svenska traditioner, inte minst på utredningsväsendets område.

Ännu en social fråga vill jag beröra — och det är en fråga, där jag är övertygad om att ett nytt grepp behövs. Jag tänker på samhällets inställning till de handikappade grupperna inom vårt folk. Hur ger man dem möjligheter till utbildning, arbete och den vård som behövs? Kort sagt, vad kan göras för att bereda dem möjligheter till ett fullvärdigt liv, till gemenskap med andra och till meningsfyllda produktiva insatser?

Dessa frågor har under senare år varit föremål för en hel del värdefulla utredningar, senast av centrala rehabiliteringsberedningen. Men man har ännu inte satt spörsmålet i centrum för den sociala omvårdnadens utbyggnad, och man har inte ens sört för tillräckliga utbildningsmöjligheter för den erforderliga personalen. De förslag som regeringen framlagt finner man på vårt håll helt otillräckliga. Vi kommer att föreslå kompletterande och vidgade åtgärder. Vad jag i dag vill framhäva är vikten av att samhället i snart sagt alla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sammanhang — vid bostadsbyggande och samhällsplanering, vid utbildning, hälso- och sjukvård, vid serviceanordningar och naturligtvis vid planeringen av forskningen — på ett helt annat sätt än hittills bör ta hänsyn till de handikappades behov och önskemål. Valfärdssamhället uppfyller eljest ingalunda självklara humanitära krav.

Vad denna sida av samhällsverksamheten beträffar liksom i fråga om övriga av mig berörda sociala spörsmål lämnar folkpartiets nya program ett klart besked.

På ett helt annat område synes mig samhället också ha sackat efter i förhållande till utvecklingens krav. I en tid då ungdomsproblemen blivit alltmer brännande och då alla är ense om att mer måste göras för att hjälpa ungdom på glid inställer sig frågan om vi gör vad som göras kan för den friska, dugliga, vanliga svenska ungdomen. Hjälper vi den genom att skapa en riktig miljö i våra växande städer? Är de nya bostadsområdena i förstäderna sådana, att ungdom i t. ex. tonåren får den rätta miljön?

Med den fyraveckorssemester som snart kommer och den femdagarsvecka som också arbetar sig fram kommer fritidsproblemen att bli viktigare än någonsin, inte minst för ungdomen.

Detta är ett skäl varför idrotts- och friluftsliv bör få en långt mera generös behandling än hittills av det allmänna. Ett annat skäl härför är det disciplinerande och uppfostrande inflytande på ungdomen som sport, idrott och kontakt med naturen kan ha. Låt mig också nämna att den tilltagande bilismen gör oss mer och mer till ett sittande folk. För den fysiska konditionen och det allmänna hälsotillståndet blir därför motion och friluftsliv en positiv faktor av ännu större vikt än förut.

Samhället bör naturligtvis också skapa bättre betingelser för den kulturella och ideella ungdomsverksamheten. Sko-

lans arbete kan och bör på så sätt er- hålla en mycket viktig komplettering.

På sistone har talats om att planering och planmässighet åter börjat tränga sig fram i den politiska debatten. Det sker inte utan grund. I diskussionen om kösamhället visade det sig hur illa man på regeringshåll skött planeringen av den offentliga verksamheten — inom sjukvården, skolväsendet, socialvården m. m., och jag har förut berört bostadsfrågan. Från liberalt håll har vi under årtionden krävt bättre planering, hänvisande till den kvartssekel-gamla folktandvården som ett exempel på hur reformer beslutas men utbildningen av erforderlig personal försummats. De liberala kraven på bättre planering som jag här har talat om är något annat än den s. k. planhushållningen, som är en statlig centraldirigering av näringslivet — en socialistisk tanke som tycks vinna i popularitet allteftersom förstatligandetanken mer eller mindre motvilligt skjutes åt sidan av socialdemokratien. Vad centraldirigeringen beträffar kan man konstatera, att staten har visat mycket liten förmåga att själv disponera planmässigt inom de egna specialområdena. Det finns därför ingen anledning att tro att en detaljerad centraldirigering från statens sida av hela landets ekonomiska verksamhet skulle vara lämplig. Varför skulle misstagen som varit så talrika inom de statliga och kommunala områdena inte förekomma när staten börjar reglera näringslivet? Skulle inte den ofrånkomliga följden bli en byråkratisering, tröghet och försening av viktiga ekonomiska beslut? Skulle inte därmed följa en sänkt effektivitet för ett näringsliv, som på grund av konkurrens med andra länder ständigt måste anpassa sig, rationalisera och modernisera? Nog är det mycket verklighetsfrämmande att vilja besvara dessa frågor med annat än ja. Ett friare, mera decentraliserat system under socialt an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svar framstår som vida överlägset en statlig centraldirigering, bl. a. därför att det leder till större planmässighet genom en smidigare anpassning av planer och handlingar efter ständigt skiftande förutsättningar.

Jag uppmanar regeringen att sörja för en bättre planering av den egna verksamheten som en nödvändig sida av kampen mot kösanhållet. Dessutom behövs naturligtvis prognoser och kontakter åt alla håll för frivillig samordning av enskild och offentlig verksamhet.

Till dessa frågor blir det tillfälle att återkomma senare i vår. Det gäller i hög grad också om den sista av de saker jag i detta anförande tänker beröra, nämligen författningsfrågan. Svensk liberalism har ända sedan den tid då man först kunde tala om en liberal folkrörelse mot slutet av 1800-talet verkat för en demokratisk utveckling. Att folket skall vara herre i eget hus — som Karl Staaff uttryckte det — är för den liberala åskådningen själva grundförutsättningen för ett gott samhälle. Avskaffande av alla privilegier för olika medborgargrupper så att människorna blir likaställda när det gäller möjlighet till politiskt inflytande är för oss ett självklart krav. När vi några år efter kriget tog upp frågan om en författningsrevision i demokratisk anda, visade det sig emellertid att intresset var mycket ljumt inom regeringen. Så småningom tillsattes dock en utredning, och den väntas nu efter åtta år snart vara färdig med sitt arbete.

I detta läge började statsminister Erlander i fjol att tala om första kammaren som en faktor vilken gör det lättare att skapa en stark regering, men en socialdemokratisk överrepresentation sådan som det senaste kvartsseklets kan ju endast stärka regeringen om den är socialdemokratisk! Har regeringen en annan färg, verkar den socialdemokratiska överrepresentationen i första kammaren försvagande på rege-

ringen. Ja, den kan till och med förhindra eller försvåra bildande av en annan regering såsom skedde efter 1956 års val, då de nuvarande oppositionspartierna uppnått majoritet bland väljarna och i andra kammaren men ändå var i minoritet i den svenska riksdagen på grund av första kammaren.

Jag kan inte dölja att jag finner herr Erlanders uttalande till förmån för första kammaren, där han helt förbigår sådana fakta, ganska illavarslande. Det vittnar inte om något levande intresse för en författningsreform i demokratisk riktning. Det är sannerligen inte utan anledning som det har påpekats att ju starkare intresset för en modern och demokratisk författning framträder inom oppositionen, helst hela oppositionen, desto större blir utsikterna att de reformvänliga kretsarna inom socialdemokratien vinner överhand över de mindre reformintresserade.

I det längsta vill jag hoppas att regeringen, när nu tiden för en stor reform närmar sig, kommer att anknyta till reformtraditionen från detta århundrades första årtionden och avstå från en uppskovstaktik, som endast kan framkalla strid.

Inom folkpartiet finns en stark önskan om en demokratisk samling kring en reform, som syftar till att utbygga och befästa folkstyrelsen på enkammar-systemets grund. Folkets vilja bör avspeglas i landets styrelse. För största möjliga underlag vid genomförande av en sådan reform vill vi verka, det må nu bli fyra, tre eller två demokratiska partier som stöder den — helst alla fyra. Må man icke missta sig beträffande det patos och den beslutsamhet som uppbär denna vår strävan!

På socialdemokratiskt håll påpekas ofta att en ny författning och ett nytt valsystem inte bör gynna uppkomsten av småpartier och att de bör befrämja uppkomsten av en handlingsduglig regeringsmakt. Jag har för min del ingen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

invändning att göra mot att detta är synpunkter som förtjänar beaktande. Men då får man naturligtvis också tillägga en tredje synpunkt. Författningen bör inte försvåra eller fördröja en växling vid makten, när folkmajoriteten har skiftat. Jag hoppas att ordet folkmajoritet skall återfinnas litet oftare än hittills i de socialdemokratiska resonemangen kring detta spörsmål.

Man skapar inte en stark regering genom att låta den bevara makten, när majoriteten av folket uttalat sig för en annan regim. Kan vi vara överens om den saken, bör en god grund finnas för förhandlingar mellan de demokratiska partierna med hjälp av författningsutredningens arbetsresultat. Att nu närmare ingå på de mera tekniska spörsmålen är knappast lämpligt. Med god vilja bör de kunna lösas, blott vi är ense om att önskemålet om en stark regering tarvar hänsyn till folkmajoriteten, och att problemet finns även när regeringen bildas av två eller tre partier, inte bara när den vilar på ett enda parti. Kan regeringen i dag svara ja på dessa principspörsmål, har ett första och betydelsefullt steg tagits mot en stor författningsreform. På vårt håll är man beredd att utan onödigt dröjsmål gå till slutförande i riksdagen av det verk som författningsutredningen förberett. Vi skjuter gärna åt sidan de senare årens friktioner på detta område, och vi hoppas att regeringspartiet och övriga partier har samma vilja. Nu gäller det att se framåt och bygga vidare på det verk, som framstegsvänliga krafter utförde under första kvartseklet. Låt oss fira 100-årsminnet av 1865 års grundlagsreform med ett godkännande av en ny modern och demokratisk författning!

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Till följd av det traditionella tillvägagångssättet vid våra remissdebatter nödgas jag återkomma till

en hel del av de problem som herr Ohlin redan har behandlat.

I trontalet heter det, att det internationella läget alltjämt präglas av djupgående motsättningar. Det är sannerligen riktigt. Vi drömmer väl allesammans om en avspänning, där vi skall kunna känna oss riktigt lugna, men än så länge tycks det stanna vid önskedrömmar. Att vi under sådana förhållanden måste fullfölja vår alliansfria politik, med syfte till neutralitet om det skulle bli krig, det är vi inom alla demokratiska partier här i landet överens om. Men den politiken är möjlig bara om vi har ett tillräckligt starkt försvar för vår nationella frihet och vår fred. Överenskommelsen i försvarsfrågan i höstas är därför ett av de mest förhoppningsfulla momenten i dagens svenska politik. Vi får bara inte glömma bort, att försvaret måste vara starkt i *alla* avseenden. Där får inte finnas andra undantag än vad som betingas av fasta internationella överenskommelser, som ålägger andra liksom oss själva bestämda begränsningar.

Herr talman! Trots att statsministern inte är i kammaren, vill jag i alla fall begagna tillfället att lyckönska honom till hans Parisresa. Den borde visserligen ha kommit långt tidigare, men också nu har den uppenbarligen haft betydelse för Sveriges goodwill. Vi här i riksdagen vet ju allesammans, att statsministern har en stor personlig charm — när han vill. Jag hoppas att den har gjort tillbörlig verkan också på president de Gaulle. Kanske vi en gång i tiden, när det blir fråga om ett svarsbesök, rentav får se herrarna de Gaulle och Erlander tillsammans i Hylands hörna? I vad mån besöket nu har medfört några mer konkreta resultat har vi ännu inte fått veta. På en enda punkt nämndes det någonting därom, nämligen när det gäller undervisningen i franska språket i våra skolor. Vi väntar nu med spänning på resultatet av den svensk-franska ententen i det hänseendet.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

I statsverkspropositionen har jag förgäves spanat efter några sådana resultat, men den avgavs ju också innan herr Erlander reste till Frankrike.

Låt mig för övrigt uttala den förhoppningen, att statsministern, när vi så småningom får en utrikesdebatt, också kommer att ge riksdagen en mera fylld redogörelse för vad som förekommit under hans resa. Det borde i själva verket vara regel att hemvändande regeringsmedlemmar efter sina besök utomlands redovisade sina erfarenheter inför riksdagen, så att hela folkrepresentationen fick någon vetskap om vad de åstadkommit på sina resor.

Självfallet är det ingen som lastar statsministern för att hans Parisbesök råkade sammanfalla med president de Gaulles kända presskonferens. Däremot har vi all anledning att allvarligt betänka det läge som skapats genom att Frankrike inlagt sitt veto mot EFTA-ländernas anslutning till EEC i den form de själva föreslagit. Ingen kan nu våga vara optimistisk om resultatet av de formellt ännu inte avbrutna förhandlingarna i Bryssel. Det franska motståndet gäller inte bara England, utan det gäller alla EFTA-länder. Inte minst ur svensk synpunkt finns det anledning att med särskild oro notera en formulering i den franske presidentens uttalande, där han som villkor för Storbritanniens inträde i den gemensamma marknaden uppställde att alla dess förpliktelser gentemot de andra EFTA-länderna först skulle ogiltigförklaras.

Det finns naturligtvis folk som nu med en suck av lättnad återfaller i en tidigare, Europa-fientlig inställning. Det är ett mycket kortsynt betraktelsesätt. De som resonerar så glömmar bort, att motståndet mot en öppen, utåtriktad politik för den europeiska gemenskapens del kommer från ett enda land, kanske bara från en enda man. Låt vara att det är en stor man; stora män kan begå stora misstag. I längden tror jag inte att ens president de Gaulle kan

hindra den europeiska integrationens framväxt.

Under remissdebatten vid höstriktsdagen tillät jag mig att tala om borgfred i Europa-frågan. Det är nu uppenbart att tidigare motsättningar i fråga om vissa moment i Sveriges förhållande till den europeiska marknadsorganisationen förlorat sin aktualitet. Av många skäl kan det inte bli fråga om att Sverige på egen hand skulle söka anslutning till den europeiska gemenskapen utan att de andra EFTA-länderna också kommer med. Och innan dess kan det komma att hända åtskilligt. Bland annat lär vi då med större säkerhet veta, om EEC utvecklas till en rent ekonomisk eller också till en maktpolitisk organisation. Vad som intresserar oss är inte »lilla Europa», än mindre någon »axel Paris—Bonn», utan den större ekonomiska enhet som skall komma en dag, också om det ser mörkt ut för den närmaste framtiden.

Men inte heller är vi tillbaka där vi var innan England sökte inträde i gemenskapen. Klockan kan aldrig vridas tillbaka. Det bekymmersamma med händelser sådana som denna är att den ena åtgärden ger den andra och att det därför är omöjligt att förutse var det hela kommer att sluta. När stenen en gång kommit i rullning vet ingen var den hamnar. Brytningen i Englands förhandlingar med den europeiska gemenskapen kan medföra många allvarliga verkningar, om det vill sig illa. Det finns risk för nya protektionistiska tendenser av den typ som kännetecknade årtiondet före det andra världskriget. De skulle nu för tiden vara alldeles särskilt farliga för vårt land, med dess beroende av export och deltagande i världshandeln. Det kan också finnas risk för att Storbritannien nu vänder sig bort från Europa och söker lösningen på sina problem på annat håll. Inte heller är det säkert att det amerikanska intresset för samarbete med Europa blir opåverkat.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Det är knappast troligt att Sverige just nu har möjlighet att genom några nya initiativ förändra situationen till det bättre. Här är jag nog mera pessimistisk än herr Ohlin. EFTA är naturligtvis alltså en förbindelselänk med Europa, och vi måste försöka arbeta vidare på den grunden, hur mycket den nu kan användas till. Men det finns också en annan organisation som Sverige tillhör och som har en vidare anslutning. Jag syftar på OECD, organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, där alla västeuropeiska stater är medlemmar och som innefattar också Förenta staterna och Kanada. Dess roll borde i det nya läget kunna bli större än tidigare, och Sverige har ju från det gamla OEEC förpliktande traditioner att energiskt medverka i dess arbete. Jag hoppas att ingenting i den delen kommer att försummas, och jag vill gärna också uttala den förhoppningen att frågan om ett rådgivande parlamentariskt organ till OECD, byggt på Europarådets församling, nu äntligen kommer att bringas till sin lösning. Härigenom skulle det också bli lättare att ge tillräcklig kraft och initiativförmåga åt arbetet i OECD.

Men det nya läget är ur svensk synpunkt ytterst bekymmersamt. Det kräver både skicklighet och anpassningsförmåga om vårt land skall kunna gå igenom de närmaste årens utveckling utan att vårt läge allvarligt försämrats. Jag skulle därför vilja vädja till regeringen att vi denna gång från första början kan få arbeta tillsammans, så långt som möjligt obundna av tidigare ställningstaganden och allmänna doktriner. Inte minst ur riksdagens synpunkt skulle det vara ytterst otillfredsställande om regeringen också nu försökte spela ut näringslivet och riksdagspartierna mot varandra i stället för att möjliggöra en enad insats för vårt gemensamma bästa. Ett särskilt organ, med representation för regeringen, de demokratiska riksdagspartierna, närings-

livet och de stora organisationerna, bör snarast komma till stånd för det samarbete vi behöver.

Det nya läget måste få konsekvenser när det gäller vår egen ekonomiska politik. Mycket tyder på att vi måste räkna med ett betydligt kärvare internationellt klimat i fortsättningen. Och redan före de senaste händelserna var det svårt att undgå den uppfattningen, att regeringens bedömning av konjunkturläget, sådan som den kommit till uttryck i statsverkspropositionen, var väl optimistisk. Det är visserligen sant att herr Sträng nu är betydligt försiktigare än han var för ett år sedan, men det vill förefalla som om han ständigt hängav sig åt alltför stor optimism. Vad han säger i år skulle ha varit riktigt att säga för tolv månader sedan. Nu borde han ännu klarare ha uttalat att det inte ser särskilt bra ut.

Frågan om att förena full sysselsättning med samhällsekonomisk balans är ju över huvud taget det stora problemet i efterkrigstidens ekonomi. Man har en känsla av att regeringen i det hänseendet ständigt gör en dygd av nödvändigheten. I mitten på 1950-talet fick vi ideligen höra hur framstående regeringen hade varit därigenom att den lyckats uppehålla full sysselsättning. I själva verket skulle det ju ha krävt nästan övermänsklig skicklighet att undvika full sysselsättning under den perioden. Då var det tvärtom den samhällsekonomiska balansen som var i fara, men den talade man mycket litet om. Nu nämner regeringen för första gången den balanserade ekonomin före den fulla sysselsättningen — i ett läge då man på alla håll kommit bort från inflationstendenserna, åtminstone i den mån det är fråga om inflation från efterfrågesidan. Nu är det i stället fråga om hur full sysselsättning skall kunna bevaras.

Arbetsmarknadsstyrelsen är inte särskilt optimistisk när den bedömer sysselsättningsläget. Inom gruvindustrin

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och järnverken har läget skärpts så pass, att det har utfärdats varsel om en del permitteringar. Detsamma gäller om gjuterierna. Varvsindustrien har tillräckligt mycket att göra just nu, men det beror på gamla order. För framtiden är det ont om order, och man måste befara ett väsentligt sämre läge. Också i åtskilliga andra delar av verkstadsindustrien tycks det finnas risker för försämrade sysselsättning. Bara för hemmaindustriens och servicenäringsarnas del är prognosen tillfredsställande.

Men bilden skulle inte bli fullständig om man inte också såg till sysselsättningsläget i andra länder. I Storbritannien har man svårt att uppehålla tillräckligt hög och jämn sysselsättning. I Västtyskland har det inträffat en påtaglig konjunkturavmattning. Sådana tendenser i de europeiska länder som vi har de livligaste handelsförbindelserna med ger anledning till stora bekymmer för framtiden: när konjunkturerna där tenderar att bli sämre får vi svårare att sälja våra varor, samtidigt som vi måste räkna med hårdnande konkurrens och pressade priser. Det är förmodligen riktigt som arbetsmarknadsstyrelsen säger att det inte finns någon anledning till oro för större arbetslöshet just i vinter. Senare, förmodligen redan från hösten 1963, blir läget mera bekymmersamt. Det betyder att vi har tid på oss, men inte någon lång tid. Det betyder också att vi redan nu måste allvarligt tänka efter vad som skall göras för att hålla sysselsättningen uppe. Den svenska ekonomin behöver stor konkurrenskraft, om sysselsättning och levnadsstandard skall kunna uppehållas.

Hur skall vi kunna nå det målet? På den punkten finns det en klar skillnad i borgerlig och socialistisk uppfattning. Vi styrs för närvarande av en socialdemokratisk regering — den nyheten har kammaren kanske redan hört — och jag hoppas att det inte uppfattas som en förolämpning om jag säger att våra socialdemokrater av allt att döma i dag

är lika övertygade socialister som de någonsin har varit. Den enda förändringen är att de har blivit skickligare i att dölja sina avsikter, mera framstående i att sktöa sina »public relations» (det är ju dagens mode-ord) och — i övertygelsen om ett ständigt maktinnehav — mera benägna att arbeta på lång sikt. Det är en utveckling som har fortgått ganska länge. På 1920-talet talade de om socialisering, och då fick de aldrig något stöd av folkmajoriteten. På 1930-talet sade de mindre om den saken, men i stället ökade de framgångsrikt statens inflytande i det ekonomiska livet och gynnades av en internationell konjunkturförbättring, som de i själva verket inte hade gjort särskilt mycket åt. Efter det andra världskriget ropades det högt om »socialistisk skördetid» och svenska folket visade en påtaglig misstänksamhet. Det talet tystnade då efter hand, men i stället fortsatte man lugnt och stilla att i praktiken ge staten större och större ekonomisk makt.

Nu fortsätter den utvecklingen, med en i någon mån ändrad terminologi. Man talar om »den offentliga sektorn», vars betydelse skulle vara så mycket större än de insatser som kan göras av fristående företag i produktionen. När oppositionen yrkar på normal lånefinansiering av sådana offentliga investeringar som är lönsamma och opponerar sig mot att staten tar ut mer i skatter än som erfordras för att täcka övriga utgifter, heter det att den vill »låna till skattesänkning». Det hela påminner på ett slående sätt om en formulering som jag en gång såg i en promemoria av en framåtsträvande ung socialdemokrat: det gällde, menade han, att fastställa hur mycket stat och kommun gör anspråk på och hur mycket som där efter kan bli över till de enskilda företagen.

Jag vill inte ett ögonblick förneka att regeringens politik anpassas efter konjunkturerna. Det går ibland litet lång-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

samt, men det blir ändå en anpassning. Regeringens politik går i goda konjunkturer ut på att begränsa enskild verksamhet, i svagare konjunkturer på att utvidga offentlig verksamhet. Vare sig konjunkturen är bra eller dåliga, blir slutresultatet detsamma: en stark förskjutning från enskild till allmän verksamhet. Det är bara det att regeringen tar god tid på sig för att uppnå den ändring i den ekonomiska maktbalansen, som socialdemokratien alltid eftersträvat men förut trodde sig kunna uppnå genom plötsliga åtgärder på kort sikt. Inte heller är det överraskande att en sådan politik kräver ett ständigt växande antal ämbetsmän och tjänstemän i både statlig och kommunal förvaltning.

Mot detta vill högerpartiet ställa ett borgerligt alternativ, en politik som motverkar maktkoncentrationen hos stat och kommun, en företagsvänlig politik. Vår grundtanke är, att den ekonomiska utvecklingen skall bäras av de enskilda initiativet, av enskilda företagare, arbetare och tjänstemän. Det är också de som skall skörda frukterna av vår ekonomiska utveckling.

I våra strävanden har vi högerfolk stöd av andra länders erfarenheter. Jag skulle vilja citera några ord av statsministerns föregående vän, president Kennedy, i hans anförande den 14 januari i år: »Visst skulle en massiv ökning av den federala regeringens utgifter också kunna skapa arbetstillfällen och utveckling — men i dagens läge bör enskilda konsumenter, företag och investeringar först få en fullgod chans.» Det är just vad vi för vår del anser att man bör eftersträva.

Är det nu för att »tjäna storfinansen»? Naturligtvis inte. De som har mest att vinna på att man går den vägen är företagets egna anställda, och när det gäller varje företag för sig får de genom nutidens samarbete mellan företagsledning och anställda detta mycket väl klart för sig och gör ingen hemlighet av sitt intresse i en sådan ut-

veckling — när det gäller det egna företaget. Sedan röstar de förstås på socialdemokraterna, som över hela linjen går i motsatt riktning. När det gäller att bevara sysselsättningen är de enskilda produktiva företagen inte bara den första utan också den viktigaste försvarslinjen. Det hette för några år sedan att vi skulle »ta av produktionen». Då måste vi också se till att det finns en tillräckligt effektiv och framgångsrik produktion som man kan »ta av».

Det betyder naturligtvis inte att alla offentliga investeringar är av ondo. Tvärtom: många av dem är nödvändiga, och ännu flera är önskvärda. Men utvidgningen av den offentliga verksamheten får aldrig betraktas som ett självändamål. De offentliga investeringarna måste kunna motiveras som produktionsfrämjande insatser för hela vår ekonomi eller genom att de ger något oersättligt ur den enskilde medborgarens synpunkt. Att exempelvis en förbättring av vägarna i sådana hänseenden är motiverad finner jag för min del alldeles klart. Detta resonemang hade man för övrigt klart för sig också när man på 1930-talet utvidgade den offentliga verksamheten: man siktade då främst på sådana offentliga investeringar som kunde stimulera de av konjunkturer missgynnade enskilda företagens arbete. Den politik regeringen nu skisserar kan däremot leda till den orimliga konsekvensen, att beställningarna läggs hos företag som ändå har fullt upp att göra.

Men om företagen skall kunna fylla sin uppgift att bevara sysselsättningen och att genom en växande produktion ge underlag för en stigande levnadsstandard måste de vara lönsamma. Produktion som inte lönar sig måste förr eller senare avvecklas. Det är karaktéristiskt att till och med regeringen i statsverkspropositionen i år erkänner att det inte är riktigt som det skall: i finansplanen talas om »krympta vinstmarginaler».

Det är nu verkligen rätt försiktigt ut-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tryckt. Det har skett en stark förskjutning i förhållandet mellan de enskilda personernas och bolagens inkomster under de senaste årtiondena. Uttryckta i pengar har de fysiska personernas inkomster under 1952—1961 i det närmaste fördubblats, medan bolagens taxerade inkomster har stått stilla. Tar man hänsyn till penningvärdets fall betyder detta att företagsvinsterna inte bara stagnerat utan till och med minskats under tioårsperioden. Det är detta — och inte någon generositet i beskattningens utformning — som medfört att företagsbeskattningen nu betyder mindre för statens inkomster i jämförelse med vad de fysiska personerna betalar. Denna utveckling har också minskat företagens möjligheter till självfinansiering, minskat lockelsen för enskilda att gå in med riskvilligt kapital i företagen och minskat företagens motståndskraft mot olika slag av påfrestningar. Så länge vi har gynnsamma konjunkturer är det inte så farligt, men inför en hotande konjunkturförsämring är situationen allvarlig.

De svenska företagen är i och för sig väl organiserade och effektiva men de kan behöva bli ännu effektivare, och framför allt måste de i ett osäkert och växlande marknadsläge ha möjlighet att genom snabba omställningar anpassa sig till de nya svårigheter men också till de nya möjligheter som kan uppstå. De behöver effektivare maskiner och de kan behöva tillverka nya produkter, som bättre passar för marknaden. Det är den vägen man skall gå, om man skall kunna möta de närmaste årens situation för »exportlandet Sverige».

De viktigaste momenten i företagens kostnader är löner och skatter. Finansministern har i år verkligen några uttalanden om risken av alltför stora lönehöjningar: »Det är klart att en ökning i denna takt i varje fall på sikt inte är förenlig med samhällsekonomisk balans.» Det är karakteristiskt att han säger detta i år, då det varken pågår

några större löneförhandlingar eller äger rum några allmänna val. Det skulle förmodligen ha haft större betydelse om han sagt det i fjol.

Vi för vår del vill inte ge efter i våra krav på att beskattningen skall gå ned. Också där är det intressant att konstatera att detta är den linje som president Kennedy vill följa för att stimulera sitt lands ekonomi. Framför allt kräver han en sänkning av den skatt som uttas av fysiska personer. De nuvarande federala skattesatserna ligger mellan 20 och 91 procent; de skall sänkas till 14 respektive 64 procent. Det kommer att medföra en skattelindring på 11 000 miljoner dollar (57 000 miljoner kronor) fördelade på tre år, med början 1963, då skatterna skall gå ned med 6 000 miljoner dollar.

För vårt lands del anser vi inom högerpartiet att man i första hand nu omedelbart skall göra en kraftig minskning av barnfamiljernas skatter. Vi anser också att progressiviteten i beskattningen måste gå ner. Denna fråga behandlas för närvarande i allmänna skatteberedningen, och regeringen har begärt att den skall komma med ett förslag i början av år 1964. Det är verkligen hög tid. Hade frågan behandlats tillräckligt snabbt skulle den skattesänkningen funnits komma redan i år, då den ur konjunktursynpunkt skulle ha varit i allra högsta grad betydelsefull. Som det nu är yrkar vi på att regeringen åtminstone skall se till att skatteberedningens förslag lämnas i så god tid att beslut kan fattas vid 1964 års riksdag och träda i kraft vid den taxering som grundar sig på 1964 års inkomst. Då kan man hoppas att skattesänkningen kan få någon effekt på den ekonomiska utvecklingen under nästa år, om också inte i år. Sådana skattesänkningar är motiverade med hänsyn till medborgarnas anspråk på att få behålla en växande del av sin inkomst, men de är också motiverade från företagens synpunkt. Det råder inte det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

minsta tvivel om att de höga skatterna har stor verkan både på arbetsmarknadsparternas löneförhandlingar och på den okontrollerade löneglidningen. Därför ligger sänkningen av inkomstskatten i hela samhällsekonomiens intresse.

Därutöver förordar vi att man sänker företagsbeskattningen. Här finns det olika vägar att gå. Omsättningsskatten på förbrukningsvaror — s. k. krångelvaror — bör kunna försvinna redan nu. Man bör också överväga att ta bort energiskatten, åtminstone i den del som avser elektrisk energi. Den största och viktigaste posten är emellertid omsättningsskatten på näringslivets investeringar. Den är en skatt som direkt motverkar den rationalisering och omställning, som under de kommande åren kan bli så utomordentligt nödvändig. Det är i och för sig bra att man använder investeringsfonderna som konjunkturregulator, men omsättningsskatten på investeringar är minst lika viktig i det hänseendet. Om det inte nu är möjligt att ta bort denna skatt i dess helhet, bör man åtminstone genom en beredskapslag göra det möjligt att genomföra en sådan åtgärd snabbt, därest det skulle bli påkallat, och man kan också överväga att på ett eller annat sätt reducera denna ekonomiskt olyckliga form av beskattning innan den kan helt avskaffas.

Finns det utrymme för sådana skattesänkningar? Förra året fick vi höra att det var alldeles otänkbart. I själva verket tycks ju budgetutfallet för år 1962/1963 bli så pass mycket bättre än vad regeringen hade beräknat, att kostnaderna för de skattesänkningar vi då föreslog skulle ha fått rum inom felmarginalen, till och med om man räknar på helt budgetår. De förslag jag här har skisserat torde, om man tar hänsyn till de besparingar vi också kommer att föreslå, att hålla sig väl under den felmarginal som hittills alltid har kännetecknat herr Strängs statsverkspropositioner.

Någon kanske vill invända att försämrade konjunkturer också medför minskade

de statsinkomster. Ja visst, men i ett försämrat konjunkturläge skall man också ha en annan budgetbalans än den herr Sträng föreslår. För att använda hans eget uttryckssätt: man har då lov att »försvaga» budgeten mer än han beräknar. Den försiktighet som också vi anser påkallad motiveras kanske snarare av andra omständigheter, exempelvis de åtgärder som kan föranledas av jordbrukets inkomsteftersläpning och som herr Sträng inte alls nämner i sin finansplan.

Med stor skicklighet — ty herr Sträng och hans medarbetare är verkligen skickliga — har finansdepartementet presenterat sina beräkningar på ett sådant sätt att budgetöverskottet skall se så litet ut som möjligt. Herr Sträng förklarar i sin person optimisten och pessimisten. Han är optimistisk när det gäller konjunkturerna men pessimistisk i fråga om budgetutfallet. Han räknar med en ökning på 100 miljoner kronor i förbrukning av reservationsanslaget. Vi för vår del kan inte finna denna beräkning grundad. Han har inte tagit hänsyn till prisutvecklingens inverkan på omsättningsskattens utfall, och han har beräknat 1964 års lönestegring mycket lågt. Däri ligger sannolikt ett fel på 100—200 miljoner kronor. Man har av alla dessa skäl rätt att förutsätta ett överskott på driftbudgeten på omkring 600 miljoner kronor, eller drygt 500 miljoner mer än han angivit. Vidare bör det finnas möjlighet till besparingar på utgiftssidan med ungefär 300 miljoner kronor för helt budgetår. Åtminstone från samhällsekonomisk synpunkt måste man slutligen ta hänsyn till vad jag nyss nämnde, nämligen att det löpande årets budget väntas ge ett utfall på 350—400 miljoner kronor över vad som beräknats. Det kan under sådana omständigheter inte råda någon tvekan om att det finns utrymme för skattesänkningar åtminstone av den omfattning vi avser att föreslå.

Givetvis kan vi inte nöja oss med att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

endast föreslå skattesänkningar. Vi har också andra bestämda yrkanden. Vi begär omedelbara åtgärder för att förbättra de gamlas ställning, genom ökade vårdmöjligheter och annat som kan ge dem en mer människovärdig tillvaro. Vi vill ha större intensitet i arbetet för en positiv familjepolitik, med hänsyn tagen särskilt till de större familjernas problem och inriktad på det läge som håller på att uppstå till följd av den ogynnsamma befolkningsutvecklingen i vårt land. Vi kräver att utbildningen, och speciellt den högre utbildningen, skall framför allt inriktas på kvaliteten. Detta krav är särskilt viktigt när fler och fler ungdomar går till högre utbildning; men kravet är då också svårare att upprätthålla. Och slutligen skulle jag vilja uttala den bestämda förhoppningen att förhandlingarna om jordbrukets inkomstläge ger snara och positiva resultat.

Har nu ett oppositionsparti någon chans med den sortens förslag? Om man bara lyssnar till vad regeringens företrädare brukar säga när våra förslag läggs fram, så blir man pessimistisk. Men lyckligtvis har vår nådiga regering ganska stor benägenhet att stjåla oppositionens kläder, att efter någon karenstid överta dess förslag. I den delen finns det knappast någon anledning att klaga. Under våldsamt kritik från socialdemokratiskt håll krävde vi redan för många år sedan en rörlig ränta. Det har vi nu fått och räntan är lyckligtvis rörlig nedåt lika väl som uppåt. I våras yrkade vi på ändringar i beskattningen av ensamstående familjeförsörjare. Under hösten gjordes det en ändring i det avseendet. Vi krävde i höstas ändrade regler för beskattningen av folkpensionärernas arbetsinkomster. Årets statsverksproposition har delvis tillmötesgått våra önskemål. T. o. m. vår kritik mot de generella bidragen i bostadspolitiken förefaller att så småningom ge resultat.

Naturligtvis lyckas regeringen alltid krysta fram någon ändring, så att vad den föreslår avviker litet grand från vad

oppositionen tidigare har krävt. Man brukar säga att om någon skriver av en bok är det fråga om ett plagiat, skriver han av två böcker är det compilation men skriver han av tre böcker är det självständigt författarskap. Regeringens självständighetsbegär när det gäller att ändra i oppositionens förslag tycks följa liknande regler. Och för all del: vi skall inte vara högfärdiga. Vi är glada, ifall vi bara får igenom det viktigaste av vad vi åsyftar, även om vi blir utskälda i första omgången.

Men en sak tycks vara oföränderlig, och det är kravet på att makten skall koncentreras hos den socialdemokratiska regeringen och särskilt hos dess finansminister. Här finns det gemensamma för alla socialdemokratiska finansministrar, vad de än heter och vilken politik de eljest för. Det gäller redan deras förhållande till statsförvaltningen. I själva verket beror nog ökningen av antalet ämbetsmän och ökningen av förvaltningskostnaderna till mycket stor del just därpå att allting skall bestämmas i kanslihuset. Våra socialdemokratiska finansministrar är ganska dyrbara, även när de inbillar sig att de är sparsamma. Men framför allt gäller deras maktvilja förhållandet till riksdagen. En gång i tiden brukade man här i kammaren på radikalt håll citera det norska kravet på att »all makt skall samlas i denna sal». Det var rätt länge sedan. Nu tar man för givet att makten i stället skall samlas på andra sidan av Stallkanalen.

En fri, borgerlig ekonomi ger också större möjligheter till en fri, demokratisk ordning och till en meningsfylld politisk debatt. I en sådan ekonomi kommer inte längre all makt att koncentreras till nya kanslihuset. Om det svenska samhället omdanas i borgerlig riktning, kan också riksdagen, de svenska män och kvinnor som är valda ombud för Sveriges folk, få någonting att säga till om — för omväxlings skull.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Vi har haft en ekonomisk högkonjunktur i vårt land under några år, men nu har en viss konjunkturdämpning inträtt, åtminstone inom några delar av vårt näringsliv. År 1962 blev det en avsaktnings i det ekonomiska framsteget. Konjunkturbilden för den närmaste tiden framöver är splittrad och osäker. Man räknar i finansplanen med att produktionsökningen i år skall bli ungefär densamma som i fjol, men detta skulle bli ett resultat av en förskjutning från det egentliga näringslivet till de offentliga investeringarna och till bostadsbyggandet. Expansionstakten inom industrien blir enligt bedömningarna i nationalbudgeten förhållandevis svag med en betydande nedgång av industriinvesteringarna. Detta är bakgrunden till det nya budgetförslaget.

Finansministern har från olika håll fått det betyget på finansplanen att den är grå och vardaglig. Jag skall inte säga att det är någon oriktig bedömning, men å andra sidan väntar vi oss väl inte precis någon skönlitteratur i detta sammanhang.

Jag skall över huvud taget inte nämna gå in på detaljsiffrorna i herr Strängs senaste verk. Jag har ett intryck av att det kan vara ganska meningslöst att — vilket ofta görs till överdrift — penetrera dessa siffror alltför ingående. De siffror man bollar med i en remissdebatt brukar nämligen vara helt annorlunda den dag då budgetutfallet är klart. Detta är inte avsett som någon allvarligare anklagelse emot finansministern för något slags felräkning, utan det är snarare ett understrykande av det relativa i hans material. Det relativa är för övrigt utmärkande även för den nya finansplanen.

Det nu framlagda budgetförslaget måste anses väsentligt svagare än fjolårets och det beror delvis på konjunkturavmattningen men lika mycket på de ökade utbetalningarna av kommunalskattemedel och överskjutande skatt. De utgifts-

ökningar på över en miljard kronor, som ändå kunnat beredas utrymme i den nya driftbudgeten, gäller ändamål varom vi i stort sett är ense, såsom förstärkning av försvaret, upprustning av undervisningen och forskningen på olika områden. Många regeringsförslag känner vi också i stort sett igen såsom gamla oppositionsförslag — det har redan framhållits av de båda föregående talarna. Jag tycker inte att man skall klandra regeringen för detta. För vår del lovar vi att medverka till genomförandet av alla sådana gamla oppositionsförslag utan att vi därför vill binda oss genom några särskilda utfästelser i olika avseenden. Särskilt på en punkt har dock regeringen enligt vår mening varit alltför återhållsam. Det gäller upprustningen av vägarna. På detta område måste verksamheten ytterligare intensifieras — jag skall återkomma till den saken.

Det är givetvis en riktig politik att söka upprätthålla den ekonomiska aktiviteten genom ökade statliga och kommunala investeringar och ett ökat bostadsbyggande. En ökad statsupplåning måste betraktas som nödvändig vid nuvarande konjunkturavmattning. Enligt herr Strängs bedömning är det konjunkturpolitiskt försvarligt med en upplåning av 1 018 000 000 kronor. Jag hänför detta till vad jag nyss betecknade såsom de relativa siffrorna i herr Strängs verk.

Om konjunkturerna skulle ytterligare försämrats, får vi vara beredda att underbalansera även driftbudgeten, såsom en aktiv konjunkturpolitik kräver.

Man måste ställa det kravet på en effektiv konjunkturpolitik att sysselsättningen så långt möjligt skall hållas uppe. Varje medborgare bör ha rätt till trygghet i arbete och arbetsinkomst. Jag vill inte bestrida att regeringen har den saken klar för sig, men regeringspolitiken har i det fallet sedan länge haft en mycket ensidig inriktning. Den innebär en hård satsning på s. k. rörlighetsfrämjande åtgärder,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

d. v. s. på att flytta arbetskraften från de delar av vårt land, där man haft svårigheter med sysselsättningen, till de s. k. expansiva orterna. Jag vill inte bestrida att sådana åtgärder i viss utsträckning är nödvändiga, men det anmärkningsvärda är att regeringen har satsat så ensidigt på rörlighetspolitiken och strängt taget ingenting alls på en aktiv lokaliseringspolitik, vilken skulle kunna främja företagsamheten och sysselsättningen i de områden där man har brist på arbetstillfällen.

I den nya finansplanen kan man dock finna några vänliga ord beträffande möjligheterna till en mera aktiv lokaliseringspolitik. Tillåt mig hoppas att detta markerar inledningen till en ökad aktivitet från regeringen i det stycket.

Som jag framhållit är det naturligtvis riktigt att öka de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet i det konjunkturella läget vi nu har. Men samtidigt är det nödvändigt att man ökar åtgärderna för att stimulera näringslivet. Vissa åtgärder har ju vidtagits, t. ex. de lätnader som investeringsfonderna innebär, men framför allt är det av betydelse att räntan har sänkts. Den räntesänkning som beslutades härnäst var välmotiverad. Den nedläggning av aktiviteten inom näringslivet som nu kännetecknar skeendet är emellertid enligt min mening allvarlig. Vi står nu inför en skärpt konkurrens på världsmarknaden, och det innebär att vi på allt sätt måste underlätta den nödvändiga effektiviseringen av näringslivets produktionsapparat. Ytterligare konjunkturstimulerande åtgärder är därför erforderliga. Enligt vår mening föreligger särskild anledning att överväga lätnader i fråga om el- och energibeskattningen. Sådana lätnader skulle vara av stor betydelse för näringslivets konkurrenskraft.

Skattefrågorna är ju nu under utredning i skatteberedningen, och centerpartiets strävanden att åstadkomma en

mera rättvis skatteavvägning är välkända. En sak kan jag dock inte underlätta att här understryka, nämligen angelägenheten av att vi får till stånd en rimligare kostnadsfördelning mellan staten och kommunerna och därmed också en mera rättvis kommunalskatt. Den frågan måste lösas med det snaraste.

Ett särskilt problem för vår samhälls-ekonomi är att inkomstökningarna har varit väsentligt större än produktionsökningen. Under tre år i följd har lönerna stigit med ungefär 10 procent men produktionen med bara cirka 4 procent. Detta har lett till prisstegringar, som har tagit en väsentlig del av inkomstökningarna. Även i år måste vi räkna med samma utveckling, även om den kanske inte blir lika markerad. Jag tycker det är glädjande att finansministern i årets finansplan vågat sig på att konstatera, att en sådan utveckling i längden inte kan förenas med samhällsekonomisk stabilitet. Jag vet mycket väl att detta är ett mycket svårbemästrat problem, kanske rent av det besvärligaste problemet i hela vår samhälls-ekonomi. Men vi bör väl ändå kunna vara ense om att ingen har intresse av en inkomstökning, som ätes upp av inflation. Ett resolut uppträdande från regeringens sida tror jag där kan ha en viss positiv effekt.

Herr talman! Härefter skall jag gå in på ett annat område, som hittills inte har berörts i debatten. Kanske kan det också bidra till en liten variation i överläggningarna.

Det var med ett visst intresse man emotsåg huruvida kommunikationshuvudtiteln skulle bära spår av den aviserade högertrafikreformen. Kommunikationsministern är emellertid en man, som inte lämnar så stora spår efter sig. I varje fall har han inte gjort det på detta område. Det skall komma en särskild proposition i frågan, är det sagt, men man hade ändå väntat att vägfrågorna i årets budget skulle bära påtag-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

liga spår av den väntade reformen. Nu vill man bara hoppas att intresset i fortsättningen, när det gäller att i praktiken förbereda denna reform och göra den så riskfri som möjligt, blir lika stort som det var när det gällde att få oppositionspartierna att utfärda fullmakt in blanco för regeringen att på samtligas vägnar föra frågan vidare.

Man må ha vilken uppfattning som helst i högertrafikfrågan, men man måste reagera mot det ultimatumliknande besked som gavs oppositionspartierna strax före höstriksdagens avslutande. På bara ett par dagar skulle partigrupperna då lämna bindande besked om sin medverkan till en omläggning till högertrafik och dess finansiering genom en extra skatt på bilismen. För egen del hade regeringen haft god tid att överväga frågan. Det är möjligt att det inom oppositionspartierna finns ledamöter som, om de hade fått tid att närmare tränga in i frågan, inte varit villiga att så förbehållslöst som nu skedde avge ett förhandsbesked. Tyvärr fick hela ärendet nu karaktär av överrumpling. När det gäller andra regeringsförslag har riksdagens ledamöter väsentligt längre betänketid.

Man frågar sig därför, om det var nödvändigt att på förhand binda partierna så som skedde genom en in blancofullmakt till regeringen och om det var riktigt att göra det på detta sätt. Man bör nämligen observera att samtidigt som man väl anser att partiernas förhandslöfte om att acceptera såväl principfrågan som finansieringen skall stå fast, så ligger initiativet till förberedelserna för reformen huvudsakligen hos regeringen. Hade det inte varit en rimlig konsekvens att samtidigt som man begärde förhandslöfte av oppositionspartierna även regeringen hade givit dessa ett förhandslöfte om att t. ex. vägplanens målsättning skall infrias och att investeringarna i vägtrafiksäkerhetssyfte därutöver skall ges prioritet bland andra investeringar?

Det borde i varje fall ha funnits tid till det.

Enligt min personliga mening borde det i denna överenskommelse ha ingått bindande garantier för att regeringen under förberedelsetiden vidtar alla åtgärder som kan medföra att riskmomentet blir så litet som möjligt, eller med andra ord att trafiksäkerhetsmarginalerna blir så betryggande som möjligt. Vi i centerpartiet var väl de enda som ställde sådana bestämda villkor beträffande vägupprustningarna. Det finns, som vi ser det, ett bestämt samband mellan en trafikomläggning, vägfrågorna och trafiksäkerheten.

Vi gjorde också invändningar när det gällde bindningen vid en viss bestämd finansiell form, d. v. s. att bilismen skulle bära alla kostnader för reformens genomförande, men som bekant godkändes inte sådana egna meningar. Man blev litet förvånad över de kommentarer som ägnades dessa centerpartiets krav. Å ena sidan fördömde man att regeringen krävde förhandsbesked från oppositionspartierna; t. o. m. från regeringen närstående håll ifrågasattes riktigheten av regeringens sätt att handla. Men samtidigt fördömde man också att något parti vågade ha en annan mening gentemot dessa krav på förhandsbindningar. Det är svårt att se någon konsekvens i det uppträdandet! Kritiserar man regeringens diktatorsmässiga uppträdande, borde man väl också i konsekvensens namn med tillfredsställelse finna att någon vågade ha en egen mening.

Det är ägnat att förvåna att högern och folkpartiet så reservationslöst genast anslöt sig till denna förhandsbindning. Herr Ohlin fick faktiskt inte ens tid att hålla något offentligt anförande och däri inbjuda herrar Heckscher och Hedlund till gemensamt uppträdande, och herr Heckscher hann inte skriva brev till herr Ohlin och till herr Hedlund om ett gemensamt uppträdande. Jag tycker det var litet ofint

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

av regeringen att ha så bråttom — när det nu blivit så populärt med detta of-fentliga brevskriveri.

Det bör vara ett ofrånkomligt krav att vi under den tid som föregår en så genomgripande reform som det här är fråga om i främsta rummet effektivise-rar och påskyndar det vägbyggnads- och förbättringsprogram som avsågs i vägplanen 1958.

Man kan emellertid i dag ifrågasätta, om inte denna vägplan är otillräcklig. Mycket talar åtminstone för att vi i fråga om trafiktäthet, krav på större bärkraft på vägar och broar etc. redan har hunnit förbi vägplanens prognoser och de därav föranledda målsättning-arna. Denna vägplan uppgjordes också innan de skärpta krav på trafiksäker-het uppkom som en trafikomläggning medför, och därför är det motiverat att planen ses över och att man ger de trafiksäkerhetsfrämjande åtgärderna prioritet vid dess genomförande.

I dag är flera av våra livligast tra-fikerade vägar rent av livsfarliga att trafikera för olika slag av trafikanter. Detta gäller t. o. m. de vägar som vi har kallat europavägar — det klingen-de namnet motsvaras i många fall inte alls av verkligheten. Enligt uppgift av expertisen har ännu ungefär en tredje-del av våra vägar så liten bredd, att det icke är möjligt för fordon med nor-mal bredd att mötas på dem utom vid särskilda mötesplatser. Dessa vägar är i dag trafikfarliga och de blir än värre. När man nu bedömer det såsom va-rande omöjligt — och det är det san-nolikt — att undvika eller hindra en trafikomläggning, bör det vara en mo-ralisk skyldighet att på samma gång försöka göra en sådan så riskfri som möjligt.

Därvid är som sagt ett forcerat väg-byggande och en intensifierad vägför-bättring enligt min åsikt det främsta medlet. Det finns inget medel som går upp emot goda vägar när det gäller att skapa trafiksäkerhet. Jag skulle ytter-

ligare kunna motivera mitt påstående att vårt vägväsende inte alls har följt med utvecklingen på motorismens om-råde och heller icke har kommit upp till den målsättning som trafikplanen en gång uppsatt.

Det ligger i vårt eget intresse att nä-ringslivet i vårt land kan utnyttja den lastkapacitet som lastbilarna i dag har. Det kan vi inte göra nu, emedan vägar-nas bärkraft är för liten. När vi nu, som jag förmodar, står inför ett inträ-de på en europeisk gemensam mark-nad, vilket med största säkerhet kom-mer att betyda en ökad internationell lastbilstrafik, kan man ifrågasätta om vår vägstandard håller det mått som man på kontinenten kräver och är van vid.

Detta var några kritiska synpunkter på vägväsendet. Jag vill till slut säga att jag gärna erkänner att vägförhållan-dena i vårt land inte utan vidare kan jämföras med dem som råder i vissa andra länder. De stora avstånden och den relativt ringa folkmängden i vårt land gör att kostnaderna blir större här än i vissa andra länder. Å andra sidan skryter vi gärna med vår höga levnads-standard och vi tar ibland biltätheten som ett exempel på detta.

Man får kanske göra den stilla re-flexionen, att ett folk som har haft råd att utöver annan välfärd också skaffa sig fler bilar än något annat land i Europa också bör ge sig råd att hålla så goda vägar som möjligt, dels för att vårda det kapital som är nedlagt i mo-torfordonen, men dels också för att inte den ökade bilismen skall medföra stör-re trafikfaror här än annorstädes.

Det heter i ett gammalt gott råd, att man inte skall slå på den häst som drar, och vi ser — såsom tidigare i dag har sagts av herr Ohlin och herr Heck-scher — mycket gärna att regerings-partiet om än sakta och motvilligt dock så småningom accepterar gamla för-slag från oppositionshåll. Speciellt är vi inom centerpartiet tillfredsställda

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

när man tar upp våra initiativ, och så har också skett, bl. a. i bostadsfrågorna.

Jag skall inte närmare gå in på dessa problem, utan jag skall nöja mig med att säga till den departementschef hos vilken dessa frågor nu vilar, att det finns ännu fler uppslag från centerpartiet som kan vara värda att närmare överväga. Jag tror att vårt förslag om initialstöd till nytillträdande bostadsägare är värt att överväga.

Jag vill också understryka att vi när vi häromåret ändrade låneformerna för egnahemmen kan det hända att vi i vissa fall åstadkom en försämring för egnahemsbyggarna. Tidigare hade dessa möjlighet att lägga sitt egnahemslån ända nere på bottenlånet. I dag skall det finnas ett utrymme från bottenlånet till det nuvarande bostadslånet. Detta lån skall normalt tecknas i bank, men man kan, står det i författningarna, fördjupa detta bostadslån så långt ned att en sådan åtgärd blir onödig. Ja, man kan göra det. Men det står inte skrivet att man *skall* göra det. Varje egnahemsbyggare svävar i ovisshet om huruvida han kan få möjligheter att skaffa detta mellanliggande lån. Med en statlig kreditgaranti — såsom vi föreslagit — ovanpå bottenlånet skulle detta bekymmer vara ur världen.

Det skall nu företas en utredning, huruvida folk föredrar att ha sin bostad i höghus eller i låghus. Bland annat skall man därvid fråga dem som bor i höghusen om de är nöjda med denna bostadsform. Det är väl endast den som själv har prövat på båda bostadsformerna som kan ge ett ordentligt svar på vilket man anser vara bäst. Likaså bör i främsta rummet de bostadssökande kunna ge de säkraste beskederna. I de enkäter som tidigare företagits har en mycket stor del av de bostadssökande förklarat att de vill ha egnahem, och man kunde därför också kanhända fråga egnahemsägarna, om de eventuellt vore villiga att byta ut sina bostäder mot höghuslägenheter.

Vad sedan beträffar omfattningen av bostadsbyggandet finns det enligt min mening knappast anledning till någon anmärkning. Jag vill inte vara med om herr Ohlins ständiga överbud på det området. Det har väl visat sig under de senaste åren att vi byggt så långt vi haft resurser till, och jag förmodar att så kommer att ske i fortsättningen också. Regeringen har nämligen sagt, att skulle det visa sig behövt kommer regeringen att vidga den ram som nu är uppgjord. Jag tycker det är ett klokt tillägg.

Men låt mig samtidigt säga, att när vi gör ansträngningar för ett ökat bostadsbyggande bör vi också skärpa vaksamheten mot tendenser som kan innebära en fördyring av bostäderna. Det meddelades för några dagar sedan att man skulle ingripa mot tomtjobberiet, och det är sannolikt nödvändigt, åtminstone i de större tätorterna. Men det finns lika stor anledning att se upp så att inte en eventuellt lägre tomtkostnad konsumeras av någon annan, med monopolställning inom bostadsbygg-nadsfacket. Risken för det är större ju mera byggandet ökar. Det bör inte få bli så, att en ökad bostadsproduktion kommer att innebära en press uppåt på den färdiga bostadens pris. Motsatsen bör vara fallet, som inom all annan produktion.

Herr talman! När man studerar jordbrukshuvudtiteln detta år fäster man sig vid det beröm som departementschefen ger jordbrukets prissystem. Han menar att det är detta prissystem som skapat den goda standard som i dag karakteriserar svenskt jordbruk. Det är kanske en sanning med modifikation. Den effektivitet och den tekniska standard som i dag karakteriserar svenskt jordbruk grundlades ju långt innan det prissystem infördes som vi har i dag. Men det är möjligt att prissystemet genom det relativt begränsade skydd som det ger gentemot världsmarknadens inverkan har tvingat

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

jordbrukarna till betydande investeringar i rationaliseringssyfte. Det är måhända detta som gjort att vårt jordbruk i dag intar en av toppplatserna jämfört med andra europeiska länder. Men låt oss samtidigt komma ihåg att denna strävan från jordbrukarna själva att följa med i utvecklingen och i konkurrensen har åsamkat det svenska jordbruket en ganska anseelig skuldsättning.

Det förefaller som om regeringen har svårt att bestämma sig för vilket besked den skall ge jordbrukets förhandlare. Jag hoppas emellertid att svaret på det krav på förhandlingar som framställts inte skall låta vänta på sig alltför länge. Jag har den uppfattningen att det är ett berättigat krav, som bör tillgodoses så snart som möjligt. Det förefaller emellertid som om det på sina håll fanns en ovilja att erkänna jordbrukets faktiska inkomsteftersläpning, trots att denna har verifierats av statens eget organ på området. Det verkar som om man känner sig besvärad av att ingå i saklig diskussion av frågan.

I den debatt som förts i jordbruksfrågorna efter höstriksdagen har dock de flesta uttalandena varit klart förstående och positiva till åtgärder mot efterläpningen. Men det finns motsatta uttalanden också. Visserligen är somliga av dessa kritiker så ovederhäftiga, att de inte förtjänar att tas på allvar, men även de mest kritiska har ju en publik som i många fall inte har möjligheter att bedöma riktigheten av vad som meddelats. Det är tydligen fel att tala om jordbrukspolitikens invecklade system. Det tycks finnas personer som anser sig betydligt mer bevandrade i dessa frågor än de som hittills gällt för att vara experter. Utan tillgång till speciellt utredningsmaterial underkänner man helt enkelt statens eget expertorgan! Jag tillåter mig säga: Det är en naturens sällsamma försyn att sådana jordbrukspolitiska underbarn ges möjligheter att framträda offentligt.

Det avtal som träffades mellan jordbruket och staten 1959 avsåg att inkomstlikställighet successivt skulle skapas mellan dem som arbetar med att producera livsmedel i vårt land och jämförliga grupper som producerar andra varor. Om den målsättning hade förverkligats som alla parter då var ense om hade det inneburit, att jordbruket under de gångna åren successivt skulle ha tillförts de inkomstbelopp som behövts för att likställighet skulle vinnas. Jag förmodar att ingen i så fall nu skulle ha framfört anmärkningar, utan man skulle ha ansett utvecklingen vara helt i överensstämmelse med vad som avtalats. Det är först i dag, när jordbrukarna har gjort en förlust på avtalet, som man är så ivrig att försvara denna negativa effekt av avtalet.

Tillåt mig än en gång påminna om att de expertsiffror som framlagts säger oss att under den tid som avtalet hittills gällt har livsmedelspriserna stigit med 21 procent, varav 5 å 6 procent faller på jordbruket.

Pris- och kartellnämnden gav oss i fjol besked om att livsmedelspriserna stigit med 6,5 procent från januari till september, varav jordbrukets andel var en tiondels procent. Med anledning härav tillåter jag mig fråga, varför man behandlar dem som i det ena fallet svarar för en fjärdedel av prisökningen och i det andra fallet för en tiondel av prisökningen så snävt men totalt glömmer bort att ägna intresse åt dem som svarar för en väsentligt större del av prisfördyringen på livsmedel.

Jordbrukarna har emellertid rätt att bli respekterade i sin syn på en avtalsuppgörelse och bör ha rätt kräva att denna och dess resultat behandlas med utgångspunkt från sakliga och vederhäftiga bedömanden. Och som sådana bör väl i första hand gälla de beräkningsnormer, varpå avtalet en gång grundades.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag skulle kanhända inte vara alldeles tillfredsställd med mig själv, om jag inte försökte ge en liten exposé över de ekonomiska perspektiv som ju ändå har varit både avgörande och vägledande för de skrivningar i finansplanen och den statsverksbudget som har presenterats riksdagen.

Det specifika i årets budget är förslaget om en ganska långtgående statlig upplåning, sedd mot bakgrunden av de två sistförflutna budgetåren, då staten helt avstod från att anlita lånemarknaden. Detta var också helt följdriktigt med hänsyn till den högkonjunktur som präglade dessa budgetår. För nu löpande och nästa budgetår visar de framlagda prognoserna en förändring: för budgetåret 1962/63 en statlig upplåning på 380 miljoner kronor, som stiger till en dryg miljard för nästkommande budgetår. I den mån man tidigare här i debatten har gjort gällande att omkastningen har skett alltför abrupt, så bestrider jag detta. Dessa siffror ger ju ett klart uttryck för att budgeten har varit följsam mot den konjunkturavmattning som vi börjat avläsa under 1962 och som vi, så långt vi nu kan bedöma, får räkna med även under år 1963.

Jag skall kanske, även om jag har gjort det många gånger förut, ännu en gång dementera de beskyllningar som gärna pådyvlats mig, om att jag skulle ha gjort totalbudgetfilosofien till något slags rikttröte, som gäller både under högkonjunktur och under lågkonjunktur. Ett avsnitt i herr Ohlins inlägg här i dag försökte på nytt lägga pinnar under den brasan. Så har emellertid långt ifrån varit förhållandet. Varje gång jag har diskuterat en totalbalansering har det varit under tider när konjunkturerna enligt min mening — inte enligt herr Ohlins mening — har motiverat det. När jag nu inte anser att konjunkturen motiverar det, har det

också gjorts avsteg från totalbalanseringen. Jag vågar hävda — kammarens ledamöter ger mig säkert rätt på den punkten — att hela det tekniska budgetbalansproblemet är tämligen meningslöst, därest man inte ser det i sitt samband med den konjunkturutveckling, som man har för dagen och som man bedömer för framtiden.

Nu har staten accepterat den självpåtagna uppgiften att just via budgetpolitiken fungera som stabilisator i konjunkturskiftningarnas tidsperiod. Det gäller konjunkturskiftningar, som har den fördelen i jämförelse med konjunkturerna under 1920-talet och 1930-talet, att de är mindre djupgående och mindre uthålliga men har en benägenhet att uppträda med kortare tidsintervaller. Vi hade under de gångna åren — 1960/61 och 1961/62 — en alldeles osedvanligt hög efterfrågan emanerande från den privata sektorn. Vi hade en investeringsaktivitet inom det fria näringslivet som väl aldrig tidigare. Helt naturligt måste den statliga budgetpolitiken då vara dämpande. Detta kan avläsas inte bara i att budgeten var totalbalanserad och t. o. m. överbalanserad vad beträffar totalsumman utan också i den statliga investeringsverksamheten under dessa år. Den statliga sektorn, den sektor som regleras i budgeten, var oförändrad under de år då den privata sektorn expanderade med i runt tal 12 till 15 procent investeringsmässigt sett.

Vi använde flera metoder för att dämpa den efterfrågeaktivitet som hade kunnat resultera i överansträngning av ekonomin. Vi försökte pacificera den föreliggande likviditeten genom skattefavoriserade fondavsättningar. Finanspolitiken var som jag nyss sade restriktiv. Detta skedde under ivrik kritik och ganska påtagligt motstånd från oppositionens sida, som i sitt tal om skattesänkningar i sin popularitetsjakt använde begreppet »skattesänkningar» såsom politisk målsättning i en konjunk-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

turbild, där detta icke var förenligt med stabiliteten i samhällsekonomin.

Nu har jag i efterhand mötts av kritik för den nedbetalning av statsskulden som skedde under de två senaste åren. Överskottet skulle i stället, menar man, ha använts för en skattesänkning. Nu betyder ju som alla vet en skattesänkning alltid extra köpkraft, en efterfrågeinjektion, medan däremot en nedbetalning av statsskulder är neutral i det avseendet. Personligen är jag av den övertygelsen, att skattesänkningar under typiska högkonjunkturår, då svårigheten att hålla efterfrågan inom ramen för våra resurser var tillräckligt stor ändå, endast skulle ytterligare ha förvärrat en i övrigt besvärande situation.

När man så här i efterhand söker avgöra, huruvida vi har försuttit möjligheterna till skattesänkningar, bör man lämpligen ställa den enkla frågan: Har vi under de år som har gått lämnat arbetskraft och kapital outnyttjade som vid en skattesänkning skulle ha mobiliserats? Om det är så, skulle en skattesänkning ha varit att rekommendera. Men jag vågar försäkra att så inte har varit förhållandet. Det kan verifieras i den officiella arbetslöshetsstatistiken som är tillgänglig för vem som helst. Vi utnyttjade under de sistförflutna högkonjunkturåren våra arbetskraftsresurser och våra kapitalresurser ganska fullständigt. Härefter anser jag mig ha försvaret för riktigheten av att överskottet användes just för en nedbetalning av statsskulden.

I dag är naturligtvis konjunkturperspektivet litet annorlunda. Jag vill inte göra mig till talesman för åsikten att vi upplever en internationell lågkonjunktur. Jag är beredd på att på nytt från denna talarstol få höra av oppositionen, att jag är en oförbätterlig optimist. Men om inte bara hastigt upplammande känslor skall avgöra debattens inriktning, om bedömningen inte skall bygga på avsaknaden av dokumentation utan man i stället vill söka göra en framtids-

prognos med hjälp av det för all del bristfälliga material som föreligger, så tyder inte framtidsperspektivet på att det blir en nedgång av konjunkturen av den omfattning, att den motiverar pessimistiska inlägg i debatten just i dag.

Den tidigare produktionsstagnation som kunde iakttagas i Förenta staterna under åren innan den nya presidenten tog plats i Vita huset känner vi allesammans till. Den stagnationen har avlösts av uppgång. Visserligen skulle man kunna önska, att den ekonomiska aktiviteten var mera prononcerad i Amerika än vad den är i dag, men till skillnad från tidigare år är den ändå uppåtgående, och därest Kennedy får kongressens gehör för en skattesänkning bör den uppgången ytterligare markeras. Skattesänkningen är efter vad jag kan förstå en riktig åtgärd eftersom man dras med en stor arbetslöshet. Under den uppgångsperiod jag nämnde har man haft en ganska låg stegringstakt, sämre än i de europeiska staterna och sämre än vad vi haft i vårt land.

I England har man också det senaste året, från i höstas till dags dato, medvetet från regeringens sida velat aktivera konjunkturen genom olika åtgärder, såsom liberaliseringar både på det finanspolitiska och det penningpolitiska området. Detta bör också sett mot bakgrunden av tidigare år innebära att England kan bli en plusfaktor i en internationell bedömning av hur konjunkturen skall utveckla sig. Däremot är det riktigt att de stora nationerna i Europa inte har samma hårda drive i konjunkturuppgången som de haft under några år tidigare, men fortfarande räknar man med ökad produktion och investering inte bara i Italien och Frankrike, där dessa tendenser är alldeles klart uttalade, utan även i Västtyskland. Uppgången sker inte i samma takt som för ett par år sedan, men det finns en tydlig uppgående tendens både i produktion och investering och naturligtvis i fråga om konsumtion, eftersom lönestegringarna bl. a.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i Västtyskland varit absolut och i synnerhet relativt starkare än hemma i Sverige.

Naturligtvis ligger det ett osäkerhetsmoment i den omständigheten, att produktionskapaciteten nu är så stor, att vi på vissa områden möter avsättningssvårigheter och kanske över hela linjen har att vänta ett hårdare konkurrensläge med åtföljande press på priserna. Men trots detta har vi under det gångna året hävdat oss gott på exportmarknaden. Volymmässigt har den svenska exporten ökat med 8 procent, och det är mera än medeltalet för OECD-länderna därmed förstätt Europas industriländer samt Kanada och Förenta staterna. Vi har som alla kunnat läsa i den framlagda statsverksbudgeten haft en så gynnsam utrikeshandel, att den svenska valutareserven har förstärkts med cirka 600 miljoner under året.

Nu kan man säga att detta är en alltför optimistisk beskrivning av den kommande konjunkturen. Jag är beredd på att oppositionen skall säga att vi har vissa avsnitt av det svenska näringslivet där besvärigheterna är uppenbara: malmbrytningen, skogsindustrien, järn- och stålverken för att ta de mest utpräglade. Men även här är det ändå ingenting som har förvärrats i förhållande till 1962. Vi har fått vidkännas en prisreduktion i avseende på malmen, men inom den svenska järnmalmshanteringen räknar man med att öka exporten volymmässigt under 1963 jämfört med 1962. Om jag skulle tro den redogörelse, som jag har framför mig — det är Svenska handelsbankens översikt över det ekonomiska läget i dess sista nummer för december månad — skulle man även inom skogsindustrien våga hoppas på en viss förbättring. Det säges här: Man kan räkna med en tydlig förbättring för skogsindustriprodukterna. Trävaruförsäljningarna för nästa år, d. v. s. 1963, har varit av ungefär dubbelt så stor omfattning som under motsvarande tid 1962. En viss uppjustering av priser-

na har ägt rum. Även avsättningsmöjligheterna för massa har förbättrats. Efter att under första kvartalet 1962 ha legat volymmässigt 12 procent under motsvarande nivå 1961 har nu massaexporten successivt återhämtat sig. Under tredje kvartalet var den volymmässigt 13 procent större än under samma tid ett år tidigare och även något större än tredje kvartalet 1960. (Det sista tycker jag är ganska remarkabelt, eftersom vi 1960 räknade med en utmärkt konjunktur.) Massapriserna har på sistone stabiliserats och avslut för leverans under första kvartalet 1963 har skett till priser, som är något högre än priserna under oktober månad.

Jag har velat anföra detta som exempel på att läget även för dessa specifikt utsatta områden av svensk industri inte för dagen i varje fall ser ut att bli sämre utan snarare visar en utveckling till det bättre.

Naturligtvis måste man ändå såsom ett samlat resultat av dessa bedömningar säga sig, att utvecklingen inom näringslivet under 1963 inte kommer att vara den primus motor som den har varit under framför allt åren 1960 och 1961. De enkäter vi har gjort bland det svenska näringslivets män visar, att man väl i stort sett kommer att uppehålla samma investeringsnivå — jag tar då byggnad och maskinanskaffning sammanlagda — som under 1962. Visserligen är det en nedgång för industrien exklusivt, men det är samtidigt en uppgång för handel och servicenäringar. Tar jag därför hela det svenska näringslivet som en enhet, uppehåller man en investeringsnivå som är oförändrad i förhållande till 1962.

Det är inte någon dålig investeringstakt utan en hög sådan, och den ger tillskott till våra reala resurser och inte någon dämpning av dessa resurser. Men eftersom vi i våra nationalbudgetberäkningar och i finansplanens skrivningar har dragit slutsatserna, att vi under 1963 skall ha en produktionsökning med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

3,5 procent och dessutom ett förstärkt sparande och en förstärkt kapitalupprustning, blir resultatet att man skall ta vara på detta tillskott av reala resurser. Det kan man inte göra på annat sätt än genom att den offentliga sektorn får expandera.

Efter två år av oförändrade statliga investeringar ökar dessa för innevarande budgetår med 250 miljoner för att enligt den förelagda statsverkspropositionen under nästa budgetår öka med 650 miljoner. Det ger på samma sätt som sifferserien över budgetbalansens utveckling ett ganska hyggligt uttryck och en ganska god dokumentation för hur vi försöker att få budgeten att harmonisera med konjunkturutvecklingen och fylla sin funktion som stabilisator i en ekonomi med förändrade förhållanden.

Nu räknar vi med att investeringarna även under 1963 kommer att öka med 4 procent, bostäderna inklusive. Det betyder, som jag nyss sade, en ungefär bibehållen volym för näringslivet som helhet betraktat. Det betyder en expansion på den offentliga sektorns sida, dels för staten men dels och i ännu större utsträckning för våra primär- och sekundärkommuner.

Den här investeringsexpansionen tar sig konkret uttryck i en stark ökning av bostadsbyggandet. För åren 1963 och 1964 är angivet 85 000 lägenheter som ett minimiprogram. Det är klart angivet både i finansplanens skrivning, och jag vill minnas även i socialdepartementets bostadsavsnitt, att i den mån arbetsmarknaden ger möjligheter därtill kommer bostadsbyggandet att ytterligare öka.

För jämmt ett år sedan så när som på några dagar stod professor Ohlin i denna talarstol och kommenterade den statsverksbudget, som då hade förelagts riksdagen. Han sade därvid, att han redan 1961, hade begärt en höjning till 80 000 lägenheter under loppet av några år. Ja, några år måste vara mer än ett år. Herr Ohlin krävde 1961 — och un-

derströk det 1962 — att bortåt 80 000 lägenheter borde man komma upp till under de närmaste åren. Han är bönhörd över hövan, eftersom vi redan under 1962 har ökat bostadsbyggandet med lågt räknat 10 000 lägenheter utöver de 75 000, som var angivna i programmet och eftersom vi sätter upp samma program som minimiprogram under såväl 1963 som 1964.

Herr Ohlin tillade »i den mån kapitaltillgångarna ger möjlighet därtill», och det var en alldeles riktig reservation. I mitt svar sade jag, att i den mån som kapitaltillgångar och resurser ger möjligheter därtill bör man inte stanna vid 80 000 utan kanske kunna gå till 90 000 och ännu högre. Herr Ohlin utvecklade det vidare — jag läste i går igenom anförandet med stort intresse — och sade att man i slutet av 1960-talet bör kunna sätta programmet till 100 000 lägenheter. Ja, går allting som vi hoppas tycker jag inte att detta i och för sig är något alltför himlastormande program. Det betyder att vi årligen skulle öka med ungefär ett par tusen lägenheter, och i den mån som rationaliseringen gör sitt, i den mån det blir flera byggnadsarbetare, flera stadsplanerare och arkitekter, i den mån kapitaltillgångarna förstärks bör detta också kunna ligga inom möjligheternas ram.

Utvecklingen har visat att herr Ohlin har blivit bönhörd över hövan. Jag vill inte säga att anledningen därtill är att regeringen så till den grad skulle ha tagit allvarligt på herr Ohlins önskemål, att vi skjutit undan alla andra intressen och sagt att detta bostadsprogram nu måste realiseras, utan det har helt enkelt varit så, att resurserna har ökat och att vi har utnyttjat de ökade möjligheterna till att utvidga programmet.

Denna ökade statliga expansion på investeringssidan har inte enbart tagit sig uttryck i ett ökat bostadsbyggande. Framför allt på skolans område har vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kunnat notera en gradvis förstärkning av statens insatser, dels med de 350 miljoner kronor, vilka nu fastställts såsom ram för enhetsskolans utbyggnad varje år, och dels med den väldiga investering som är en följd av att hela ungdomsvågen nu rullar fram, den investering som krävs för att ge ungdomen möjligheter till yrkesutbildning, gymnasieutbildning och fackutbildning för att nu inte tala om vad som kommer att krävas på universitetens och högskolornas område. Det statliga sjukhusbyggandet har också fått expandera och utnyttja just den möjlighet till ökat investeringsutrymme som vi ser framför oss. Kommunernas investeringar stiger i ännu högre grad än de statliga.

Vi har nu bakom oss ett par år, under vilka det svenska folket har höjt sina inkomster med 10 procent. Jag har i årets statsverksproposition tillåtit mig att säga, att vi i längden naturligtvis inte kan fortsätta i den takten då folkhushållets samlade resurser, d. v. s. den årliga produktionsökningen, kommer att hålla sig på en lägre procentsiffra. Detta tas av herr Heckscher som en alldeles sensationell nyhet. Nu vågar herr Sträng, säger han, tala ut, ty nu har han inga avtalsförhandlingar framför sig; det är ett sådant här mellanår, under vilket man sålunda kan tala om saker och ting som herr Sträng inte vill beröra under de år då det är val eller avtalsförhandlingar.

Jag har tagit fram det budgetförslag som vi diskuterade för jämnt ett år sedan, och där inledes texten under rubriken »årets budgetförslag» med följande: De senaste två åren har skatteunderlagets ökning varit extremt hög, drygt 10 procent båda åren. En fortsatt ökning av samma omfattning är i längden icke förenlig med samhälls-ekonomisk balans.

Jag vill upprepa detta i år. Det finns sålunda ingenting av sensation däri. Jag sade det i fjol när vi hade både avtalsförhandlingar och val framför

oss, och jag har sagt det även i år. Jag begär inte att herr Heckscher skall komma ihåg vad som stod i statsverkspropositionen så lång tid tillbaka som ett helt år, men jag tar mig friheten att påpeka det, så att i varje fall detta missförstånd skall komma ur världen.

Av oppositionsinläggen har det framgått att man anser att finansministern i år på något sätt skulle ha velat smussla undan inkomster, velat redovisa ett budgetmässigt läge som är sämre än vad det i själva verket är. Tre skäl anfördes för denna något lättsinniga och mindre respektabla bokföringsteknik. Det första var att jag för 1964 har räknat med en lönestegring på 4 procent gentemot 7 procent för 1963. Jag tror att de 7 procenten för 1963 är ett ganska riktigt antagande. Det är riksräkenskapsverket som får fram dessa siffror. Jag har lika litet som någon annan finansminister petat i dem. Jag är beredd att i fortsättningen ta kritik för alla felräkningar som riksräkenskapsverket till äventyrs kan ha gjort, men jag är också beredd att säga att det är mycket svårt att göra exakta beräkningar om framtiden. Jag tror emellertid att 7 procent är en ganska riktig siffra för 1963, sett mot bakgrunden av att konjunkturen kanske blir litet mera dämpad och att vi vet vad den kollektiva löneuppgörelsen innebär för innevarande år. Att man har räknat med 4 procent för 1964 är helt enkelt betingat av att man därvidlag inte har någon ledning för beräkningarna genom slutförda löneuppgörelser, och då är det ett schablonmässigt antagande att räkna med en inflationsfri utveckling och med en god produktionsökning och stanna vid 4 procent. Skulle det bli ett par procent till — det är mycket troligt — förändrar detta emellertid inte så avgörande mycket i budgetens slutresultat. Det innebär nämligen att också staten får ta motsvarande utgiftsökningar med ett par procent mer till sina 300 000 löne-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

anställda, där varje procent representerar 60 miljoner kronor, om man tar hänsyn till ökningarnas genomslag på pensionssidan, och några procent mer i försvarskostnadernas prisindex och i andra priser som är aktuella i den statliga upphandlingen. Vinsten är således inte så avgörande, att det är befogat att tala om att man här skulle ha gjort en falsk bokföring. Då man inte vet någonting, har jag nu inte velat satsa på någon annan siffra.

Det andra argument, som har anförts för att redovisningen inte skulle vara korrekt, har varit att jag tillåtit mig att räkna med en reservationsmedelsförbrukning på 100 miljoner under nästa budgetår, alltså 1963/64. För någon vecka sedan fick vi till finansdepartementet in de ansvariga ämbetsverkens beräkningar på reservationsmedelsförbrukningarna för nästa budgetår. Innan ämbetsverken lämnade dessa uppgifter, hade de blivit särskilt tillhållna att inte överdriva utan räkna realistiskt. Är det så, att man tror på en dämpad konjunktur — och det tycks ju oppositionens ledare göra — ligger det väl naturligen till hands att också räkna med att det skall finnas utrymme i den statliga verksamheten för en större reservationsmedelsförbrukning än vad som finns under en mer betonad högkonjunktur. Den reservationsmedelsförbrukning som ämbetsverken själva anser sig kunna räkna med för nästa år slutar på 214 miljoner. Jag har trott att de har varit för optimistiska och har reducerat beloppet till mindre än hälften, d. v. s. 100 miljoner.

Beträffande reservationsmedelsförbrukningarna kan jag vidare erinra herr Heckscher om att de ansvariga verken inom försvarets område uppskattat möjligheterna att förbruka sådana medel till 155 miljoner — 55 miljoner mer än jag har ansett vara troligt för hela statsförvaltningen. Herr Heckscher har ju alltid visat ett positivt intresse för stärkande av det

svenska försvaret — jag skall inte anklaga honom för det, snarare motsatsen. Men är han då också beredd att säga att nämnda beräkning är en väsentlig överdrift, att försvaret inte kommer att ha möjlighet att utnyttja några 155 miljoner av reservationsmedel. Det blir inte den aktiviteten som de själva tror eller som finansministern tror. Vill herr Heckscher deklarerera det, kan det ju ha nyhetens behag. Det är i så fall en ny tongång från herr Heckschers sida på ett specifikt område, där herr Heckscher tidigare varit ganska stereotyp i sina omdömen.

Det tredje argument, med vilket herrarna har förfäktat att bokföringen skulle ha varit icke rättvisande, bygger på den filosofi som herrarna i dag försöker driva envetet och energiskt, nämligen att det är driftbudgetens rent formella balans som skulle vara helt avgörande för hur budgeten fungerar i samhällsökonomien. Jag vågar säga att ni på den punkten för varje år blir mer och mer isolerade, och jag tänker hålla ut i min analys av budgetens roll i dessa frågor. Det kommer inte att dröja så länge förrän ni är överens med mig därvidlag.

Jag skall inte trötta kammaren med att ta upp en diskussion om skatte-transaktionerna mellan stat och kommun, om kommunalskattefonden såsom en del av budgetutjämningsfonden och den rent bokföringsmässiga operation, som görs i tabeller och i räkenskaper av vissa skäl. Om det är nödvändigt, skall jag gärna förklara det, men vid detta tillfälle vill jag bespara kammaren att lyssna till en sådan förklaring. Jag skulle enklast kunna uttrycka det så, att alla de transaktioner, om vilka en del folktopartitidningar menar att de skulle ge finansministern 250 miljoner mer i överskott på driftbudgeten än som nu redovisas, om de görs på ett annat sätt, inte skulle bli någonting annat än rent bokföringsmässiga operationer utan underlag i den reella sinnevärlden. Jag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lånar nu för nästa budgetår 1 020 miljoner. Om jag för upp 250 miljoner till som överskott på driftbudgeten — vilket man på visst håll har önskat — så betyder det inte, att jag får någon bättre slutställning. Jag måste ändå låna 1 020 miljoner, ty den där operationen har sin rent formella karaktär och har ingen som helst betydelse för de reala inkomster och de reala utgifter som budgeten kassamässigt har att ta hänsyn till. I nästkommande budget räknar vi med inkomster på 19 825 miljoner, avskrivnings- och övriga likvida medel beräknas till 1 685 miljoner, d. v. s. sammanlagt 21 510 miljoner. På utgiftssidan av driftbudgeten har vi föreslagit riksdagen 19 730 miljoner och på kapitalbudgeten 2 800 miljoner. Det blir 22 530 miljoner. Det fattas 1 020 miljoner för att det hela skall gå ihop. Det kommer att fattas 1 020 miljoner, vilka operationer jag än gör på driftbudgetens saldo i fråga om de s. k. kommunalskattetransaktionerna — helt enkelt därför att dessa transaktioner görs, innan inkomsterna står till finansministerns förfogande — de inkomster på vilka han med hjälp av sina kolleger skall fördela utgifterna.

Jag återgår nu, herr talman, till den rent ekonomiska exposé, som jag inledde mitt anförande med.

Vi har under 1962 haft en prisstegring på ungefär 5 procent. Nära 2 procent av den prisstegringen förklaras emellertid av den omsättningsskatteökning som var den direkta skattesänkningens baksida, d. v. s. resultatet av det s. k. skattepaketet. Eftersom det resultatet inte innebar någon försämring av standarden för Sveriges medborgare utan i stället motsatsen, skulle man väl utan att göra något som helst våld på sanningen kunna säga, att prisstegringen under det gångna året har legat vid omkring 3 procent. Vi räknar med att den under 1963 skall stanna vid ungefär 2 procent. Det är ett uttryck för en lugn och stabil konjunktur. Men efter-

som bakom dessa antaganden också ligger en produktionsökning på 3,5 procent och en investeringsökning på 4 procent — den senare en expansion som väsentligen kommer på den offentliga sidan — så tycker jag att perspektivet framöver bör vara relativt tillfredsställande och i varje fall inte inbjuda till de dystra prognoser som låg under oppositionsledarnas inlägg tidigare i dag.

Vi ökade glädjande nog vårt sparande både individuellt och institutionellt; i det senare avseendet är det naturligtvis de förbättrade utlåningsmöjligheterna tack vare ATP-fonderna som närmast kommer i förgrunden. När jag sagt mig, att en budget som medför en statlig upplåning på drygt 1 miljard ändå är försvarlig, så är det bland annat mot bakgrund av den goda utveckling på sparandesidan som vi tror oss kunna avläsa. Jag hoppas livligt att den upplåning som här aktualiseras skall kunna tas, inte — som under 1950-talets mera inflationsbetonade och på långt kapital utdränerade marknad — i banksystemet, utan i stället där den rätteligen skall tas, d. v. s. på den långa marknaden. Om samtidigt skattetransaktionerna med kommunerna innebär att kommunerna under nästa budgetår genom osedvanligt kraftiga slutbetalningar tillsammans med de preliminära utbetalningarna får totalt en dryg miljard mer att röra sig med än vad de har under innevarande år i rena kontanter, så kan det ju hända att det finns en möjlighet för finansministern att uppträda på den långa marknaden utan att därför behöva allvarligt äventyra andra låntagares intressen. Jag tänker då i första hand på kommunerna och naturligtvis också på det privata näringslivet, vars anspråk dock, om prognosen slår rätt, väl kommer att vara mera dämpade eller i varje fall relativt oförändrade 1963 och 1964 jämfört med innevarande år.

Herr talman! Jag tror att jag kan hoppa över redovisningen av budgeten.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Jag har uppehållit mig vid bostäderna därför att den frågan på ett naturligt sätt kommer in i den ekonomiska exposé som jag ville ge. Jag har inte närmare givit mig in på förbättringen av hyresbidragen till barnfamiljerna. Jag föreställer mig att det finns åtskilliga av kammarens ledamöter som där har en hel del att säga. Det är ju ändå ett faktum, att detta är en reform av ganska stor betydelse. Hittills har 130 000 barnfamiljer fått hyresbidrag. Genom höjningen av inkomstgränsen blir antalet dubbelt så stort.

Såvitt jag kan erinra mig var det herr Ohlin som framförde kritik mot att inte också själva bidragen har höjts. Men då kommer man ju in på frågan om hur mycket man mot bakgrund av den allmänna bedömningen av budget- och konjunkturläge skall kosta på sig. Man kan naturligtvis från oppositionens sida säga: »Högre hyresbidrag till barnfamiljerna!» Jag vill minnas att herr Heckscher tog upp frågan och närmast var irriterad över att inte även de barnfamiljer som sitter i dåliga och trånga bostäder har möjlighet att få dessa hyresbidrag över den bostadspolitiska huvudtiteln — var det inte herr Heckscher så var det herr Ohlin, en av herrarna tog i alla fall upp frågan i sitt inlägg. Jag tror att det var herr Heckscher, även om herr Heckscher ruskar på huvudet, men jag är beredd att korrigera mig. Jag vill gärna, vem det nu var, bemöta honom på den punkten.

Det ligger en tanke bakom dessa bostadsbidrag till familjerna. Den tanken är att man skall stimulera familjerna att flytta in i utrymmesmässigt och kvalitativt tillfredsställande bostäder. Släpper man den tanken, kommer man logiskt över till frågan huruvida de allmänna barnbidragen är tillfredsställande eller inte. Vill man hjälpa barnfamiljerna och driva en familjepolitik med bortseende från denna bostadspolitiska aspekt, så skall man ta upp en diskussion om huruvida barnbidragen

är tillräckligt höga eller om de borde höjas. Men vill man föra in barnfamiljerna i deras bostadspolitiska sammanhang är det nödvändigt att hålla fast vid att bidragen skall fungera som en stimulans till familjerna att använda kvalitetsmässigt och utrymmesmässigt tillfredsställande lägenheter.

I oppositionsledarnas inlägg kom självfallet — det skulle ha varit högst förbluffande annars — en kritik emot att omsättningsskatt fortfarande uttas på företagens investerings- och förbrukningsvaror. Jag vill minnas att herr Hansson i Skegrie också vände sig mot energiskatten och ansåg att det nu borde vara tid för liberaliseringar på det området. Ingen i denna kammare har väl kunnat undgå att konstatera att omsättningsskatten ger 2 800 miljoner kronor för nästkommande budgetår. Det är också ett gammalt känt faktum, att i runt tal en tredjedel av den summan kommer från företagen i form av omsättningsskatt på investeringsvaror och förbrukningsartiklar.

Både omsättningsskatten för företagen och energiskatten är naturligtvis ett inslag av bruttobeskattnings på den svenska företagsamheten. Det finns en mycket talför och skrivkunnig falang inom den ekonomiska expertisen som anser att det bör vara den riktiga formen för företagsbeskattnings framöver. Jag har inte tagit ställning till detta. En kommitté bestående av många kloka karlar håller ju på att diskutera och analysera dessa frågor, och jag är övertygad om att riksdagen relativt snart — om några år — kommer att få diskutera den saken mera ingående.

Jag har alltid reagerat emot att man rycker ut ett avsnitt av företagsamhetens beskattningsproblem och anför det som något allmängiltigt för hur företagen är behandlade skattemässigt. Man måste naturligtvis se på företagsamhetens totala skatteläggning, om man skall kunna göra några värderingar i frågan om huruvida företagen är så hårt be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skattade, att det krävs liberaliseringar och lättnader eller inte. Till belysning härav vill jag anföra några siffror som kan ha sitt intresse. Statsinkomsterna från den svenska bolagsskatten, vilken ju är en nettobeskattning — alltså skatten på juridiska personer och ekonomiska föreningar — har under hela 1950-talet varit påfallande oförändrad och stabil trots den expansion som under denna tid har skett i fråga om skatteunderlaget och inte minst företagsamheten. Förklaringen har man naturligtvis i de fördelaktiga avskrivningsreglerna, lagervärderingsreglerna och avsättningsmöjligheterna till investeringsfonder, där vi har speciellt gynnat företagen under de båda högkonjunkturåren 1960 och 1961, samt avsättningen till pensionsfonder.

Jag vill understryka att parallellt med denna statiska bild av den nuvarande företagsbeskattningens omfattning har i fråga om de fysiska personerna — d. v. s. t. ex. beträffande alla oss som sitter här i kammarens bänkar eller står i kammarens talarstol — skett den utvecklingen, att skatterna har tredubblats under samma tidsperiod.

Jag avstår från att göra värderingar. Jag kan till och med säga att det är klart att bakom denna utveckling ligger framgångsrika lönerörelser från intresseorganisationernas sida. Det har funnits en hel del att ta på företagsidan, och genom starka organisationer har löntagarna tagit ut det. Därmed har dessa också höjt sina inkomster och fått mer att betala i individuell skatt till staten. Samtidigt som under 1950-talet statens inkomster från bolagen och de ekonomiska föreningarna varit praktiskt taget oförändrade, har statens inkomster av skatter från de fysiska personerna i runt tal tredubblats. Om man räknar med hela skatteområdet, således både direkta och alla slags indirekta skatter såsom omsättningsskatt, energiskatt, ATP-avgifter m. m., finner man, att de fysiska personernas andel

av den totala skattebördan från 1951 till 1961 stigit från 79,9 till 84,4 procent, medan de juridiska personernas andel har sjunkit från 20,1 till 15,6 procent.

Jag gör som sagt inga värderingar härvidlag utan endast det konstaterandet, att trots all diskussion och all kritik angående omsättningsskatten på industrien och energiskatten på industrien — dessa har medräknats i beräkningarna för de sista åren — har de juridiska personerna och de ekonomiska föreningarna fått en relativt mindre belastning skattemässigt än de fysiska personerna. Den saken tycker jag bör komma fram, då man har en benägenhet att rycka ut en speciell post och säga: »Se, här har vi en dokumentation på regeringens liknöjdhet och ovilja gentemot företagsamheten!»

Det ligger alltid utifrån dessa synpunkter nära till hands att göra ytterligare en reflexion. Jag har under de senaste dagarna läst åtskilliga inlägg i budgetdebatten, där man gjort gällande att finansministern gör ett misstag, när han försöker balansera konjunkturdämpningen genom att låta de offentliga investeringarna expandera. Man har alternativt gjort gällande att en riktigare väg vore att stimulera företagsamheten — då naturligtvis via skattesänkningar — så att företagen kunde bibehålla sin höga investeringsaktivitet, och att man skulle hålla de offentliga investeringarna i stort sett oförändrade.

Det är ganska frestande att kommentera herrar Ohlins och Heckschers inlägg i detta sammanhang. Båda har, om jag fattade dem rätt, givit uttryck för just den tanken, att det är bättre att genom skattesänkningar animera företagen än låta den offentliga sektorn expandera. Samtidigt talar emellertid Ohlin om att regeringen fortfarande är för fantasilös och räddhågad när det gäller att komma till rätta med kösamhällets och bostadsbyggandets problem. Herr Ohlin vill alltså ha dels skattesänkningar för den enskilda företagsamheten för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att den skall kunna expandera, dels en expansion på den offentliga sektorn för att vi skall få slut på kösamhället. Och detta vill han ha enligt de nu föreliggande prognoserna, som innebär att vi kommer att ha full sysselsättning.

Herr Heckscher skilde sig från herr Ohlin i sin bedömning. Han varnade för alltför stark expansion på den offentliga sektorn. Herr Heckscher är inte lika benägen att tala om avvecklingen av kösamhället som herr Ohlin. Herr Heckscher såg snarast frågan på det sättet, att det var mera önskvärt att man via en stimulans av företagsamheten, som han uttryckte det, fick arbetarna att stanna i den verksamhet där de är i stället för att sysselsätta dem i en expansiv statlig verksamhet.

Nu tror jag inte att problemet är så enkelt. De områden där man i dag kan tala om en konjunkturdämpning gäller malmen, skogsindustrierna, järnet och stålet. Även om man genomför skattesänkningar för både enskilda och företag tror jag inte att en sådan åtgärd ger oss möjlighet till någon ökad malmavsättning. Jag tror inte heller att en skattesänkning skulle medföra ökad tidningsläsning och större papperskonsumtion som i någon högre grad skulle påverka skogsindustrierna. Skattesänkningar skulle väl närmast innebära att vi fick ytterligare efterfrågan på konsumtionsvaruindustriernas område, och där har vi för dagen inte något aktuellt sysselsättningsproblem. Problemet gäller de speciella områden som jag nu har nämnt.

Denna diskussion ger en mycket intressant belysning åt den intensiva pressdiskussionen — som herrarna på oppositionssidan då och då hjälper till att berika — om en sammanslagning av oppositionspartierna till ett gemensamt borgerligt parti. Jag står fullkomligt neutral i den frågan, det försäkrar jag. Jag har inga som helst intressen i den debatten. Jag har dragits med er som separata partiledare i så många år, att jag

kan göra det i fortsättningen också, men jag beklagar inte heller om ni skulle förena er. Men nog ger dagens diskussionsinlägg från herrar Ohlin och Heckscher ett intressant perspektiv på problemet, om ni förutom alla andra svårigheter, som ni måste lösa, också måste ena er om den offentliga sektorns betydelse i den framtida konjunkturpolitiken.

Herr talman! I den tidigare debatten har vi hört ett inlägg av herr Heckscher om försvarsuppgörelsen. Den glädje han uttryckte delas av de andra deltagande i försvarsuppgörelsen. Jag behöver inte säga mer härom.

Centerpartiets vikarierande partiledare, herr Hansson i Skegrie, ägnade sig i allt väsentligt i sitt inlägg åt en annan uppgörelse på partiplanet, nämligen uppgörelsen om högertrafiken. Jag var ytterst överraskad när jag lyssnade till det inlägget. Jag har väl kvar inombords litet för mycket av den gamle fackföreningsmannen. I fackföreningarna gäller som en oskriven regel, att man kan gruffa och vara djupt osams så länge man förhandlar, men har man träffat en uppgörelse gnölar och gnäller man inte om det efteråt. Samma förhållande anser jag borde råda här, även om herr Hansson i Skegrie varit hemma i Skegrie under julen och träffat en och annan vänsteranhängare eller en och annan som sagt att »nu bör vi folkomrösta», eller en och annan som sagt att »nu gillar vi inte att betala den slanten i vår bils katt». Allt sådant måste man tänka på innan man gör upp.

Jag skall till herr Hanssons heder säga, att han vände sig inte enbart mot regeringen, även om regeringen fick bära hundhuvudet. Vi skulle emellertid, enligt herr Hansson, ha pressat parterna och drivit förhandlingarna på ett sätt som man i anständiga sammanhang inte gör. Det är väl litet genant att så gamla hårdhudade politiker, som satt kring bordet den här gången, skulle finna sig i att bli pressade. Hela historie-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

skrivningen är följaktligen orimlig. Herr Hansson var arg inte bara på regeringen utan även på folkpartiet och högern för att denna uppgörelse kom till. Jag hoppas emellertid för sakens egen skull, att detta var herr Hanssons egen uppfattning och att, därest den ordinarie partiledaren hade talat för centerpartiets räkning, vi skulle ha sluppit att undfågnas med denna litania.

Herr talman! Med detta inlägg, där jag dels försökt sammanfatta några av mina egna synpunkter och dels svara på en del av vad som kunde motivera ett bemötande från min sida, så kan jag för tillfället vara relativt nöjd, rent tidsmässigt.

Jag kan emellertid inte underlåta att göra ännu en reflexion. Ingen av oss var väl överraskad över att herr Ohlin i sitt anförande kom in på de stora händelserna i Europa på det politiska och det ekonomiska området. Jag vet att handelsministern senare kommer att föra regeringens talan i detta avseende, men jag måste ändå för min del reagera mot herr Ohlins starka ambition när det gäller att omedelbart företa så många åtgärder i olika riktningar på grund av vad som inträffat vid general de Gaulles presskonferens. Herr Ohlin hade långtgående spekulationer i alternativa riktningar och under alternativa förutsättningar, och när han lade ut alla dessa beställningar hos regeringen, förvånade han mig och förmodligen hela kammaren med att säga att han hoppades att regeringen inte skulle sitta fast i några fördomar gentemot Nordamerikas Föränta stater. Om jag kan trösta herr Ohlin på den punkten, vill jag göra det omedelbart. Jag vet inte vilken bakgrund det över huvud taget finns för att framställa en sådan fråga som herr Ohlin gjorde. För mig är den fullkomligt meningslös.

Herr Ohlin önskar ett planeringsarbete på nordiskt plan med avseende på Finland och Norge. Men vi har ju redan våra kommunikationer med Norden och EFTA.

Vad är det egentligen som har hänt? Jo, president de Gaulle har på ett sätt som ingen kan missförstå talat om att han betraktar Romstadgans väsentligaste och innersta innebörd från exklusiva politiska utgångspunkter. För oss som varit mer försiktiga i våra tidigare engagemang har kanske inte detta medfört något sådant brutalt uppvaknande som tydligen varit fallet för herr Ohlin och herr Heckscher. Vi på vår sida har aldrig gjort anspråk på något exklusivt politiskt samarbete i Europa, detta helt naturligt med hänsyn till den svenska neutrala utrikespolitiken.

Så mycket annat har kanske inte hänt och vi får väl nu avvakta utvecklingen. Alla hoppas vi livligt på att president de Gaulles deklaration om de politiska problemställningarna i Europa inte utan vidare skall överföras till det ekonomiska området. Det är också fortsättningsvis liksom hittills vårt intresse att ha ett intimt samarbete med så många länder som möjligt inom och utom Europa — jag understryker inom och utom Europa — när det gäller det ekonomiska området, det handelspolitiska området, det tullpolitiska området och mycket annat.

Vi har som sagt att avvakta utvecklingen samtidigt som vi deklarerar att vår ambition är densamma som hittills. Det rent politiska ställningstagande som skett förändrar inte situationen för vår del.

Herr talman! Jag har velat säga detta, eftersom saken berörts så utförligt av oppositionens båda inledare.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill lämna en liten upplysning närmast med anledning av ett yttrande av herr Hansson i Skegrie och herr Strängs kommentar därtill: Jag anser mig inte begå någon indiskretion, om jag säger att det första och, såsom jag uppfattade det, mera bestämda svar, som gavs från oppositionens sida när det gäller en högertrafik-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

reform, kom då centerpartiet förklara-
de att deras förtroenderåd utan någon
avvikande mening hade uttalat en posi-
tiv inställning till högertrafiken. Det
kan vara lämpligt att fastslå detta för
att förhindra den mytbildning, som nu
tydligt bedrivs, alldeles särskilt ute på
den svenska landsbygden.

Herr Sträng talade om dystra pro-
gnoser från oppositionens sida. Om herr
Sträng därmed avsåg även mig, måste
han ha slumrat till ett tag när jag ta-
lade, så att han inte hörde att jag lik-
som han själv framhöll möjligheten av
en konjunkturförbättring under nästa
budgetår. Men om vi alltså är ense om
att konjunkturen under nästa budgetår
kanske är bättre än under nuvarande
budgetår, hur kan det då vara riktigt
att göra som herr Sträng vill och föra
en stimulerande budgetpolitik under
nästa år, när det kanske mindre be-
hövs, men en restriktiv budgetpolitik
under innevarande år då det uppenbar-
ligen är fråga om en konjunkturför-
svagnings?

När herr Sträng på detta sätt talade
om konjunkturerna, grävde han en grop
som han själv ramlade i. Han klargjor-
de på ett utmärkt sätt hur felaktigt det
måste vara att föra en restriktiv poli-
tik under den säkra konjunkturförsäm-
ring som vi nu upplever och börja med
stimuleringen via budgetöverskottets
ändring huvudsakligen först nästkom-
mande budgetår.

Finns det några oanvända resurser?
Ja, arbetsmarknadsstyrelsen anser att
så är fallet och det gör för övrigt även
regeringen. I årets budget är upptagna
beredskapsarbeten för 400 miljoner kro-
nor, och detta är väl ett uttryck för att
det finns resurser som eljest inte kan
användas.

Det är förbluffande att herr Sträng
talar om den fulla sysselsättningen på
det sätt han gör. Det måste vara bättre
att bereda folk arbete på ordinarie ar-
betsplatser. Att det tarvar en viss rörlig-
het på arbetsmarknaden är alldeles

klart, och den brukar vi vara överens
om att främja. Att man sedan får räkna
med en icke obegränsad rörlighet är
lika klart.

Herr Sträng talade om bostäderna.
Jag har ingenting alls emot uttalandet
för ett par år sedan om cirka 80 000
bostäder i det *ordinarie* bostadsbyg-
gandet. Jag nämnde i dag själv 81 000
och klargjorde — men herr Sträng val-
de att alldeles förbigå det — att det
dessutom ges möjlighet till ett *extra*
ordinarie bostadsbyggande när kon-
junkturerna är sämre. Hur många gång-
er har vi inte i denna kammare sagt att
offentliga arbeten och sådana investe-
ringar som påverkas av det allmänna
bör ökas när konjunkturerna försäm-
ras? Ingen har väl svävat i okunnighet
om detta. När vi diskuterar planen för
det *ordinarie* bostadsbyggandet skall
man därför inte låtsas som om man inte
begriper att det *dessutom* finns möjlig-
het till ökning av bostadsbyggandet när
det blir sämre tider. För det aktuella
året räknar vi med något sådant som
10 000 extra lägenheter. Då kommer
bostadsbyggandet upp i 90 000 lägen-
heter, vilket är detsamma som bostads-
styrelsen föreslår. Regeringen stannar
däremot vid en ökning med 5 000 lä-
genheter.

Alla vet att vi år efter år har före-
slagit ökat bostadsbyggande och att re-
geringen har talat om överbud, men er-
farenheten har visat att det varit möj-
ligt. Alla vet att när jag nämnde att
100 000 lägenheter skulle kunna byggas
vid en alltför försiktigt beräknad tid-
punkt förklarades detta av regeringens
huvudorgan vara orealistiskt och ett
överbud. Jag är glad, om herr Sträng
nu kommit till en mera realistisk upp-
fattning.

Beträffande familjebostadsbidragen
blir verkan av regeringens förslag den
att nästan alla familjer med en inkomst
under 12 500 kronor, som bor i berörda
fastigheter och har två barn, inte får
någon förbättring av nuvarande bidrag.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Om de har något högre inkomst och tre barn får de heller ingen förbättring. Det är endast ett fåtal barnfamiljer som får det, och de som bor i dåliga lägenheter får ingen förbättring alls.

Jag har inte påstått att vi skulle vidga familjebostadsbidragen till att omfatta vilka bostäder som helst; jag gick inte in på den saken. Just det siffermaterial som nämnts visar emellertid nödvändigheten av att komplettera och modifiera förbättringen av nuvarande familjebostadsbidrag genom att göra reformen mera rättvis, så att även låginkomstgrupperna får en förbättring, och genom att till det hela lägga den minskning av skattebördan som en höjning av barnbidragen innebär. Det finns inga tekniska skäl, herr talman, som herr Sträng kan åberopa för att det inte skulle vara möjligt att göra en mera rättvis avvägning genom att ändra och komplettera familjebostadsbidragen genom en lämplig barnbidragspolitik. Det är bara fråga om huruvida man *vill* ha en mera rättvis avvägning eller inte.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag talade i mitt första inlägg om herr Strängs maktvilja. Jag trodde inte att jag skulle få en sådan illustration till den som han gav i sitt anförande, nämligen att han rent av skall bestämma vad jag har sagt eller inte sagt. Nu upptäcker han kanske så småningom att det inte var jag som hade sagt vad han syftade på, och därför kan vi avföra frågan ur diskussionen oss emellan.

Herr Sträng tror inte på en traditionell lågkonjunktur — och det kanske vi kan vara överens om, i den hårda bemärkelse som ordet fått. Som herr Sträng mycket riktigt säger är konjunkturskiftningarna mindre djupa än de var före andra världskriget, men de kommer tätare. Däremot är det inte riktigt att detta inte motiverar en viss pessimism i inläggen. Vad som i detta

sammanhang är speciellt viktigt att komma ihåg är det svenska näringslivets nu mycket utpräglade beroende av exporten, framför allt av exporten till andra västeuropeiska länder. Det är uppenbart att den engelska och den västtyska marknaden för svenskt näringsliv betyder mycket mera än den amerikanska. Den osäkerhet i fråga om handelsäget som redan tidigare rått och som ytterligare ökats verkar väl också i detta avseende starkt dämpande.

Det var mycket lustigt att höra herr Sträng citera den artikel i Svenska handelsbankens Index som avser läget i september 1962, alltså före de senaste händelserna. Han slutade sitt citat på ett mycket försiktigt sätt. Jag skall läsa ett litet stycke i fortsättningen: »Medan marknadsläget för skogsindustrierna förbättrats har på sistone tecken framträtt på en begynnande avmattnings inom verkstadssektorn.» Jag ber att få hoppa över den mellanliggande meningen, som hänför sig till varven och läser vidare: »Exporten av verkstadsprodukter har tidigare varit en viktig konjunkturstödjande faktor. Maskinexporten var sålunda under de tre första kvartalen 1962 ca 20 % större än året före, en ökning som mer än väl uppvägde nedgången för trävaror och massa och som bidrog till att den totala exportvolymen ökade med 8 %. Den fortsatta konjunkturutvecklingen torde i hög grad bli beroende av hur verkstadsexporten kommer att utveckla sig.»

Att verkstadsexporten hör till de exportgrenar som är mest beroende både av internationella förhållanden och av kostnadsnivån är alldeles klart för oss alla. I Västtyskland har man konstaterat att exportöverskottet redan i fjol gick ned till hälften av vad det varit förut, och det västtyska industriförbundet uttryckte farhågor för att man inte skulle kunna klara problemet med valutareserven. Att detta kan komma att inverka på den västtyska importen från Sverige är väl alldeles uppenbart.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Sedan tog herr Sträng upp frågan vad som sagts om lönerna i år jämfört med vad som sades i fjol. Men nog får vi vara ense om att han i år, då det inte har varit några löneförhandlingar, har talat i klartext på ett helt annat sätt än han gjorde förra året.

Beträffande frågan om felbedömningar säger herr Sträng att de 250 miljoner kronor jag nämnde inte förekommer i sinnevärlden — om jag minns hans uttryck rätt. Men varför tog han då i fjol upp de 425 miljoner kronor som gick i motsatt riktning? Förekom de i sinnevärlden? Är det så att när man gör avsättning till fonder, så är de verkliga, men när man tar ut pengar från fonderna, så är uttagen överkliga? I årets budget finns det för övrigt också andra operationer, som är av rent bokföringsteknisk karaktär och som herr Sträng mycket omsorgsfullt tar upp på utgiftsidan av driftbudgeten. Jag syftar här på avskrivningarna på 287 miljoner, som är ett uppdämt avskrivningsbehov och som står upptagna som utgift på driftbudgeten.

Beträffande reservationsmedelsberäkningarna vet vi att herr Sträng har en viss benägenhet att vara överoptimistisk beträffande sina möjligheter att tillgodogöra sig reservationerna. Detta sammanhänger för övrigt inte så litet med den politik man i finansdepartementet för gentemot verken, när det gäller deras anslagsäskanden för kommande år.

Att sedan lönehöjningen för 1964 skulle komma att stanna vid 4 procent, när den under de senaste tre åren har legat vid 10 procent och för 1963 beräknas bli 7 procent, är väl ändå inte något sannolikt antagande. Herr Sträng säger att högre löner medför kostnader för staten, men erfarenhetsmässigt har dessa kostnader varit väsentligt mindre än de inkomster som har följt av de ökade lönerna. Jag behöver här bara erinra om vad som står i årets finansplan, där det på sidan 27 anges att vi i skatteinkomster har haft en ökning på 400 mil-

joner kronor beroende på den ökning av lönerna som har ägt rum.

Herr Sträng har också med stor omsorg utvecklat sin vanliga tanke att man aldrig skall företa några skattesänkningar. Han säger att omsättningsskatten, när den kom till, var motiverad av att vi då hade högkonjunktur. Men han glömmar kanske då att han några månader tidigare motiverade omsättningsskatten med att den var så betydelsefull i lågkonjunkturer. Det är nog så, herr talman, att skattesänkningar enligt herr Sträng endast bör förekomma på det ställe, som Falstaff Fakir betecknade med uttrycket »inne i Indien».

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern hänvisade till att han som gammal fackföreningsman tyckte att man skall respektera resultaten av förda förhandlingar; man kan gräla under förhandlingarna men inte efter. Ja, jag har precis samma uppfattning som finansministern på den punkten. Jag är inte fackföreningsman men väl fackligt organiserad och har precis samma mening i den saken. Men, herr finansminister, här var det inte fråga om några förhandlingar!

Under min riksdagstid har jag många gånger varit med om förhandlingar med regeringen, vid vilka vi så småningom efter diverse eftergifter på ömse sidor har kunnat lappa ihop en överenskomst. Men det har ännu aldrig hänt att jag avvikit från uppgörelsen, utan jag har försvarat den, även om det har varit obehagligt. Men då har det varit en förhandling. Min reaktion mot här påtalat sätt att behandla oppositionspartierna har ingalunda framvuxit på något julkalas. Min uppfattning gav jag till känna i riksdagsgruppen på sin tid, och jag tror att jag är i gott sällskap, när jag kritiserar regeringens s. k. förhandling i detta fall.

Om jag rätt har läst vissa socialdemokratiska tidningar, så har man nämli-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

gen där precis samma mening, nämligen att regeringen i detta fall inte har uppträtt som den borde ha gjort. Jag anser därför att min historieskrivning inte är felaktig. Centerpartiet krävde först som ett oeftergivligt villkor för att ge ett förhandsbesked, att vägarna skulle rustas upp i trafiksäkerhetshänseende. Men då fick vi anmaningen: »Var god och stryk det, ty det får inte stå på det sättet; vägarna är ingen fråga som hör hit.»

Vi ville inte heller binda oss för någon viss finansieringsform, men vi fick då samma besked. Man sade: »Godkänner ni inte detta, så var så goda och kom med något nytt!»

Det var detta som gjorde att centerpartiet fick löpa gatlopp i tidningspressen, där man gjorde sig mer eller mindre löjlig över att vårt parti hade ändrat ståndpunkt. Men det berodde på att några förhandlingar inte tilläts, utan vad som här presenterades var ett diktat. Och inför alternativet att ta ansvar för ett uppskov och för stegrade kostnader fanns det väl då ingen annan utväg. Men jag frågar vad man hade att förlora på att träffa en principöverenskommelse men låta detaljfrågorna bli föremål för förhandling. Såvitt jag förstår skulle vi inte ha förlorat någonting på det. Det har inte under juledigheten inträffat någonting, som skulle medfört att frågan hade varit i ett annat läge än den är nu.

Jag reagerar inte mot principen i och för sig, och jag får nog säga att herr finansministern har en felaktig uppfattning om min principiella ställning till frågan.

Herr Ohlin skyndade sig att säga att alla varit eniga. Ja, jag har tidigare förväntat mig över att högern och folkpartiet utan vidare accepterade detta diktat från regeringen. Det beror kanske på ovanan att förhandla med regeringen. Vi i centerpartiet har däremot en viss vana och vet att man inte så där utan vidare skall kasta yxan i sjön. Men jag förstår att en uppgörelse mellan högern och

folkpartiet kanske för regeringen blir väsentligt lättare att träffa än det varit med centerpartiet.

När jag hörde herr Ohlins belåtenhet över denna enighet kom jag att tänka på en liten strof i Erik Axel Karlfeldts dikt Den tysta sången: »Allt vad vi kände var sagt utan ord, och så var det vackrast och bäst.» Ja, det är lätt att förhandla om man intar den attityden, men vi kallar det inte då för förhandling.

Om jag får ta tiden i anspråk längre, så vill jag uttala ett erkännande åt finansministern för att han tycks mena allvar i förmaningen om återhållsamhet på löne marknaden. Det han sade är alldeles riktigt. Det är inte första gången. Om jag minns rätt utfärdade regeringen redan 1955 en liknande anmaning, men den gången blev det en stor skräll av det hela. De dåvarande partiledarna för högern och folkpartiet stod upp och sade, att sådana förmaningar behövdes inte; de vore onödiga och överflödiga. Jag är glad över att man har ändrat uppfattning på denna punkt där också. Jag tror det är nödvändigt att vi allesammans försöker att bilda oss en uppfattning om att ingen tjänar på att vi låter penningvärdet rasa i väg, många gånger i samma takt som inkomsthöjningarna.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Efter denna högst vänskapliga — för att inte säga beskedliga — uppläggning av kritiken mot regeringen känner man sig litet tveksam därför att man har några saker på hjärtat som kanske inte kommer att uppfattas lika vänskapligt. Detta är jag naturligtvis inte glad för.

Herr Sträng slutade sitt anförande med att tala om oppositionens båda talesmän. Var det föranlett av den bondånger — om det tillåtes att säga så — som centerpartiets talesman uttryckte här i högertrafikfrågan?

Det finns väl ingen som vill bestrida herr Strängs uppgifter om skatteutvecklingen, att medan bolagsskatten har stått stilla har andra skattebetalare fått

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

betala tredubbla skatter. Men jag skulle vilja fråga herr Sträng vad han menar med talet om att införandet av omsättningsskatten var ett led i en total skattesänkning. Det är så förbluffande, när man vet att sedan den infördes har statens skatteinkomster ökat med 50 procent.

Fråga nr 2: Vi är naturligtvis glada över den räntesänkning som skett. Nu är diskontot nere i 3,5 — det har varit uppe i 5 procent. Men tidigare har regeringen hävdat — det var under lågräntepolitikens tid — att varje ränteprocent motsvarar 14 procent på bostadskostnaderna. Nu har alltså en räntesänkning inträffat som skall motsvara 20 procent. Trots detta ökar emellertid bostadskostnaderna, och i det förslag som finansministern har signalerat utgår han från att bostäder, byggda under 1940-talet, kommer att öka inte så lite: bortåt 50 procent när det gäller trerummare i allmänhet. Hur skall man förklara detta?

Vill regeringen verkligen inte till närmare prövning ta upp frågan, huruvida inte denna stora räntesänkning också skall slå igenom när det gäller prisnivån på bostäder?

En tredje fråga också: Regeringen har ökat anslagen till u-hjälpen, men den har ibland fått dåliga recensioner i sin egen press, vilken anser att den är otillräcklig. Vi har därför ställt vissa förslag, och ett av dessa är att vi skulle vilja att Sverige åtminstone inte *tar* hjälp från u-länderna, d. v. s. tar mer i hjälp än vad som ges i hjälp.

Under nio år har Sverige ökat sin import av livsmedel och typiska u-hjälpsprodukter med 65 procent. Under samma tid har Sverige minskat sin import från sådana u-länder — grupper som Afrika respektive Latinamerika — med 4 procent. Endast från Asien har en mindre importökning ägt rum. Hela denna väldiga ökning av importen har alltså gällt andra länder. Samtidigt har Sverige tillgodojort sig en prissänkning

på u-ländernas varor med inte mindre än 20 procent under den allmänna prisstegringstiden. Hur kan nu detta komma sig? Jo, man säger att Sverige för en lågtullinje, och det gäller kanske industrivaror. Men just för de varor som u-länderna levererar genomför Sverige en högtullpolitik. Nu skulle jag vilja hemställa att herr finansministern verkligen tar upp detta problem. Kanske är han redan i dag beredd att säga, om detta är en riktig politik från Sveriges sida gentemot u-länderna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag skall bemöta de senaste inläggen. De frågor som bl. a. herr Hagberg tog upp skulle naturligtvis kunna bli föremål för mycket långa utläggningar. Men jag är inte säker på om jag skall ta upp dessa frågor nu, spara dem till senare eller överlåta åt någon annan på regeringsbanken, som i detta avseende är mera sakkunnig än jag, att behandla frågorna.

Först och främst vill jag emellertid bemöta herr Ohlin när han — om jag fattade honom rätt — säger att felet är att ha en restriktiv politik just innevarande år. Det är ju innevarande år som man avläser konjunkturdämpningarna på längre sikt, och då menade herr Ohlin att vi väl i stort sett var överens om bedömningen så långt man nu vågar göra den. Jag vill då erinra om att man får betrakta de olika budgetåren i sin följd och se hur de är — antingen dämpade eller aktiva i fråga om den inhemska ekonomin.

Det avslutade budgetåret gav ett överskott på hela den totala verksamheten på 527 miljoner. Det innevarande budgetåret beräknas ge ett underskott på 386 miljoner. Skillnaden i fråga om statens inverkan på ekonomin är således, när det gångna budgetåret ställs mot innevarande budgetår, 913 miljoner, om vi nu skall svära på de prognossiffror vi har i propositionen för innevarande år.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Det är således, menar jag, även finanspolitiskt en ganska påtaglig lättnad i fråga om budgetens inriktning och aktivitet: från att ha varit dämpande har den blivit aktiv. Skillnaden mellan det gångna budgetåret och innevarande budgetår är som sagt 913 miljoner. Skillnaden mellan innevarande budgetår och kommande budgetår, som den har serverats inför riksdagen, är mindre — 634 miljoner. En för innevarande budgetår beräknad upplåning på nära 400 miljoner blir en upplåning på nära 1 000 miljoner.

Men jag vill erinra om att vi inte är helt på den säkra sidan för innevarande budgetår. Vi har en tilläggsstat som kommer efter den stat som serveras i samband med statsverkspropositionen. Och det kan tänkas — jag vill i varje fall hålla den möjligheten öppen — att läget när tilläggsstaten framläggs är sådant, att vi får låta budgeten för innevarande år bli mera stimulerande.

Herr Ohlin utvecklade saken vidare och sade att bl. a. arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet är väl ett uttryck för att vi innevarande år har en dämpad konjunktur. Ja, arbetsmarknadsstyrelsen har för närvarande 6 000 man i beredskapsarbeten mot 3 000 för ett år sedan. Men fortfarande är den allmänna bilden av vår arbetsmarknad god. Vi har en bra sysselsättning. Ser jag över det hela finner jag att den ligger på samma nivå som för ett år sedan. Ser jag exklusivt på byggandets område finner jag att sysselsättningen är bättre innevarande vinter än den var för ett år sedan. (Jag gör naturligtvis ett undantag för arbete inom byggnadsbranschen som måst inställas på grund av den kalla vintern).

Att vi haft en aktiv arbetsmarknadspolitik som kostat en del pengar är ju beroende på att vi speciellt i Norrland har problem. Dessa problem hör inte samman med någon nedgångskonjunktur inom verkstadsindustrien eller järnhanteringen eller malmhanteringen, utan de hör samman med nedgången på

skogsbrukets område. Jag redovisade i mitt första inlägg att vi kanske sett boten på denna nedgång, och jag citerade i detta sammanhang Svenska handelsbankens »Index».

Så här i efterhand erinrar jag mig att herr Ohlin i sitt första inlägg gick in på planeringsfrågorna och bl. a. gjorde gällande att stat och kommun begått så många misstag på de områden som stat och kommun är ansvariga för att herr Ohlin ville uttala förhoppningen att centraldirigeringen inte skulle utvidgas utan att stat och kommun skulle hålla sig på de områden där de hittills uppträtt. Det är ju en intressant fråga, i vad mån de statliga tunga investeringarna skulle kunna räknas som misstagsinvesteringar. Det skulle då gälla bostadsområdet, utbildningssektorn, sjukvårdssektorn, vägväsendet o. d. Menar herr Ohlin inte detta utan någonting annat kunde det ju ha sitt intresse att herr Ohlin preciserade. Dessutom är jag ytterst intresserad av att höra vilka misstag våra kommunalmän gjort i den verksamhet de har ansvaret för. Har herr Ohlin uppfattningen att misstag gjorts här vore det värdefullt att vi fick veta det, så att en korrigerings kan ske och ytterligare misstag från våra kommunalmäns sida kan förebyggas.

Vidare måste herr Ohlin ändå till sist bestämma sig vad konjunkturläget beträffar. Ser man fram mot en högkonjunktur är det nog klokt att vara litet försiktig med att reservationslöst ställa upp stora program, även om det gäller ett så viktigt område som bostadsbyggandets. Räknar man med en högkonjunktur tror jag det är klokare att säga, att vi åtar oss det och det och ökar om vi får resurser och möjligheter därtill.

Om man binder programmet på en för hög nivå när man är osäker om framtiden — och herr Ohlin har därvidlag ungefär samma uppfattning som jag — föreligger det otvivelaktigt vissa risker. Skulle jag personligen avge en deklARATION är jag beredd att säga att vi i dag

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

med hänsyn till våra tillgångar till arkitekter, tekniker, stadsplanerare, timmermän, murare och byggnadsarbetare har en sådan anspänning på byggnadsområdet att det är fara värt att vi nått den absoluta gränsen. Ingen kan vara intresserad av att vi överanstränger oss och får alla de destruktiva verkningar som detta för med sig i form av onödiga kostnadstegringar och andra negativa utslag.

Jag tror att vi under sommaren 1963 kommer att få utnyttja hela vårt — jag skall gärna säga det — arbetsdugliga och skickliga arbetsmarknadsverks alla resurser för att kunna avstämma den igångsättning som redan skett med hänsyn till vad den samhällsekonomiska balansen kräver.

Jag vill till herr Heckscher säga att det inte föreligger någon skillnad mellan mina uttalanden i fjol och i år, då jag konstaterade att vi inte kan höja det svenska folkets inkomster med 10 procent årligen och samtidigt räkna med att detta skall vara förenligt med kommande produktionsstegringar och en så långt möjligt stabil prisnivå. Jag har i fjol och under tidigare år sagt, och jag säger det även i år, att jag vägrar att gå omkring och direkt tala om för intresseorganisationerna vad som är tillåtet och inte tillåtet för dem att göra. Jag tror att gamla erfarenheter ger mig anledning att säga att ett sådant förfaringsätt inte är så särdeles givande eller vällyckat.

Vidare vill jag på tal om riskerna för en kostnadsinflation understryka, att lönestegringarna i vårt land inte varit särskilt uppseendeväckande i relation till dem som förekommit i andra länder. Lönchöjningarna har varit högre i åtskilliga andra europeiska länder. Jag skulle kunna räkna upp en hel del av dem om så skulle önskas. Relativt sett har det svenska konkurrensläget icke försämrats.

Till slut kanske jag också vågar säga att dessa uppgörelser träffats efter för-

handlingar. Vi har allesammans sett fotografier efter uppgörelserna, där arbetsmarknadsorganisationernas ledare med ett glatt leende har skakat hand med varandra och uttalat sina kommentarer i den riktningen att man på båda håll varit glad över uppgörelsen. Har man en fri arbetsmarknad, så har man det, och skall man döma av de kommentarer som fällt efter uppgörelserna har resultatet träffat något så när riktigt även i förhållande till vad arbetsgivarsidan anser sig orka med.

Jag vill vidare, herr talman, ställa ytterligare en fråga till herr Heckscher. Han hävdade i sitt första och även i sitt andra inlägg intensivt att det har sina risker med en ansvällning av den offentliga verksamheten och att det är bättre att med olika åtgärder stimulera den privata sektorn.

Det kan låta bra rent allmänt. Jag försökte bena upp problemet i mitt första inlägg, och jag skall inte upprepa mig. Men det är ändå ganska frestande att fråga herr Heckscher, på vilka områden han anser att expansionen går för snabbt och tenderar att bli för stark och var man rätteligen skulle lugna sig med en mera modererad framstegstakt. Jag föreställer mig att alla kammarens ledamöter med intresse avvaktar herr Heckschers besked på denna punkt. Det kan inte gälla försvaret, vägarna, skolorna och energiproduktionen och knappast heller bostäderna och sjukhusen. Vad blir det då kvar? Jo, då får herr Heckscher damma av de gamla argumenten från 1960 och tala om barnbidrag, kulturanslag, folkbildning och Thörnbergs pension — nu är denna inte längre aktuell, ty den gamle folkbildaren Thörnberg lever inte längre — men det är väl dessa gamla argument som herr Heckscher får damma av om han nu konkret skall tala om var den offentliga verksamheten breder ut sig för snabbt.

I de första inläggen har man också — kanhända som ett föredöme för den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svenske finansministern — talat om de skattesänkningar som den amerikanske presidenten nu serverat kongressen. Jag hoppas att han skall lyckas genomföra sitt program, men jag vågar inte ställa några garantier för att han skall klara det helt. Det är möjligt att kongressen vill pruta på hans förslag. Den kanske är mera rädd om budgetbalansen och mindre intresserad av den samhällliga aktivitetens inverkan på ekonomin än vad presidenten är.

Det kan ändå vara ganska intressant att se vad detta så mångomtalade skatteförslag innebär. Man vill sänka skatteuttaget för de enskilda individerna från högst 91 procent till maximum 65 procent. Detta är det maximala skatteuttag som förekommer i vårt land och som vi haft så långt tillbaka som jag minns. Man går i president Kennedys förslag ned med bolagsbeskattningen från drygt 50 procent till den nivå som vi i vårt land för närvarande har. Man sänker skatteuttaget för de lägsta inkomsttagarna från 20 till 15 procent — och här har president Kennedy ytterligare 5 procent kvar innan han kommer ned i det skatteuttag vid vilket vi här i Sverige håller oss för de lägsta inkomsttagarna.

Sedan tog herr Heckscher upp frågan om verkstadsindustrien och sade att min redogörelse inte var fullständig, eftersom jag inte läste Index även i fortsättningen. Det är inte i första hand verkstadsindustrien som åsyftats, när man har talat om riskerna för en konjunkturdämpning. Det är skogsindustrien, malmen, järnbruken samt järn och stål. Givetvis har vår kraftiga byggnadsverksamhet varit en värdefullt stödjande åtgärd framför allt för järnindustrien. Byggnadsjärnet spelar ju en stor roll härvidlag.

När det gäller verkstadsindustrien är perspektiven fortfarande delade. Den elektrotekniska delen av verkstadsindustrien kännetecknas av klar uppgång. De mekaniska verkstäderna har i dag

inte samma orderlistor som för ett år sedan. På detta område har vi emellertid faktiskt gjort en hel del. Jag kan ju glädja herr Heckscher med att den försvarsöverenskommelse som partier-na träffade i höstas innebar, bl. a. eftersom så stora pengar går till materielbeställningar hos verkstadsindustrien, ett icke föraktligt stöd åt densamma i dagsläget. Dessutom har ett cirkulär från finansdepartementet för någon vecka sedan distribuerats med uppmaning till alla ämbetsverk att tidigare lägga sina beställningar inom ramen för de anslag de har för innevarande år samt inom ramen för de anslag, som de kan beräkna få nästa år. Därmed ges en injektion till de avsnitt av verkstadsindustrien, som vi anser behöva en sådan.

Det var glädjande att höra att herr Hansson i Skegrie egentligen är överens med mig. Har man gjort ett avtal så har man gjort det. Sedan diskuterar man inte så mycket efteråt om avtalet var bra eller inte, utan man tar konsekvenserna av det. Men, sade herr Hansson i Skegrie, skillnaden den här gången var att det egentligen inte förelåg någon förhandling. Ja, det är möjligt att skillnaden var den att vi inte hade glädjen att se herr Hansson i Skegrie vid det förhandlingsbord där uppgörelsen formades. Däremot har jag ett livligt minne av att partiledaren herr Hedlund inte bara en utan åtskilliga gånger mötte upp i den diskussion som föregick uppgörelsen om högertrafiken. Det var en serie diskussioner som slutade med att herr Hedlund å sin grupps vägnar konstaterade att även han kunde acceptera uppgörelsen sådan den nu blivit utformad. Han reagerade inte någon gång mot några ohemula påtryckningar under förhandlingarna eller mot något sätt att föra förhandlingar, som kunde föranleda kritik. Nu är det möjligt att herr Hedlund — jag har ju förhandlat med honom förr — är mycket mer härdad i detta sammanhang än

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Hansson i Skegrie. Jag försäkrar dock att dessa förhandlingar inte fördes under de premisser som herr Hansson i Skegrie har velat delge kammaren.

Herr Hagberg undrade vad jag menat med talet om en förbättring för svenska folket i samband med införandet av omsättningsskatten? Jag talade om den justering av omsättningsskatten som var en följd av skattepaketet. Den innebar en tvåprocentig höjning. Samtidigt genomfördes förbättrade skattefria ortsavdrag. Man gjorde rent hus med ortsgrupperingen i fråga om ortsavdragen, progressionsskalan justerades, barnbidragen höjdes liksom folkpensionerna. Detta sammanlagt gav svenska folket mera än vad det betalade ut genom den tvåprocentiga höjningen av omsättningsskatten. Det var detta jag ville säga i mitt första inlägg.

Räntesänkningen kommer naturligtvis, efter de regler som gäller för hyressättningen, där lånen är obundna, att spela en roll. Där uppgörelsen mellan hyresgästen och fastighetsägaren om räntan vid årsskiftet inte förhindrar det, kommer räntesänkningen att ha sin verkan på alla de områden, där det finns möjligheter för den att influera.

Jag är kanske inte just nu beredd att ta upp utvecklingshjälpen till en speciell diskussion, med hänsyn till att kammaren har tvingats lyssna på mig i två långa inlägg. Jag vill bara säga samma sak som jag sagt i radio, TV och vid andra tillfällen, nämligen att med den uppräknig av utvecklingshjälpen på 35 procent utöver den kraftiga uppräknig som skedde i fjol, så torde Sverige ha räknat upp sin utvecklingshjälp kraftigare än något annat land. I den bilaterala verksamheten har ämbetsverket nu de pengar som behövs för en vettig och meningsfylld användning.

Det är klart att man i den multilate-

rala verksamheten genom den speciella fonden, Paul Hoffmanns fond, har möjlighet att ge mera pengar, men då bör man kanske ändå komma ihåg att Sverige närmast efter Nordamerikas för-enta stater står som den största bidragsgivaren inte bara relativt i förhållande till befolkning och nationalproduktion, utan även i fråga om de absoluta beloppen.

Ser jag på den finansiella multilaterala hjälpen som går över den internationella utvecklingsfonden, så gav Sverige i fjol som enda land en extra kontribution utöver den reguljära. Den var föremål för mycken uppmärksamhet på det möte som hölls i Washington, där jag själv hade tillfälle att delta. Där gjordes en framställning om att andra länder skulle följa efter. I år gör vi vår andra extra tilläggsbetalning till den internationella utvecklingsfonden, men ännu i dag är det inget annat land som har följt efter. Det finns ju också, som det har sagts tidigare, även om vi har vår målsättning klar för oss, en möjlighet att se utvecklingshjälpen som en mera långsiktig verksamhet, där naturligtvis bl. a. budgetläget och annat får vara avgörande för i vilken takt man går fram.

När sedan herr Hagberg säger, att vi tar ifrån utvecklingsländerna mer än vi ger dem, genom att vi håller tullar på råvaror och annan import från utvecklingsländerna så kvarstår ändå, att tullavvecklingarnas teknik gör att detta måste behandlas i ett större sammanhang.

Dessa frågor är föremål för uppmärksamhet. Vi är ett lågtulland och vi är beredda att göra ytterligare tullsänkningar. Det kan diskuteras om den rätta vägen är att göra dem ensamma och isolerade. Det ligger ju alltid ett förhandlingsinslag i en tullreduktion och det ger oss ett förhandlingskort, som man kan ha användning för, då det gäller att rädda andra värden till det svenska folkhushållet.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Detta är ungefär vad jag så här utan att djupare ge mig in på frågorna haft behov av att säga.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sträng påpekar nu att driftbudgeten under detta år inte har lika stort överskott som under fjolåret med dess högkonjunktur. Nej, herr finansminister, det fattas bara att man under en försvagad konjunktur skulle ha ett par tusen miljoner i överskott liksom man hade under högkonjunkturen. Det behövs ingen finansminister alls för att åstadkomma att överskottet går ned när konjunkturen blir svagare.

Men all right, låt mig ta finansministerns egen metod och jämföra olika budgetår. Vi hade år 1962/63 ett överskott av statliga och av finansministern innehållna kommunala medel — utöver driftbudgetens utgifter — som jag uppskattar till 1 300 miljoner kronor. För nästa år har vi ett överskott som finansministern anser vara mycket litet. Varför denna förändring från en restriktiv budget nu, när det är dåliga tider, till en mera uppmuntrande budget nästa år när finansministern tror på något bättre tider? Är detta en förändrad budgetbalans som svarar till finansministerns bedömning av konjunkturutvecklingen? Uppenbarligen inte. Finansministern har kommit efter som vanligt och traskar patrullo precis som 1958. Vi vet hur finansministern då vägrade att lyda våra råd att släppa investeringsfonder o. d. Vi kan väl vara överens om att de expansiva åtgärderna 1958 och 1959 till stor del inte verkade förrän högkonjunkturen hade inställt sig.

Vad beträffar planeringen har finansministern ju inte märkt några brister i planeringen från statens sida. Jag vill bara hänvisa till mitt tidigare yttrande. Hur har det varit med utbildningen av de människor som behövs inom sjukvården och vissa delar av undervisningsväsendet? Hur har det varit inom

sjukvården? Hur har det varit med våra ständiga påtryckningar om skolbyggnader? Har de inte visat sig befo-gade? Hur har det varit med planeringen under 1950-talet av mentalsjukvården? Jag har läst i tidningarna och för övrigt också själv hört generaldirektören i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen förklara hur svårt det är att planera därför att de statliga besluten gäller tolv månadersperioder och inte på längre sikt. Detta *tolvmånaderstänkande* utgör ett föga rationellt inslag i den statliga planeringen. Exempelen kan förvisso utökas till en mycket lång rad.

Nog skulle finansministern som sysslar med dessa ting kunna erkänna att det har varit ganska avgörande brister i den statliga planeringen som sannerligen inte tyder på någon överlägsenhet hos denna jämfört med andra institutioner eller näringslivet.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Med glädje konstaterar jag att herr Sträng inte tog upp mer än några av de punkter jag berörde i mitt sexminutersinlägg. Jag vågar hoppas att jag har övertygat honom på övriga punkter.

Herr Sträng ställde en fråga till mig: Vilka avsnitt av den offentliga verksamheten borde reduceras? Herr talman! Jag var precis lika exakt i detta avseende som herr Sträng är i sin finansplan när han där talar om att den offentliga verksamheten skall utökas. Han rör sig där med allmänna talesätt, och som man ropar i skogen får man svar.

När det gäller president Kennedys skattesänkning blev finansministern plötsligt mera exakt i sina uttalanden. Det var bara det att han har glömt bort en del saker.

När han talar om att den lägsta skattesatsen sänktes från 20 procent till 14 procent men ändå är högre än vad vi har här, glömmar han bort att ortsavdragen för den federala beskattningen i Förenta staterna är mycket högre än

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i Sverige och att man dessutom har ett ortsavdrag för barn, vilket vår nådiga regering envist har motsatt sig att man skall få. Det är ovanpå dessa skatteförmåner för dem, som tillhör de lägsta skatteklasserna som denna sista skattesänkning kommer. Efter att alltså redan ha genomfört åtgärder, som vi förvägs har förordat här, går man nu ett steg längre i fråga om nedsättning av skatterna.

Statsrådet har uppenbarligen också glömt att i Kennedys förslag kommer som första moment en ändring av beskattningen som avser de små företagen. De små företagen kommer därmed att vara betydligt mera gynnade än vad några motsvarande företag är i Sverige.

Medan vi nu befinner oss utanför landets gränser, dit herr Sträng vid flera tillfällen har sökt sig, kanske vi också kan påminna om lönestegringarna som i Sverige enligt statsrådet inte har gått snabbare än i konkurrentländerna. Det förhåller sig nämligen så, att man på andra håll har utgått ifrån en lönenivå som ligger oändligt långt under vår.

Vad slutligen beträffar energiskatten hade det varit intressant om herr Sträng hade satt den i samband med den allmänna bolagsbeskattningen inte bara när den skall avskaffas utan också när den infördes.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju bra att herr Sträng nu meddelar att regeringens uppmärksamhet är inriktad på de handelspolitiska frågor som jag omnämnde i samband med behandlingen av Sveriges förhållande till u-länderna. Jag hoppas att det blir mer än överväganden, och jag skulle till dessa överväganden bara vilja foga ytterligare ett par uppgifter.

Jag påstår inte att det bara är tullpolitiken som har gjort att u-länderna inte har kunnat hävda sig när det gäller kampen om den svenska marknaden för deras speciella produkter. Jag erinrar om att därest u-länderna skulle

ha haft samma andel när det gäller exporten av livsmedel och dylikt till Sverige som andra länder, skulle inte u-ländernas samlade export uppgå till 575 miljoner kronor utan till 900 miljoner.

Vad kan då vara orsaken? Är det bara tullarna? Naturligtvis tror jag att tullarna spelar en mycket stor roll, men det är möjligt att det också finns uppgörelser med andra länder, som har hindrat u-länderna från att utnyttja möjligheterna på den svenska marknaden.

Nu säger finansministern att det kanske inte är så lämplig väg att Sverige isolerat skulle sänka tullarna och underlätta handeln från u-ländernas sida. Vad skulle då kunna inträffa? Jo, att svenska folket fick köpa kaffe, frukt och andra produkter som det behöver billigare. Det borde väl, när alla människor nu talar så mycket om nödvändigheten att hjälpa u-länderna — vi är alla överens om det och ingen vill väl ifrågasätta ärligheten av denna ambition — ligga nära till hands att man just på ett sådant område, där man löper så små risker, verkligen går i spetsen och visar andra folk hur man kan hjälpa u-länderna på ett sätt som också blir till hjälp för svenska folket.

Till vad herr Sträng sade om räntan och bostadskostnaderna vill jag bara tillägga att det är mycket svårt att hitta någon människa som har fått en billigare bostad efter de räntesänkningar som genomförts; det var ändå en femtedel av diskontot som räntesänkningen förra året uppgick till, och det borde ha återverkat.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta tvisten med finansministern om vad som är förhandlingar eller inte. Jag vill bara deklarera att om man mitt under en förhandling får besked om att så och så skall det vara, annars blir det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ingenting av det hela, kallar jag inte detta för förhandling. Och skall det kallas för förhandling, är det en förhandling med tvångskaraktär.

Tillåt mig att få uttala en stilla förhoppning om en något annorlunda attityd vid de förestående förhandlingarna beträffande jordbruket.

Finansministern uttalar sin förvåning över att vi från vårt håll ifrågasätter om han kan sänka eller helt ta bort energiskatten. Vi betraktar energiskatten som en mycket kännbar belastning på produktionen. När man under en högkonjunktur belastar företagen i syfte att hålla tillbaka investeringslusten etc., bör det vara en konsekvens att man under en lågkonjunktur i stället försöker lätta på bördorna för dessa företag. Det finns — det är vi på det klara med — givetvis en gräns för skattesänkningsskraven och möjligheterna även under en lågkonjunktur. Vi vill alla försöka komma fram till en ökad expansion för företagen genom stimulerande åtgärder, och bland dessa kan man väl anse att en minskning av energiskatten är lika god som någon annan.

Till sist vill jag uttala en förhoppning om att finansministern har rätt när han säger att konjunkturen ingalunda motiverar pessimistiska tongångar. Jag vore glad om detta vore ett riktigt konstaterande. Han nämnde bl. a. att man på skogens område nu kunde konstatera återhämtningstendenser. När man talar med industriens folk om denna sak får man besked av helt annan valör, och jag uttalar därför min förhoppning om att finansministerns uppfattning kommer att visa sig vara den riktiga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I herr Ohlins senaste inlägg fann jag väl inte så mycket nytt utom möjligen att tonfallet var litet mera arrogant än i de tidigare inläggen.

Men när herr Ohlin säger, att regeringen har dokumenterat sin dåliga planering på skolans område och på andra områden vill jag erinra om att planeringen i och för sig naturligtvis kan vara bra, men den ger inga konkreta resultat. Vi har bakom oss år, där det har varit en trängsel om arbetskraft och kapital. Vad den statliga sektorn har tagit hand om har inte den privata sektorn kunnat ta hand om och vice versa. Vill man i efterhand kritisera, att bristande statlig planering har inneburit att den offentliga sektorn har expanderat för långsamt, bjuder konsekvensen att man också konstaterar, att en annan utveckling inte skulle ha givit den privata sektorn de investerings- och expansionsmöjligheter som den haft under de gångna åren.

Till herr Heckscher vill jag bara säga, att han inte skall dra för långtgående slutsatser om att jag accepterat alla hans idéer och hugskott bara för att jag inte bemöter dem. Kammarens tålamod har en gräns. Det är det som är förklaringen till att jag fattade mig litet kort, när jag svarade herr Heckscher.

Herr Hagberg frågade, varför u-länderna kan hävda sig exportmässigt utan att deras andel sjunker relativt sett. Ja, det kan väl ha sin förklaring i att u-länderna har vissa speciella exportartiklar av råvarukaraktär. De producerar även sådana artiklar, för vilka man hittar nya råvarukällor. Marknadsläget har därför helt enkelt inte givit möjligheter till den prisökning, som dessa länder skulle önska.

Sedan är det också så, att prisbilligare kaffe för svenska folket inte a priori är ett intresse för utvecklingsländerna. Det har ett intresse för dessa länder endast under den förutsättningen, att det prisbilligare kaffet för svenska folket betyder en märkbart stegrad konsumtion. Nu dricker vi så pass mycket kaffe i detta land, att jag inte tror att vi kommer att avläsa någon nämnvärd

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

konsumtionsökning på den punkten, även om vi skulle reducera tullen. Likadant är det när det gäller kakao, där tullen ger en miljon kronor på den kakaoimporten vi har från utvecklingsländerna. Reducerar vi tullen, ger det inte någon nämnvärt ökad chokladkonsumtion till resultat. Det är jag ganska övertygad om.

Det här är ett problem, som man inte löser med enkla anvisningar om att avveckla tullar och göra det lättare för utvecklingsländerna att exportera. Vi har i princip en fri handel i vårt land, och det är konsumenterna som avgör dels vad vi konsumerar och dels varifrån vi köper våra produkter. Där man inte har en rent statsreglerad handel är det följaktligen i stor utsträckning marknadsutvecklingen som avgör dessa frågor.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Vi är alla medvetna om att det längre fram under denna riksdagssession kommer att hållas en debatt kring utrikespolitiken. Jag föreställer mig att vi då kommer att klarare kunna skönja vad som kommer att hända på den europeiska integrationens område än vad vi kan göra i dag. Ändå håller jag med herrar Ohlin och Heckscher om att vi knappast kan komma ifrån att glida in på dessa frågor redan i den här remissdebatten. Om det i någon mån skulle kunna bidra till att skingra något av den oro, som onekligen händelserna under förra veckan har framkallat, tror jag att vi alla kan vara nöjda.

När Storbritannien sensommaren 1961 tog steget att hos den europeiska gemenskapen begära förhandlingar om medlemskap, visste man att uppgiften inte var lättlös. Förhandlingarna har också dragit ut på tiden, kanske längre än man från början väntat. Krisen före-

gående vecka kom likväl för många som en chock, det är uppenbart. Framsteg hade emellertid gjorts dessförinnan. En försiktig optimism om att förhandlingarna skulle gå i lås var därför dittills berättigad i Sverige, liksom i de övriga två neutrala EFTA-länderna, som inte engagerat sig i strävandena att skapa ett politiskt enande av Europa, vare sig det nu skulle ske efter federalistiskt mönster eller efter president de Gaulles idé om ett fäderneländernas Europa under de stora nationernas faktiska dominans. Vi kunde hoppas att Englands inträde i EEC skulle kunna bana vägen för oss till gemenskapens marknad och till ekonomiskt samarbete. Utsikterna härför ter sig mörkare i dag.

Det är inte min avsikt att här lämna en redogörelse för vad som utspelat sig i Paris eller i Bryssel eller för reaktionerna på andra håll i världen inför den fas i förhandlingarna, som inträdde efter den franske presidentens deklaration vid presskonferensen för något mer än en vecka sedan. Händelseförloppet har vi alla kunnat följa i pressen och i radion.

Det är för all del naturligt att många ställer sig frågan: Vad kommer nu att ske? Jag önskar att jag kunde ge ett entydigt svar, men ingen vet med säkerhet vad som kommer att hända. Troligen kommer vi att kunna se klarare efter den 28 januari, då man på nytt sammanträder i Bryssel. I dag kan jag därför endast bidra med några kommentarer och principiella reflexioner.

Men låt mig ändå säga, att det naturligtvis inte skulle kunna undvikas att ett sammanbrott — eller snarare ett avbrott på obestämd tid — i förhandlingarna mellan England och EEC skulle få konsekvenser också för övriga EFTAländers förhållande till gemenskapen. Så långt ger jag herr Ohlin rätt i vad han framhöll i dag. Att döma av uttalanden från olika håll är man också överallt medveten om detta. Det lönar sig enligt min uppfattning föga att speku-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lera över vad som i så fall kommer att inträffa. Finansministerns påpekande nyss är därför riktigt och befogat. I varje fall hoppas jag att kammarens ledamöter förstår att regeringen inte bör hänge sig åt hypotetiska konstruktioner. Jag registrerade med tillfredsställelse vad herr Ohlin framhöll nyss, nämligen att det var välbetänkt att inte ge oss in på en sådan diskussion förut. Jag tror att det finns starka skäl för att vi inte skall göra det nu heller. Något initiativ från svensk sida är under inga omständigheter påkallat i dag. Konstruktiva uppslag kommer inte att saknas, om vi skulle komma i ett annat läge — det kan jag försäkra. Låt oss framför allt inte förhastna oss. Till dem som räknar med ett misslyckande vill jag säga: utgången av de engelska förhandlingarna är ännu inte given. Det kan inträffa mycket under tiden fram till den 28 januari då man skall råkas igen. De fem har slutit upp för att övertyga fransmännen om att förhandlingarna, när de gått så långt, skall få fortsätta. Att man annars riskerar en kris inom Gemenskapen är naturligtvis också ett tungt vägande argument, som kan få motståndarna till Englands inträde att ändra inställning. Vi har tidigare bevittnat tillspetsade situationer i det europeiska samarbetet. Det gäller även de sex EEC-ländernas inbördes verksamhet. Övergången till andra etappen i Romfördraget med grundläggande beslut beträffande jordbruksordningen för något år sedan gav upphov till en sådan situation. Men kriserna har övervunnits, och man har kunnat gå vidare. Mot bakgrund också av vad man vet om oron både i industri-kretsar och i den politiska världen i Tyskland kan naturligtvis det nu pågående sammanträffandet mellan den franske presidenten och den tyske förbundskanslern i Paris tillmätas stor betydelse för frågan om Frankrike kommer att vidhålla sin ståndpunkt eller ej. Jag menar därför att det inte alls är uteslutet att den engelska förhandling- en lyckas.

Bl. a. av den anledningen finns det inga skäl att nu överväga en ändring av den svenska regeringens politiska målsättning eller handlingslinje, sådan den definierats bl. a. i Brysselpresentationen i juli i fjol.

Vi eftersträvar ett nära och varaktigt ekonomiskt samarbete med den europeiska gemenskapen. Jag registrerar med stor tillfredsställelse att både herr Heckscher och herr Ohlin starkt understrukit att Sverige bör stå fast vid sin ansökan om associationsförhandlingar. Den starka uppslutningen kring denna linje är onekligen en tillgång för vårt land i dagens läge.

Vi håller också fast vid EFTA tills vi fått något bättre i dess ställe. Vi håller ihop med övriga medlemsländer i frihandelssammanslutningen. Med dem delar vi önskemålet att förhandlingarna i Bryssel återupptas och leder till ett positivt resultat. Skulle något tillfälle erbjuda sig att verka i den riktningen, är vi i enlighet med solidariteten inom EFTA självfallet beredda att göra det efter vår förmåga.

Sedan jag sagt detta, skulle jag vilja dröja vid utvecklingen på den internationella samlevnadens område och vidga perspektivet en smula. Om vi gör det, kanske vi undgår att förvillas av aktuella händelser som möjligen endast temporärt skymmer utvecklingens huvudlinjer.

Det är uppenbart att de olika nationerna och världsdelarna under det senaste decenniet ekonomiskt närmat sig alltmer till varandra. Förr fungerade de skilda nationernas gränser som spär- rar mot internationellt ekonomiskt samarbete. Numera är detta förhållande inte så utpräglat. Den ekonomiska utvecklingen tar nämligen allt mindre hänsyn till gränser, vare sig de omgärdar en stat eller inramar en regionalt samarbete- grupp av länder.

I ökat tempo har de tekniska landvinningarna drivit fram en industri- struktur, som gynnar stordrift. Av den anledningen har behovet av vidgade av-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

sättningsområden gjort sig gällande med växande styrka. Vi vet ju alla, att större marknadsenheter ger möjligheter till bättre arbetsfördelning, ökad specialisering och högre avkastning i förhållande till arbetsinsatsen i varje land.

Utrikeshandeln har utgjort ett starkt dynamiskt inslag i denna utveckling av de europeiska ländernas näringsliv under efterkrigstiden. Det kan nämnas, att de länder som tillhörde OEEC under 50-talet ökade totalexporten med 110 procent. Stegningen beträffande importen är ungefär lika stark. Ett annat intressant men inte oväntat drag i denna utveckling är att handeln mellan OEEC-länderna växte snabbare än totalhandeln. Även i förhållande till produktions tillväxande var ökningen av utrikeshandeln betydligt snabbare, vilket givetvis lett till ett starkare internationellt beroende av de enskilda staternas ekonomi.

Ett enskilt lands ökade ekonomiska kontakter med och beroende av omvärlden ger också utvecklingen i vårt land exempel på. Sedan 1950 har vår utrikeshandel relativt sett vuxit dubbelt så mycket som våra inhemska tillgångar ökat. Handelsstatistiken visar, särskilt om vi håller oss till de senaste fem, sex åren, att vår handel med Europa procentuellt ökat mer än utrikeshandeln i sin helhet. Detta gäller såväl importen som exporten. Exportutvecklingen dominerar av utförseln på Västeuropa, som tar emot ungefär $\frac{3}{4}$ av den svenska exporten. Av de båda regionala marknadsbildningarna tar EFTA 40 och EEC 33 procent. I sammanhanget vill jag understryka att även utvecklingen i handeln för mera bearbetade varor — hel- och halvfabrikat — varit gynnsam. Detta är desto mer tillfredsställande som dessa produkter till stor del är tullbelagda och därför mer direkt berörs av förändringar i de handelspolitiska villkoren. Särskilt glädjande finner jag det vara att den nordiska samhandeln både absolut och relativt vuxit så påtagligt under

denna senare tid. Jag vill inte trötta med många siffror, men det kan ändå vara värt att nämna att importen till Sverige från de nordiska länderna inklusive Island och Finland 1961 motsvarade 10,5 procent av totalimporten mot 9 procent 1957. För exporten var motsvarande tal 21,9 procent 1961 och 17,4 procent 1957. Samtliga länder i Norden företer en likartad utveckling.

De intensivare ekonomiska förbindelserna med utlandet begränsar sig ingalunda till handelsområdet. De kommer också till uttryck i fråga om investeringar och produktionssamarbete. Det kan nämnas att det belopp, till vilket tillstånd för direkta svenska investeringar i utlandet beviljades i fjol, uppgick till 50 procent mer än 1960. En betydande del härav hänför sig till Europa, inte minst EFTA och Norden. Samtidigt har de utländska investeringarna i vårt land ökat ännu mer. Det är intressant också ur en annan synpunkt. Det visar ju att man inte i utlandet brister i tilltron till det svenska näringslivets sundhet, styrka och uthållighet.

I förbigående vill jag gärna förutskicka att de nordiska samarbetsministrarna till Nordiska rådets förestående session i Oslo kommer att överlämna en redogörelse för produktionssamarbetet mellan våra länder som jag föreställer mig för många kommer att innebära en positiv överraskning.

Jag vill kraftigt understryka att den utveckling det här är fråga om är för komplicerad och svåröverskådlig för att helt låta sig fånga i några enkla, entydiga formler. Med utgångspunkt bl. a. i vårt eget land har jag endast velat illustrera den pågående ekonomiska integrationen mellan länderna. Jag menar nu inte att denna utvecklingsprocess kommer till stånd automatiskt eller avslutande som en följd av de ekonomiska krafternas fria spel. I varje fall för att nå full effekt fordras ett medvetet bejakande av utvecklingen och en bestämd politisk vilja att underlätta expansionen

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och integrationen. Det mellanfolkliga samarbetet måste byggas ut och vägar-na måste öppnas för ett ekonomiskt när-mande mellan nationerna.

Redan under mellankrigstiden kunde vi finna ett starkt intresse för mellan-folkligt samarbete på ekonomiens områ-de. De försök som då gjordes avsatte inte alltför märkliga spår, det erkänner jag; i vissa fall måste man beteckna dem som rena misslyckanden. Men in-sikten om nödvändigheten av ett djup-gående ekonomiskt samarbete mellan nationerna fanns kvar och växte sig allt starkare i de demokratiska länderna under och efter det sista världskriget. Vad som hittills uppnåtts i praktiken kanske heller inte motsvarar de förvänt-ningar som människorna ställde på det internationella samarbetet vid världs-krigets slut, men jag tror inte att någon kan bestrida att framstegen ändå fram-står som mycket betydande, om jämfö-relsen görs med de förhållanden som var rådande före kriget. De enskilda länderna har på de flesta ekonomiska områden tvingats till ett ömsesidigt hän-synstagande som få vågat tro på. Jag vill här bara erinra om den verksamhet som bedrivs inom GATT, OECD och valutafonden.

Det är ostridigt att denna verksam-het inneburit ett visst uppgivande av kortsiktiga nationella intressen och en begränsning av de enskilda staternas handlingsfrihet, men det har skett i det gemensamma intresset att skapa be-tingelser för fortsatta ekonomiska fram-steg och i övertygelsen om att utan of-fer kan inget vinnas. I det perspektivet står det väl ändå klart att framstegen varit betydande. Men det hindrar inte att det framför oss kan ligga en bekym-mersam tid, där svårigheterna kan bli många och stora. Att få ett slut på den ekonomiska splittringen i Europa och åstadkomma en verklig samverkan har visat sig tidskrävande och kan medföra ekonomiska bekymmer, i varje fall av temporär natur.

Den utvecklingsprocess vi nu befin-ner oss i kan få ett snabbare eller ett långsammare förlopp, komplikationer kan inträda — det ser ut att ha skett just nu — men om man betraktar ske-endet i långtidsperspektiv framstår des-sa komplikationer som tillfälliga eller inte alltför djupgående avvikelser. I längden kan de inte hejda den utveck-ling, hur oenhetlig och svåröverskådlig den än må vara, som oemotståndligt går i riktning mot ekonomiskt samarbete och större marknadsenheter. I det hän-seendet ger jag herr Heckscher rätt: klockan kan inte vridas tillbaka.

Som jag sagt förut finns det alltså förutsättningar för att den engelska för-handlingen skall kunna föras till en lyckosam utgång. Reaktionen i samband med brysselhändelserna är onekligen ägnad att skapa vissa chanser härför. Den visar tydligt att inom såväl EEC som EFTA och USA oron för en splitt-ring av Västeuropa är mycket stark.

På alla håll har de krafter som vill verka för att hålla Västeuropa samman vuxit i styrka inför faran för en mer eller mindre långvarig splittring. Få vill fördjupa motsättningarna. Tvärtom föreligger det på de flesta håll en star-kare önskan än någonsin att överbrygga klyftorna.

I dagens situation står vi inte utan arbetsuppgifter även bortsett från vad som händer i Bryssel, våra egna förbe-redelser och de fortsatta kontakterna med EEC och dess medlemsländer. Vi har först och främst EFTA. Förutsägel-serna på vissa håll under hösten 1961 om frihandelsförbundets nära förestå-ende hädanfärd var som jag redan då framhöll förhastade. Denna samman-slutning fungerar alltså. Vi behöver inte blåsa liv i något avsmnat — för att använda ett uttryck i en borgerlig tidning. Under det senaste året har tull-avtrappningen fortsatt medlemsländerna emellan. Med den 50-procentiga tullre-duktionen är vi i takt med EEC, där man ändå började ett och ett halvt år

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

tidigare. Drar EEC-förhandlingarna ut på tiden bör vi enligt min uppfattning undersöka, om vi kan fördjupa och vidga samarbetet inom EFTA. Inte heller det är något nytt. Det är inte uteslutet att det kan finnas ett allmänt intresse härför. Jag är i varje fall inte främmande för att vi prövar, om någonting mera kan göras beträffande exempelvis kapitalrörelsernas frigörelse liksom arbetskraftens. Under alla omständigheter kommer EFTA att bibehålla sin utåtriktade karaktär och stå öppet för alla dem som önskar delta i detta samarbete sådant det utvecklats sig. Inom ramen för EFTA har det nordiska samarbetet utvecklats sig gynnsamt. Det finns ingen anledning att förmoda att så inte skall vara fallet också i fortsättningen. Den nordiska sammanhållningen är alltid en tillgång. Även på den punkten är regering och opposition överens.

Av vikt blir också att tillvarata alla de möjligheter som inom ramen för GATT kan öppna sig för att genom sänkningar och avvecklingar av tullarna riva barriärer för utrikeshandeln. Sedan den amerikanska kongressen, låt vara med vissa modifikationer, antagit presidentens handelsplan har ju utsikterna att nå ett resultat i varje fall på sikt ljusnat.

Vi bör från svensk sida vidare göra vad vi kan för att ge OECD-samarbetet ökad tyngd. Det gläder mig uppriktigt att herr Heckscher kommit till samma slutsats. Här har vi ändå ett forum där de europeiska staterna tillsammans med USA och Kanada bör kunna ta upp konstruktiva diskussioner i syfte att finna nya utgångspunkter för att befordra samarbetssträvandena inom vår del av världen. På Europarådets verksamhet kan liknande synpunkter också anläggas.

För att inget missförstånd skall uppstå vill jag understryka vad jag i andra sammanhang framhållit: EFTA, GATT och OECD betraktar vi inte som tillräckligt verkningsfulla alternativ till en vidgad gemensam marknad.

För det första är EFTA av betydande värde som en förberedelse för en ännu vidare ekonomisk samverkan i vår världsdel. Men en marknad på 100 miljoner kan aldrig vara en fullgod ersättning för en gemensam marknad som räknar 3 à 4 gånger så många människor.

För det andra är det med de protektionistiska strömningar som understundom kommit till uttryck inom den europeiska gemenskapen inte realistiskt att vänta snabba praktiska resultat av tull-sänkningssåktioner inom ramen för GATT, i synnerhet inte om vi får en dämpning av konjunkturen.

Ingen vet för det tredje vilka konkreta resultat på det ekonomiska samarbetets område som diskussioner i OECD kan avsätta.

Genom OECD, EFTA och GATT bör man emellertid parallellt med de direkta kontakterna i Bryssel med de sex på olika sätt kunna föra tanken på en närmare ekonomisk samverkan mellan de olika blocken framåt. Våra insatser här bör syfta till att förhindra en försämring i atmosfären och i stället befrämja samarbetsstanken genom att tillvarata alla möjligheter till dess förverkligande som jag tror framtiden kommer att erbjuda.

Naturligtvis kan vi få uppleva nya misslyckanden. Risken för att splittringen i vår del av världen kan medföra ekonomiska skadeverkningar som sträcker sig in i framtiden blir större ju längre klyftorna består och inte överbryggas. På kort sikt behöver dessa emellertid för Sveriges vidkommande knappast bli allvarliga. Det finns i varje fall ingen anledning till panik. Tulldiskriminationen från EEC:s sida träffar oss inte så hårt ännu. Att vår export till Gemenskapen trots att vi ej fått del av medlemsländernas tullsänkningar likväl kunnat öka starkt är ju ett tecken på att en viss försämring av konkurrensläget på kontinenten har våra exportindustrier kunnat tåla. Tullarna betyder inte allt. Det är ett riktigt påpe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kande att man i vår tid konkurrerar mindre med priser och i ökad utsträckning med nya varor, kvalitet, service och leveransförmåga. För vår del blir det allvarligt först om den fortsatta tullavvecklingen inom EEC sammanfaller med en dämpning av konjunkturen som i och för sig minskar efterfrågan och samtidigt stärker motståndet mot tullsänkningar på basis av GATT. Den inåtriktade tendensen inom EEC kan i ett sådant läge vinna i styrka, benägenheten att ge marknadens egna företag företräde att växa och likaså missräksamheten mot omvärlden. Risker för att denna situation skulle uppstå på kort sikt bedömes emellertid icke vara så stor. För det närmaste året tyder prognoserna i varje fall på en fortsatt ekonomisk expansion inom de länder som omfattas av EEC. Det är deras egna framtidsprognoser jag talar om.

I detta sammanhang vill jag även erinra om vad vi tidigare haft anledning konstatera nämligen att till och med om vi mot vår förmodan och mot våra önsknings skulle ställas utanför en vidgad Europamarknad, detta inte skulle innebära någon katastrof. Vi måste emellertid i det läget vara beredda att räkna med en långsammare tillväxttakt i vår ekonomi. Detta resonemang gäller naturligtvis fortfarande. Och situationen har inte förvärrats av den senaste händelseutvecklingen.

Jag vill sluta med att sammanfatta vad jag här sagt. Vi bör hålla huvudet kallt. Även den närmaste framtiden bör kunna användas konstruktivt för att befordra det ekonomiska samarbetet i Europa efter de linjer som att döma av debatten hittills alla demokratiska partier i dag är överens om. Att vi inte i alla delar varit det förut är en annan sak. Jag avstår från att ta upp en debatt om det, hur frestande det än skulle vara.

sade i senare delen av sitt anförande — och även i början därav — kan jag utan vidare instämma i. Hans uppläggning av problemet EFTA, OECD och GATT och dessas roll i sammanhanget tror jag är riktig. Klart är naturligtvis också, att man i dag inte kan ge något entydigt svar på frågan om vad som kan väntas ske. För min del är jag även beredd att instämma i att något svenskt initiativ just nu inte är påkallat.

Vad som var intressant i herr Langes anförande var emellertid den optimism som han gav uttryck åt när han sade, att de engelska förhandlingarna i Bryssel möjligen skulle komma att lyckas. Jag vet inte om det var några erfarenheter, som statsministern gjort under sitt parisbesök, som kunde ge herr Lange anledning till den förmodan att president de Gaulle skulle ändra åsikt. Det är annars inte hans vana att ändra åsikt, i varje fall inte på så kort tid.

Det är nog ganska klart, att även om de engelska förhandlingarna skulle misslyckas, även om påtryckningarna från de fem andra EEC-länderna på Frankrike inte skulle ge resultat, håller gemenskapen i alla fall. Att det skulle uppstå någon kris i gemenskapen i den meningen att dess ekonomiska samarbete skulle ta slut, finns det ingen anledning att förmoda.

Jag har för min del svårt att förstå, hur herr Sträng i ett tidigare anförande kunde tolka president de Gaulles presskonferens på det sättet, att vad han sagt egentligen skulle varit att Gemenskapens politiska funktioner var det väsentliga. Jag vet inte om herr Sträng läst presskonferensen. Vad de Gaulle sade om England var att tre villkor måste uppfyllas för att England skulle komma med: för det första att engelsmännen avstod från alla band med Commonwealth; för det andra att de inte ville ge sitt jordbruk en privilegierad ställning; för det tredje att de ogiltigförklarade alla sina förpliktelser mot EFTA. Den utveckling som nu pågår

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:
Herr talman! Vad statsrådet Lange

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och som bl. a. tar sig uttryck i diskussioner mellan president de Gaulle och förbundskansler Adenauer i Paris medför snarast den konsekvensen att det politiska samarbetet förlägges utanför Gemenskapen i stället för inom densamma.

I övrigt vill jag endast notera att statsrådet Lange inte tog upp frågan om ett särskilt samarbetsorgan, där riksdagens partier och representanter för näringslivet är engagerade. Jag förmodar att han inte ville svara på den frågan. Jag hoppas emellertid att statsministern tar upp den, när han så småningom kommer att möta även oss i andra kamraren.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag instämmer med handelsministern i att vi utan tvekan skall hålla fast vid associeringsansökan. Det tror jag är ganska väsentligt.

Herr Lange sade vidare att det lönar sig föga att spekulera över vad som kan inträffa. Han ville därför inte göra några egentliga kommentarer. När jag hörde det undrade jag, om inte handelsministern har märkt att det pågår en offentlig debatt som engagerar snart sagt varje tidning i detta land. Det pågår också en debatt i alla andra länder, där regeringsmedlemmarna sannoligen inte anser att de inte kan ge något bidrag.

Jag har förut konstaterat att den svenska regeringen ofta tror att det är så förfärligt farligt att upplysa svenska folket om sin syn på den utrikespolitiska utvecklingen. Man avvaktar att det ena eller andra skall ske först. Jag tror emellertid det vore bättre, om regeringen gjorde som man gör i de länder som har haft närmare kontakt med utrikespolitiska problem under det senaste århundradet än vi har haft.

Beträffande utredningarna tycks det som om varken herr Sträng eller herr Lange ansåg att det kunde vara anledning att i det inre planerings- och

utredningsarbetet räkna med olika alternativ. Det är min uppfattning att det kunde vara mycket nyttigt att man inte dröjer för länge med att analysera problemställningarna vid olika alternativ. Visst kan man vänta några veckor — det är inte fråga om det — men jag tror inte man får dröja för länge. För övrigt har väl, hoppas jag, redan en del sådant arbete påbörjats. Vad jag särskilt anser vara av vikt är att de nordiska aspekterna tas upp med största möjliga energi.

Nu vill jag emellertid medge att handelsministern i alla fall kom med en del synpunkter på ifrågavarande problemställningar, när han sade, att om England inte nu kommer in i EEC, så bör vi kanske undersöka möjligheterna att vidga och fördjupa samarbetet i EFTA t. ex. beträffande kapitalrörelserna. Det var ett litet steg i riktning mot vad jag efterlyste, nämligen en kommentar från regeringens sida. Handelsministern kunde t. o. m. tänka sig att på ett intresserat sätt ta upp samarbetet mellan EFTA, Nordamerika och EEC. Jag tror för min del att den erfarenhet som gjordes år 1959, då vi inte lyckades väcka något amerikanskt intresse för vår syn på samarbetsfrågorna, talar för att vi nu, i ett läge där vi kan påräkna mycket större amerikanskt intresse, inte underlåter att i tid ta upp en debatt. De inflytelserika kretsarna i Washington bör sedan göras medvetna om det intresse som finns här i landet för dessa samarbetsfrågor, inte bara inom regeringen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har egentligen bara en sak att säga till herr Heckscher om varför jag undvek att reagera på den uppmaning han riktade till oss i regeringen att nu organisera förberedelsearbetet för fullföljandet av våra kontakter med den gemensamma marknaden på ett annat sätt genom att inbjuda de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

politiska partierna att ta direkt del i utredningsarbetet. Det berodde inte på att jag var beredd att pröva förslaget. I själva verket låg mitt svar i vad jag framhöll, nämligen att det inte finns någon anledning för regeringen att i dagens läge överväga någon ändring av handlingslinjen. Jag tror inte att herr Heckscher kommer att få ett annat besked av statsministern än det han nu fått av mig.

Till herr Ohlin vill jag säga, att illa lyssnade han om han trodde att jag någon gång sagt att vi skulle undersöka vad vi kunde göra för att fördjupa samarbetet i EFTA om inte England kom in i EEC. Vad jag yttrade var att om förhandlingar drar ut på tiden finns det kanske förutsättningar för att förståelsen för ett fördjupat samarbete växer, och då bör vi ta till vara alla möjligheter härtill. Det är en helt annan sak.

Jag vill också understryka att vårt förberedelsearbete befinner sig i ett ganska långt framskridet stadium. Det är klart att det aldrig kan vara avslutat, ty vad vi står inför är en förhandling vid vilken nya moment i en dynamisk utvecklingsprocess hela tiden kommer fram. Nog har man på experthåll övervägt alternativ. Jag vill bara erinra herr Ohlin om att det för åtskilliga år sedan i Kommersiella meddelanden publicerades en redogörelse för hur man kunde se den mera omedelbara effekten av att vi stängdes ute från Gemenskapens marknad. Vi vet ju alla att här har gjorts mer eller mindre lyckade försök — från många håll avgjort mindre lyckade — att i en eller ett par siffror fånga in verkningarna för den svenska ekonomiens vidkommande, om vi utestängdes från en vidgad gemensam marknad. Utredningsmässigt tror jag inte att vi på något sätt ligger efter andra länder.

Slutligen, herr talman, vill jag upprepa att jag har avböjt att ge mig in på några spekulationer om vad som

möjligen kommer att hända. Det må kallas optimism eller ej; jag tycker att uttrycket inte är särskilt träffande. Jag diskuterar den situation vi har framför oss, och jag har ett och annat att säga om de utvecklingstendenser — ekonomiska och andra — som kan utläsas ur tidigare händelser, men jag har inte sett att någon ansvarig företrädare för regeringarna i andra länder inom EFTA gett sig in på några spekulationer om vad som bör göras, ifall vi kommer i ett helt annat läge. Det har inte den norske statsministern gjort. Han har inte lämnat något annat bidrag till diskussionen än att han sagt att det får konsekvenser för Norges ställning, och längre har inte den danske statsministern heller gått. Jag vet inte vem herr Ohlin kan tänka på i detta sammanhang som så helt bryter mot den allmänt godkända principen att som ansvarig politiker diskutera olika lösningar av rent hypotetiska problem.

Herr HECKSCHER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror — och hoppas — att statsrådet Lange missförstod mig. Vad jag begärde var att vi, när det gäller att ta ställning i ett sådant nytt läge som skulle komma att uppstå vid ett sammanbrott eller — som herr Lange uttryckte det — ett långt avbrott i förhandlingarna i Bryssel, skulle få ett samarbete som innefattar regeringen, riksdagspartierna, näringslivet och de stora organisationerna på en gång. Jag avser inte någon förändring under den mera gynnsamma förutsättning som statsrådet Lange tills vidare föredrar att diskutera.

Jag hoppas verkligen att skälet till hans svar var ett missförstånd, ty det kan väl inte förhålla sig så att han över huvud taget inte vill pröva möjligheterna till ett vidare samarbete i en ny situation? Det skulle inte kunna ha någon annan motivering än en som jag verkligen hoppas att ingen svensk regering hänger sig åt, nämligen att den

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vill förbehålla sig möjligheten att i fortsättningen spela ut näringslivet och partierna mot varandra och därför inte vill diskutera med dem samtidigt.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsminister Lange säger att han inte uttryckt sig på det sätt som jag citerade, nämligen att om England inte blir medlem av EEC, uppkommer det vissa problem. Han hade i stället framhållit att om förhandlingarna drar ut på tiden, skulle det framkalla en ny problemställning. Men det är väl samma sak. Vi är nog överens om att det som i praktiken innebär ett nej till England kommer att ges den formen att förhandlingarna drar ut på tiden i den meningen att det blir ett uppskov på mera obestämd tid med förhandlingarna. Om herr Lange däremot menar att det skall pågå verkligt effektiva förhandlingar men att taktiken i det hela skall vara litet långsammare, så begränsar det onekligen hans yttrande.

Jag vill därför fråga: Antag att det blir ett avbrott i förhandlingarna på mera obestämd tid, gäller då inte herr Langes yttrande om att vi bör undersöka möjligheterna att utvidga och fördjupa samarbetet inom EFTA även beträffande andra saker än tullarna? Jag hoppas att handelsministern svarar att yttrandet gäller även under denna förutsättning.

Vad beträffar detta med spekulationer i hypotetiska förutsättningar var herr Langes anförande fullt av påståenden som gällde under okända framtida förhållanden. Men detta skulle alltså inte vara spekulationer. Däremot kallar herr Lange för spekulationer allt det som han inte vill tala om. Det är över huvud taget inte möjligt att diskutera den politik som bör föras utan att i viss mån göra antaganden om den framtida utvecklingen.

Att man t. ex. i det engelska underhuset på ett mycket mera fritt sätt dis-

kuterar de utrikespolitiska frågeställningarna än som sker i denna kammare, är väl så känt och omvittnat att jag inte behöver särskilt understryka det.

Jag hoppas att den lilla början som handelsministern i dag gjorde genom att på några punkter kommentera utvecklingen skall fullföljas genom att han rätt snart kommer med mera omfattande kommentarer. Trots alla förtjänster gick inte hans anförande i dag tillräckligt långt i det avseendet. Jag kommer därför att föreslå att vi får en utrikespolitisk debatt här i kammaren inom icke alltför avlägsen framtid.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tvingas säga att herr Ohlin ganska dåligt lyssnar på vad jag säger — jag hoppas att han läser bättre när han i protokoll tar del av mina yttranden.

För att anknyta till vad herr Ohlin allra sist sade vill jag erinra om att jag började mitt anförande med att framhålla att alla säkerligen är medvetna om att riksdagen snart kommer att få en utrikespolitisk debatt och att läget då kanske är sådant att vi på olika håll kan klarare bedöma framtiden även beträffande den europeiska integrationen än som i dag är möjligt.

Vidare vill jag understryka att jag inte har resonerat utifrån några hypotetiska antaganden. Om herr Ohlin hade lyssnat till vad jag sade, skulle han ha funnit att jag skildrade den utveckling som ägt rum under några decennier och framhöll att vad som än händer kan vi se fram mot en fortsatt integration och närmande på det ekonomiska området. (Herr Ohlin: Det är ju en hypotes.) — Men det är i varje fall fråga om ett helt annat resonemang än herr Ohlin önskade att jag i dag skulle ge mig in på. Så långt vågar även jag gå att jag kan dra slutsatser av ganska klara och tydliga utvecklingstendenser.

Däremot har jag inte spekulerat i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

några förändringar av det nuvarande förhandlingsläget och jag kommer inte heller att göra det; det finns inte anledning för oss att i dag komma med några sådana spekulationer. Om inte herr Ohlin förstår distinktionen härvidlag, så tror jag att andra gör det.

Jag hade tänkt ställa en fråga till herr Heckscher, men eftersom han kanske inte har möjlighet att besvara den, så vill jag ge den formen av ett påstående.

Från regeringens sida har vi aldrig underlåtit att bereda de politiska partiernas ledningar full insyn i det utredningsarbete som pågår och fulla möjligheter att på förhand med oss diskutera alla aktuella ställningstaganden när det gäller den europeiska integrationen. Vi kommer även i fortsättningen att förfara på samma sätt. Jag kan inte se att dagens situation heller i det avseendet behöver föranleda några förändringar.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Den socialistiska idén om fredlig samlevnad och tävlan mellan de båda systemens länder har vid lösningen av Kubakrisen fått en mäktig bekräftelse, som lättat den internationella spänningen och minskat hotet om ett kärnvapenkrig.

Många stora ting har också uppnåtts i vårt land under de senaste åren. Reaktionen har slagits tillbaka, och faran för en borgerlig blockregering mot arbetarklassen är avlägsnad för överskådlig tid. Viktiga sociala och kulturella reformer har genomförts. Underlaget för neutralitetslinjen har stärkts. Mycket har gjorts på det socialpolitiska området, även om det mesta återstår. De statliga åtgärderna för att motverka massarbetslöshet vid det senaste årsskiftet har i det väsentliga varit både viktiga och riktiga.

Vi känner oss helt medansvariga till detta. Vi tänker inte förändra vår vänskapligt pådrivande politik gentemot regeringen, liksom inte heller vår soli-

daritet med denna gentemot borgerliga regeringssträvanden och blockbildningsförsök, vilken varit så betydelsefull för Sveriges arbetande folk.

Viktiga förändringar i läget har dock inträffat efter fjolårets val. Trots den fulla sysselsättningens riktiga målsättning och vad som under 1962 gjorts i detta syfte börjar det här och var frågas: Hur går det med jobbet?

Blir det recession eller depression, när den nya budgeten skall praktiseras?

Det talas om varvskris och rederikris och man hör redan märkliga rekommendationer: bättre hugga upp en del varv än gamla fartyg.

Skogsindustrierna har mött en marknad som mättats av amerikansk konkurrens, och dessa industrier drar åt svängremmen — för arbetarna naturligtvis. Hellre minskad produktion än minskade priser.

Malmförsäljningen pressas, kvantitativt och prismässigt. Textil-, konfektions- och skogsindustrierna har länge haft avsättningssvårigheter. Nu är en del av järnförädlingen i farozonen, och regeringen tycks föreställa sig att räddningen innebär ökade beställningar av militära förstörelsemedel.

Vi behöver, inte minst med tanke på den ekonomiska åtstramningen på viktiga områden, ett tag framåt ärligen bygga 100 000 nya bostäder.

Vi behöver handla med hela världen och befria oss från EEC-politikens belastning. Vi behöver ge ett verkligt stöd åt u-länderna för att stödja den svenska politiken att skapa full sysselsättning. Vi behöver planhushållning och demokrati i näringslivet. Låt oss inte mer, som i årets statsverksproposition, behöva läsa att samtidigt som en väsentlig produktionsåterhämtning skett i massaindustrien de svenska skogskapitalisterna fortsätter med »ett lågt kapacitetsutnyttjande». Vi behöver återgå till åttatimmarsdagen, när nu principen om femdagarsvecka segrat. Vi behöver spara några miljarder på de im-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

produktiva skogsförberedelserna för att ta upp kampen mot den svenska fattigdomen. Vi behöver med andra ord ge större bidrag till fredssträvandena än till det kalla kriget. Vi behöver en verklig upprustning av sjukvård och hälsovård.

Detta är något av vad det svenska folket har rätt att fordra i det nya läge som uppstått efter fjolårets val.

Regeringen tycks pendla mellan förnöjsamhet och oro när det gäller den ekonomiska politikens resultat. Vi föreslog i fjol en diskontosänkning till 4 procent, och vi blev bönhörda. Nu har diskontot sänkts ytterligare en halv procent, och vi är på väg tillbaka till den sunda lågräntepolitiken. Låt mig uttrycka förhoppningen att lärdomarna från räntekapitulationens tid — åren 1955—1961 — skall avskräcka från ett upprepande. Det måste vara ett stort fel att när räntan sjunker och vi får överflöd på varor och tjänster räknar regeringen med en prisstegring på 2 procent 1963.

Finansministern erinrar om att OECD-staterna blivit eniga om en intensifierad expansionspolitik i USA — tänk om det vore så enkelt! — och trots alla ambitioner utgår han nu från att dessa staters mål för 60-talet — en femtioprocentig produktionsökning — inte kan klaras. Varför stannar då så många planer på papperet?

Just nu kveruleras det i regeringspartiet över bristen på ekonomisk planering och snålheten med u-landsanslagen. Även regeringen har nu indirekt erkänt att den tidigare låtgåpolitiken är riskabel och att något måste göras. Den lilla departementsreformen avser väl att understryka detta. Jag hoppas att den blir något mer än en vacker gest.

Ett slags planeringsråd har också tillsatts av finansministern, men denne talar samtidigt om att det inte skall bli någon planhushållning, på sin höjd en ekonomisk ram. Om denna ram sedan

skall ge uttryck för det levande livets behov eller skilsmässan från detta i enlighet med ett aktuellt konstmode — det blir nästa stora fråga, som väl inte helt klarats ut av finansministern.

Det viktigaste just nu är att få en verklig planhushållning, att befordra en demokratisering av det ekonomiska livet, att bli av med överskottet och öka produktionen i stället för att begränsa denna. Även om det i dag finns stora bekymmer, finns det samtidigt större möjlighet än förut att lösa dessa i stället för att skärpa dem. Utan att öppna process med regeringen skulle jag vilja peka på några företeelser av intresse i sammanhanget.

Det sätt varpå staten överlämnar Udevallavarvet till privat disposition och själv påtar sig alla risker vittnar om oförståelse för nödvändigheten att slå in på den ekonomiska demokratiens väg. Vi talar om hjälp till u-länderna men driver en tullpolitik, som i stället gör Sverige till u-ländernas understödstagare. När avsättningen för våra skogsprodukter försvåras genom amerikansk konkurrens, tillåter vi hellre en begränsning av produktionen än en reduktion av priserna.

I stället för att genom en förutseende näringspolitik flytta näringar till människorna berövar vi hela landsändar blomman av deras befolkning och — som regeringen i statsverkspropositionen — skryter med att Sverige anpassar arbetskraften till näringslivets behov i stället för tvärtom.

Vi talar om kampen mot inflationen och eldar på den med skyhöga improduktiva militärutgifter, genom övergång från direkt till indirekt beskattning och genom att ge den privata spekulanten fria tyglar.

Inte bara England behandlas som en tiggare av EEC-blocket — Sverige behandlas lika föraktfullt. Låt mig hoppas, att regeringen hoppas bli kvitt den bittra EEC-kalken efter det engelska fiaskot.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Trygghet i anställningen är ett honnörsord, som hittills innebär att de anställda inte skall ha något inflytande över sina företag.

EEC:s mest högljudda anhängare har inte kunnat räkna fram mer än några promille av nationalinkomsten som möjlig förlust av att Sverige bevarar den nationella självständigheten genom att stå utanför EEC. Men medan EEC bestått har Sverige ökat sin export med 40 procent. Det finns väl inte någon som tror att vi skulle ha kunnat ökat den mer om vi varit anslutna till EEC?

EEC:s mest hänfödda beundrare, herr Heckscher, tror inte mer på en förbindelse England—EEC, i vart fall tror han inte detsamma i dag som den 14 januari.

Och herr Ohlin, som så högljutt förkunnat EEC:s lov och in i det sista lovat bekämpa »en snål uppläggning» av begäran om anslutning till EEC, han vänder på en femöring en måndags-efttermiddag, återfinner den skamligt övergivna EFTA och inordnar denna organisation liksom Sverige och folkpartiet som USA:s kompanjoner i kampen mot EEC. Det är en syntes av den flexibilitet, som nu blivit så modern i officiella förkunnelser.

Herr Lange försäkrar att hans hjärta är kvar hos EEC vad som än må hända. Kanske det finns ett samband mellan giljandet till De sex och oginheten mot u-länderna. Det är kanske detta samband som regeringens kritiker i regeringspartiet inte upptäckt. Ty De sex har öppet förkunnat sin avsikt att diskriminera u-länderna, och om Sverige skall anslutas till De sex måste vi ju diskriminera både u-länder och alla som inte är med i den västeuropeiska gemenskapen.

Är det verkligen förutseende att ge upp världsmarknaden — inte minst u-länderna — för att bli fastlåst vid en femtondel av denna och dessutom vid den del som är den tagande parten gentemot Sverige, medan vårt land är den givande parten?

De som talar om möjligheten av fördelar genom medlemskapet i EEC har bemötts av motsatta påståenden. Om det senaste valet skall anses ge något svar därvidlag, så innebär det att det svenska folket mer fruktar än älskar EEC. Ty det är mer fruktan för eventuella nackdelar av bevarad nationell frihet än kärlek till det beroende som Västtysklands Adenauer och Frankrikes de Gaulle skulle dirigera som väglett regeringen och dess parti.

Hela världen ligger öppen för handel med Sverige, till ömsesidig nytta, medan det officiella Sverige med herr Heckscher låtsas som om den nationella suveränitetens tid är förbi.

Vi tänker på problemet med u-länderna och u-landshjälpen. Här är en väldig potentiell avsättningsmarknad för den svenska exporten. En mängd svenska varor behövs omedelbart, och de kan säljas både på vanlig anständig kommersiell grundval och genom att vi uppmuntrar försäljningen av dem. Men hur handlar Sverige, medan vi engagerar oss i handelskriget i ena ögonblicket med EFTA och strax därefter med EEC, som om EFTA inte längre existerade? Vi köper, som jag redan sagt, mindre från Afrika och Latinamerika nu än för tio år sedan. Medan vi ökar vår livsmedelsimport från andra håll med 65 procent har u-länderna sammanlagt fått 7 procent. Samtidigt har Afrika och Latinamerika fått sämre priser.

Det talas gärna om Sverige som ett lågtulland, och på de industrivaror som u-länderna inte kan leverera håller vi relativt låga tullar. Men på u-ländernas varor håller vi höga tullar. Det ser trevligt ut när regeringen i statsverkspropositionen försäkrar att Sverige relativt sett ger mer i u-landshjälp än andra länder. Men om man tar hänsyn till tullpolitiken, är det inte Sverige som understöder u-länderna, utan det är u-länderna som understöder Sverige.

Är detta bara kortsynt egennytta? Vi föreslog 1961 att Sverige skulle ställa en miljard till u-ländernas förfogande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i form av ett räntefritt lån i syfte att hjälpa dessa länder att bygga upp industrier, kraftverk och kommunikationer. Indirekt skulle Sverige haft nytta därav, för att nu inte tala om betydelsen av sådan hjälp till självhjälp för u-länderna. Det beslut som riksdagen i fjol fattade kan delvis underlätta sådana projekt, även om de anslagna 200 miljonerna lånemedel för särskilt gynnsamma lån är helt otillräckliga. Nu har vi föreslagit att ytterligare 800 miljoner skall anvisas som långfristigt räntefritt lån för att u-länderna skall kunna köpa sådana svenska varor som vi nu har svårt att sälja på andra håll. Det kan ge dessa u-länder maskiner och verktyg, fartyg, skor, konfektion och papper, som de är i skriande behov av och vilkas försäljning ger svenska arbetare jobb och den svenska handeln en marknad.

Dessa förslag liksom våra förslag om en nationalgåva till Algeriet, som kan brukas för att exportera svenska varor, och särskilt våra förslag om att radera de tullmurar som utesluter u-ländernas varor från den svenska marknaden är konstruktiva. De innebär verklig hjälp både till u-länderna och Sverige. De passar inte in i EEC-politiken, men de passar bra både för den svenska regeringens och för det svenska folkets uppsåt med u-hjälpen och med en krisbekämpande politiks målsättningar.

Om Sverige kommit med i EEC, skulle vi ha tvingats uppföra en tullmur som antagligen hade gjort den sovjetiska oljan en femöring dyrare per liter. Att de amerikansk-brittiska oljebolagen hade vunnit därpå är klart, men det svenska folket hade förlorat. Vi föreslog för några år sedan att svenska staten skulle ta initiativet till en petrokemisk industri. Det avvisades av riksdagen. Året därpå sätter de amerikanska oljebolagen i gång arbetet för en sådan industri, för att tvinga det svenska folket att köpa dyrare olja än nödvändigt. Tillsammans med svenska kapitalister

investerar amerikanarna ett par hundra miljoner kronor och tvingar samtidigt samhället att investera närmare en halv miljard för att realisera projektet. Bohuslän behöver denna industri mer än väl — men vittnar tillvägagångssättet om planering och sunt förnuft?

Vi kan inte frigöra oss från tanken att den svenska handelspolitiken har kommit in i en riskabel trolldomskrets och att den trasslar in sig alltmera däri. Regeringens deklarationer i handelspolitiska och utrikespolitiska frågor är ofta högstämnda, välmenande och respektabla, men de har inte alltid kontakt med gärningarna. Handeln är viktig och nödvändig för att förbättra existensvillkoren. Handeln kan också bli ett medel i fredens tjänst. Och handeln måste i synnerhet synkroniseras med neutralitetspolitiken. Detta sker inte. Och än värre, mycket av det som sker strider mot neutralitetsdoktrinen.

U-länderna, alla länder utanför EEC och det socialistiska lägrets miljardbefolkning, bildar en omättlig marknad för det svenska överskottet. När nu Sverige 20 år tidigare än avtalet föreskriver återbetalat det s. k. Marshallänet, borde väl också den dyrbara hänsynen till den amerikanska blockadpolitiken gentemot det socialistiska lägret upphöra. Handeln med alla utan diskriminering är vägen till lösningen av avsättningsproblemet för det svenska näringslivet. Det ger trygghet och befördrar neutralitetssträvandena.

Militärutgifterna skall nu ta ett nytt språng i höjden. Några herrar i försvarskommittén har givit besked om en ökning med mer än en halv miljard kronor jämfört med kraven i januari föregående år. Troligen har dessa herrar skaffat sig en återförsäkring hos herrar Elander, Ohlin, Heckscher och Hedlund, men det är i alla fall en liten junta som avgör saken, varefter riksdagen tilldelas den föga ärofulla rollen som ett transportkompani vilket expedierar de fås beställningar.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Lika befängd — för att använda ett otillräckligt ord — är metoden att först fastställa en ekonomisk ram och sedan börja kohandla om vad som skall finnas innanför denna ram. Sådant sker aldrig på andra statliga verksamhetsområden. Det är bara generalerna som har sådana möjligheter.

Om våra generaler är lika duktiga i det militära som när det gäller det parlamentariska spelet, är de verkligen framstående. De militära underverk som de påstår sig mäktiga till med några procent mer i penningtilldelning övergår allt. Två samtidiga stormaktsinvasioner skall de klara om ÖB:s krav förverkligas — men inte ens världens starkaste makter klarade en enda stormaktsinvasion under andra världskriget. Om det hela å andra sidan innehöll ett uns av trovärdighet, vore det ansvarslöst att knussla med ett hundratal miljoner hit eller dit.

Försvarsministern förklarade i höstas i polemik mot kommunisterna att Sverige, om den av oss föreslagna besparingen med en miljard på militärutgifterna godkändes, skulle vara utan försvar. Då borde väl konsekvensen vara att de 2,8 miljarder som skulle återstå vid en besparing med en miljard inte går till försvarsändamål utan till något annat.

På detta tema har också ÖB skrämt försvarskommittén. Enligt ÖB:s alternativa förslag, som framlagts på kommitténs begäran, skulle en reduktion av militärutgifterna med en sjundedel betyda att mängden stridsvagnar, långskjutande artilleri, motorkanonbåtar, robotar och attackflyg inte kan anskaffas och att armén måste reduceras med 40 procent, flottan och flyget med 50 procent. Alltså kostar 60 procent av armén, hälften av flottan och hälften av flyget utan några nyanskaffningar 3,2 miljarder kronor, medan resten plus ny materiel kostar cirka en halv miljard kronor.

Det är möjligt att försvarsministern

och ÖB skulle kunna leverera ett material för att bestyrka dylika påståenden. Men i så fall bevisar de bara att det måste vara något grundläggande fel i den nuvarande militära organisationen och militärpolitiken.

Nu fortsätter det hela slentrianmässigt. Österrike, som har lika stor befolkning som Sverige, förbrukar för varje hundralapp som vi lägger ned på militära ändamål 10 kronor, finnarna ungefär 8 kronor, danskarna 25 kronor trots NATO och norrmännen ännu mindre.

Våra generaler har bara ett krav utom mera pengar: atombomber. Medan vår tekniska forskning får 8,1 miljoner kronor får den militära forskningen 52 miljoner kronor, d. v. s. sex och en halv gång så mycket. Huvudparten av dessa pengar går till kärnvapenforskning. Det motiveras med att vi bl. a. måste utforska skyddsmedel mot kärnvapen. Skyddsmedel var det. Den största megatonbomben ödelägger ett land av Sveriges geografiska omfattning. I sitt nedslagscentrum pressar den ned en krater på 100 meters djup och en kilometers diameter i själva graniten och smälter graniten till en flytande massa. Vad förslår våra bästa skyddsrum mot en sådan förstörelsekraft?

Vi behöver ett neutralitetsförsvar, men vi bör nöja oss med ett sådant. Vi bör satsa på den fredliga samlevnaden i stället för på krigets oundviklighet. Största delen av militärmiljarderna kan vi få mer glädje av genom att sätta in dem i kriget mot fattigdom och efterblivenhet. Detta kan ge det svenska folket en tryggare framtid än det nuvarande militäriska hasardspelet med miljarderna. — Därmed skulle vi måhända också hugga av ett huvud på inflationens hydra — och vilket huvud sen!

Av detta framgår att det som den 10 januari gjordes till en huvudfråga av både herr Ohlin och herr Erlander, nämligen ett framtida författningsbeslut, inte med ett ord berörts av mig. För

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Ohlin tycks författningsfrågan vara ett gisselslag som skall föra samman de borgerliga partierna, varefter den skönaste folkpartistiska vår skall knoppas. För herr Erlander tycks det vara farligare än det gamla partiprogrammet. Om vi väntar med att ta ordet i denna fråga så beror det i vart fall inte på någon undervärdering av frågans betydelse. Eller kanske man kan säga det på ett begripligt sätt: Var årstid har sin primör.

Låt mig sammanfatta vad som bestämmer hela vår politik: kommunistiska partiet vill fredlig samlevnad och tävlan mellan de båda ekonomiska systemens länder och en fredlig väg till socialismen.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! I detta skede av debatten skall jag nöja mig med att framföra några synpunkter på tre — eller möjligen fyra — av de frågor som hittills diskuterats eller som på annat sätt är aktuella. Men innan jag gör det skulle jag rent allmänt vilja säga att årets statsverksproposition, sedd ur synpunkten av budgetens roll i konjunkturpolitiken, måste anses fylla högt ställda anspråk. För mig, och jag tror för den grupp jag företräder, är det utifrån de utgångspunkter vi har, då det gäller samhällets skyldigheter att hävda sysselsättningen, tillfredsställande att budgeten nu omspannar så stor del av den totala omslutningen, att budgeten kan användas som ett verkningsfullt instrument i sysselsättningspolitiken. Såvitt jag begriper är det denna syn på problematiken som varit grundläggande för regeringens avvägning av de olika posterna i statsverkspropositionen.

Om jag trots detta konstaterande och trots min i allt väsentligt med regeringens bedömning sammanfallande uppfattning rörande den samhällsekonomiska utvecklingen i stort ändå på ett par punkter vill redovisa en annan mening, så beror det på att jag bedömer

denna utveckling något mera optimistiskt än regeringen.

Den första punkten gäller utvecklingen av de privata investeringarna. Jag är ganska övertygad om att dessa kommer att stiga mer än vad som förutses i budgetförslaget. Alla hittills gjorda investeringsenkäter har visat sig vara alltför försiktigt hållna, och det finns knappast någonting som ger anledning tro annat än att beräkningarna också i år är hållna i underkant.

Den andra punkten, där jag också tror att utvecklingen — dess bättre — kommer att bli gynnsammare än vad som beräknats, gäller ökningen av statens inkomster.

Men i inget av dessa fall påverkas bedömningen i stort. Vad som händer är väl främst att den privata upplåningen för investeringsändamål blir något större och det statliga lånebehovet något mindre. Jag är fullt medveten om det vanskliga i att göra prognoser som skall omfatta en tidrymd av ett och ett halvt år framåt; det måste i många avseenden bli rena gissningar. Men jag tror som sagt att ett försök att tyda de tecken som ändå finns — i varje fall har det framstått så för mig — ger anledning till en något större optimism än den som redovisas i finansplanen.

Som ett led i — om också något vid sidan om — den sysselsättningsbefrämjande politik som präglar årets budget får väl också ses den uppgörelse om Uddevallavaret som nyligen träffats och den i samband därmed lämnade utfästelsen om en särskild kreditgivning till den svenska varvsindustrin. Jag vill gratulera finansministern till detta odogmatiska grepp på ett besvärligt problem. Att staten och ett privat företag går samman för att driva viss verksamhet är i och för sig ingenting nytt. Det har ju tidigare skett i LKAB och några andra fall, men då har det gällt antingen att exploatera en naturrikedom eller att driva penningutlåning o. d. Vad som är nytt är väl att sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

arbetet avser drivandet av ett företag, där ett betydande moment av risktagande ingår, samtidigt som man på sikt kan räkna med vinstchanser.

Jag tror det är en riktig utveckling i ett skede som å ena sidan präglas av mycket stora kapitalbehov och där å andra sidan samhällets, statens roll som garant för sysselsättningen blir alltmer framträdande. Inom parentes sagt bör också högern och folkpartiet vara glada: de får ju en ny statlig aktiepost att försöka realisera till allmänheten.

Mitt helhjärtade biträdande av statens engagemang i Uddevallavarvet innebär dock inte, att jag anser att staten skall skynda till och kasta ut livbojar till enskilda företag i alla situationer eller så snart ett företag håller på att gå omkull. Dylika hjälpaktioner kan endast få komma i fråga då det gäller företag, som från rent ekonomiska synpunkter kan bedömas ha en chans att överleva eller där de sociala motiven för en räddningsaktion är särskilt starkt framträdande. Uddevallavarvet är ett typexempel på vad jag här avser. Ett nedläggande av varvet skulle ha medfört betydande sociala vådor, samtidigt som en realistisk bedömning klart pekar på att varvet trots allt bör ha framtiden för sig. Att man från statsmakternas sida skulle vara beredd att driva dylika livräddningsaktioner dithän att en naturlig och nödvändig strukturrationalisering försvåras eller förhindras betraktar jag som uteslutet.

Låt också mig efter detta, herr talman, få gå över till att något behandla den situation vari de västeuropeiska marknadsförhandlingarna nu har hamnat. Det har väl inte för någon av oss kommit som något särskilt överraskande att Frankrike och de Gaulle rest betydande svårigheter för Englands inträde i den gemensamma marknaden. Frankrike — och kanske återigen främst de Gaulle — kände Englands fulla medlemskap i EEC som ett hot mot Frankrikes ledarroll inom Gemenskapen. Vad

som något förvånat är väl fränheten och oförsonligheten i den avvisande franska attityden.

Om anledningarna härtill har det spekulerats mycket. Många har menat att orsaken skulle vara den dåliga behandling de Gaulle ansåg sig utsatt för av engelsmännen under kriget och att det skulle vara hämndkänslor som dikterade de Gaulles inställning till Englands inträde. Jag vet inte vilken styrka man skall tillmätta detta motiv, men jag har svårt att tro att det skulle vara avgörande; de Gaulle är säkerligen en större realist än så. Det är väl mera troligt att de Gaulle verkligen anser ett engelskt deltagande i det politiska samarbetet i Västeuropa som en fara i första hand för den fransk-tyska integrationen — och kanske inte alldeles utan rätt.

Om man ser problemet från denna synpunkt är det kanhända bäst som nu sker — jag utgår ifrån att Englands inträde kommer att skjutas på en oviss framtid, om det ens någonsin blir fråga om ett fullt engelskt medlemskap. Ett fortsatt fördjupat samarbete mellan Frankrike och Tyskland, som för överskådlig tid omöjliggör ett nytt krig mellan dessa båda länder, är avgjort mera värt och av större betydelse för stabiliteten i Västeuropa än någonting annat. Skulle ett engelskt deltagande i det politiska samarbetet försvåra dessa strävanden — vilket fransmännen tydligen anser — är det utan tvivel för alla parter bäst att de nuvarande Sex — på det politiska området — får fortsätta med att vara en exklusiv klubb. Men å andra sidan skall man inte blunda för att ett intimt franskt-tyskt samarbete kan innebära fara för omvärlden. Det kommer att bli helt beroende på vilken inriktning denna integrerade politik i framtiden får.

Man kan också fråga sig, vad England hade på galejan att göra och om det inte hade varit bättre att se tiden an och använda EFTA som ett instrument i förhandlingarna med de Sex.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Kanhända hade man på den vägen snabbarare kommit fram till något frihandelsarrangemang eller i varje fall till någon form av plan för tullavveckling mellan de båda handelsblocken.

Vad som nu närmast intresserar är hurdan utvecklingen blir framöver. Jag tror inte att det finns anledning till alltför stor pessimism. Även fransmännen tycks vara inställda på att det blir nödvändigt med någon form av anslutning — »association» — av England till EEC, men tydligen begränsad till det handelspolitiska området. Att Frankrike skulle förvägra övriga EFTA-stater likvärdiga arrangemang som man bjuder England tror jag inte man behöver befara. I det läge som uppstått får man försöka angripa problemet från nytt eller, rättare sagt, tidigare prövade, andra utgångspunkter.

En lösning, som för vår del — och jag tror också för många andra — vore att föredraga och som enligt mitt sätt att se är överlägsen alla andra lösningar, är att EEC anslöts till det västeuropeiska frihandelsområdet. Det vore skäl i att göra ett nytt försök på den vägen. Om inte detta lyckas får man försöka att på andra vägar reducera, helst radera, tullar och handelshinder mellan de västeuropeiska länderna. Någon anledning att nu kasta yxan i sjön eller hemfalla åt nattsvart pessimism tycker jag inte finns. Samarbetet mellan de västeuropeiska länderna och deras ekonomiska beroende av varandra är redan nu så stort, integrationen har redan fortskridit så långt, att det helt enkelt blir nödvändigt att finna de ekonomiska och handelspolitiska lösningarna av de föreliggande svårigheterna. Jag vill inte därmed säga att jag tror, att det vare sig kommer att gå snabbt eller bli lätt att komma fram till en allmän lösning av dessa frågor.

Utvecklingen av Englands förhandlingar med EEC har väl också för var och en gjort klart hur rätt regeringen haft och hur fel folkpartiet och högern

å andra sidan haft i bedömningen av Sveriges möjligheter och förutsättningar att få en rimlig anslutning till Gemenskapen. Eller tror högern och folkpartiet fortfarande att det varit lämpligt för vårt land att söka eller möjligt att erhålla fullt medlemskap, när inte ens England — trots medlemskap i Atlantpakten, trots villighet att fullt ut acceptera Gemenskapens politiska målsättningar och trots att man varit beredd till ett nära nog fullständigt anammande av EEC:s övriga villkor — får bli fullvärdig medlem?

Nästa fråga, herr talman, som jag vill säga några ord om är hjälpen till u-länderna. Regeringen har från olika håll — kanske främst från LO — fått uppbära mycket klander för att den varit alltför ljum, då det gällt att öka de svenska hjälpinsatserna. Det är ändå inte någon så obetydlig höjning som nu föreslås, från 130 till 176 miljoner. Oberoende av hur stor ökning regeringen föreslagit, hade det säkerligen ändå funnits blåögda kritiker, som ansett att ökningen varit för liten. Man tycks på kritikerhåll ha någon underlig uppfattning att vad man satsar på u-landshjälpen inte står i samband med budgetläget eller statens finanser i övrigt. Här tror man tydligen att det bara är att ösa på, att Sverige, oberoende av vad övriga väl utvecklade länder gör, bara kan springa i väg. Även med risk att anses hårdhärtad — vilket jag sannerligen inte är i detta sammanhang — skulle jag vilja fråga: Vad skulle detta tjäna till? Under alla förhållanden kan vår hjälp till u-länderna inte bli annat än en liten del av de gemensamma insatserna. Att vi på allt sätt verkar för att dessa gemensamma insatser blir så stora som möjligt måste för sakens egen skull vara av betydligt större värde än att vi satsar några tiotal miljoner mer eller mindre. Dessutom ligger vårt land mycket väl till vid en internationell jämförelse. Det är en position som vi skall söka behålla, och vi skall dess-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

utom göra vad vi kan för att dra upp andra länder till samma höga nivå. Därmed gör vi en större insats än om vi kackar i eget bo. Med dessa utgångspunkter och även med hänvisning till den kraftiga ökningen av det bilaterala biståndet tycker jag att avvägningen av hjälpen till u-länderna är realistisk.

Den är realistisk även ur en annan synpunkt, nämligen den, att det vore lyckligast om varje sådan åtgärd som det här är fråga om hade ett mycket brett och djupt stöd i den allmänna opinionen. Har u-hjälpen detta breda och djupa stöd? På det skulle jag vilja svara, att det beror på hur saken presenteras. Gör man klart för folk, att även i det fall då pengarna anslås över budgeten så måste vi själva avstå från någonting, ja, då finns det fortfarande ett betydande motstånd och en mycket stor egoism att övervinna. Jag har länge varit och är fortfarande fackligt verksam och vågar hävda att jag har minst lika nära kontakter som vad kritikerna har med såväl vanliga människor som med de opinionsbildande. Därför vet jag vad jag talar om. På detta viktiga opinionsbildande område kanhända kritikerna kunde göra en större insats. Därmed skulle man bättre gagna en sak som ligger oss alla varmt om hjärtat och där vi ju ändå är överens om målsättningen.

Min uppmaning till dem som nu hårt kritiserar u-hjälpen blir därför: Gå ut och gör klart för människorna att målsättningen för hjälpen till de underutvecklade länderna ligger fast — en procent av nationalinkomsten. Gör också klart att vi själva måste avstå från någonting annat för att hjälpa våra bröder i u-länderna men att denna uppoffring är nödvändig inte bara för folken i dessa länder utan i lika hög grad för vår egen skull. Först därmed kan vi skapa den fasta grund som är den enda hållbara för att vi så snabbt som möjligt skall kunna realisera den uppställda målsättningen.

Herr talman! Alla försöker väl att på sitt sätt finna angreppspunkter eller glädjeämnen i ett framlagt budgetförslag. Jag skall inte fördölja att en punkt i budgetförslaget har berett mig stor tillfredsställelse. Det är det signalerade förslaget om övergång till högertrafik. Det är sannerligen på tiden att denna fråga nu äntligen bringas ur världen och att vi kan få bort detta stora irritationsmoment i det nordiska samarbetet. Och att detta kan ske i fullt samförstånd mellan de fyra demokratiska partierna innebär en styrka för reformens genomförande som är glädjande men också är nödvändig i det läge som denna trafikfråga genom den tidigare handläggningen har råkat komma i.

Jag skall inte kritisera den folkomröstning som genomfördes för åtta år sedan, vi är väl alla — eller i varje fall de flesta av oss — medansvariga i den olyckan. Nu efteråt vågar man väl ändå konstatera, att frågan om högertrafik var sällsynt olämplig för folkomröstning. Men även om folkomröstningen försenade denna frågas lösning ett tiotal år, har den i varje fall för mig haft det goda med sig, att den klart illustrerat det orimliga i att försöka förena folkomröstningar med ett parlamentariskt system av vår modell, och jag har ett allmänt intryck av att folkomröstningsentusiasmen över lag betydligt svalnat under de senare åren. Den tycks nu främst leva kvar hos vänstertrafikföreningen, eller hos några av dess toppfigurer. Där tycks man inte ett ögonblick rygga för att försöka återuppliva det lik som borde få sova i ro. Jag hoppas att regeringen kallt slår dövörat till för dessa locktoner. Att vi gjort *en* dumhet är ju inget motiv för att vi skall göra om samma dumhet och ytterligare försena genomförandet av denna nödvändiga trafikreform. Här måste — jag har sagt det tidigare och jag upprepar det — riksdagen ta det hela och fulla ansvaret för denna frågas lösning, på precis samma sätt som riks-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dagen får ta ansvaret för alla andra frågor.

Låt mig sedan, herr talman, få säga några ord om en annan, för stora delar av vårt folk men främst för de grupper jag företräder, brännande fråga. Det gäller de krav på en inkomstförstärkning av 650 miljoner kronor som nu reses från jordbrukarhåll. Den genomsnittlige industriarbetaren, med vilken »bas-bonden» eller »norm-bonden» jämför sig, har svårt att se det berättigade i detta krav. Ja, man tycker att anspråken är närmast våldsamt överdrivna. Och man gör det utifrån *sina* jämförelser. Försök att få den där genomsnittsarbetaren att tro, att hans inkomst och därmed hans standard skulle vara dubbelt så hög som »bas-bondens». Mina vänner, det går inte. Det måste vara något fel på dessa jämförelser. Jag kan alltför litet om den teknik som kommer till användning vid beräkningarna för att våga ha någon bestämd mening om huruvida dessa beräkningar är riktiga, och även jag tror att det föreligger en eftersläpning för jordbrukets del men att denna eftersläpning standardmässigt sett — och det tycker jag är den enda relevanta jämförelsen — skulle vara så stor som hälften betecknar jag som helt orimligt.

Det måste alltså vara något fel någonstans i jämförelserna. Men skulle dessa vara riktiga, eller bara till en del riktiga, finns det all anledning att angripa det här problemet från andra utgångspunkter. Då bör statsmakterna på ett helt annat och mera direkt sätt än hittills engagera sig i arbetet på en rationalisering av jordbruket och se till, att de små, ej bärkraftiga brukningsdelarna snabbare försvinner och att vi får en jordbruksnäring som någorlunda kan bära sig utan onödiga och orimliga bördor för konsumenterna.

Herr talman! Årets budgetförslag har betecknats som en mellanårsbudget. Man skulle också kunna beteckna den hittills förda debatten som en mellan-

årsdebatt. Oppositionen, i varje fall herr Ohlin, tassade omkring i filttofflor i stället för i de vanliga pjäxorna. Karakteristiken av budgeten som en mellanårsbudget kan väl i och för sig vara riktig. Jämfört med förra årets stora och betydande reformdrive är det väl inte så stora saker som händer i år, och en andhämningspaus kan väl också vara naturlig och riktig.

Ändå sker det även i år en hel del som är glädjande och som ligger i linje med den socialdemokratiska reformpolitiken. Jag syftar här på de förslag till förbättringar för de sämst ställda grupperna i vårt samhälle som präglar också årets budgetförslag. Detta arbete får inte avstanna. Genom de hittills genomförda, stora och betydelsefulla reformerna, som så att säga kröntes med antagandet av socialbalken vid fjolårets riksdag, har principen om trygghet för människorna knäsatts. Nu måste den främsta uppgiften bli att — så snabbt tillväxten av våra resurser gör det möjligt — förbättra standarden för de grupper i samhället som fortfarande lever på livets skuggsida. Här har vi fortfarande stora och viktiga arbetsuppgifter att gripa oss an med.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! En tidning bär i landet ansåg att herr Strängs budget i år innehöll en nyhet av sådan storleksordning att man ägnade hela sin löpsedel åt den. Med decimeterhøga bokstäver, som eljest brukar vara reserverade för naturkatastrofer och sådant, berättade man att det var en jättebrist i budgeten. Det enda utrymme som fanns kvar på löpsedeln ägnade man åt att med något mindre stil tala om att finansminister Sträng lånat en miljard kronor.

Finansministern sade f. ö. tidigare i dag, att hur oppositionen än bär sig åt så fattas det 1 018 miljoner kronor. Det låter farligt. Är det då verkligen en jättebrist i budgeten?

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Visst inte! Driftbudgeten är ju överbalanserad, och om vi ser budgeten ur konjunkturpolitisk synpunkt, måste vi säga att det inte föreligger någon brist. Sanningen är väl i stället att om finansministern verkligen skulle ha kommit på den egendomliga idén att försöka täcka den s. k. bristen genom att höja skatterna med dessa 1 018 miljoner, skulle det ha inneburit att hjulen hade stannat på flera håll inom industrien och att arbetslösheten hade ökat.

När vi nu har en debatt som skall röra budgeten, tycker jag, herr talman, att det är ganska viktigt att vi ett ögonblick talar om de metoder som finansministern använder för att redovisa sin budget. Man brukar säga att detta bara är teoretiska spekulationer utan någon egentlig kontakt med verkligheten. Men enbart det exempel som jag nämnde visar att det sätt, på vilket man redovisar budgeten, också påverkar statsmakternas sätt att handla i den givna situationen.

Man kan då fråga sig: Hur kan då detta tal om en jättebrist i budgeten uppkomma? Herr Ohlin nämnde tidigare att det också genom en internationell nyhetsbyrå har utgått ett meddelande om att det fattas 1 000 miljoner kronor i den kommande budgeten. Ja, finansministern får själv ta ansvaret på sig för detta, eftersom han när han år 1956 debuterade som finansminister införde totalbalanseringsbegreppet genom att säga att som en *lägsta* riktpunkt i dåvarande läge skulle man sätta en totalbalansering av den samlade drift- och kapitalbudgeten.

Det är klart att det kan vara bra för en finansminister att i normala tider ständigt kunna påvisa att det finns en brist i budgeten, ty på det sättet kan han lättare hålla stånd mot i och för sig mycket motiverade krav på skattesänkningar som kan framställas från olika håll i riksdagen. Det kan också vara bekvämt att ha en sådan redovisningsmetod, därför att den kan inleda

statsminister Erlander i frestelse att i TV-debatter före ett val lämna felaktiga påståenden. Men det intressanta är att när man år 1956 angrep herr Sträng för att han införde totalbalanseringsprincipen pekade han mycket förnöjt på att den tillämpades i Amerika, Nya Zeeland, Schweiz och Norge och att Sverige alltså skulle ha varit efterblivet när man inte tidigare hade gått in för denna metod att redovisa budgeten. Det måste ju kännas egendomligt för finansminister Sträng att bevittna hur man runt omkring i världen numera börjar anse hans mycket prisade totalbalanseringsprincip som förlegad. Det måste vara egendomligt för finansminister Sträng att finna hurusom det svåraste motståndet som president Kennedy mött i fråga om sitt program att genom skattesänkningar bekämpa arbetslösheten berott just på det missvisande sättet att redovisa budgeten.

Jag tog upp denna sak utförligt i remissdebatten i höstas och skall inte närmare ingå på densamma nu. När jag då sade att det snart bara är några konservativa bankdirektörer i Amerika som håller fast vid herr Strängs princip, kan det vara intressant att se vad en författare i senaste numret av Svenska bankföreningens tidskrift Ekonomisk Revy skriver om den amerikanska budgeten: »För närvarande finns det ett flertal olika system så att det genom olika tillämpningar av samma sifferuppgifter finns möjlighet att bevisa att budgeten antingen visar ett överskott eller ett underskott eftersom kapitalbudgeten är sammankopplad med driftbudgeten.»

Detta, herr talman, gällde alltså Amerika, där man fått denna förvirring i diskussionen med anledning av att kapitalbudgeten är sammankopplad med driftbudgeten och som ger till resultat, att president Kennedy har särskilt stort besvär när det gäller att föra en aktiv politik för den fulla sysselsättningen. Men känner vi inte igen det,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr talman? Är det inte den princip som herr Sträng nu har velat införa?

Jag tror, herr talman, att det system med driftbudget och kapitalbudget, som är gammalt här i landet, faktiskt har många fördelar. Systemet har den fördelen ur statsfinansiell synpunkt att det redovisar och ger besked om förändringarna i statens förmögenhetsställning. Det är klart att en socialistisk politiker med välbehag måste se att staten genom en totalbalansering av budgeten flyttar över pengar från medborgarna till sig själv. För en liberal politiker däremot är det viktiga att staten får resurser för att kunna fullfölja sina uppgifter men inte att staten därutöver skall göra sig rik på medborgarnas bekostnad.

Nu vet jag mycket väl, herr talman, att det viktigaste är att se budgeten ur konjunkturpolitisk synpunkt och att den statsfinansiella synen på denna har ett begränsat värde. Finansministern har också i sitt försvar för totalbalanseringsprincipen använt konjunkturpolitiska motiveringar, men de håller ju inte. Det går inte att driva den fulla sysselsättningens politik med så enkla riktpunkter som budgetbalanssiffror. Jag tror att Bent Hansen och Assar Lindbäck har lärt oss detta. President Kennedy har också kommit till den insikten, då han i sitt berömda tal i Yale sade följande:

»Den föreställningen råder att statliga underskott skapar inflation och att budgetöverskott förhindrar den. Ändå kunde de avsevärda budgetöverskotten efter kriget inte hindra inflation, och ständiga underskott under de senaste åren har inte stört vår grundläggande prisstabilitet. En ärlig politisk värdering kräver en mer fördjupad uppfattning än klichén att underskott är inflationsdrivande.»

Visst finns det, herr talman, en problematik här, men man kan inte komma till rätta med den genom enkla klichétänkanden.

När nu finansministern i år inte kan uppnå en totalbalansering av såväl drift- som kapitalbudgeten talar han inte så mycket om den. I stället gör han en del arrangemang för att få ned överskottet i driftbudgeten. Det har berörts här tidigare i debatten, och jag skall inte så länge uppehålla mig vid den saken. Men låt mig peka på att själva statsverkspropositionen, som är ett dokument på bara 94 sidor, fastän den har tusentals sidor som bilagor, redovisar ett överskott på driftbudgeten på 444 717 000. I finansplanen däremot säger finansministern att överskottet bara är 95 miljoner. Hur kan det komma sig? Ja, det beror helt enkelt därpå, att 250 miljoner representerar en överföring från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, vilket belopp finansministern sätter inom parentes i år och inte tar med i sammanräkningen av driftbudgetens resultat.

Finansministern sade nyss, att han skall »hålla ut» med denna princip. Det var ett mycket egendomligt påstående, ty så sent som i maj förra året, när finansministern lade fram sin kompletteringsproposition och det gällde att göra en avsättning till budgetutjämningsfonden för kommunalskattemedel på 400 miljoner kronor, drog finansministern ifrån beloppet. Finansministern håller alltså inte ut med en och samma princip, som han påstår, utan han har just i år, när det varit fråga om att återföra beloppet, ändrat sin princip.

Jag skulle nu närmast vilja ställa den frågan: Om finansministern ett kommande år finner att man åter måste göra en avsättning för kommunalskattemedel, kommer finansministern då att underlåta att dra av detta belopp, när han räknar ut resultatet på driftbudgeten, med motiveringen att han gjorde fel förra året? Eller kommer han att dra av det med motiveringen, att han gjorde fel i år? Det är en fråga, som det vore intressant att få svar på.

Herr talman! Ytterligare 100 miljo-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ner kronor är avdragna, därför att man räknar med en ökning av reservationsmedelsförbrukningen. Det är pengar som skattebetalarna fått erlägga en gång förut och som nu skall betalas igen. Detta sätt att redovisa reservationsmedlen kan ha sitt intresse i en mycket aktuell fråga, nämligen högertrafikfrågan. Jag kan i långa stycken instämma i vad herr Gustafsson i Stockholm sagt i fråga om högertrafiken och uttrycka min tillfredsställelse över att de fyra demokratiska partierna här är överens, trots att vi kanske ett ögonblick fick ett annat intryck genom centerpartiets uppträdande.

Jag tänker således inte alls kritisera denna sak. Men jag vill bara påpeka, att om det skulle vara så att den extra bilskatten för högertrafikens genomförande och utgifterna som har samband med högertrafiken inte sammanfaller, riskerar man att också här få betala en del av beloppet två gånger. Är det så att skatten börjar uttas relativt tidigt och utgifterna de första åren inte alls går upp till samma belopp som den extra bilskatt som tas ut, hjälper det inte om regeringen skulle besluta om ett formellt reservationsanslag, som precis motsvarar det belopp, vilket är avsatt för skatten. Går inte hela beloppet åt kommer — med herr Strängs redovisningsprinciper — kostnaderna att tas upp på nytt som utgifter, vilka får betalas av de skattskyldiga. Man riskerar, om det inte blir en samtidighet mellan skatteuppbörden och utgifterna, att även de som inte är bilägare kan få vara med och betala övergången till högertrafik.

Herr talman! Detta är också ett bevis på att denna diskussion om redovisningen av budgeten inte bara innefattar teoretiska spekulationer utan också inverkar på människornas dagliga liv och verksamhet.

Det har tidigare i dag sagts av finansministern, att man från oppositionens sida inte skall inbilla sig att man

kan skapa något utrymme för skattesänkningar eller utgiftshöjningar genom transaktioner i den statliga bokföringen. Det vill jag helt instämma i. Givetvis kan vi inte genom att göra olika bokföringstransaktioner i den statliga budgeten skapa några nya resurser. Men det är inte det saken gäller, herr talman, utan huruvida finansministern har gett en riktig bild av den ekonomiska verkligheten eller om det finns andra sätt att beskriva den som är mera riktiga och som därför kan utgöra en bättre grundval för bedömningen av hur vi skall driva den fulla sysselsättningens politik. Jag kan återigen hänvisa till det amerikanska exemplet, där det just är den missvisande redovisningen av den amerikanska budgeten som skapar så stora svårigheter för president Kennedy när det gäller att bekämpa arbetslösheten genom skattesänkningar.

Frågan om finanspolitiken är oerhört viktig, men den kan inte lösas med så enkla handgrepp, som finansministern tycks vilja göra. Herr Strängs teorier om totalbalanseringen har kapsejsat, och herr Erlanders kampanj i valdebatten i TV, vilken var byggd på dessa teorier, har rönt samma öde. Den första förutsättningen för att man skall kunna driva en aktiv ekonomisk politik är en riktig redovisning av den statliga verksamheten och dess inverkan på det ekonomiska livet.

Herr talman! Visst får man — som jag har framhållit tidigare — när man skall planera för det kommande budgetåret ta hänsyn till de verkningar, som budgeten får på det ekonomiska livet — eller rättare sagt de verkningar som den statliga verksamheten får på det ekonomiska livet. Men då måste man göra en mer omfattande analys. I den analysen skall ingå t. ex. sparandets utveckling. Vi ser med tillfredsställelse i finansplanen hurusom sparandet ökat. Man har varit så pessimistisk förut — inte minst på regeringshåll. När vi inom oppositionen har sagt, att det gäl-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ler i alla fall att få till stånd en ökning av det frivilliga sparandet, eftersom en ökning av detta minskar behovet av överbalansering av driftbudgeten när vi har högkonjunktur, så har vi fått till svar, att det är bara lösa fantasier, det går inte att öka det personliga sparandet. Men nu ser vi att det finns möjligheter här till. Med en annan och mer progressiv politik hade det säkerligen varit möjligt att ytterligare öka det personliga sparandet. I en sådan analys måste man alltså ta hänsyn till sparandet, som ju inte påverkar budgeten.

Man bör också ta hänsyn till i vilken omfattning staten har möjlighet att konjunkturvariera sina utgifter. Herr Sträng har tydligen den uppfattningen, att oppositionen skulle kritisera att staten ökar sina investeringar i ett läge då den privata sektorn minskar sina. Men enligt min uppfattning är detta en riktig politik. Kan man inte genom olika åtgärder få till stånd en tillräcklig ökning av investeringarna på den privata sektorn, är det en riktig politik av staten att i ett sådant läge öka de offentliga investeringarna för ändamål varom vi ju alla är överens.

Det finns en annan finanspolitisk åtgärd som inte direkt återspeglas i budgeten, nämligen avsättningar till investeringsfonder, vilket jag personligen anser vara en sak av yttersta vikt. En sådan finanspolitisk åtgärd har den enorma fördelen, att den inte verkar dirigerande. Om t. ex. staten höjer skatterna därför att man tycker att här föreligger en ansträngd ekonomisk situation, här gäller det att förhindra att vi får en alltför stark investering i en inflationskonjunktur, så drabbas ju alla företagare, även de som i och för sig sannoligen inte har särskilt goda tider utan kanske arbetar i en bransch med svåra förhållanden. Om man däremot ger möjlighet att göra avsättningar till investeringsfonder, kan ju de företag som har likviditetsöverskott utnyttja

dess investeringsfonder. Det blir alltså valfrihet och stimulans i stället för statlig dirigering. Därför anser jag att investeringsfonderna spelar en mycket stor roll. Jag hälsar med mycket stor tillfredsställelse meddelandet att det kommer proposition på ytterligare utvidgning av dem.

I det sammanhanget, herr talman, vill jag återkomma till något som jag berört vid flera tillfällen men som har bemötts ganska negativt, nämligen kravet på att rätten att avsätta till investeringsfond inte bara skall gälla för aktiebolag och ekonomiska föreningar utan även för de företag som drivs i annan form, alltså de enskilda firmorna och handelsbolagen. Man har tidigare sagt att detta är helt omöjligt av flera skäl. När vi debatterade detta för några månader sedan här i riksdagen yttrade jag, att visst finns det tekniska svårigheter, men finns det verkligen en politisk vilja skall det gå att övervinna dessa svårigheter. Nu har det visat sig att man i Norge mycket väl kan ge också sådana företag möjlighet att avsätta till investeringsfond. Jag kanske får tolka ett uttalande som finansministern för några dagar sedan gjorde så, att man inom finansdepartementet nu verkligen har förstått att denna sak är så viktig, att man bör övervinna de tekniska svårigheterna och öppna investeringsfonderna också för dessa företagskategorier. Vi menar att man här bör få till stånd konkurrens på likvärdiga villkor mellan mindre och större företag.

Herr talman! Nyckelordet i dagens politik är ju liberalisering. För en liberal politiker är det ganska intressant och ganska tillfredsställande att konstatera detta. Man tycks nu vara överens om att ett slagkraftigt alternativ till regeringspolitiken måste ha en liberal och social prägel. Till och med socialdemokraterna har på vissa punkter liberaliserat sin inställning — det har påpekats tidigare här i dag — t. ex. i fråga om kreditpolitiken. Nu börjar man också

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

på det hållet att rentav intressera sig för de svårigheter som kan uppstå inom näringslivet på grund av minskade möjligheter till självfinansiering. Jag får uttrycka den förhoppningen, att regeringen genom arbetet i det nyligen tillsatta ekonomiska planeringsrådet skall få ökad insikt om nödvändigheten av att föra en mera produktionsstimulerande politik efter de riktlinjer, som i så många sammanhang dragits upp här i riksdagen av oppositionen. Det är nog många av oss som med intresse avvaktar den första redovisningen från planeringsrådet, som är utlovad om några månader. Det är också att hoppas, att man i detta planeringsråd inte skall försöka gå fram efter en centraldirigerande metod utan mera följa den ramhushållning som Bertil Ohlin rekommenderade redan för årtionden sedan.

Herr talman! Jag skall till slut gå in på några internationella aspekter. Frankrikes negativa hållning i marknadsfrågan har ju skapat många bekymmer. Herr Gustafsson i Stockholm har nyss sagt att vi kanske borde ha gått fram på en annan väg: kanske borde vi ha använt EFTA som ett förhandlingsinstrument med EEC, kanske hade vi på det sättet haft större möjligheter att lyckas. Detta innebär såvitt jag förstår en kritik av den linje som regeringen valde. Jag måste emellertid säga att några förutsättningar för detta inte förelåg. Det gjordes ju upprepade försök att intressera EEC för en sådan lösning, att förhandlingar skulle föras mellan EFTA och EEC, man det föll på motstånd från EEC. Förutsättningarna har alltså aldrig förelegat.

Herr Gustafsson i Stockholm sade vidare, att den bästa lösningen nu kanske vore att EEC anslöts till EFTA. Det är ju en ganska intressant tanke, men jag tror inte att statsminister Erlander framförde den till general de Gaulle vid besöket i Frankrike nyligen. Jag tror inte att man från EEC:s sida skulle bli så särskilt förhandlingssinnad

om vi kom och sade: »Vi tycker att ni skall ansluta er till EFTA, det är den enda lösningen!»

Oavsett hur det går i dessa förhandlingar kommer säkerligen i det läge som uppstått genom Frankrikes negativa hållning OECD att få ökad betydelse. OECD har ju tre huvudfunktioner. Man skall för det första samarbeta på den ekonomiska politikens område för att främja full sysselsättning, ekonomiskt framåtskridande och stabilt penningvärde. Det är ett syfte som i vår värld endast kan nås genom internationellt samarbete. Det är verkligen intressant att sedan herr Ohlin är efter år krävt en aktiv insats från Sveriges sida nu få läsa i finansplanen hurusom man på svenskt håll med stort intresse medverkar i OECD:s arbete på denna punkt.

Det andra syftet som OECD har är att frigöra handeln ytterligare. Det var inte tänkt att det syftet skulle få någon särskild framträdande roll när man tillskapade den nya organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling, men om nu integrationen blir fördröjd tror jag att det finns anledning att också vid sidan av GATT och övriga internationella organisationer använda OECD i görligaste mån för att liberalisera världshandeln. Det vore bra om OECD kunde få något av den roll för världshandeln som OEEC, dess föregångare, hade för den europeiska handeln.

Det tredje syftet är hjälpen till utvecklingsländerna. Inom OECD finns en särskild kommitté för utvecklingshjälp, där nu Norge och Danmark går in som medlemmar men som Sverige håller sig utanför. Är inte detta, herr talman, egendomligt? Det betraktas i alla händelser såsom egendomligt i de andra länderna. Man frågar sig vad det egentligen finns för motiv för Sverige, som dock vill spela en aktiv roll när det gäller hjälpen till utvecklingsländerna, att hålla sig utanför den kommitté inom OECD som sysslar med just

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den frågan. Vad är det för en underlig isolationism som skulle motivera detta?

Herr talman! Jag tror att det är mycket viktigt ur flera synpunkter att Sverige utan dröjsmål ansöker om inträda i denna kommitté för utvecklingshjälp. Där kan vi göra stora insatser, men vi får också själva nytta av det genom att vi får del av det utredningsmaterial som samlas inom kommittén. Den har till uppgift att samordna och effektivisera hjälpen. Vad som behövs nu på detta område är i mycket stor utsträckning just en samordning och därmed en effektivisering.

Men det finns en sak som är ännu viktigare än denna samordning när det gäller den finansiella och tekniska hjälpen, nämligen att försöka få något botemedel mot det prisfall på råvaror som varit till så oerhört stor nackdel för utvecklingsländerna. Det är ju numera ett allmänt känt och erkänt faktum, att utvecklingsländerna förlorat mera på priset på råvaror än vad de vunnit på all den hjälp de fått från industriländerna. Detta är naturligtvis orimligt. Det kan inte få fortgå på det sättet. Det är visserligen bekvämt för Sverige att kunna köpa råvaror till låga priser, men om det inte bara innebär att utvecklingsländerna får det svårt att betala räntan på de lån de tagit utan att det också förhindrar deras interna utveckling, så måste något göras för att få till stånd en annan ordning.

Man har försökt göra detta på olika vägar. Ett av de intressantaste projekten är utvecklingsförsäkringsfonden, som den kallas inom FN-kretsar. Det är en internationell socialförsäkring mot bortfall av exportinkomster där alla länder skulle vara med. Tack vare att den är konstruerad som en socialförsäkring skulle den innebära att de bättre lottade länderna skulle hjälpa de mindre utvecklade.

Jag har, herr talman, tidigare från denna talarstol yrkat på att Sverige skulle göra aktiva insatser här. Jag lä-

ser nu med tillfredsställelse i finansplanen, att den underkommitté inom FN:s råvarukommission som sysslar med förslaget till en sådan försäkringsfond — som har många fördelar, t. ex. att den inte bryter sönder marknaden — har fått en svensk ordförande. Jag hoppas att denne svenske ordförande av den svenska regeringen uppmanas att här verkligen göra en aktiv insats. Det är viktigt, herr talman, att vi på nedrustningens område gör insatser som kan verka pådrivande, men jag tror det är minst lika viktigt att vi verkar pådrivande i arbetet för att hjälpa utvecklingsländerna till ett läge, där de inte endast är beroende av välgörenhet från industriländerna utan också får ett verkligt samarbete med dem på litet längre sikt.

En annan fråga, som jag i detta sammanhang vill beröra — den har även nämnts tidigare i dag av herr Heckscher — är angelägenheten av att få till stånd ett parlamentariskt samarbete, ett parlamentariskt organ, som verkar som en förbindelseled till OECD. Jag tror att det skulle vara nyttigt för OECD att få impulser och uppslag från parlamentariskt håll. Från olika håll har försök gjorts att få till stånd en lösning i enlighet med de rekommendationer, som Europarådet kommit fram till och som innebär att man skulle få ett parlament, knutet till OECD, där de europeiska medlemmarna skulle rekryteras från Europarådet och där Europarådet skulle vara det organ som utser dessa representanter. Olika länder har förklarat att de är villiga att arbeta härför. Till och med Frankrike förklarade vid ett möte i Strasbourg i förra veckan, att man är villig att arbeta efter denna linje. Nu finns det emellertid andra som anser att det skall ske genom NATO-parlamentarikerna, och det är en lösning som vi med vår alliansfria politik bestämt måste avvisa. Jag tror att det är viktigt att Sverige, som hittills hållit sig i bakgrunden och avvaktat och inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

velat säga sin mening, tar ett initiativ för att bringa denna fråga till en lycklig lösning.

Även om utsikterna för förhandlingar med EEC för närvarande ter sig ganska mörka har vi således ändå stora arbetsuppgifter på det internationella området, som det inte bara är en plikt utan också en förmån för oss att deltaga i.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Den ogynnsamma befolkningsutvecklingen under senare år aktualiserar frågan vad som kan göras på det familjepolitiska området för att försöka ändra denna utveckling. Efter 1930-talets befolkningskris hade man den uppfattningen, att befolkningsfrågan kunde lösas genom en allmän höjning av levnadsstandarden. Befolkningens allmänna levnadsstandard har ju under de senaste åren stigit mer än någonsin men det har inte medfört att familjerna blivit större. Man måste därför nalkas problemet på andra vägar.

Ur konservativ synpunkt är familjen samhällets grundpelare. Vi anser att en av de viktigaste saker man kan göra är att markera att samhället är familjevänligt, att samhället vill hjälpa till med att bevara familjens auktoritet över ungdomen. Visserligen har en del av familjens tidigare funktioner och uppgifter förändrats eller övertagits av samhället, men utan tvivel måste familjebanden stärkas. Miljöns betydelse för individens framtida utveckling och inställning till samhället har under senare år alltmer betonats. Orsaken härtill är väl att den s. k. missanpassade ungdomen inte sällan kommer från splittrade eller ofullständiga hem där kristna normer saknas. Det är därför viktigt att man gör allt som göras kan för att våra ungdomar skall få växa upp i så god miljö som möjligt, och den bästa garantien härför är ett gott hem.

Båda föräldrarnas bortovaro från hemmet under större delen av dagen kan skapa problem genom att skolbarn

och ungdom lämnas utan tillsyn. Dessa problem torde också komma att accentueras därigenom, att mödrarnas benägenhet att ta förvärvsarbete utom hemmet kan väntas öka alltmer. Det är därför viktigt att barntillsynen ordnas på ett tillfredsställande sätt. Visserligen sker en utbyggnad av den kollektiva barnavården men denna är alltför ensidig och tar ej hänsyn till individuella önskemål. Den kan t. ex. i regel ej utnyttjas av de större familjerna. Bäst vore om barntillsynen kunde ordnas i det egna hemmet med hjälp av en ersättare för modern. För att möjliggöra anskaffandet av en kvalificerad hjälp kunde t. ex. kostnaderna härför få bli avdragsgilla.

Tyvärr har många familjer inte möjlighet att skaffa sig den bostad som de skulle vilja ha. Trångboddheten är därför ett mycket allvarligt problem. När det inte finns tillräckligt med rymliga bostäder är regeringens förslag om att ge familjebostadsbidrag till flera ett slag i luften.

När det gäller att komma till rätta med befolkningskrisen kan man inte helt bortse från barnfamiljernas ekonomiska situation för närvarande. Gjorda undersökningar visar ju klart, att det är mycket dyrbart att ha barn. Våra nuvarande beskattningsregler tar inte heller hänsyn till att barnfamiljen har en sämre skattekraft än den barnlösa. Visserligen har vi barnbidrag och om dem råder enighet, men då vår skattelagstiftning bygger på skatteförmågeprincipen finns det ingen grund för att avstå från en differentiering av beskattningen mellan barnfamiljer och övriga skattskyldiga, således en kombination av barnbidrag och barnavdrag. Det är endast för det fall att barnbidraget vore så stort att det helt täckte barnkostnaden, som skäl kunde föreligga att beskatta barnfamiljerna på samma sätt som de barnlösa. Men att barnbidraget nu inte på långa vägar täcker barnkostnaderna är väl alla överens om, och det före-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ligger vad jag kan förstå inte heller några planer inom regeringen på att låta barnbidragen bli så stora, att de skulle göra detta.

Ortsavdragen är ju till för att från beskattningen undantaga den del av inkomsten som åtgår till elementära levnadskostnader — för mat, husrum, kläder m. m. — och vilken andel därför saknar all skattekraft. Ortsavdraget för två gifta är ju därför dubbelt så stort som för en ensamstående. Så länge vi inte har några ortsavdrag för barn beskattas i realiteten barnfamiljerna efter en högre skattesats än barnlösa familjer. Skall vi få skatterättvisa åt barnfamiljerna måste därför ortsavdrag för barn införas.

Årets riksdag måste därför få ett förslag om införande av ortsavdrag för barn, så att vi får kombination av bidrag och avdrag. Jag är medveten om att vi kommer att mötas av den invändningen, att allmänna skatteberedningen bl. a. utreder frågan om fördelningen av skatterna mellan barnfamiljer och andra skattskyldiga. Jag anser emellertid att frågan är av sådan vikt, att provisoriska åtgärder i avvaktan på utredningen redan nu bör vidtagas. För en omedelbar lösning talar också det förhållandet, att frågan om ensamma barnförsörjares beskattning fick sin lösning förra hösten genom att förhöjda ortsavdrag infördes. Rättvisan kräver att gifta skattskyldiga med minderåriga barn får motsvarande rätt.

Som jag tidigare sade bör reformen vara av provisorisk karaktär i avvaktan på allmänna skatteberedningens förslag. I fråga om avdragets storlek vill jag därför inte gå så långt som i och för sig vore motiverat. I dagsläget bör emellertid ett ortsavdrag om 1 000 kronor per barn för de första barnen betraktas som ett minimum. Med hänsyn till att det är de stora familjerna som har den hårdaste belastningen på familjeekonomin bör dock avdraget från och med tredje barnet sättas 50 procent

högre och alltså till 1 500 kronor. Ett sådant förslag motsvarar en skattelättnad på ungefär 800—1 000 kronor för en trebarnsfamilj med genomsnittsinkomst.

Jag vill också beröra den jordbrukspolitiska situationen. Det kan väl inte råda någon tvekan om att jordbrukarnas ekonomiska situation i dag är mycket allvarlig. Jordbrukarna förväntar sig också att något skall göras däråt. De anser att de har riksdagens löfte på att de skall beredas inkomstlikställighet i enlighet med målsättningen i nu gällande avtal. Principen för inkomstlikställighet är också så många gånger underställd riksdagen och av den godtagen, att vi här har ett ansvar som vi måste uppfylla.

Frågan om hur jordbrukets inkomsteftersläpning skall inhämtas måste lösas vid vårriksdagen. Hur den skall lösas vill jag inte komma med några förslag om nu, eftersom vi förutsätter att förhandlingar kommer i gång. Jag anser dock att alla grupper i samhället har intresse av att jordbruksfrågan löses och att den löses så, att målsättningen om inkomstlikställighet 1965 infrias.

Frågan om jordbruksavtalets fullföljande rör nämligen, herr talman, inte bara jordbruket. Alla grupper har här ett solidariskt ansvar, och det hör till vårt parlamentariska livs ljusa sidor att eventuella motsättningar mellan konsumenter och producenter tidigare hållits tillbaka inför vårt gemensamma behov av en jordbruksproduktion som garanterar vår livsmedelsförsörjning vid avspärrning. De försök, som nu på sina håll har gjorts för att sätta upp konsumenterna mot jordbrukarnas krav, får vi därför hoppas är spridda yttringar utan någon större förankring. Konsumenternas representanter i jordbruksnämnden har ju också i stort sett godtagit de beräkningar som ligger till grund för jordbrukarnas krav på förhandlingar.

Är det då bara beredskapssynpunkten som för konsumenterna är av intresse

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i detta sammanhang? I begränsad mening kanske det kan vara svårt för en konsument-löntagare att se sambandet mellan hans egen standard och jordbrukarnas inkomstförhållanden. Men beaktar man den roll som jordbruksbefolkningen i vidare bemärkelse har som konsumenter kanske det framstår mera klart. Jordbruksbefolkningen utgör inte mer än cirka 13 procent, men som konsumenter i deras egenskap av företagare svarar jordbrukarna för en andel av stor betydelse. Varje dag köper exempelvis jordbrukarna förnödenheter — maskiner etc. — för cirka 2 miljoner kronor. Därtill kommer förnödenheter som fodermedel och liknande för ännu högre belopp. Det är många löntagare som är direkt beroende av att den köpkraften inte försvagas. Antalet anställda inom jordbrukets organisationer uppgår vidare till över 40 000.

Av dessa enkla exempel torde framgå vilken roll jordbruket har i vårt samhälle och i vårt näringsliv och hur viktigt det är att jordbruket kan följa med i den allmänna standardhöjningen. Ett starkt och bärkraftigt jordbruk kommer även i fortsättningen att spela en betydelsefull roll för inkomstutvecklingen i hela samhället. Försvagas däremot jordbruket genom att dess inkomster tillåtes släpa efter, kommer den försvagningen att få verkningar långt utöver den egna gruppen.

Förutom dessa ekonomiska motiv för att söka komma till rätta med jordbrukets inkomsteftersläpning finns den solidaritetsprincip, som man söker följa vid uppgörelse inom arbetsmarknaden. De eftersatta grupperna ges sålunda en viss prioritet i avtalsförhandlingarna. Nu lär det knappast finnas någon mer eftersatt grupp än jordbrukarna — om man får räkna in dem i sammanhanget. Det borde därför vara naturligt att vi solidariskt söker åstadkomma en större rättvisa. Ingen lär väl heller kunna påstå, att målsättningen i princip är för högt ställd, när man avser att jordbru-

karna i inkomsthänseende skall jämställas med industriarbetarna i de två lägsta dyrorterna.

Mellan 1961 och 1962 har summan utbetalda löner enligt finansplanen stigit med drygt 10 procent eller med över 4 000 miljoner. Lönehöjningarna var starkast inom låglönegrupper, sålunda cirka 17 procent inom handeln och 15 procent inom jordbruket. Ökningen i dessa grupper har påverkat inkomsteftersläpningen för jordbruket. Mellan 1962 och 1963 beräknas den genomsnittliga lönenivån stiga med cirka 6½ procent och den totala lönesumman med cirka 3 000 miljoner.

Jordbrukarnas inkomster visar en annan bild. Mellan 1961 och 1962 beräknas deras inkomster ha varit oförändrade och mellan 1962 och 1963 beräknas det bli en nedgång med inemot 5 procent. Inkomstutvecklingen visar följaktligen helt olika tendenser och det är alldeles klart att denna utveckling inte kan få fortsätta utan att korrigerande åtgärder insättes.

Nu kan det visserligen sägas att livsmedelspriserna stigit under de senaste åren och att konsumenterna fått vidkännas ökade kostnader. Tyvärr har många konsumenter den uppfattningen, att dessa ökade kostnader för dem har givit jordbrukarna avsevärda inkomstökningar. Så är ingalunda fallet och jag skall, herr talman, åter be att få hänvisa till några siffror i finansplanen.

Från den 1 december 1961 till november 1962 steg livsmedelspriserna med 7,1 procent, varav 2,4 procent hänförde sig till skattehöjningar, 4 å 5 procent orsakades av marginalökningar inom distribution och förmedling och eventuellt resterande ökning av stegrade producentpriser. Högst 0,5 av de 7,1 procenten hänförde sig följaktligen till stegringen av de priser som jordbrukarna erhöill.

För år 1963 beräknas en ökning av producentpriserna på jordbruksprodukter till följd av jordbrukets inkomst-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

regel, och den därav föranledda höjningen av konsumentprisnivån uppskattas i finansplanen till 0,4 procent.

Av dessa kortfattade redogörelser, som således är hämtade från finansplanen, framgår dels att ökningen i livsmedelspriserna endast obetydligt orsakats av höjda producentpriser, dels att en höjning av producentpriserna bara till ringa del slår igenom i livsmedelshandelsledet.

Om man tar hänsyn till att reallönstegringen för år 1963 beräknas uppgå till cirka 5 procent eller drygt 2 000 miljoner kronor, borde det finnas utrymme för en viss ökning av livsmedelspriserna även i producentledet utan att detta skulle få någon avsevärd betydelse för konsumenternas totala levnadskostnader eller någon efterfrågedämpande effekt. I herr Strängs finansplan finns ingenting om jordbruket, mer än de statistiska uppgifter jag nämnt.

Herr talman! Det vore beklagligt, om denna brist i finansministerns redogörelse för vårt ekonomiska läge och budgetläge skulle vara synonym med regeringens synpunkter i jordbruksfrågan. Vi i högerpartiet önskar att denna fråga skall lösas, och vi hoppas att det skall kunna ske i samförstånd.

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag skall nöja mig med några randanmärkningar till den framlagda budgeten, men först vill jag göra en mer personlig reflexion om riksdagsarbetet och remissdebatten.

När vi den 11 januari får den nådiga luntan, såsom den populärt kallas, på våra bänkar här i kammaren har vi framför oss en allmän motionstid på 15 dagar. Under den tiden skall man hinna studera statsverkspropositionen, som ju omfattar flera tusen sidor, och även utarbeta motioner. För oppositionspartierna — saken har kanske framför allt betydelse för dem och det gäller de enskilda ledamöterna likaväl

som partigrupperna och deras kanslier — är detta alltför kort tid för att man skall kunna granska förslagen och utforma eventuella alternativ. Med hänsyn till den statliga verksamhetens växande omfattning och betydelse men också från allmänt demokratiska synpunkter måste den nuvarande ordningen betraktas som ganska otillfredsställande, och jag hoppas att författningsutredningen så småningom skall framlägga förslag till mer rationella arbetsförhållanden.

Jag kanske får tillägga att så länge den nuvarande ordningen består, med så kort tid för granskning av statsverkspropositionen och utarbetande av alternativa förslag från oppositionspartiernas sida, finns det anledning att diskutera lämpligheten av att för framtiden som hittills avhålla remissdebatten innan den allmänna motionstiden har utgått. Jag är väl medveten om att en hel del skäl kan anföras för den ordning vi hittills varit vana vid, men jag undrar om det i längden kan vara rationellt att kamrarnas ledamöter liksom också partiernas hårt ansträngda kanslier skall under den bråda motionstiden behöva ägna så mycken kraft och tid åt remissdebatten.

Jag har som sagt velat framföra detta som en personlig reflexion, och jag hoppas att man till kommande år eventuellt skall överväga en reform.

Årets finansplan präglas av en försiktig optimism, och finansministern har också pekat på osäkerheten i bedömningen för det närmast liggande året. En sådan reservation är utan tvivel nödvändig, eftersom det råder en viss överkapacitet på den internationella marknaden inom en hel del områden där Sverige har viktiga exportintressen. Skogsindustrierna, gruvföretagen, varven och verkstadsindustrien har fått känning av ett kärvare klimat, och utvecklingen för jordbrukets del har inneburit en ökad klyfta mellan den utlovade inkomstlikställigheten och de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

faktiska inkomsterna. Detta är en sak som jag tror att inte ens Aftonbladets s. k. jordbruksexpertis på allvar kan bestrida, men jag skall inte närmare kommentera detta problem, eftersom vi avvaktar regeringens ställningstagande.

I den dämpning av konjunkturen som inträtt tycks finansministern främst lita till en sänkt ränta och en ökning av investeringarna inom den allmänna sektorn, framför allt bostadsbyggandet. Det återstår att se om detta kommer att räcka. För mig förefaller det — jag vill säga det som en reflexion i anledning av den tidigare debatten här i dag — som om det inte behövs ett »an-tingen — eller» utan snarare ett »både — och». Lika naturligt som det är att man i en dämpad konjunktur ökar det allmännas investeringar för att stimulera sysselsättningen, lika naturligt bör det vara att man överväger åtgärder för att främja näringslivets investeringsvilja och möjlighet att sysselsätta arbetskraften. Nog verkar det som om det i nuvarande läge skulle behövas ytterligare åtgärder för att stimulera företagens investeringsvilja och stärka näringslivets konkurrenskraft.

Arbetsmarknadspolitiken tenderar att alltmer inriktas på att stimulera arbetskraftens rörlighet till de s. k. expansiva orterna. Jag måste även denna gång konstatera, att regeringen är mycket villig att satsa på att flytta folk från orter, där de har bostäder men saknar sysselsättning, till orter, där man redan förut har bostadskö. Samtidigt tvekar regeringen att satsa på ökade åtgärder för att skapa sysselsättning i de bygder som folk nu tvingas att flytta från, trots att detta skulle kunna ske med mindre investeringar och lägre kostnader på samhällets sida. Jag vill inte förneka att det kan behövas s. k. rörlighetsstimulerande åtgärder, men varför inriktar man sig så ensidigt på denna politik, som sannerligen inte innebär någon valfrihet för de många människor som bara har att välja mellan att flytta eller att gå arbetslösa?

Den bostadspolitiska reform som regeringen har föreslagit i statsverkspropositionen, och som något kommenterats i partiledardebatten, förefaller mig minst sagt märklig. Regeringen konstaterar att de nuvarande hyresskillnaderna inte är rättvisa och att en jämnare hyresnivå är önskvärd. Fördenskull föreslår den, att räntesubventionerna helt skall slopas för hus som byggts under 1940-talet och fram t. o. m. år 1951. För hus som färdigställdes från år 1952 till mitten av år 1959 minskas räntesubventionen, medan därefter nybyggda hus får oförändrad subvention.

Samtidigt föreslås att bostadsrabatterna, som nu utgår till ungefär 130 000 familjer, skall ges till ytterligare 140 000 barnfamiljer genom en väsentlig höjning av inkomstgränserna. Reformen innebär t. ex. att även tvåbarnsfamiljer med cirka 20 000 i årsinkomst i fortsättningen kan bli berättigade till bostadsrabatt. Till och med tvåbarnsfamiljer med mellan 20 000 och 22 000 kronors årsinkomst kan få bostadsbidrag med viss reducering. Det betyder en avsevärd höjning av inkomstgränserna.

Det märkliga i detta förslag är inte att man nu fortsätter med en successiv avveckling av räntesubventionerna samtidigt som man genomför en höjning av bostadsrabatterna för barnfamiljerna. Det ligger i stället däri, att regeringen föreslår en ökning av bostadsrabatterna med 130 miljoner kronor, vilket innebär att 140 000 nya familjer kommer att få bostadsbidrag som kompensation för hyresstegringen. Man höjer emellertid bara inkomstgränserna och inte beloppen. Det betyder att de barnfamiljer som har de lägsta inkomsterna får ta en hyreshöjning på kanske 200—300 kronor och mera, men de får ingen som helst höjning av bidragsbeloppen. Vi borde ändå kunna vara överens om att skall vi genomföra en sådan reform, bör samma principer gälla som inom socialpolitiken i övrigt, d. v. s. att de som bäst behöver ett stöd också får det. Här ser det faktiskt ut som om socialministern

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

och regeringen i övrigt har glömt bort de barnfamiljer som lever under knapphetens kalla stjärna.

Finansministern yttrade i en replik tidigare i dag: »Hur mycket skall man satsa på bostadsrabatter? Här satsar man ändå 130 miljoner kronor till.» Men det är inte detta frågan gäller utan varför man inte ser till att de barnfamiljer som har den lägsta ekonomiska standarden får någon kompensation för den hyresstegring som följer av räntesubventionens avveckling.

Från centerpartiets sida har vi under årens lopp hävdad att barn och ungdom skall få goda och likvärdiga utbildningsmöjligheter oavsett föräldrarnas ekonomi och bostadsort. Det kan i sanningens namn konstateras, att vi har kommit ganska långt på den vägen, men mycket återstår. Det finns alltför brister i fråga om utbildningsmöjligheter och en rättvis fördelning av skolkostnaderna. Ännu tar det åtskilliga år innan grundskolan är genomförd överallt i landet. Om man ser på yrkesutbildningen och på de teoretiska utbildningsvägarna har de visserligen avsevärt breddats, men man måste tyvärr konstatera, att alltför många ungdomar förgäves klappar på skolportarna på grund på bristen på lärare och lokaler. Det är väl ändå ett faktum, att de som svarat för planeringen underskattat de växande kraven på utbildningsmöjligheter.

Det står, herr talman, också nu ganska klart, att 1955 års universitetsutrednings prognoser för utbyggnaden av den akademiska undervisningen liksom forskningen under 1960-talet delvis är föråldrade. Antalet studenter tenderar att öka mycket snabbare än vad utredningens räknade med. Därigenom kommer ju också antalet studerande vid universitet och högskolor att väsentligt öka. Medan universitetsutredningen räknade med att man skall få drygt 53 000 studerande vid universitet och högskolor år 1970, tyder nya beräkningar på att siffran kan komma att stiga till någonting mellan 80 000 och 90 000.

Den prognos- och planeringsgrupp inom ecklesiastikdepartementet, som svarat för dessa nya beräkningar, har kommit med åtskilliga intressanta synpunkter och uppslag. I detta sammanhang vill jag begränsa mig till ett par synpunkter på själva utbyggnadsproblemet.

Prognos- och planeringsgruppen räknar enligt ett alternativ med att i början av 1970-talet de studerande skall fördelas på de skilda universitets- och högskoleorterna på följande sätt: Uppsala nära 16 000, Lund och Malmö nära 20 000, Göteborg drygt 17 000, Stockholm cirka 26 600 och Umeå 3 200.

Med undantag för Umeå skulle de nuvarande universitets- och högskoleorterna få en tillströmning av studerande som måste skapa åtskilliga organisatoriska och andra problem. Hittills har planeringen — om man kanske får undanta Umeå — skett med det målet för ögonen, att man skall öka utbildningens kapacitet med så låga marginalkostnader som möjligt. Men man måste ställa frågan om detta i längden kan anses vara en riktig målsättning. Det skulle vara värdefullt om ecklesiastikministern här ville yttra sig om den saken. Det förefaller mig som om mycket talar för att planeringen av den högre undervisningen nu måste ske med delvis nya utgångspunkter, som bättre beaktar behovet av en ändamålsenlig geografisk spridning av den akademiska undervisningen. Jag syftar här på frågan om snabbare utbyggnad och komplettering av universitetet i Umeå och inrättandet av ett eventuellt sjätte universitet någonstans i Mellansverige. Och varför skall man inte också pröva frågan om att inrätta en ny teknisk högskola, möjligen med delvis ny inriktning? Jag tycker personligen att det är beklagligt att inte mera utformade planer för en sådan decentralisering föreligger, när nu utbyggnaden för den senare delen av 1960-talet och början av 1970-talet kräver ett bedömande.

Herr talman! Till sist vill jag också

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

anföra några synpunkter, som närmast föranledes av att kommunikationsministern behåder en proposition om säkerhetsbesiktning av bilar. Alla är väl ense om att det ur trafiksäkerhetssynpunkt kan behövas en bättre fordonskontroll än den vi har för närvarande. Men därmed är inte sagt att man utan vidare kan acceptera det förslag som en utredning lade fram för ungefär ett halvt år sedan. Enligt det förslaget skulle alla i bilregistret upptagna motorfordon och släpvagnar varje år genomgå en säkerhetsinspektion. Och för att klara den kontrollen har man tänkt sig att inrätta 126 s. k. inspektionsanstalter fördelade över landet. Samtidigt har man velat skapa garantier för att dessa säkerhetsinspektioner bedrivs på ett objektivt sätt och att anstaltarnas verksamhet sker utan något vinstsyfte.

Jag vill för min del bara ta upp ett par synpunkter på detta spörsmål, som jag hoppas att kommunikationsministern beaktar. Vi har nu ett bilbestånd på ungefär 1,5 miljon fordon. Det blir ju en kolossal apparat, om inspektionen skall omfatta alla bilar som är äldre än ett år, och man kan fråga sig, om besväret och kostnaderna för bilägarna står i rimlig proportion till vad som kan vinnas ur säkerhetssynpunkt. Skall man ha en obligatorisk kontroll av personbilar, så förefaller det mig vara ganska klart att den måste begränsas till de äldre bilarna och att man i varje fall vid starten av verksamheten får ha en mindre ambitiös målsättning än den utredningen har räknat med, om man skall kunna klara flaskhalsarna.

Dessutom måste jag säga, att om statmakterna skall genomföra en årlig obligatorisk inspektion av alla bilar och om bilägarna själva skall svara för kostnaderna härför, så är det väl rimligt att inspektionen sker på ett så stort antal platser att inte bilägarna vållas onödigt besvär och dryga utgifter. Låt mig ta mitt eget län, Dalarna, som exempel för att visa vad utredningens

förslag skulle innebära. Utredningen räknar med endast sju inspektionsplatser där, och därmed skulle många bilägare tvingas resa flera mil för att få inspektionen utförd. Vad jag här särskilt vill understryka är, att med den lokalisering som angivits i en bilaga till betänkandet skulle en del av de bilägare som bor i vårt län — jag tänker på dem som bor längst upp i nordväst — faktiskt få köra 25 mil eller mera för att komma till och från inspektionsplatsen. Det kan väl ändå inte vara rimligt, herr talman, att människor skall behöva fara så långa vägar och avstå från en hel dagsförtjänst för att få denna kontroll utförd. Om man här skall ställa något krav på samhällets service, så borde man väl kunna fordra att frågan löses på ett sätt som inte för människor i områden som ligger mera i periferien innebär orimliga anspråk när det gäller besvär och kostnader.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr förste vice talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 22, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvorskatt, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 5

Anmälades, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 75, av herr *Alemyr m. fl.*, om höjning av anslaget till biblioteksverksamhet vid krigsmakten,

nr 76, av herr *Westberg*, om byggan-
de av ytterligare isbrytare,

nr 77, av herr *Antonsson m. fl.*, om
en av integrationen i Europa betingad
översyn av juristutbildningen,

nr 78, av fru *Ekendahl m. fl.*, om ökat
statligt stöd till utvecklingspsykologisk
forskning rörande barn i förskoleåld-
ern,

nr 79, av fru *Eriksson* i Stockholm
m. fl., om anslag för studierådgivning
vid tekniska högskolan i Stockholm,

nr 80, av herr *Grebäck m. fl.*, om in-
rättande av en tjänst som lektor i jord-
bruksekonomi med jordbrukslära vid
tekniska högskolan i Stockholm,

nr 81, av herr *Hammarberg m. fl.*,
om höjning av anslaget till vandrings-
bibliotek m. m. vid stifts- och landsbib-
lioteken,

nr 82, av herr *Jacobsson* i Sala *m. fl.*,
om statsbidrag till ytterligare två folk-
högskolor,

nr 83, av herr *Johansson* i Norrköping
m. fl., om inrättande av ett korrespon-
densgymnasium i Valdemarsvik,

nr 84, av herr *Keijer m. fl.*, i anled-
ning av Kungl. Maj:ts framställning om
anslag till Bidrag till svenska ekumenis-
ka nämnden,

nr 85, av herr *Lassinantti m. fl.*, om
inrättande av en laboratur i naturgeo-
grafi vid Stockholms universitet,

nr 86, av herr *Larsson* i Norderön
m. fl., angående statsbidragen för skol-
skjutsar, m. m.,

nr 87, av herr *Lundberg m. fl.*, om
inrättande av en professur i anesthesio-
logi vid Uppsala universitet,

nr 88, av fröken *Olsson m. fl.*, om
höjning av driftbidraget till Kristoffer-
skolan,

nr 89, av fröken *Olsson m. fl.*, om
anslag till nybyggnad för Kristoffersko-
lan,

nr 90, av herr *Wachtmeister*, angä-
ende anmälningsskyldigheten i sam-
band med rivning av kulturhistoriskt
värdefulla byggnader,

nr 91, av herr *Wachtmeister*, om in-
rättande av en tjänst som förste träd-

gårdsintendent vid botaniska trädgår-
den i Lund,

nr 92, av herr *Westberg m. fl.*, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts framställning
om anslag till Pedagogiskt utvecklings-
arbete inom det allmänna skolväsendet,

nr 93, av herr *Wiklund m. fl.*, om ut-
brytande av parodontologien såsom
självständigt ämnesområde vid tandlä-
karhögskolan i Umeå,

nr 94, av herr *Jacobsson* i Sala *m. fl.*,
om inrättande av ytterligare femton
tjänster som hälsovårdskonsulenter,

nr 95, av herrar *Nilsson* i Gävle och
Holmberg, om samhälleliga åtgärder för
tillhandahållande av mark för bostads-
byggande,

nr 96, av herrar *Nilsson* i Gävle och
Holmberg, om utredning i syfte att över-
föra hyreshus i samhällelig ägo,

nr 97, av herrar *Svenning* och *Lind-
kvist*, om en differentiering efter kvali-
tet vid statlig långivning för bostadsbyg-
gande,

nr 98, av herr *Wiklund m. fl.*, om
statsbidrag till Riksförbundet mot to-
baken,

nr 99, av fru *Boman m. fl.*, angående
ersättningen till växelstationsförestän-
dare som entledigats till följd av växel-
stations automatisering,

nr 100, av herr *Börjesson* i Falköping
m. fl., om en höjning av pensionsåldern
för fast anställd, aktiv militärpersonal,
m. m.,

nr 101, av herrar *Wachtmeister* och
Larsson i Luttra, angående användning-
en av tjänstebenanämningarna byråsekre-
terare och förste byråsekreterare,

nr 102, av herr *Antonsson m. fl.*, om
viss premiering av sparande på särskilt
sparkonto,

nr 103, av herr *Gustavsson* i Alvesta
m. fl., om undantagande av vissa folk-
pensionärer från deklarationsplikt,

nr 104, av herr *Mattsson m. fl.*, om
viss sänkning av minsta beloppet för in-
sättning å skogskonto,

nr 105, av herr *Wachtmeister*, angä-
ende värdeminskningssavdraget vid viss
intäkt av skogsbruk,

nr 106, av herr *Elmwall m. fl.*, om

undersökning av den ekonomiska politikens inverkan på näringslivet, m. m.,

nr 107, av herrar *Nilsson* i Gävle och *Holmberg*, om sänkning av pensionsåldern för arbetstagare i tungt och farligt arbete,

nr 108, av herr *Svenning m. fl.*, om förbud mot försäljning av vissa livsmedelsimitationer,

nr 109, av herr *Svenning m. fl.*, om ändrade bestämmelser rörande kioskhandel med livsmedel,

nr 110, av herrar *Grebäck* och *Wahrendorff*, om inrättande av en tjänst

som förste assistent vid statens västskyddsanstalt,

nr 111, av herr *Mattsson m. fl.*, om sänkning av avgifterna för upprättande av täckdikningsplaner, samt

nr 112, av herr *Wachtmeister*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag til skogsodlingsåtgärder på sämre jordbruksmark.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 16.54.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 22 januari

Kl. 19.30.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1963/64, och nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1962/63, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr **CARBELL** (s), som yttrade:

Herr talman! Vid granskningen av ett antal statsverkspropositioner står det utan tvivel klart att Sverige är ett progressivt land. En lång följd av år har visat en utomordentligt kraftig produktionsökning, och en lång rad so-

ciala reformer har genomförts. Jag skall inte närmare uppehålla mig vid årets statsverksproposition annat än med några randanmärkningar.

Det mest tillfredsställande finner jag vara att man för kommande budgetår räknar med en så pass kraftig ökning av bostadsbyggandet som här har föreslagits. Den socialdemokratiska bostadsbyggnadspolitiken kännetecknas av en kraftfull byggnation. Som vi stockholmare kan konstatera har sådana projekt som bebyggelsen av Sättra-Vårbyområdet och Järvafältet klart manifesterat denna kraftfullhet. Det är också givet att dessa initiativ för ett ökat bostadsbyggande står i god överensstämmelse med den omstrukturering som förekommer och blir ett väsentligt inslag i denna.

Jag skall liksom några andra talare också uttala min tillfredsställelse över att högertrafiken nu kommer att genomföras. Det är allenast på en punkt som jag därvidlag vill dröja med någon tveksamhet, nämligen vid frågan om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

finansieringen. Denna reform är inte endast till bilisternas fromma. Den är en nödvändighet för hela samhället, och det framstår därför i dagens läge som självfallet att en sådan reform på sedvanligt sätt borde bekostas av samhället som helhet. Även om man kan förstå det taktiska greppet härvidlag, måste man fråga sig om det finns någon logisk förklaring — och vilken denna kan vara — till att allenast bilismen skall betala reformen. Om den nu emellertid skall finansieras på detta sätt, må det så vara. Det får inte i och för sig skymma tillfredsställelsen över att det ändå blir en övergång till högertrafik. Huvudsaken är naturligtvis att vi, när reformen kommer, är så väl förberedda att den kan genomföras så smärtfritt som möjligt.

I årets statsverksproposition kommer ett besked om att mera pengar skall anslås till konsumentupplysningen, och detta är naturligtvis tacknämligt. Man ställer sig då frågan — som också har skymtat i den diskussion som förekommit under de senaste månaderna: blir det därmed också en effektiv konsumentupplysning? För att få full effektivitet är det naturligtvis nödvändigt att konsumentinstitutet också möts av förtroende och intresse från press och allmänhet. Det har tidigare uppenbarligen saknats personella resurser, och det nya anslaget ger möjligheter till personalförstärkningar. Vi vet vidare att konsumentinstitutet och konsumentrådet har skickligt folk och att även pressens konsumentsidor sköts av mycket skickligt folk. Det förefaller mot denna bakgrund ganska naturligt att det skulle kunna åstadkommas ett fruktbringande samarbete som kunde göra det möjligt att föra ut konsumentupplysning till en bredare allmänhet, så att den verkligen gör effekt och är till nytta för konsumenterna.

Jag skall i detta sammanhang också något uppehålla mig vid konsumenternas behov av att följa marknadsfrågor-

na, vilket skulle kunna ta sig det uttrycket att konsumenterna också i större utsträckning finge påverka prisnivån. Detta skulle de kunna göra om det funnes något mera av priskonkurrens inom det svenska näringslivet. Man kan naturligtvis ställa sig frågan hur det kan komma sig att det, relativt sett, i så ringa grad förekommer priskonkurrens inom det svenska näringslivet. Det tycks vara så att man inom näringslivet helt enkelt inte gärna vill priskonkurrera. Man vill hellre konkurrera på annat sätt. Vad kan då detta bero på? Jag tror att en av orsakerna kan vara att det förekommer en bevakning konkurrenterna emellan med därmed följande risker för avstängning av leverantörer. Det har nämligen förekommit exempel som avslöjar att konkurrenter — t. ex. inom möbelindustrin — har påverkat leverantörer till att icke leverera till sådana företagare som sålt billigare — ett egenartat utslag av konkurrensavund i ett samhälle som på detta område är så väl organiserat. Jag tycker att man inom näringslivet med tiden hade bort komma till insikt om att man borde slå vakt om den pådrivande kraft som en god konkurrens ändå utgör. Ty den är den måttstock som handel och industri själva behöver för att kunna göra klart för sig, huruvida effektiviteten är tillräcklig.

Men det är inte endast sådana här företeelser som gjort att priskonkurrensen kanske inte är vad den borde vara. Det är också så att man från konsumenternas sida visar en för ringa uppskattning av de företag som vill priskonkurrera. Konsumenterna ställer sig tämligen ofta likgiltiga, när någon genom prissänkning söker vinna en större omsättning. Detta är ganska betänkligt. Om någon har som syftemål att genom priskonkurrens åstadkomma större omsättning och därigenom sänka de fasta kostnaderna per enhet men vederbörande finner att prissänkningen allenast förmedlar sig att han får ett sämre ekono-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

miskt resultat av sin verksamhet, så uppmuntras han självfallet inte att fortsätta med denna strävan till effektivitet. Skulle förhållandena kunna ändras genom en god konsumentupplysning — om konsumenterna alltså bleve mera kvalitets- och prismedvetna — kunde utan tvivel stora belopp sparas för konsumenterna.

Det förekommer i dagens debatt emellertid ytterligare en producent- och konsumentfråga som är utomordentligt intressant och viktig, nämligen frågan om jordbrukets prissättning. Jag vill i det stycket helt instämma med herr Gustafsson i Stockholm, som klart gav uttryck åt den betänksamhet som man från fackföreningsfolkets sida har anledning att hysa. Detsamma torde gälla för löntagargrupperna över huvud taget. Jag tror mig kunna försäkra att man också i en storstad som Stockholm från tjänstemännens sida har anledning att betrakta frågan på ungefär samma sätt.

Konstaterar man därför att det föreligger en stark betänksamhet inför det allmänna talesättet om jordbrukets inkomstutveckling och att det alltså är på det sätt som herr Gustafsson sade, att hela intresset med nödvändighet måste inriktas på att åstadkomma en god och rimlig rationalisering, så kanske det också vore angeläget att göra det lilla tillägget, att det väl ingalunda är alldeles säkert att frågan om jordbrukets prissättning är någon särskilt kort-siktig fråga. Måhända får man lov att ta långtgående krafttag för att komma till rätta med problemen, så att både konsumenternas och jordbrukarnas berättigade krav kan tillgodoses.

En fråga som i det sammanhanget onekligen tränger sig på är frågan om hur strävandena efter en sådan rationalisering egentligen skall kunna förenas med det beslut om småbrukarstödet som fattades av 1962 års riksdag. Detta beslut innebar ju en förhållandevis kraftig ökning av småbrukarstödet. Men beslutet innefattade också ett

fortsatt stöd även till nytillkomna småbrukare, alltså sådana som övertagit redan i gång varande småbruk. Därigenom minskades karaktären av övergångsstöd och beslutet kom att stimulera till inköp av små brukningsdelar — något som omöjligt kan stå i överensstämmelse med strävandena efter en storleksrationalisering inom jordbruket.

Från de utgångspunkter jag här berört framstår det som angeläget att så fort det av lämplighetsskäl och andra skäl är möjligt avskaffa småbrukarstödet över huvud taget. Men som en särskild fråga i den pågående diskussionen om prissättningen uppkommer onekligen spörsmålet, om man i sådant sammanhang skall till omprövning uppta den ökning av småbrukarstödet som genomfördes under år 1962.

Därefter anförde:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Skulle man tro det socialdemokratiska huvudorganet så har dagens debatt varit alldeles överflödigt. Ännu några timmar före matchen i morse ansåg tidningen, precis som om det hade gällt ett världsmästerskap i tungviktsboxning, att den inte hade några förhoppningar om att oppositionen skall kunna åstadkomma en rejäl debatt. Oppositionen vågar inte ens diskutera regeringens nya planhushållningsgiv, var temat för utmaningen. Taktiken är genomskinlig. I morgon skall man kunna skriva: »Inga smockor — svag opposition.» I själva verket har ju herr Ohlin i sitt första anförande tagit upp den av regeringen och det socialdemokratiska huvudorganet kastade handsken och visat upp skillnaden mellan å ena sidan en för oss liberaler klart godtagbar rationell planering av samhällets egen verksamhet när det gäller t. ex. vårdområdena, skolan och den högre utbildningen, försvaret och kommunikationerna, och å andra sidan en socia-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

listiskt menad dirigerings av arbetskraft och därmed av enskilda människor. Oppositionen är för planering men mot planhushållning och dirigerings. Den principen kan anbringas på flera av de aktuella frågeställningarna, bl. a. på den redan tidigare i dag diskuterade frågan om den aktuella familjepolitiken och bostadspolitiken. Hur skall barnfamiljerna få en sådan skatteåterbäring, att de verkliga barnkostnaderna i större och växande utsträckning kan avlyftas? Hur skall man på det sättet befrämja en verklig valfrihet för kvinnorna när det gäller hemarbete och yrkesarbete utanför hemmet?

Ökade barnbidrag är en sådan form av skatteåterbäring, som såvitt jag förstår kan ligga i linje med en långsiktig familjepolitik, medan däremot en fastlåsnings vid familjebostadsbidrag, som är så konstruerade att de dirigerar vissa familjer till vissa hus, inte kan ligga i linje med en sådan långsiktig politik. Det vore olyckligt, om socialdemokratien redan nu skulle låsa sig eller redan har låst sig för en barnfamiljspolitik som innebär att man knyter fast bostadsefterfrågan till en viss typ av hus och mer eller mindre reserverar den för vissa barnfamiljer, medan andra barnfamiljer inte får en rättvis behandling.

Jag hoppas emellertid att det alltså jämt finns utrymme för att diskutera dessa och andra familjestödjande åtgärder i ett större perspektiv. Villkoret härför är att det nu framlagda regeringsförslaget inte låser fast regeringspartiet i en önskan att till varje pris styra barnfamiljernas behovsinriktning åt ett visst, av samhället utpekad håll. Dagens debatt kan bara vara en början och är ingenting att vare sig vifta bort eller försöka nedvärdera.

I motsats till dem som menar att regeringen lättast eller kanske endast låter sig påverkas i undersåttlig audiens eller rent av vid groggvirke på Harpsund, tror jag att den politiska opposi-

tionen i riksdagen är regeringens viktigaste övervakare och pådrivare. Varje år kan vi konstatera, som herr Heckscher gjorde i förmiddags, att regeringen i statsverkspropositionen som sina egna förslag för fram en rad förslag till åtgärder som regeringspartiet bara några månader eller något halvår tidigare varit med om att fälla, när de förts fram av oppositionen. Jag kan som exempel peka på det nu förverkligade folkpatrikravet, att folkpensionärer skall kunna ha en hygglig extrainkomst utan att mista huvuddelen av den i skatt. Det finns andra sådana konkreta exempel på reträtter av regeringen. Dit hör att bostadsbyggandet nu kan planeras i tvåårsperioder; det har något frigjorts från konjunkturpolitiken. Dit hör själva faktum att barnfamiljerna i viss mån kompenseras för hyreshöjningar. Dit hör också att utbildningen av sjuksköterskor, hemvårdarinnor och annan vårdpersonal nu ökar och att även utbildningen av förskollärare ökar. Dit hör att reglerna för ersättning till personer som invalidiseras i unga år liberaliseras och att maximibidraget till invalidbostäder ökas från 7 000 till 10 000 kronor. Detta är alltså exempel på just sådana förslag som vi förde fram i fjol. Varför kunde inte beslut på dessa sju punkter ha fattats i fjol lika gärna som i år? Varför är förslagen godtagbara i år, när de läggs fram av regeringen, och varför voterades de ned i fjol, när folket partiet reste kraven?

Nu tror jag att regeringens reträtter i propositionen har en ljus och en mörk sida. Det är bra att regeringen är villig att lära om och ta intryck. Om man tar det klassiska exemplet med lappkastet i fråga om räntepolitiken 1955 eller i fråga om den tidigare tekniken att använda bostadsbyggandet som första buffert i konjunkturpolitiken, så måste dock var och en inse att detta är fall där regeringens omvärdering kommit på tok för sent, vilket i sin tur haft olyckliga återverkningar för de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

närmast berörda parterna. I det aktuella fallet med bostadspolitiken kan man bara konstatera att omvändelsen skett under galgen och att den ter sig halvhjärtad. Nog bör var och en som saknar bostad kunna få en chans att skaffa sig den, utan att finansministerns osäkra konjunkturbedömning minskar just hans eller hennes chanser att skaffa sig bostad.

Den mörka sidan av regeringens obehågenhet att acceptera förslag som kommer från oppositionen har också enligt min mening ett principiellt betänklighet inslag. Det måste inför allmänheten te sig som något av ett hyckleri, att något som ena året framställs som dåligt, oöverlagt eller rentav reaktionärt, nästa år är godtagbart bara därför att det presenteras av regeringen.

I det socialdemokratiska valprogrammet i TV i höstas växlade jag några repliker med herr Erlander om den socialdemokratiska regeringens teknik att godta ändringar i regeringspropositioner endast om de kom från den socialdemokratiska sidan men vägra att göra ändringar, även om det var fråga om vettiga förslag, när ändringsyrkanden framställdes av oppositionen. Jag har pekat på punkter där regeringen utan att kompromettera sin egen huvudlinje och utan någon partipolitisk uppgivelse kunnat acceptera sådana ändringar. Det hade också kunnat ske t. ex. i fråga om kulturstödet och u-landshjälpen. Statsministern raljerade bort det hela med att säga att han ibland har intryck av att folkpartiet bestämmer hela regeringens politik och att regeringen alltså skulle vara väldigt lyhörd. Jag tror att regeringens chef inte kan komma så lätt ifrån en punkt som verkligen är brännande i det demokratiska samspelet.

Det finns punkter där regering och opposition inte kan mötas helt enkelt därför att oförenliga synsätt ligger i vägen. Dit hör sådana centrala frågor som hur mycket rörelsefrihet en enskild

medborgare på lång sikt skall ha i vårt samhälle. Om socialdemokratien inte skall ge upp sin socialistiska syn att tomtmark och hyreshus skall överföras i kommunal ägo eller att staten som dirigent av företagsamheten skall placera vissa utpekade företag på vissa utpekade platser, så finns säkerligen ingen möjlighet att mötas annat än i öppen strid.

Men bland alla tusentals frågor som riksdagen varje år behandlar finns som jag redan har visat en rad frågor där regeringen kan lära och har lärt av oppositionen, utan att detta mer än i något enstaka fall, som t. ex. i fråga om räntepolitiken, kan karakteriseras som total självuppgivelse. Varför skulle inte arbetet i utskotten precis som fallet är i Danmark kunna mera inriktas på ett fruktbart hävdande av riksdagens rätt att förbättra och modifiera regeringens förslag, utan att regeringens prestige därmed skulle omedelbart anses vara i fara? På socialdemokratiskt håll har man otaliga gånger visat irritation inför tankegången att socialdemokratien måste bringas i klar minoritet i väljarkåren och i riksdagen för att den skall bli samarbetsduglig. Om man vill visa att ett sådant påstående är obefogat, varför då inte i fråga om familje- och bostadspolitiken — liksom självfallet i författningsfrågorna — visa prov på att man önskar samlande lösningar som kan gälla för lång tid? Varför kommer man till oppositionen bara när man fruktar att någon vänstergrupp i partiet skall sabotera högertrafiken eller försvarsenigheten?

Jag skall senare komma tillbaka till tekniken att nå fram till sådana samlande lösningar och ett försök att granska hur det svenska utredningsväsendet politiskt fungerar. Men jag tror en sådan belysning av hur regeringen använder kommittéväsendet till att både på legitimt sätt och i överkant tjäna socialdemokratiens syften bör ske mot bakgrunden av en granskning av mot-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

svarande teknik när det gäller att begagna herrgården Harpsund i landskapet Södermanland.

Herr Erlander har nu så lång erfarenhet av att kombinera uppdragen som regeringschef och partiledare och samtidigt göra anspråk på att vara privatman, att det skulle vara intressant att veta om han nu längre gör någon skillnad mellan sina tre olika roller. Jag minns från den tid för mer än 15 år sedan, då jag inte deltog aktivt i rikspolitik, hur jag för ett Dagens eko i radio fick i uppdrag att intervjua de tre socialdemokratiska partiledarna och statsministrarna Erlander, Gerhardsen och Hans Hedtoft om hur de kombinerade de båda officiella rollerna och dessutom rollen som privatman. Anledningen var att en av dem — det var inte herr Erlander — just hade varit utsatt för offentlig kritik i sitt hemland för att han i samband med en resa hade blandat ihop rollerna som partiledare och statsminister med sin roll som privatman, inte bara vid middagstal utan också då det gällde själva färdkostnaderna. Så här långt efteråt kan det väl inte vara någon oartighet att avslöja att de tre herrarna var roade av ämnet och konverserade livligt kring mikrofonen om hur man egentligen bär sig åt för att kombinera dessa som man brukar säga omöjliga jobb, men det blev ändå inte någon som helst utsändning av detta samtal i de svenska högtalarna. Den som förhindrade detta var fjärde mannen vid bordet, den socialdemokratiska partisekreteraren från Finland Väinö Leskinen, som sade ungefär så här: »Det här kan bli farligt för oss. Det här är ett tillfälle när vi skall göra politisk propaganda. Vi skall tala om det som passar oss.» Så blev det också. Jag skulle tro att herr Leskinen skulle vara belåten om han 15 år efteråt kunde recensera hur den svenske regeringschefen spelar på Harpsund som ett nytt inslag i den moderna demokratin. Oppositionen inbjuds vänligt och belevat i

ofarliga sammanhang, men när det gäller att ge intryck av att något väsentligt skall ske, t. ex. en samordning av forskningen eller en planering av näringspolitiken, då hålls oppositionen inte på utan utanför salongsmattan. På sin höjd kan oppositionen bli företrädd genom Socialdemokratiska ungdomsförbundet som dock i regel hör till regeringssidan.

Herr talman! Jag beklagar att jag — eftersom jag redan står — inte kan resa mig när statsministern just nu kommer in. Efter vad herr Heckscher sade i förmiddags om den nya atmosfären i den svenska politiken kan den, som har varit borta hela höstsessionen, bara notera att klimatbytet är omisskännligt. Jag tänker då inte så mycket på den kalla väderleken, ty den kan vi politiker inte göra så mycket åt än så länge, utan på det obestriddiga faktum att över allting lyser inte längre som i Povel Ramels visa Moder Sol utan Fader Tage. Vi kan notera att det inte bara, som herr Heckscher sade, är i Hylands hörna som den socialdemokratiska partiordförandens nyförvärvade landsfaderlighet utbreder sig, utan att den markeras även av att den protokollsäkra franska utrikesförvaltningen övergår till att spela kungssången vid herr Erlanders ankomst.

Jag hörde i Dagens eko häromkvällen en framträdande socialdemokrat — som framträder efter princip »hellre än bra» — att socialdemokratien nu är »det statsbärande partiet», och man riktigt hörde hur herr Erlander bar och kånkade. Jag vet inte om det är ofint att påminna om hur det gick för en annan värmländsk potentat, en självvald konung som kallades för bondbönekungen, när han gjorde sitt intåg i litteraturens evighet i en roman som heter »Jättarnas lekar». Situationen borde vara bekant för herr Erlander som av en skämttecknare i det socialdemokratiska huvudorganet blivit avritad lika lång som de Gaulle och Eiffeltornet — de var alla

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

lika långa, en hel tidningssida höga. Någonstans uppe i molnen utväxlade dessa giganter erfarenheter av politiskt historieberättande via TV.

Denne bondbönekung eller eldbrödrakungen, som han heter i romanen, utspisade sitt folk med hästkött som på den tiden inte ansågs vara människovärdig föda, och när han gjort detta hemska streck och hästarna försvunnit bakom husknuten, avfyrade kanonmästaren i sällskapet en vådlig salva så att alla blev nedsvärtade, och eldbrödrakungen, som burit — i motsats till herr Erlander — ett uppbåd av ordnar och en lös gipsmage, föll på golvet och gipsmagen gick sönder. Strax efteråt höll de ett av de närvarande fruntimren skållhett kaffe i nacken på honom.

Nu kan man fundera och rannsaka om det verkligen var något i hästväg hr Erlander bjöd på i höstas och om det är så att den där skrällen var den som åstadkoms i Paris eller om det är någon annan skräll, som skall åstadkommas här hemna, och om det var fru Inga Thorsson som står beredd med kaffekokaren med en blandning från firman Myrdal, Ekström och Pålsson att hålla i nacken på statsministern — om han »Gud nåde honom» inte gör som kvinnoförbundet vill. Jag skall avstå åt oppositionens traditionella lustighetsministrar att föra lustigheterna vidare, om det nu överhuvudtaget finns några sådana ministrar kvar som inte blivit kungens trommän i Gävle eller generaldirektörer i Eskilstuna medan jag har varit borta.

Men det som var min avsikt, herr talman, när jag så oväntat blev avbruten av statsministerns ankomst, var att peka på hur den s. k. Harpsundsdemokratien i själva verket fungerar. Jag betonade att när det är fråga om att ge intrycket av att något väsentligt skall hända, är man angelägen om att stänga oppositionen ute och föra diskussionerna direkt med företrädare för förvaltning, näringslivet, forskning och andra viktiga

institutioner. Det är då tydligen fråga om att hålla illusionsmakeriet i gång som skall ge allmänheten *intrycket* av att oppositionen inte betyder någonting. Man säger ungefär så här: »Riksdagen gör ändå som vi säger. Håll er till regeringen när ni vill ha något uträttat. Det är den väg ni skall gå. Bry er inte om oppositionen.»

Man kan fråga sig om det är naivt av oppositionen att begära att regeringen självmant skall avstå från sådan utpekulerad strategi och t. ex. ge oppositionen rätt att sända observatörer till de informella och till intet förpliktande men ändå viktiga överläggningarna på Harpsund mellan regeringen och företrädare för näringslivet, organisationer, forskningsinstanser m. m. Ja, det vore sannolikt naivt. Men oppositionen har å sin sida rätt att belysa ett sådant medvetet tekniskt försök av regeringen att undergräva inte bara oppositionen utan på sikt också hela riksdagens ställning inför väljarkåren.

Mindre uppmärksamman än Harpsundsdemokratien är kommittédemokratien. Allmänheten fäster sig mest vid sommarens skvallerreportage från kommittésammanträden på kända badorter och inges lätt intrycket att kommittéerna skulle företaga nöjesresor. Jag tror, efter att ha sett åtskilliga kommittéer inifrån inom fyra olika departement och utifrån sökt följa åtskilligt fler, att jag vågar påstå att statliga kommittéer på sina isolatsammanträden är de arbetsammaste som finns. Den vulgärföreställningen om deras arbetsförhållanden som förekommer säger inte ett dugg om kommittéväsandets faktiska arbete.

Något djupare kommer man med en analys som i söndags försöktes i Sydsvenska Dagbladet, där man pekade ut fyra avvigsidor i det nuvarande kommittéväsandet och framhöll att det kostade stora pengar. En rad namngivna kommittéer kostade var och en över en miljon kronor. Man pekade vidare på det mångsyssleri som bedrevs och fäste

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

uppmärksamheten på en riksdagsman som satt i sju utredningar. Man menade, att flertalet utredningar bedrevs med snigelfart, och noterade att det leder till att när en utredning efter ett stort antal år lämnar av detta ofta betyder att regeringen bara tillsätter en ny kommitté på samma område.

Jag tror emellertid att inte heller den kritiken drabbar tillräckligt djupt. Mot de stora kostnaderna måste vägas betydelsen av vidden av den planering som här faktiskt sker. Jag tror att man ingalunda alltid kan säga att den dyraste kommittén är den som för staten varit minst lönsam. Tvärtom är det väl så att just den tagit en så väsentlig planeringsuppgift på sig att det är nödvändigt att dra in en mängd experter för att få ett verkligt effektivt arbete utfört.

Vad gäller mångsyssleriet är det inte helt möjligt att förneka att detta förekommer både bland ämbetsmän och riksdagsmän. Jag har räknat ut att i fjol var 174 riksdagsmän sysselsatta i kommittéer, och det betyder ju ändå att en ganska långtgående fördelning av arbetsuppgifterna finns. Flertalet av dem hade dessutom bara ett utredningsuppdrag. Vad gäller själva tidslängden av en kommittés arbete är det alldeles uppenbart att det skulle vara till fördel om regeringen oftare använde tekniken att sätta en tidsgräns för ett utredningsarbete och verkligen hålla på att om utredningen inte är färdig — eller inte kan ge rimliga skäl för att den inte blir färdig — då framtogs sitt uppdrag.

Jag tror ändå, herr talman, att det finns företeelser som kan närmare belysas när det gäller regeringens sätt att genom kommittéväsendet bredda sitt politiska inflytande och vidga sin egen maktsfär, ty det är där som saken kommer in i det sammanhang jag vill tala om, nämligen relationen opposition—regering. Det är fråga om en teknik där regeringen under åren utvecklat olika medel.

Ett är att till en utredning förlägga en sådan planering, som annars skulle ske inom något eller några ämbetsverk och där regeringen genom att dra in verkseheferna bryter ned mycket av ämbetsverkens självständighet.

Ett annat medel är att genom en utredning skapa dubbelkommando till ett ämbetsverks arbetsområde. Vi hade ett typiskt exempel på detta under 1950-talet: fångvården. Civilförsvaret var under vissa perioder i samma predikament. Andra led i samma teknik att styra utan synbart ministerstyre är att genom utredningsdirektiv dra in sådana områden under statlig planering som normalt har en friare ställning, t. ex. bolag med statlig styrelserepresentation eller halvstatliga företag.

Den som vill belysa regeringens sätt att spela ut oppositionen med kommittéväsendets hjälp och lägga hela beslutanderätten de facto i kanslihuset måste emellertid notera främst vissa andra företeelser. Dit hör regeln att neutralisera farliga initiativ i riksdagen från oppositionen — farliga i den meningen att de vinner gehör hos allmänheten och kanske rent av i den socialdemokratiska riksdagsgruppen — genom att tillsätta utredningar eller ge tilläggsdirektiv eller enbart bebåda en utredning medan ärendet är under behandling eller vilar i riksdagens utskott. Motionen blir då alltid avslagen.

Jag har bett riksdagens upplysningstjänst att göra en helt objektiv undersökning av när så har skett under de senaste fem åren och inom ramen för fyra utskotts arbete, nämligen statsutskottet, bevillningsutskottet, andra lagutskottet och allmänna beredningsutskottet. Det visar sig att i inte mindre än 36 fall har 46 motioner — jag räknar då motioner i skilda kammare med samma innehåll bara som en motion — avslagits med hänvisning till en utredning som tillsatts eller bebådats sedan motionen väckts eller med hänsyn till s. k. departementala överväganden av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

utredningskaraktär. Som riksdagens objektiva upplysningstjänst påpekar föreligger naturligtvis inte några bevis för att utredningarna tillsatts just på grund av motionerna, men i flertalet fall tror jag ändå att man vågar påstå det. Om en eller annan av motionerna väckts för att »komma före» regeringen kan vi nog kvitta det mot de i utredningen ej medräknade fallen, då regeringen förekommit riksdagen genom att ge tilläggsdirektiv till redan sittande utredningar. Att regeringen medvetet använder utredningar för att förlama riksdagsinitiativ är nog tyvärr omöjligt att bestrida.

Regeringen har emellertid också andra vägar till fjärrstyrning genom att utnyttja utredningar för sina politiska syften. Dit hör tekniken att dimhölja graden av partiengagemang hos de deltagande parlamentarikerna. Såvitt jag har kunnat finna är det huvudsakligen tre grader av partirepresentativet hos de riksdagsmän som deltar i utredningar.

Den högsta graden gäller ledamöter av beredningar — där vanligen ett statsråd eller en statssekreterare i det närmast berörda departementet är ordförande. Här torde ledamöterna genomgående ha utsetts att företräda sina riksdagsgrupper i ordets egentliga mening och håller då intim kontakt med dessa under arbetets gång och inhämtar vissa mer eller mindre långt gående bemyndiganden, som naturligtvis inte binder den enskilde riksdagsmannen men ändå innebär utfästelser från gruppernas sida. Konkreta exempel är förvarsberedningen och skolberedningen, medan pensionsberedningarna hade en mera diffus ställning. Familjeberedningen föll inte in i mönstret, och helt utanför står exempelvis den nya forskningsberedningen.

En andra grad av partiengagemang eller partirepresentativitet för utredningsmännen omfattar sådana utredningar, där vederbörande statsråd samråder med gruppordförandena om lämplig

riksdagsman, utsedd av respektive grupp, och då i regel följer de råd som inhämtats. Parlamentarikerna i en sådan utredning binder ej sina grupper men förmodas vara någorlunda representativa för en allmän hållning hos vederbörande grupp.

Den tredje graden omfattar sådana utredningar, där vederbörande statsråd avsiktligt undviker att ta kontakt med grupp eller gruppledare. Den som utses förmodas vara »lätt att ha att göra med» eller vara mera positivt inställd till regeringens syn på den aktuella frågan än den grupp han tillhör. Eftersom det har påståtts att jag skall vara sakkunnig på just denna sakkunniggrupp, kan jag kanske få notera, att det är något lätt komiskt att följa statsrådets finurlighet i sådana sammanhang och den grad av lättsmickrad följsamhet, som vi riksdagsmän i sådana sammanhang kan ge prov på. Alldeles särskilt lustigt bli tillsättningsförfarandet, när det tar formen av en kapplöpning i riksdagens korridorer mellan ett statsråd, som vill fänga in en tilltänkt kommittéledamot, och en gruppledare, som vill förhindra att vederbörande skall låta sig lockas.

En fjärde grad av parlamentarisk utredning möter man i de fall, där regeringen söker ge sken av parlamentarisk förankring genom att till raden av några ämbetsmän foga en eller två socialdemokrater utan att alls låtsas om att det existerar några andra partier i riksdagen.

Nu kan man säga, att oppositionsgrupperna genom frivilliga överenskommelser inom varje grupp skulle kunna förhindra en del av dessa kupper från regeringssidan. Jag tror likväl att det vore mera rimligt, om vi i allmänt samförstånd kommer fram till en annan ordning. Att det måste finnas utredningar av typ beredningar — som har karaktären av förberedande partiförhandlingar — är nog ofrånkomligt men de måste vara sällsynta företeelser. Även

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

i andra fall, där riksdagsmän ingår som sakkunniga, borde de enligt min mening alltid utses av vederbörande riksdagsgrupp in pleno eller av gruppledaren — utan att därför annat än i undantagsfall binda gruppen genom sitt ställningstagande. Eftersom regeringen härmed skulle mista den dimhöljda gisslan, som man är ute efter, vore det kanske rimligt att parlamentarikerna i vissa utredningar i riksdagen nöjde sig med ställningen av bisittare eller observatörer med rätt att begära sakmaterial på bordet och få anföra särskilt yttrande till betänkandet men vara utan rösträtt. Däremot vore det olyckligt att helt utesluta riksdagsmännen ur kommittéerna, därför att arbetet i kommittéerna verkligen gör dem till sakkunniga i den mån de inte är det vid arbetets början. Den skolning som skickligt ledda utredningar ger riksdagens yngre ledamöter tror jag är närmast oersättlig.

I många fall borde emellertid den parlamentariska eller blandade utredningstypen ersättas av rena expertgrupper, som fick sådana direktiv, att de förutställningslöst kunde angripa känsliga samhällsfrågor. Sedvanan att i tid och otid göra utredningar parlamentariska avhåller nog ibland regeringen från att tillsätta utredningar ända till det ögonblick, då en fråga blivit alltför politiskt brännbar för att kunna nonchaleras. Ett positivt exempel som regeringen nyligen gav på en sådan typ av »undersökningsutredning», som jag skulle vilja kalla det, där experter är mest lämpade, var när man gav tilläggsdirektiv att utreda höghusbebyggelsens sociala verkningar. Men det finns en rad andra ämnen, där fristående expertgrupper, innan frågorna blivit politiskt brännande eller lästa, borde få göra kartläggningar. Dit hör att göra utredningar om de omständigheter, som i dag alltjämt berövar gifta kvinnor ett rimligt val mellan yrkesarbete utanför hemmet och enbart hemarbete, alltså en undersökningsuppgift av en annan typ, än

den nu sittande Ulla Lindström-utredningen arbetar med.

Andra uppslag som vi tidigare fört fram avser urbaniseringens återverkningar på inflyttade familjer och trångboddhetens speciella effekter. Det intressanta initiativ som arbetsmarknadsstyrelsen tog för några år sedan att genom flyttningsbidrag stimulera arbetskraftens rörlighet borde studeras. Liksom näringslivet självt följer det stora Oxelösundsprojektets ekonomiska och sociala förlopp borde det vara naturligt för samhället att på vederbörligt avstånd följa statens åtgöranden i ett fall som flyttningen till Hällefors och vad den leder till. Men också hyresregleringens avveckling på ett antal platser, konkurrensförhållandena mellan arbetsmarknadsstyrelsens omskolningskurser och den reguljära yrkesutbildningen — det händer att man »omskolar» 16- och 17-åringar som aldrig tidigare fått någon yrkesutbildning — och likaså de bostadssökande och utbildningsvägrade ungdomarnas sätt att nödortfikt lösa sina sociala problem borde bli föremål för undersökningar. Här räcker det inte att lita till den sociologiska forskningens eller samhällsvetenskapliga forskningsrådets initiativ och resurser. Det är fråga om den stora uppgiften att i tid utröna vad som händer på grund av förändringar som samhället självt medverkat till att åstadkomma.

Förutsättningen för en sådan redigare uppdelning mellan vad som är beredningar av rent partipolitisk karaktär, reguljära utredningar med riksdagsmän som bisittare och rena expertundersökningar är givetvis att regeringen är villig att avstå från att utnyttja de taktiska fördelar som det nuvarande systemet skänker. Om inte en sådan beredvillighet föreligger, borde man inom oppositionen kunna diskutera hur en entydigare bevakning av oppositionens arbetsvillkor bäst kan främjas och på några punkter kanske även organisera ett gemensamt anlitande av opartiska exper-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ter för att belysa samhällsfrågor av den typ jag senast nämnde.

Mot denna principiella bakgrund skulle jag, herr talman, vilja fästa uppmärksamheten på förhållandet mellan regering och opposition på ett konkret politiskt område, där ett konstruktivt samarbete delvis varit möjligt. Jag tänker på skolreformen, som pågått i mer än tolv år. Alla vet att vi har en grundskola under utbyggnad — alla utom finansministern, som envisas med att tala om »enhetsskolan». Reformen får sina återverkningar på gymnasier och fackskolor och dominerar även därigenom samhällets insatser för en bättre skola under hela 1960-talet.

I vilken mån har det varit möjligt att omedelbart påverka regeringspartiet i fråga om skolreformen? Alldeles uppenbart är att när oppositionen befunnit sig i ett regelrätt förhandlingsläge med regeringen har det varit möjligt att nå vissa, låt vara begränsade, resultat, men i andra situationer, där vi enbart kunnat år efter år föra fram motionsyrkanden, tar det mycket lång tid att nå resultat, även om vi fått stöd av den faktiska utvecklingen. Så t. ex. har det lyckats oss att få den principen accepterad, att man inte överallt skall bygga permanenta skolhus utan i större utsträckning lita till snabbbyggda, billiga, monteringsfärdiga paviljonger. De resultat man kan nå när byggandet av dessa har ökat från först ingenting till 5 miljoner, 14 miljoner, 25 miljoner och 30 miljoner per år kan, eftersom oppositionen har så begränsade möjligheter att bevaka utredningsmaskineriet, nära nog genom ett trollslag slås över ända. Det finns risk för att vi förlorar allt vi vunnit, om regeringen skulle ta intryck av statskontorets olyckliga förslag till ändrade bidragsregler. Det skulle nämligen allvarligt minska kommunernas lust att bygga monteringsfärdiga paviljonger, både av enklare typ och mera avancerade. Här riskerar staten och skattebetalarna att i onödan förlora

pengar som skulle kunna användas för bättre ändamål inom skolväsendet.

En allvarlig sak är också regeringens obenägenhet, att när den sluppit ur den direkta förhandlingssituationen i skolberedningen, infria riksdagens förväntningar på skolreformen. Jag håller med herr Sträng om att han och regeringen är att lita på när det gäller löften som regeringen givit vid förhandlingsbordet, men när det gäller regeringens förmåga att lyssna till vad riksdagen beslutat blir läget genast sämre. Vi begärde i våras från ett i dessa delar enhälligt särskilt utskott en extraordinär insats för fortbildning av lärare och utvecklingsarbete i grundskolan. Det ansvariga skolborgarrådet i Stockholm har i en artikel visat hur regeringen säger nej på punkt efter punkt till de äskanden som skolöverstyrelsen lämnat in och som står i direkt överensstämmelse med särskilda utskottets av riksdagen godkända beslut. Inför sådana besvikelser måste man fråga sig om regeringen inte är intresserad av att skolreformen med dess höga och välmotiverade sociala mål också får ett levande innehåll, får lärare som ges pedagogiska hjälpmedel och en egen fortbildning och dessutom tid att ägna sig åt eleverna. Vi kommer från vårt håll att ta upp och driva skolöverstyrelsens viktiga krav, både sådana som är en följd av grundskolebeslutet och dem som syftar till ett allmänt förbättrande av lärarnas arbetsvillkor.

Herr talman! Det kanske till sist kan tyckas som om en sådan här genomgång — i viss mån vid sidan av de centrala ekonomiska frågorna — av arbetsläget mellan regering och opposition, med betoning av de svårigheter som en mäktig regering vältrar i vägen för en mindre mäktig opposition, snarast skulle vara till direkt hjälp för dem som med skilda motiv söker nedvärdera den nuvarande oppositionens möjligheter att åstadkomma en ändring av maktbalansen. På en punkt är jag rent av

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

benägen att ge sådana kritiker rätt, och det är när de påpekar det konkurrensläge som råder inom oppositionen och som nära nog mekaniskt tycks utlösa misstänkliggöranden, när ett oppositionsparti går i närkamp med regeringen i syfte att omedelbart påverka dess politik. Men att ur detta dra slutsatsen att själva uppställningen på slagfältet mellan de kämpande styrkorna skulle vara avgörande för den svenska politikens framtida utveckling kan inte vara riktigt.

Var och en måste vi ha rätt — det tror jag varje självständig riksdagsman håller med om — att som personer och partier förfäktat den övertygelse vi hyser och även att söka förverkliga dess politiska innehåll. Öppet redovisade och sakligt vägande förhandlingar även över gränsen mellan regering och opposition kan ibland brukas till omväxling med det sega och tålmodsprövande arbetet att genom framstötter år efter år vinna den motspänstiga majoriteten i riksdagen. Båda metoderna har sitt berättigande, och säkert skulle det vara till fördel, rent av en allmän demokratisk vinning om den tankegången respekterades på båda sidor om det s. k. kritstrecket i svensk politik — det kritstreck som samhällsforskarna alltmer hävdar att stora grupper av väljare inte längre upplever som någon realitet men som vissa åsiktsbildare vill göra till den enda väsentliga tröskeln i svensk politik.

Folkpartiet har i somras för allmänheten redovisat ett långsiktigt politiskt program. Det är det vi vill förverkliga. Utan att göra anspråk på att sitta inne med någon allena saliggörande visshet om hur det svenska samhället skall ordna sina affärer och bäst gagna medborgarnas sociala och kulturella villkor, tillåter vi oss att tro på det liberala budskapets kraft och framtidsduglighet. Det går att förena respekt för den svenska arbetarrörelsens historiska insats för att bredda trygghet och likvärdighet

med en vaken kritik av socialdemokratiens benägenhet att slå under sig mer och mer av makt.

Den liberala övertygelsen bottnar innerst inne i en tilltro till kunskapens förmåga att påverka människorna. När kunskapen växer till insikt blir den till makt. Hos svenska folket finns sedan gammalt en levande insikt om att inga träd bör få växa upp i himlen och att man inte skall låta någon aldrig så lysande överhet sätta sig på en. För de många människor som resonerar så och vilka i oändligt många fall inte alls kan räkna sig till de mest gynnade i samhället, för dem måste det finnas ett politiskt alternativ, som bevakar den vunna tryggheten men samtidigt pekar ut vägen till en friare marknad, en rörligare ekonomi och rikare möjligheter till kulturell och personlig fördjupning. På en sådan uppgift gör man inget avkall.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Som alltid när herr Helén tar till orda sägs det ting som är av stort intresse och som man har anledning att lyssna till. Jag skall inte ta upp någon tävlan med honom i fråga om att hålla ett roligt anförande. Den del av hans anförande som jag hörde blev en av de festligaste stunder jag upplevat, och jag vill inte på något sätt konkurrera med honom på den punkten. Men jag vill säga några ord om den principiella fråga, som han drog upp beträffande kommittéväsendet. Det är fullkomligt riktigt att vi skall slå vakt om vårt kommittéväsende. Det är, såvitt jag vet, unikt i hela världen att politiken utformas inte av ett regeringsparti, utan i stora och viktiga frågor i samråd mellan opposition och regeringsparti. Med den erfarenhet jag själv har från min start i det politiska arbetet här i riksdagen tror jag det är riktigt när man säger, att det för den politiska fostran och för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den samhälleliga utbildningen inte finns många ting som är så värdefulla som vårt kommittéväsande. Det är klart att det ibland slarvas bort pengar — till synes; att det görs utredningar som kanske blir värdelösa; det kanske görs dubbelarbete. Men på den punkten tror jag vi har råd att vara lite slösaktiga just med hänsyn till att man ändå så många gånger under kommittéarbetet hittar lösningar av värde och därför att det fostrar människor, vilka sedermera på olika områden kan göra betydelsefulla insatser. Men jag skulle bli mycket ledsen om den uppfattningen finge stå oemotsagd, att den nuvarande regeringen inte skulle förstå att vi här har ett utomordentligt värdefullt instrument — inte värdefullt på det sätt som herr Helén försökte göra gällande, nämligen för att liksom partitaktiskt underminera oppositionens möjligheter, utan värdefullt därför att det möjliggör en nära samverkan mellan konstruktiva krafter inom oppositionen och inom regeringspartiet. Det skulle vara att se alldeles för partitaktiskt snålt på tingen att handla enligt den skildring som herr Helén har lämnat här. En rad av våra stora reformer har förberetts genom gemensamt initiativ, och vi tror att det skall kunna fortsätta så även i framtiden. Partiet vinner mycket liten seger — låt mig säga det — om vi kan utestänga en folkpartist eller högerman eller centerpartist från att delta i en utredning. Jag tror inte det skall gå att leta upp något exempel på att vi vunnit en enda politisk framgång genom ett dylikt partipolitiskt manövrerande. Därför hör oppositionen i sina funderingar på hur man skall ge ökad slagkraft, ökad tyngd åt kommittéväsendet och därmed också ge oppositionen möjligheter att göra en insats i kommittéväsendet, lägga bort den där misstänksamheten att vi i varje situation beräknar hur vi skall kunna använda kommittéväsendet för att vinna någon liten partitaktisk fördel.

Sådana fördelar är betydelselösa ur partiets synpunkt. Vad som betyder någonting är den politik som förs. I den mån oppositionen har uppslag att ge, som gör att vi kan lösa frågor gemensamt på ett hyggligt sätt, tror jag att alla politiska partier har fördel av det. Partierna förankras icke genom småfinurliga taktiska finesser, som herr Helén nu trodde att vi bygger vår styrka på, utan helt på den politik som förs.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är som jag säger: statsministern har sin landsfaderliga period just nu. Och ingen kan vara gladare än jag att han bibehållit den attityden just i denna replik.

Men jag tror ändå att det kan finnas skäl att stanna ett ögonblick inför själva problematiken. Statsministern antyder att det är en självklar arbetslinje i kanslihuset att resonera om regering och opposition som ungefärligen likvärdiga medarbetare och att det inte finns någon önskan hos regeringen att genom att utestänga någon på det sättet vinna en fördel. »Vi vinner inga segrar den vägen», säger statsministern. Det sista är verkligen sant, det håller jag fullkomligt med om. Men tag t. ex. förspelet till den stora pensionsstriden! Hur var det där? Stängde man inte avsiktligt ute oppositionens företrädare just för att få möjlighet att vinna den tid som behövdes för att tvinna samman fackföreningsrörelsen och socialdemokratiska partiet för en lösning, som man betraktade som för båda parter gynnsam? Det var dock inte därigenom man vann segern utan den vann man genom att i det allra närmaste vända en folkmajoritet till förmån för sitt eget förslag.

Jag tror alltså på statsministerns beskrivning så långt att det inte är på den taktiska vägen man vinner segrar. Men jag är ledsen att behöva säga att jag i övrigt inte tror på denna glans-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bildskildring av kanslihusets arbetsmetodik. Jag har suttit några kvällar och nätter och pratat med herr Palme. Jag skall inte återge några privatsamtal, som vissa andra gör, men nog har jag fått det intrycket att man i kanslihuset funderar en del över vad regeringen tänker göra i förhållande till oppositionen. Det finns ingen anledning att göra någon av oss bättre än vi är. Låt oss medge att det föres taktiska resonemang. Men då man går så långt att man utestänger den andra parten från ett berättigat medarbetarskap är det fel. När man väljer medarbetarna så, att man avsiktligt missrepresenterar en riksdagsgrupp, är det också fel.

Jag råkade bli vittne till — och jag nämner det därför att det inte rör sig om en unik företeelse — en kapplöpning med gemensam start från denna kammare ned till en ledamot som satt i riksdagsrestaurangen. Statsrådet tog hem segern — han hade ju vana att springa i korridorerna mellan kamrarna — och den nu avgångne grupplederen fick stampa i golvet för att han inte hann före för att varna sin kollega. Jag tror, herr statsminister, att sådana små finurligheter vinner man inga segrar på.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Frågan är vem som var mest småfinurlig, om det var regeringen som ville förvärva en oppositionsman eller oppositionsledaren som ville förvägra en oppositionsman att lämna regeringen sin medverkan!

Fröken **WETTERSTRÖM (h):**

Herr talman! Det är givet att likaväl som i en människas liv olika skeden medför olikartade problem att söka finna en lösning på, lika naturligt är det när det gäller det samhällseliga arbetet att situationerna växlar under årens lopp och att vissa frågor under vissa

perioder får en särskild aktualitet och påkallar speciell uppmärksamhet och gemensamma ansträngningar för att kunna ges tillfredsställande lösningar. Det är därför förklarligt att vårdfrågorna — som tyvärr ej på ett tidigt stadium ägnats tillräcklig omsorg, nu utlöser en särskild aktivitet både inom regering och riksdag, liksom ute i landet i lands- ting och primärkommuner. Jag säger detta, inte som en ursäkt för att jag ånyo tar upp en del av dem under denna remissdebatt, utan som en förklaring till att upprepningar inte gärna kan undgås. Men att vi ofta diskuterar dessa frågor måste väl bero på att vi inser vikten och betydelsen av dem. Vi är ju alla lika angelägna om att snabbt kunna finna lösningar på dessa frågor, även om vi ibland både politiskt och individuellt kan ha olika uppfattningar om vägarna att nå målet.

Vi har åtminstone hittills i vårt land under lång tid haft en hög och jämn sysselsättning, och vår genomsnittliga materiella standard är hög. Penningarna synes flöda, eftersom sparande numera av olika skäl icke längre ter sig så naturligt som förr. Bil, TV, sommarställen, utlandsresor är de synliga tecknen på denna standard. Kortare arbetstid, längre semester är i och för sig bra och särskilt befogat för många med tungt och pressande arbete, men också de är tecken på vår välmåga — »den breda välmågans majoritet» för att låna ett betecknande uttryck från en artikel förra året i Tiden av det socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande. Men samtidigt kräver standardjaktet allt fler offer i form av stressade och utkörda människor. Man frågar sig ibland hur stor procent av vårt svenska folk som är nöjda och harmoniska människor. Det vore intressant att veta vad en statistisk undersökning skulle utvisa därvidlag. Den medicinska vetenskapen gör ständigt nya landvinningar och medellivslängden har bl. a. därigenom kraftigt stigit i höj-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

den. Visst är det framsteg som vi i och för sig kan glädjas över, om blott den enskilde individen, den som har förmånen att uppnå hög ålder, kunde med tillförsikt utan ängslan och oro se framtiden an. Pensionsåldern, efterlängtat av en hel del, medför dock för de flesta människor år av ovisshet. Och så borde det inte vara. Så länge en människa är effektiv, är hon en fullgod medborgare. Därefter står hon vid sidan av, blir obekvämt och ofta till besvär för eventuella anhöriga och påkallar nya insatser från samhället.

Visst har väl samhället genom ökade resurser under senare år lyckats att ganska tillfredsställande lösa många frågor av ekonomiskt slag när det gäller ålderdomstrygghet, men på vårdområdena måste vi nog alla erkänna att det brustit i förutseende och att mycket återstår för att beteckningen välfärds-samhälle skall ha täckning. Befolkningsutvecklingen i vårt land har ej ägnats det intresse och den uppmärksamhet den bort. Plötsligt lyser en röd lampa som varningssignal, man stannar och står inför faktum — nära nog en katastrof. Hur kunna lösa vårdproblemen för det enormt stigande antalet åldringar? De utredningar som nu arbetar — jag tänker främst på den socialpolitiska utredningen — borde ha tillsatts långt tidigare, så att förslag till lösningar kunnat framläggas och realiseras redan för flera år sedan.

Vad beträffar åldringsvården är alltså om att de gamla så länge det är möjligt bör få vistas i sina hem, i den miljö, som är den invanda och den för dem naturliga. Får jag göra en parentes: Förra året hade jag anledning att i fråga om barnens vård betona hemmiljöns betydelse och förfäktade behovet av ökat antal familjedaghem. Jag bemöttes då kraftigt av en ärad kammarledamot, men nu har jag till min glädje sett att tanken tagits upp i en tidning som står regeringen nära. Jag hoppas att de speciella behoven för de

gamla också så småningom vinner gehör. Jag tänker bl. a. på en sådan liten detalj som nedsatta inträdesavgifter för telefon, som jag motionerade om förra året. Jag har anledning att påpeka det igen. Om de ensamboende gamla liksom invalider hade telefon fanns det möjligheter att i kommunal regi följa upp från lämplig social nämnd och bereda en kontakt för att lätta ensamhets-känslan. Jag tycker det görs för litet för att just underlätta de möjligheter som finns att öka de gamlas trygghets-känsla, att förjaga skräcken, förenad med oron att vara hjälplös i en kritisk situation. Jag känner till det svar socialministern nyligen givit: att vägen är ökade pensioner, att taxenedsättningar icke skall ges av affärsdrivande verk. Jag tycker det är ett stelbent betraktelsesätt. Det ligger för övrigt nära till hands att dra en parallell med statens järnvägar. Där går det att erbjuda rabatterade biljetter för folkpensionärer, men när det gäller televerket går det inte att ge nedsättning av en fastställd inträdesavgift för telefon.

Jag sade att vi var eniga om att de gamla bör få så långt möjligt är bo kvar i sina hem. Vi är väl också eniga om att ökade resurser behövs för den öppna vården av långvarigt sjuka. Frågan är bara var man skall finna de människor som behövs. Det vore värt att hårt satsa på att i högre grad än som sker stimulera till bl. a. hemsamarit-verksamhet. Det förslag om en viss skattelättnad som framförts från högerpartiet tror jag vore välbetänt i en nödsituation. Jag tror också att vi alla borde hjälpas åt att på alla tänkbara sätt inom de ideella och politiska organisationer där vi arbetar finna människor, som genom att besöka de gamla och ensamma, genom att bl. a. läsa högt en stund ge dem den kontakt med omvärlden som de tyvärr ofta väntar på i dagar och veckor. Det är sannerligen ingen uppoffring, det kan de omvittna som prövat det.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

En i det offentliga livet ytterst verksam person som nyligen pensionerats och släppt sina många förtroendeuppdrag och nu ägnar en del av sin tid åt att regelbundet besöka några gamla och sjuka sade nyligen till mig, att »nu först tycker jag att jag verkligen uträttar något, att jag är till nytta för någon». Men även den enskildes kostnader för vård i hemmet vore det befogat att närmare granska och se i relation till den blygsamma kostnad hon har att vidkännas om hon intages för sjukhusvård. För individen, även med bidrag från landsting, blir utgifterna ganska stora vid hemvård, medan för samhället denna vårdform ter sig betydligt billigare än sjukhusvården. Ett ökat stöd vore berättigat som utjämnade kostnaderna.

Huvudmannaskapet är ofta en tvistefråga. Vem skall ta på sig kostnaden för den ena eller andra vårdformen? Hitills svarar primärkommunerna för den sociala vården — dit hör ålderdomshemmen — och landstingen för sjukvården och långtidsvården. Nog bör det gå att komma fram till ekonomiska uppgörelser huvudmännen emellan utan att individen blir en lekboll i sammanhanget. Det är grymt att frakta den som är gammal, trött och sjuk från den ena anstalten till den andra, ofta långt borta från hemkommunen och från anförvanter eller det fåtal vänner hon ännu kan ha i livet. Rationalisering och ekonomiska synpunkter får inte drivas därhän att humanitära hänsyn kommer i andra hand. Det är tyvärr ofta så att den som blivit gammal behandlas som ett barn och att man tar alltför ringa hänsyn till de personliga önskemålen. Vi talar högljutt om trivsel i arbetet, men när arbetsdagen är till ända och livsgärningen är avslutad bekymrar vi oss ganska litet om den gamles trivsel. Vi som står mitt uppe i vår verksamhet har all anledning att i handling visa vår uppskattning av den generation som genom sina arbetsinsatser har ska-

pat grunden för det samhälle som vi nu njuter frukterna av.

Det är visserligen naturligt och riktigt att samhället satsar på de unga, men det är inte rätt att ge de unga favörer på de gamlas bekostnad och det är inte heller ägnat att överbrygga de motsättningar mellan generationerna som väl alltid har funnits men som måhända är särskilt markanta i vår tid. Kanske är det i själva verket inte fråga om motsättningar, utan om oförmåga att förstå varandra. Nu när de naturliga banden mellan familjen och mor- och farföräldrar av olika anledningar har försvagats, borde vi försöka finna en form för att hos de unga väcka intresset för de gamla. Redan under skoltiden borde det i undervisningen om familjekunskap ingå något moment om livets olika skeden. Därigenom skulle de unga rent av få lära sig konsten att umgås med och att förstå de gamla, att på rätt sätt tala till dem och lyssna till dem. Jag tror att det skulle vara en tillgång inte minst för ungdomarna själva.

När nu åldringsfrågorna står i centrum och när det från sakkunnigt håll allmänt framhålles nödvändigheten av geriatrisk forskning, så hade jag hoppats att i årets statsverksproposition, där det framlägges förslag till 52 nya professurer, också återfinna ett förslag till en professur på detta område, men jag har sökt förgäves.

Ålderdomshemmen är ett kapitel för sig. För min del delar jag inte den uppfattning som kommer till synes från den beslutande myndighetens sida då det gäller byggandet av ålderdomshem. För mig framstår det såsom naturligt och riktigt att ett ålderdomshem skall kunna ge god hemsjukvård. Givet är att i klientelet icke bör ingå mentalt sjuka eller alkoholskadade, men när det gäller gamla som drabbas av sådana sjukdomar som inte kräver kvalificerad lasarettsvård eller som lider av lättare kroniska sjukdomar, då bör man ha möjlig-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

het att ge dem vård inom ålderdomshemmets väggar. Det har på sina håll gjorts sådana försök som slagit mycket väl ut. Landsting har gått samman med kommuner och byggt sjukhem i anslutning till ålderdomshem och med gemensamma ekonomitrymmen. Detta arrangemang har mycket uppskattats både av de anhöriga och kanske framför allt av de gamla och sjuka. Övergången från det egna hemmet till ålderdomshemmet och sedermera till sjukhemmet kan då ske mjukt och utan att skapa onödiga oro. Ökade kontakter mellan huvudmännen och ett förtroendefullt samarbete bör göra det möjligt att alltmer utnyttja varandras erfarenheter och att åstadkomma goda och praktiska lösningar.

Det finns på detta område oändligt många frågor som behöver lösas snabbt och — skulle jag vilja tillägga — utan någon inblandning av prestige. En sådan angelägen uppgift är den medicinska rehabiliteringen, som jag också skulle vilja säga några ord om.

Situationen för många äldre är i dag den att avsaknad av sjukgymnastisk behandling i onödan binder dem vid sjuksängen. Ökade möjligheter till en sådan behandling skulle verksamt bidra till att lösa de stora problem som i dag möter åldringsvården.

Bristen på sjukgymnaster är såsom alla vet stor. De vakanta sjukgymnasttjänsterna är procentuellt sett dubbelt så många som de vakanta sjukskötersketjänsterna. I det betänkande om sjukgymnastutbildningen, som i höstas framlades, föreslås en väsentlig utökning av utbildningskapaciteten. Det är angeläget att på basis härav förslag snarast föreläggas riksdagen.

Därvid bör uppmärksammas att det för närvarande saknas någon form av utbildning för de sjukgymnaster vilka engagerats som lärare vid sjukgymnastinstituten. Det vittnar om bristande förutseende att man ännu icke presenterat något förslag om en sådan utbild-

ning. Behovet av instruktionsgymnaster beräknas dock till ungefär 100.

Jag är för min del rädd för att någon form av snabbutbildning kommer att igångsättas och att vi på detta såväl som på andra områden kommer att ställas inför en lösning som icke är tillfredsställande. Ecklesiastikministern har i andra sammanhang framhållit att långsiktig planering är A och O när det gäller all utbildning. Jag skulle önska att den principen tillämpades även på detta område.

I ett samhälle, som snart under flera årtionden har kännetecknats av stigande välstånd, vilket givit utrymme för ett stort antal sociala förmåner, ter det sig beklämmande att det fortfarande finns många grupper av människor som endast i ringa mån har fått del av dessa ökade resurser.

Jag tänker nu närmast på de handikappade. Underlåtenhetssynden i detta avseende ter sig så mycket större som vi vet att den tekniska utvecklingen gett rika möjligheter att lättare än tidigare skapa en dräglig eller normal tillvaro för den handikappade. Automationen har t. ex. gett allt fler arbetstillfällen för rörelsehämmade. Oftast behövs här endast en liten ändring av en teknisk detalj. En massa nya blindyrken har tillkommit, såsom mörkrumsarbete, hålkortsoperatörarbete m. m.

En av orsakerna till att tillräckligt stöd inte kunnat ges de handikappade — även om vi vet att helt nyligen väsentliga förbättringar skett — är väl bl. a. svårigheterna att bedöma de olika gruppernas verkliga behov, eftersom det hittills inte funnits någon ordentlig kartläggning av deras situation. Jag vill bara ta de blinda som exempel. Deras antal i vårt land uppskattas till mellan 15 000 och 16 000. Av dessa har De blindas förening kontakt med endast ungefär 6 000. Omkring 10 000 blinda beräknas sakna kontakt med riksföreningen och kanske också med myndigheterna. Det är därför angeläget att denna kart-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

läggning sker. Den kommer väl nu att verkställas inom den socialpolitiska kommittén, vars resultat man med stort intresse avvaktar.

Avsaknaden av arbetstillfällen och samsättning är kanske det allra svåraste problemet för våra handikappade. För att de lättare skall kunna anpassa sig till en normal tillvaro och i största möjliga mån klara sig själva måste deras situation på bostadsmarknaden avsevärt förbättras. Deras speciella svårigheter bör mer än hittills uppmärksammas vid planerandet av nya bostäder och bostadsområden.

Herr talman! Mången gång grips man av en skamkänsla därför att man själv har det så bra. Samtidigt funderar man över om det egentligen kan vara riktigt att samhället — som ofta sker — ger stöd åt de aktiva grupperna, medan de som verkligen behöver hjälp inte tillgodoses på det sätt som man skulle önska.

Vad jag nu sagt, herr talman, utesluter inte på något sätt min övertygelse om att enskild hjälpverksamhet alltid kommer att behövas som ett komplement för de individuella särbehov som samhällets generella åtgärder inte kan tillfredsställa.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Innan jag går över till några funderingar med anledning av remissen av statsverkspropositionen måste jag få säga något till herr Carbell, som i sitt anförande för några minuter sedan gjorde vissa reflexioner angående småbrukarstödet. För att ge ett mycket hovsamt omdöme vill jag konstatera att herr Carbell avslöjade ytterst blygsamma insikter i frågan om småbrukarstödet och dess verkningar. Någon fördröjande effekt på den fortgående jordbruksrationaliseringen har fjolårets beslut knappast. Det som händer är att den som av någon anledning skaffar sig ett mindre jordbruk kan få samma lilla stöd som hans yrkesbröder. Någon

avgörande roll för hans beslut att tillträda jordbruket spelar detta stöd inte. Det betyder självfallet inte heller något för prissättningen på jordbruksprodukter.

I min grannkommun har nu ett 20-tal jordbrukare hembjudit sina fastigheter till domänverket, enär det inte finns något intresse bland andra jordbrukare för att förvärva dessa, helt enkelt därför att lönsamheten är för dålig. Om herr Carbell är orolig för att nedläggningen av jordbruk går för sakta, kan han alltså stilla sin oro på den punkten.

Herr talman! Vi har i år presenterats en statsbudget på 20 miljarder kronor. För tio år sedan omfattad den 10 miljarder kronor. Den starka ökningen är till en betydande del resultatet av en kraftig utbyggnad av samhällsverksamheten på olika områden. För denna del av expansionen är vi väl alla mer eller mindre ansvariga. Inom det parti jag företräder har vi ställt oss kritiska till vissa avsnitt av utgiftsexpansionen, men vi kan samtidigt konstatera att vi haft längre gående önskemål på andra avsnitt, exempelvis i fråga om kommunal skatteutjämning, en aktiv lokaliseringspolitik, ett effektivare jordbrukarstöd o. s. v.

Nu är dock budgetens expansion inte så stor som siffrorna antyder. En betydande del därav hänger ihop med det försämrade penningvärdet. Denna utveckling är i själva verket mycket allvarligare än den reella utgiftsexpansionen. Under de senaste åren har man fått en ganska bestämd känsla av att vårt penningvärde befinner sig i en alltmer sluttande utförsbacke. Trots detta är regeringen märkligt obenägen att angripa kostnadsinflationens problem. En av herr Strängs företrädare som finansminister var inte rädd för att i mycket bestämda ordalag varna för alltför långt gående krav på lönehöjningar.

I dag har finansministern värt sig med att också han har delat ut vissa

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

varningar, både i årets statsverksproposition och tidigare. Men tyvärr har nog herr Sträng då inte utvecklat samma kraft och myndighet som han visat i andra sammanhang. Den stimulans som kommer av att man får fler kronor i sitt avlöningskuvert men kronor med sämre köpkraft blir i högsta grad en von Döbelns medicin, som hjälper oss i dag på våra ben, men gör oss för i morgon sjufalt värre.

Inflationen måste alltså hejdas. Den innebär också en övervältring av bördorna på vissa grupper, som inte har möjlighet att kompensera sig — t. ex. jordbrukarna, som med stillastående produktpriser fått bära starkt ökade produktionskostnader. Resultatet känner vi till: starkt minskade inkomster för jordbrukarna.

För såväl jordbruk som övrig företagsamhet är den nu i flera omgångar sänkta räntan att hälsa med tillfredsställelse. Men där kommer de tåliga spararna — för att tala med herr Ohlin tidigare i denna debatt — in i bilden. Den tidigare högre räntan hade i alla fall det goda med sig att den gav spararna en viss compensation för det försämrade penningvärdet. Om räntan inte ens motsvarar penningvärdets fall, blir läget för spararna verkligt allvarligt.

Har man alltså lyckats med den goda föresatsen att sänka räntan till en rimlig nivå, så blir det dubbelt angeläget att hejda inflationen.

I denna debatt har det talats mycket om regeringens metod att aktualisera tidigare krav från oppositionen som egna förslag. Jag skall visst inte säga något ont om detta, tvärtom. Fortsätt bara! Det är sålunda glädjande att man nu i statsverkspropositionen har kunnat utläsa ett ökat intresse för en aktiv lokaliseringspolitik. Från vårt håll är vi självfallet intresserade av att dessa intentioner genomföres på ett sådant sätt att vi verkligen får en bättre geografisk fördelning av företag och sysselsättningsmöjligheter.

Men då gäller det i första hand att tillgodose de allmänna förutsättningarna. Kommunikationerna spelar sålunda en avgörande roll på detta område, och där finns stora otillfredsställda behov. Bara inom den landsända jag representerar behöver vi bättre vägar av olika kategorier, vi behöver breddade järnvägar, bättre vattenvägar till och mellan de stora sjöarna, d. v. s. Vätern och Vättern, och vi behöver flygfält. Här finns alltså ett rikt fält för aktivitet från det allmännas sida, som underlättar företagets möjligheter och främjar utvecklingen inom området.

Kommunernas möjligheter att tillgodose behovet av allmän service och trivselfrämjande åtgärder spelar naturligtvis också en stor roll. En bättre kommunal skatteutjämning, som tillåter även de skattesvaga kommunerna att hålla en god standard, är ett grundläggande krav. Vårt hopp står nu till skatteutjämningskommittén, och vi avvaktar med intresse vad den kommitténs förslag kan föranleda från statsmakternas sida. För kommunernas framtid är detta en livsfråga, eftersom klyftan mellan skattestarka och skattesvaga kommuner ökar, även om man ibland påstår motsatsen.

Från 1961 till 1962 ökade medel-skatteunderlaget per invånare i städerna med 9,4 procent till 64,52 skattekronor men i landskommunerna med 11,5 procent till 37,76 skattekronor. Procenträkningen här är dock missvisande, som var och en förstår. I kronor per invånare ökade skatteunderlaget i städerna med 5,55 men i landskommunerna med bara 3,89. Denna utveckling gör en effektiv skatteutjämning ännu mer angelägen.

Herr talman! För att återgå till statsverkspropositionen, som vi nu skall remittera, så finns där även en del att hoppas på. Överförandet av lotterimedelfonden från handels- till ecklesiastikdepartementet är ju en längre väntad åtgärd. Den bör ge större möjlig-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

heter att samordna anslagspolitiken på det kulturella området. Om det är något ytterligare man vill bedja om, så vore det att en betydligt större del av lotterimedelspengarna skulle gå till kulturella ändamål.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag hörde herr Heléns Vingåkersvals, fick jag en känsla av att han uppträdde ungefär som den värmländske kyrkoherde som gick upp till en småbrukare för att betyga honom sin uppskattning och högaktning för att han hade brutit så mycket hård mark. Kyrkoherden slutade med att säga: »Här har Vår Herre och du gjort underverk.» Och småbrukaren svarade litet försynt: »Ja, goe kyrkoherden. Kyrkoherden skulle bara ha sett hur det såg ut när Vår Herre skötte om det här själv!»

Jag tyckte att herr Helén gav en vision av att svenska folket kunde säga precis samma sak om det samhälle som de borgerliga skötte om innan socialdemokraterna kom till makten. Jag tror också att man bör vara på det klara med att om man, som jag tyckte herr Helén föreslog i sitt anförande, skall göra en moralisk genomgång av riksdagens former att arbeta, så bör man nog vara litet försiktig. Dessutom tror jag näppeligen på hans berättelse om ett statsråds kapplöpning — jag förstår mycket väl att det måste vara herr Ohlin han åsyftar.

(Herr Helén: Absolut inte!)

Det innebär egentligen en karaktistik av många riksdagsmän att de inte skulle kunna ta vara på sig själva, utan måste hållas uppe av andra. Jag får lov att säga att herr Ohlin ofta håller sina adepters under armarna och knappast vågar låta dem tala fritt. Men det skulle ju vara mycket underligt om det förhölle sig så, att riksdagens valda förtroendemän och -kvinnor inte själva skulle kunna avgöra vilken uppfattning de skall företräda i olika sammanhang.

Jag reagerade också kraftigt när herr Helén talade om Harpsundsdemokrati och gjorde sig lustig över den. Jag tycker man bör vara mera aktsam om demokratin i ett tidsskede som det nuvarande och inte försöka göra sig lustig över sådana demokratiska försök att ernå praktiska resultat av ett samarbete mellan regeringen samt industri och annan företagsamhet inom svenskt samhällsliv.

Jag har lyssnat till alla de vackra saker som folkpartiet har velat få genomförda, och jag hörde också på fröken Wetterström — med en viss förvåning, måste jag säga, därför att det var någonting nytt hon kom med. När det har gällt sociala reformer och social uppbyggnad i vårt svenska samhälle har alltid socialdemokratien varit den pådrivande kraften både i riksdagen och ute i kommuner och landsting. Vi har även påtagit oss de ekonomiska konsekvenser vilka måste följa med en aktiv kultur-, social- och samhällspolitik över huvud taget. Det bör sägas ifrån här, att det svenska samhällets struktur och uppbyggnad faktiskt har utvecklats under några årtionden och att vi har skapat ett samhälle där människor och människovärde kommit till uttryck på ett helt annat sätt än tidigare.

Herr Heckscher talade om arbetare och företagare och sade, att industrien är grunden för trygghet och full sysselsättning. Visst är det riktigt. Men så sade han med viss förvåning, att arbetarna sedan går och röstar med socialdemokratien. Jag för min del tycker detta är ganska självklart, eftersom fördelningen av industriens resultat är en mycket väsentlig fråga. Det förvånar mig bara att inte flera, eller varför inte majoriteten av dem som sköter svensk industri och företagsamhet har stött socialdemokratien mera, eftersom den fulla sysselsättningen har inneburit en strukturell förändring i positiv riktning både för svenska arbetare och för svensk industri.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Men, herr talman, jag skulle trots allt vilja snudda litet vid författningsfrågorna. Jag har följt debatten om första kammarens vara eller icke vara i egenskap av gammal principell anhängare av enkamarsystemet, men jag vill säga att utvecklingen inom den svenska riksdagen har gjort mig mycket betänksam. Om man följer dagens debatt kan man undra, vem som har tagit den längsta tiden i anspråk och vem som har sagt minst. Det är utan tvekan herr Ohlin. Hade vi haft enkamarsystem i nuvarande situation, hade vi fått överlåta debatten åt herrar Ohlin och Heckscher eller åt partiledarna; riksdagen själv skulle ha fått finna sig i att bli åsidosatt. — Vad gör partiledarna när man sluter överenskommelser? Vad har man gjort i fråga om försvaret? Jo, man har utanför riksdagen bundit sig för ekonomiska utgifter av en storleksordning, som aldrig förr skådats, utan att riksdagen eller de organ, som vi har för ändamålet, fått vara med om att bestämma. Om man vill ha ett parlament och om man önskar en sådan ordning, att de folkvalda över huvud taget skall få göra sin rätt gällande, då bör inte minst oppositionens partiledare förstå, att demokrati kräver något mer än det som för närvarande är.

I dagens debatt har det varit mycket märkligt att höra herr Heckschers tal om att vår ekonomi går en kärvare framtid till mötes. Ja, kanske går utvecklingen i den riktningen; det vet ingen människa någonting om. Men samtidigt har det sjungits ett par verser om EEC och dess framtid — om organisationen nu har någon sådan. Jag måste säga att de Gaulles realistiska nedkylning gav utrikespolitiska och ekonomiska romantiker en välbehövlig besk medicin. Dessa realistiska tankegångar har vi anledning ta ad notam vid vår bedömning av internationellt engagemang i ekonomiska maktblock, därest vi anser att det även i fortsättningen vid riksdagens början skall kunna sägas: Vårt förhållande till främmande makter är gott.

Vi skall ha klart för oss att ekonomi, politik och juridik hör samman och inte kan skiljas åt. Det är dumheter att tro att inte de Gaulle fullt och helt anser att vad man från både Västtysklands och Frankrikes sida skall sträva efter är ett politiskt maktblock — ett maktblock som ingen i dag vet mycket om. I den situationen är det angeläget att Sverige, som vill behålla sin neutralitetspolitik, inte engagerar sig. Och man får väl säga: Det är tacknämligt att denna avkylning från de Gaulles sida ger oss möjligheter att planera och att tänka igenom de problem som inom industri, handel och jordbruk kan komma över vårt land. Det är verkligen angeläget att man tänker sig för i dessa frågor, innan man låter sig bindas i någon speciell fälla.

Jag lade märke till att jordbrukets företrädare ingående behandlade jordbrukets läge. Jag skall inte gå in på den frågan i någon större utsträckning utan vill bara säga, att antingen lever många jordbrukare över sina tillgångar eller också måste inkomsterna vara större än vad statistiken utvisar. I den bygd där jag bor måste man nog ställa frågan, om inte statistiken ändå kan användas på det där föla sättet att man med densamma bevisar vad som helst.

På tal om landsbygdens problemen vill jag också säga några ord om den utveckling mot skapandet av stora centra som pågår, inte minst inom handeln.

Det finns ju gamlingar i vårt land och alla människor är inte i besittning av bil eller annat motorfordon. Om vi nu — oavsett vilken sorts handel det gäller — koncentrerar handeln till centra som skall betjäna låt mig säga minst 7 000 personer (jag har sett den siffran angiven) kommer vi i den situationen att landsbygdens folk inte får möjlighet att betjänas av en handel som är vettig. Vi som bor i tätorterna drar till oss både människor och kapital från landsbygden. Men om inte de stora affärskedjorna inom vårt land skapar möjligheter att betjäna jämväl dem som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

bor på landsbygden, så måste samhället på något sätt hjälpa till att finna nya vägar härvidlag. — När vi ser alla dessa besvärligheter på landsbygden och vet att både privata och kooperativa affärer slås igen, så att människorna lämnas utan den service som de tidigare ändå hade genom lanthandel o. d., måste vi fråga: Hur skulle det bli, om vi släpper in de stora internationella kedjorna?

Men, herr talman, jag begärde ordet speciellt för att ta upp frågan om jordvärdestegring, bygghänsyn och fritidshänsyn. Varför görs ingenting på detta område? Varför tillåts denna oerhörda tomtspekulation? Jag skall lämna ett exempel.

En jordbruksegendom köptes år 1920 för 27 000 kronor. Nästan på en gång såldes mark bort därifrån för 7 000 kronor. Nu i julhelgen ville den godsägare som innehar egendomen sälja den och begärde 1,1 miljon kronor. Det var ett samhällsorgan som skulle köpa egendomen för visst ändamål. På nyåret hade priset stigit till 2 miljoner kronor! Är detta något som vi kan försvara i ett demokratiskt land? Om denna fria prissättning på tomtmark skall få fortsätta, kommer vi i den situationen att människorna som träffas av följderna av denna frihet måste finna vägar att klara sig på annat sätt än genom att sätta sin lit till dem som har ansvar för att utforma politiken.

Vi har i år fått förslag om fyra vecors semester, och vad har detta medfört? Jo, stora tomtbolagskoncerner här i Stockholm köper nu in vidsträckta fritidsområden, för vilka de om någon tid kommer att ta ut miljoner, ja kanske hundratals eller tusentals miljoner, och detta har möjliggjorts genom att det svenska folket har fått kortare arbetstid och längre semester. Herr Helén talade nyss om faran med ett införande av tomtträttssystemet. Ja, herr Helén, om man är romantisk och påverkad av Bellman kan man hysa en sådan upp-

fattning, men det är ansvarslost att bara för jordspekulanter skull fortsätta att tillåta tomtjobberier i sådan utsträckning som nu sker.

Jag vill också påpeka att vi har fått ett nytt förslag till jaktlag. Detta förslag har tidigare varit ute på remiss. När det blev bekant att kommunerna själva ville få beslutanderätt i tomtträtsfrågor, igångsattes en oerhörd agitation, varvid man talade om socialisering, principer o. s. v. Men, ärade kammarledamöter, vad har nu skett? Jag skall villigt erkänna att jag bara referatmässigt kunnat följa utredningarna och utlåtandena. Jag har skaffat mig några av dem — som jag tror är tillräckligt.

Om jag inte tar alldeles fel, tillstyrker Svenska jägarförbundet, Svenska naturskyddsförbundet, Sveriges lantbruksförbund, RLF m. fl. förslaget till ny jaktlag. Svenska landskommunernas förbund säger ingenting, men en hel del andra instanser har i utlåtanden redovisat sin mening. Vad sägs då i dessa utlåtanden? Jo, ägarna av fastigheter som icke räknas till jordbruksfastigheter skall fräntas jakträtt på egen mark.

Alla partierna har med de borgerliga i spetsen — i utredningen har deltagit flera grevar och baroner, som i och för sig är riktigt bra folk — principiellt fordrat en socialisering av en viss del av jordäganderättigheterna, vilken går vida längre än en tomtträtt.

Jag skulle vilja fråga herr Helén varför han låter så ängslig och darrande på rösten när han talar om socialism och liberalism? Jag vet ju inte hur bra herr Helén kan sin liberalism. Han har kanske läst mera om liberalism än jag. Jag har dock märkt att de som kallar sig liberala ofta endast är det på läpparna men för det mesta glömmor bort det i hjärta och handling. Det bör sägas ifrån.

Men om nu även de borgerliga principiellt gått in på denna socialiseringslinje, när det gäller små jordägare, skul-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

le jag vilja säga till regeringen att om den accepterar den principiella omvägningen och utvidgar allemansrätten bör jakten läggas över dit den naturligen borde höra, nämligen på samhället, staten. Man kan väl nämligen inte mena att riksdagen skall besluta om en socialisering för att hjälpa de stora jordägarna? Det är orimligt, eftersom de har så mycket ändå. Fröken Wetterström skämdes också nyss för att hon hade det så bra. Jag förutsätter alltså att man inte skall göra något sådant.

Vi har här de borgerligas inkörsport till socialisering, och jag skall önska dem lycka till och hoppas att de fullföljer det hela.

Ja, herr talman, jag har velat peka på dessa frågor för att rikta en vädjan till regeringen — jag litat inte alls på oppositionen. Vi har tyvärr en alltför dålig opposition, och detta är farligt för en demokrati. Det har jag sagt förr och den uppfattningen har inte alls jävats i dag. Jag vill vädja till regeringen att den tar upp jordvärdestegringsfrågorna, fritidsfrågorna, skyddet för alla de människor som behöver ha möjligheter att ha en sommarstuga långt från stranden men vilka är utsatta för spekulativa intressen i olika former från storföretag. Jag hoppas att man skall kunna skydda dessa värden och även utnyttja jorden på ett vettigt sätt och därmed tillvarata de ekonomiska resurser som vi trots allt för närvarande har.

Jag skulle också vilja säga ett par ord om en sak som jag höll på att glömma. Jag vill uttala min glädje över räntesänkningen. Den skall väl ha någon effekt. Jag är inte nationalekonomiprofessor, men vi har ju sådana här i riksdagen, och jag förutsätter att de kan en del nationalekonomi. Jag skulle vilja fråga dem, vilken verkan en räntesänkning med en halv procent har, om man samtidigt erbjuder teckningsrätter och låter aktievärdena stiga i motsvarande utsträckning. Jag vet inte hur

detta påverkar konjunkturen. Men dessa gratisaktier och erbjudanden om teckningsrätter, som drar pengar från företagen, har många gånger retat mig. Är det inte något fel i detta, att banksparandet är så sårbart, medan de som placerar pengar i aktier och annat realkapital alltid har möjligheter att skydda sig, både i goda och dåliga tider. Jag skulle vilja kasta ut frågan: Finns det möjligheter att finna någon form för att inom företagen kvarhålla ett sparande, som kan tjäna svensk industri, svensk företagsamhet och den fulla sysselsättningen på ett bättre sätt? Någon ting sådant skulle jag hälsa med den största tillfredsställelse.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det är i det närmaste fyra år sedan jag interPELLERADE den dåvarande justitieministern om han trodde att författningsutredningen skulle bli färdig under det år vi då hade, 1959, så att förslag kunde framläggas till 1960 års riksdag före det andrakammarval som vi då stod inför.

Efter ett samtal mellan justitieminister Lindell och mig blev vi överens om en förhoppning att författningsutredningens förslag skulle komma på hösten 1959 och att man alltså skulle kunna vänta en proposition vid 1960 års riksdag. Det kan förefalla litet egenomligt att både justitieministern och jag var så fruktansvärt desorienterade om ställningen i författningsutredningen att vi kunde ena oss om denna förhoppning när det var så långt kvar.

Nu har man en känsla av att det kanske hände någonting fram på hösten 1959 som hade samband med denna fördröjning. Det har till och med gjorts gällande att regeringen gav författningsutredningen en vink om att det inte var så bråttom. Inte vet jag med säkerhet. Men vad jag och alla med säkerhet vet är att ännu har inte utredningens förslag kommit. Nu lär det dock vara i antågande och vi är allt-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

så med fyra års försening i ungefär samma läge som när jag interPELLERADE på nyåret 1959. Det är troligt att det blir mycket att diskutera, många olika detaljer att infoga i ett stort sammanhang. Det första jag skulle vilja framhålla är att det verkligen måste betraktas som i hög grad önskvärt att ett förslag i författningsfrågan kommer upp till 1964 års riksdag. Om det inte gör det, skjuts frågan ytterligare fyra år framåt och det är från olika synpunkter olägligt med ett nytt uppskov. Vad den nuvarande regeringen än har gjort och velat och drivit fram verkar det inte som om man har haft någon överdriven brådska eller handlingskraft på detta område av samhällsutvecklingen. Vi är alltså, kan man tycka, rätt försenade i arbetet på att omforma författningen så att den någorlunda passar det samhälle som vi lever i.

Det är några år sedan jag som medlem i konstitutionsutskottet satt och lyssnade till debatten där och en av de gamla socialdemokratiska veteranerna helt enkelt förklarade att den nuvarande författningen snarast är att likna vid en skrothög. Den är över huvud taget ur takt med samhället i så många avseenden att den måste skrivas om i sin helhet. Därom är man ju överens.

Bland andra skäl till att vi inte ytterligare bör försena detta reformarbete är att byggnadsfrågorna kommer med i sammanhanget. Vi har ju vuxit ur detta riksdagshus. Varken riksdagens olika organ, partierna och andra sidoordnade instanser eller de enskilda riksdagsmännen har det utrymme och de arbetsmöjligheter som är önskvärda och som måste åstadkommas. Men ingenting kan på allvar planeras utan att man har fattat principbeslut om själva riksdagens organisation. Detta är ett av de skäl som gör att frågan om en eller två kamrar snart behöver avgöras.

Mycket annat kunde sägas i sammanhanget men jag skall inte uttala mig

mera i denna sak. Jag har tidigare framhållit att jag tror det vore önskvärt att man kunde få en boskillnad mellan kommunalpolitiken — den kommunalpolitiska debatten och opinionsbildningen — å ena sidan och rikspolitiken å den andra. En sådan boskillnad skulle man få om man organiserade riksdagen med en kammare som i huvudsak vilar på direkta val.

Det är självklart att statsministern och andra har rätt när de framhåller önskvärdheten av att en författningsreform ska kunna genomföras med så stor anslutning från olika håll som möjligt. Jag ber att få instämma samtidigt som jag vill stryka under att jag tycker att socialdemokratiens och liberalismens företrädare har anledning att på särskilt sätt känna sig förpliktade att fullfölja reformarbetet på detta område. Vi har ju tidigare gjort väsentliga ting i det avseendet.

Förutom detta skall jag be att få säga några ord om jordbruket. Vi har som alla vet ett löpande sexårigt avtal rörande jordbruksregleringen. Nu har tre av de sex åren gått till ända. Vad man framför allt ville vinna när sexårsavtalet genomfördes var att inkomstklyftan mellan jordbrukarna och den grupp man jämförde jordbrukarna med skulle fyllas ut. Jag kommer ganska väl ihåg tidningsrubrikerna från just det tillfället, då man skrev att en erkänd inkomstklyfta äntligen skall utfyllas. För egen del var jag litet tveksam på vissa punkter. Tveksamheten gällde huruvida det var klokt att sluta ett sexårigt avtal, huruvida det var klokt att spika fast övergången från bas- till normjordbruk och huruvida den s. k. treprocentsregeln verkligen skulle ha den oerhörda bärkraft som krävdes för att kunna hålla stånd inför sex års utveckling. Nu är vi halvvägs och kan delvis se hur den nya ordningen fungerar.

Vad beträffar övergången från basjordbruk till normjordbruk var man på många håll en smula bestört över vad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som så hastigt skrevs in i ett avtal 1959. Det förefaller som om man på vissa håll blev en smula bestört över allmänhetens bestörtning, så herr Hedlund förklarade i en intervju i Dagens Nyheter att man naturligtvis måste utsträcka småbrukarhjälpen till jordbruk upp till 20 hektar. De borde få åtminstone 1 500 kronor var, förklarade han i denna intervju. Detta var väl en av de mera lättsinnigt utställda växlar på 90 miljoner kronor som har förekommit i något sammanhang. Men det lämnar jag därhän. Det gäller nu inte vad den ene eller andre tyckte för tre år sedan utan nu gäller det dagens läge, och dagens läge är ju att den inkomstklyfta som man hoppades skulle utfyllas nu i stället har fördubblats. Detta är vad siffermaterialet visar. Jag skall gärna erkänna, och jag har sagt det i många sammanhang, att det inte är så lätt att fånga småbrukets och bondebrukets verklighet i bokföringsmässiga termer.

Det är inte säkert att dessa siffror alldeles riktigt återger det faktiska läget. Men om man gör två undersökningar på samma sätt med tre års mellanrum och det i stort sett är samma människor som gör dem efter samma principer och dessa vid bägge tillfällen med ledning av den undersökningsmetodik och de principer de skall följa blir eniga om resultatet, då måste man väl konstatera att förskjutningen måste vara ungefär den som dessa siffror visar. Det är alldeles orimligt att försöka vinka bort hela detta undersökningsresultat ur sammanhanget och i likhet med herr Lundberg anse att detta ingenting betyder och antyda att man »med siffror kan visa vad som helst». Det kanske man i vissa fall kan göra, om man använder siffrorna hur som helst, men det går inte att vifta bort en av två olika parter gjord undersökning som det här är fråga om. Såvitt jag kan förstå måste väl slutsatsen bli att det inte går att vandra vidare som om ingenting har hänt. Man

kan inte bara säga: Här har ni slutit ett avtal och ni får stå ert kast. Man är ju överens om att hela utvecklingen har gått på annat sätt än man tänkte sig när avtalet slöts.

Det är alldeles riktigt att någonting måste göras. Man kanske skulle kunna skärpa slutsatsen och säga att man egentligen måste göra allt som man rimligtvis kan för att vrida utvecklingen till rätta. Detta bör ske dels därför att man förutsatte en helt annan utveckling från båda parter sida när avtalet slöts och dels därför att en av de väsentligaste orsakerna till att det har gått på detta sätt är den inflationistiska politik som har förts och som tycks ha medfört att det är så oerhört svårt att klara upp just jordbrukens problem. Jag delar alltså inte SACO:s och Aftonbladets och de liberala studenternas mening att saken utan vidare kan viftas bort.

Det ovan sagda gäller nu den aktuella situationen. Det är klart att uppfattningarna om reformerna kan gå mera isär när man ser det hela på litet längre sikt. Då kan det finnas rum för olika önskemål. Det har sagts i dag att man skulle önska en mera exportvänlig politik på längre sikt. Det är självklart att den sittande jordbruksutredningen inte kan ta någon definitiv ståndpunkt till vad som skall följa efter sexårsavtalet i den mån som exportmarknaden influerar, förrän man vet så mycket man över huvud taget kan få veta om den internationella utvecklingen. Man kan också, som jag många gånger har gjort, peka på de stora perspektiv som föreligger ute i världen, där man har en oerhörd folkökning och en oerhörd brist på livsmedel. Man kan ju tycka att dessa tungt vägande faktorer förr eller senare på ett eller annat sätt måste bryta igenom och påverka även förhållandena här.

Nu förefaller det som om man på många håll såg botemedlet mot de svårigheter, som vi för närvarande har,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

huvudsakligen i en fortsatt rationalisering av bondejordbruket. Jag skall inte på något sätt bestrida, att det är en av de linjer som man säkerligen måste arbeta efter, när man skall reda upp jordbrukets problem. Men det har verkligen hänt åtskilligt på detta område. Det är inte längre lika självklart, som det tidigare ibland har förefallit, att förhållandena blir bättre bara gårdarna göres större. Börjar man fundera över hur pass känsligt ett familj jordbruk, som kostar en kvarts miljon eller mera, blir för prisvariationer och skördevariationer och hur en sådan familj jordbrukare skall kunna klara sig med sin stora skuldsättning och sin stora kapitalutrustning, vartill i toppen så att säga kommer den egna arbetslönen, har man litet svårt att tro att det skulle kunna skapas förutsättningar för fri konkurrens och mindre regleringar genom att uteslutande eller till största delen inrätta jordbruk av den typen.

Landsbygdsproblemet får nog ses åtskilligt mera allsidigt än man ibland gör. Det förefaller som om det skulle bli en något för ensidig inriktning genom att man anknuter siffermaterialet till en viss grupp av jordbrukare och därigenom får möjligheter att laborera med en viss typ av jordbruk. När det gäller landsbygden i dess helhet förekommer dock ett sådant brett register av gårdar och arbetsförhållanden, som man måste räkna med även i framtiden, att det finns anledning att varna för alltför stor ensidighet och alltför schablonmässiga bedömningar.

Även bebyggelsen i övrigt på landsbygden har man anledning att beakta mera än man gjort under efterkrigstiden. Jag har i något sammanhang också varit inne på frågan vad det skall bli av de stora markområden, som i vissa bygder tydligen blir friställda under den närmaste framtiden. Små gårdar, som haft rätt litet inägojord, kommer att försvinna. Dessa kan ha haft

relativt mycket skogsmark. I fortsättningen kommer tydligen all deras mark att bli skogsmark. Att andra privata jordbruk bör förstöras inom rimliga gränser är väl klart. Klart är också att marken bör användas för att rationalisera och förbättra arronderingarna. Men det kan finnas stora markområden därutöver, och jag har i olika sammanhang framkastat tanken, att man kanske i vissa fall lämpligen kunde gå in för kommunallmänningar. Det skulle vara det bästa alternativet, sedan man har tillgodosett de privata jordbruken och i övrigt rationaliserat vad som behöver rationaliseras på olika håll. Det skulle ge bygdens folk mera intresse och bättre möjligheter att utnyttja jorden än i fall de stora bölagen eller domänverket tar hand om den.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig mera vid jordbruksfrågorna i detta sammanhang. Dessa spekulationer framåt i tiden får gälla för vad de kan. Det väsentliga som jag ville ha framfört var det som avsåg dagens aktuella situation.

Jag skall ta upp en detalj i budgeten. När jag i tidningarna läste kommentarerna till årets budget förvånade det mig, att de som den stora nyheten tog upp att finansministern skulle låna en miljard kronor. Detta var någonting av det mest normala man gärna kan tänka sig i en budget och inte på något sätt sensationellt. Att man lånar en miljard till en kapitalinvestering på över två och en halv miljarder är inte något märkvärdigt. Om därtill lägges att bostadsbyggandet — som egentligen inte är en statlig verksamhet utan där det gäller en kapitalförmedling från staten till en civil sektor av näringslivet — tar bortåt en miljard i anspråk och det alltså reellt sett är fråga om att låna något hundratal miljoner till statlig kapitalinvestering, tycker man inte att den saken var så särskilt sensationell, särskilt som man inte vet så värst myc-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ket om hur det blir med den där miljarden om ett och ett halvt år. Men det är en annan historia.

Det finns en annan miljard i denna budget, vilken har spelat en mera undanskymd roll. Den har samband med de tillägglån till flerfamiljshus och de räntefria och amorteringsfria lån till egnahem, som har beviljats under åtskilliga år och som nu utan vidare föreslås bli avskrivna. Det gäller här sammanlagt mera än en miljard kronor. Jag vill erinra om att det var fråga om mindre belopp, när staten löste ut Grängesbergsbolaget från de norrbottenska malmfältsintressena, vilket vi betraktade som en rätt stor affär.

Nu kan man ju fråga sig vad de som fått dessa lån har vunnit. Först och främst har de fått räntefrihet under många år. Desutom har den ekonomiska utvecklingen varit sådan att de kan räkna med en värdestegring på de hus som byggdes för några år sedan. Om vi hade haft en deflation, om vi alltså hade haft en topp i byggnadskostnaderna, så hade det varit naturligt att skriva av statens fordran. Men utvecklingen har inte varit sådan, utan inflationen har inneburit att kostnaderna har stigit undan för undan och penningvärdet har fallit undan för undan. De som haft möjlighet att utnyttja statens lån har alltså haft en betydande fördel av det.

Jag tycker nog att det finns anledning att fråga om en avskrivning under dessa förhållanden är rättvis — jag ber om ursäkt, men jag tror att det finns anledning att ställa den frågan. Jag skall gärna medge, att i denna stora och vittomfattande statsekonomi är det inte lätt att skapa rättvisa. Jag tror att man får tolerera åtskilligt i det sammanhanget. Men trots det finns det anledning att ställa frågan.

Det första man kan konstatera är att denna miljard är skattemedel. Det är inte någon affärsvinst, utan det är skattemedel. Om man skall efterskänka en miljard i skattemedel, har man anled-

ning fråga om de som har betalat pengarna har det bättre ställt än de som får dem. Det är väl inte så säkert. Vi har ju ett ganska betungande skattesystem. Det är omsättningsskatt på livsmedel och annat, vi har en beskattning som drabbar folkpensionärerna rätt hårt och vi har ett skattesystem som gör att studerande ungdomar som tjänar 3 000—4 000 kronor under sina ferier får betala skatt och ibland låna pengar för att betala den. Vi har över huvud taget en hård beskattning. De som har dessa lån har naturligtvis varierande möjligheter, men det finns säkerligen många som har det ganska bra. Framför allt har dessa lån i och för sig varit en fördel.

Andra grupper som man kan peka på i sammanhanget är de som själva finansierar sina hus och de som över huvud taget aldrig kunnat bygga något hus därför att de inte haft råd att utnyttja statens lånemöjligheter. Det är ju alltid så att de som har det allra sämst ställt inte kan få lån därför att de inte kan prestera någon egen insats. Och vidare. Hur många människor är det som fått sälja äldre, ganska bra hus till underpris därför att köparna inte kunnat få låna pengar i bank ens mot hög ränta och säker borgen? Sådant har hänt under många år. Jag har tillsammans med några kamrater motiverat vid flera tillfällen om att man borde kunna få låna pengar för att köpa bättre äldre hus utan att det behöver genomgå någon mera omfattande renovering, men det förslaget har vi aldrig lyckats få igenom. Jag tycker nog att det kan vara värt att fundera även på den saken.

Och vad blir det av dessa hypotek som staten frigör när lånen efterskänks? Jag misstänker att i många fall blir det nya lån för ändamål som kanske inte alltid är så absolut nödvändiga. För min egen del har jag svårt att glömma hösten 1959, då finansministern var så fantastiskt pessimistisk att han nästan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fruktade en statsfinansiell katastrof om han inte fick det som han ville. Oppositionspartierna låg i och försökte göra besparingar både här och där, i både möjliga och omöjliga sammanhang, för att skapa ett alternativ till den Strängska budgeten. Så slutade det hela i en antiklimax, en överbeskattning, och en oväntat god konjunktur. Vi blev relativt förmodna.

I våras skänkte vi bort 250 miljoner därför att riksbanken hade mer pengar än den ville överlämna till statsverket. Och nu skänker vi bort 1 125 miljoner. Jag skall, herr talman, inte dra några långt gående slutsatser av detta. Jag skulle egentligen bara vilja framhålla att det inte behövde vara så rasande bråttom med att avskriva denna fordran. Det borde finnas tid för utredning, undersökning och eftertanke, innan man gör denna avskrivning. Det behöver inte hända någon olycka, ifall man uppskjuter hela operationen och tänker sig noga för innan beslut fattas.

Här skall jag bidra till en följetong, herr talman — med ett litet mellanstick. I den stora valdebatten i höstas förklarade hans excellens herr statsministern med stort eftertryck och jag tror flera gånger, att varenda krona som staten tar in går åt för att bestrida statens utgifter. Under det gångna året hade staten betalat hela driftbudgeten och hela kapitalbudgeten och desutom avbetalat cirka 1 000 miljoner — om man räknar med de 500 miljoner, som riksbanken överlämnat och som inte var annat än magasinerade skattemedel. Så var det verkliga förhållandet. Det var ju beklagligt att statsministern inte visste det. Jag tyckte det var väldigt synd om honom, att han skulle stå och säga så inför hela svenska folket.

Innan jag slutar vill jag anföra några ord om folkhögskolan. Det har överraskat oss som är intresserade av folkhögskolan, att ecklesiastikministern inte tar upp anslag till mer än en ny skola. Med hänsyn till vad riksdagen tidigare ut-

talat hade man väntat mer. Men vad som ännu mer bekymrar alla som har med folkhögskolan att göra, särskilt rörelseskolorna — och de är många, ty hälften av våra folkhögskolor är rörelseskolor och i dem är praktiskt taget alla våra folkrörelser intresserade — är framför allt att ecklesiastikministern inte har lyssnat på skolöverstyrelsens hemställan om ett väsentligt ökat driftsbidrag. De från budgetåret 1957/58 stegrade omkostnaderna hör till stor del samman med statliga åtgärder, t. ex. omsättningsskatten och andra statliga beslut. Skolöverstyrelsen visar ju — och alla vet det — att skolornas ekonomi är betydligt sämre nu än när man försökte reglera den genom att införa driftsbidraget. Trots detta har ecklesiastikministern inte gjort någonting i det fallet. Jag vet inte vad han har för motivering till det, jag kan inte säga vad ecklesiastikministern i första hand har byggt på. Statens ekonomi borde i varje fall inte vara sådan, att den helt och hållet uteslöt en förbättring i detta hänseende.

Det är slutligen ett par saker på hemmaplan som jag skulle vilja apostrofera. Man har runt hela riket känt sig tillfredsställd med anledning av den räddningsaktion som gjorts för Uddevalla-varvet i samarbete mellan staten och ett stort varv. Är man belåten runtom i landet, är det självklart att vi från Bohuslän och västkusten i övrigt inte är mindre tillfredsställda över att detta har kunnat genomföras.

Den andra sak som jag skulle vilja apostrofera är fiskets kapitalförsörjning. Runt kusterna, inte minst i Bohuslän, har man diskuterat de svårigheter som här möter. Fiskebåtarna är nu oerhört mycket dyrare än förr. En modern båt kostar mellan 600 000 och 700 000 kronor. De lånemöjligheter fiskerilänefonden ger är alltför anspråkslösa för att kunna bli till så väsentlig hjälp som vore önskvärt. Här behövs inte 1 000 miljoner och inte 100 heller. Man skulle

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

komma långt med 10 miljoner och många skulle vara storbelåtna om vi fick hälften av det beloppet. Det är ju här inte fråga om annat än att låna mot ränta och återbetalning. Man borde därför ha kunnat vara litet generösare på denna punkt än man hittills har varit. Diskussionen om lån eller statlig kreditgaranti rör inte nationalekonomiskt sett någon väsentlig fråga, utan det väsentliga är att pengar kunde ställas till förfogande.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Flera talare har i dag uttalat sin besvikelse över den försämring av förhandlingsklimatet ute i Europa som ägt rum under den senaste tiden och man har diskuterat vilka konsekvenser för vårt land som skulle inträda, om förhandlingarna mellan EEC och Storbritannien definitivt strandade. Men man har nog allmänt varit ense om att ett eventuellt sammanbrott av förhandlingarna inte innebär att samarbetssträvandena i vår världsdel behöver eller bör upphöra. Den pågående raseringen av tullbarriärer och andra hinder för handeln länderna emellan har gått långt och kommer med säkerhet att fortsätta. Vare sig vi vill eller inte har vi att räkna med en fortgående liberalisering på olika områden och med ökad rörlighet i fråga om varor, pengar och tjänster mellan länderna.

Men det är klart att vi kanske får söka oss fram på andra vägar än dem vi hittills trott vara de riktiga. Både handelsministern och herr Heckscher har i dag pekat på vilken roll OECD kan spela i detta sammanhang. Själv tror jag att rent interna åtgärder kan få större betydelse än tidigare. Vi kan genom att successivt riva ned de hinder för en fri marknadshushållning, som vi själva upprätthåller, direkt och

indirekt verka för en integration i omvärlden.

Och det är inte otroligt att, som herr Ohlin framhöll, en intensifiering av de nordiska kontakterna kan få större betydelse än under de senaste åren. Den förhandlingsenergi som från svensk sida nedlagts på en hög internationell nivå och som framför allt handelsministern kan räkna sig till godo, bör alltså nu kompletteras med större energi här hemma och på det nordiska området. Då det gäller vår hemmamarknad har som bekant intresset för liberaliseringsåtgärder inte alltid stått i paritet med motsvarande engagemang på det storpolitiska fältet.

Det är särskilt ett område inom den interna ekonomiska politiken som jag vill beröra, nämligen valutaområdet. Vår inställning till de fria valutarörelserna och inte minst kapitalrörelserna har som bekant präglats av större restriktivitet än åtskilliga andra länders. Finansministern har i olika sammanhang hävdad, att vi måste tillgripa valutareglering för att kunna påverka kapitalrörelserna och styra penning- och kapitalmarknaderna. Den svenska konjunkturpolitiken har — om jag förstått herr Sträng rätt — helt enkelt ansetts kräva inte bara hög beredskap på det valutareglerande området utan också en fortsatt, i förhållande till flertalet andra stater relativt hård reglering av kapitalrörelserna. Och regleringen av kapitalrörelsen har fört med sig att även löpande betalningar ansetts böra underkastas en kontroll, som eljest icke varit behövlig. För att kunna upprätthålla vissa begränsade förment nödvändiga regleringar har man med andra ord ansett sig tvungen att reglera och kontrollera även sådana transaktioner som i och för sig inte skulle ha behövt regleras.

Åtskilliga lättnader i kontrollförfarandet har visserligen genomförts och det hela löper i dag betydligt mera friktionsfritt än tidigare. Men ändå kvarstår

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

en mängd tids- och kostnadskrävande ingripanden, som belastar det svenska handelsutbytet och de svenska kontakterna med utlandet och som — vilket kanske är det viktigaste — också påverkar omvärldens bedömning av Sveriges vilja att bidra till en friare gemensam Europapolitik.

Herr talman! Vi kan i dag inte föra en ekonomisk politik, som väsentligt avviker från den som förs i andra länder med vilka vi har intima ekonomiska relationer. Vårt beroende i det hänseendet underströks för inte länge sedan av stabiliseringsutredningen. Det gjordes även av handelsministern nyss här i kammaren. Det kommer också — tycker jag — till ovanligt tydligt uttryck i årets finansplan.

Den attityd som vårt land intagit då det gäller att avveckla hindren för kapitalets internationella rörlighet är därför svårförståelig. Det är inte lätt att inse, varför just Sverige i högre grad än flertalet medlemmar i den tidigare OEEC-organisationen skall behöva hålla på sina möjligheter till kontroll och reglering på det här området. Ingen har bestritt, att en viss, av konjunkturmässiga skäl betingad beredskap kan behövas. Men beredskapskraven behöver icke drivas så långt och ta sig sådana uttryck som den nuvarande valutaregleringen. Och gentemot finansministerns tidigare uttalanden om att vi måste ha fortsatt valutareglering kan lämpligen ställas ett annat uttalande av stabiliseringsutredningen, nämligen att friare kapitalrörelser över gränserna i många lägen i stället kan medverka till en konjunkturmässig utjämning som har betydelse ur stabiliseringssynpunkt. Samordningen av den ekonomiska politiken har faktiskt i praktiken internationellt sett drivits så långt, att en frigörelse av kapitalrörelserna icke längre behöver få några menliga konsekvenser. Och det finns också all anledning att instämma i stabiliseringsutredningens önskemål att en omprövning av den

nuvarande inställningen till internationella kapitalrörelser är påkallad.

Som bekant begärde riksdagen på förslag av bankoutskottet för några år sedan att valutalagstiftningen skulle överges. Utredningen genomfördes av en särskild kommitté, som lade fram ett betänkande i höstas. Det har sedan remissbehandlats. Det är väl inte vanligt, att vi här i kammaren kritiserar gjorda utredningar, innan de kommit till uttryck i någon proposition, men i det här fallet är det faktiskt svårt att låta bli det, framför allt därför att utredningen inte tillmötesgått de önskemål riksdagen uttryckligen framförde. Vad riksdagen begärde var nämligen inte bara en översyn av valutalagstiftningen utan också en — som det hette — förutsättningslös prövning av betingelserna för en anpassning av den svenska valutaregleringen till ändrade internationella förhållanden. Och riksdagen uttalade sig härför med all önskvärd tydlighet inte mindre än två gånger, första gången då utredningen begärdes, andra gången året därefter. Finansministerns direktiv för utredningen kunde nämligen tyda på att utredningen inte skulle vara förutsättningslös i fråga om kapitalrörelserna. På grund härav begärde några motionärer ett förtydligande uttalande om att utredningen skulle vara oförhindrad att verkställa de av riksdagen begärda utredningarna. Bankoutskottet bekräftade då att några sådana hinder inte förelåg och framhöll för säkerhets skull, att utskottet blivit informerat om att — som det hette — utredningen hade för avsikt »att utreda icke bara de spörsmål som sammanhänger med en fortsatt valutareglering utan även de problem som skulle aktualiseras vid ett slopande av denna reglering». Av den anledningen ansåg sig utskottet inte böra tillstyrka motionerna.

Trots detta har utredningen nu helt förbigått just problemet om valutaregleringens avskaffande eller uppmjukning.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Och som motiv härför har utredningen framhållit, att resultatet i den ena eller andra riktningen av överläggningarna mellan Sverige och EEC om Sveriges associering »måste bli av så väsentlig betydelse» då det gäller att analysera och ta ställning till valutareglernas betydelse för den svenska ekonomin, att det vore »skäligen meningslöst» att ta ställning till den delen av utredningsuppdraget.

Det är ett rätt märkligt ståndpunkts-tagande. Det innebär ju i själva verket, att man använder förekomsten av EEC eller rättare den omständigheten, att vi nu förhandlar med EEC bl. a. om gemensam valutapolitik, som argument emot att vi klarlägger förutsättningarna och följderna av en friare valutapolitik. Hur det än kommer att gå med associeringsförhandlingarna — och för närvarande ser det ju mörkt ut — är det under alla förhållanden angeläget, att vi samordnar vår valutapolitik med EEC. Ett sammanbrott av förhandlingarna får inte leda till att vi fördenskull avskärmar oss från Europamarknaden. Vi måste tvärtom med alla till buds stående medel försöka åstadkomma så intima handelsrelationer med EEC-staterna som en utanför stående stat rimligen kan nå. Och även om vi inte i dag skulle anse, att vi på varje punkt kan acceptera den frihet för kapitalrörelserna som tillämpas i åtskilliga europeiska länder, borde vi i varje fall eftersträva samma grundsyn på det här området som EEC, oavsett med och i vilka blockbildningar det europeiska samarbetet kommer att bedrivas.

Det har i debatten gjorts gällande, att vi inte skulle vara mera restriktiva än andra utanför EEC stående stater. Det påståendet är inte riktigt. Vi är på den här punkten lika negativa som Danmark, Norge och Portugal, det är sant, men det är ingenting att berömma sig över, eftersom just de länderna i högre grad än andra spjärnat emot utvecklingen mot ökad liberalisering av kapi-

talrörelserna. Sveriges ställning som kvalificerad exportnation och våra rätt avancerade strävanden efter en friare handel på andra områden motiverar självfallet en betydligt friare syn på valutaområdet hos oss. Och det är väl inte obekant, att de svenska reservationerna till OEEC:s s. k. kapitalliberaliseringskod på sin tid väckte en för oss inte särskilt smickrande uppmärksamhet inom OEEC. Man uttryckte sin förvåning över att just Sverige, som i andra sammanhang brukade slå sig för sitt bröst, var så angeläget att göra reservationer.

Det finns också anledning att hänvisa till att då OEEC ombildades och ersattes med OECD, förutsattes att den tidigare organisationens insatser för ett friare handelsutbyte skulle fullföljas och intensifieras. I OECD-konventionens artikel II föreskrivs således, att medlemsstaterna — för att nå det syfte organisationen verkar för — skall såväl var och en för sig som gemensamt »fortsätta sina strävanden att minska eller avskaffa hindren för utbyte av varor eller tjänster samt för löpande betalningar samt att *bibehålla och utsträcka fri-
görelsen av kapitalrörelser*». Från svensk sida har i stort sett ingenting skett i sistnämnda hänseende. Vi hör fortfarande till de efterblivna.

Som jag nyss framhöll remissbehandlas för närvarande valutautredningens betänkande och vi kan väl snart vänta några åtgärder från regeringens sida. Vad dessa kommer att innebära är väl för tidigt att sia om. Mot bakgrunden av de uttalanden finansministern tidigare gjort skulle man kunna befara, att den nuvarande restriktiva politiken fortsätter. Men jag vill ändå hoppas på en ändring och uttrycka den förväntningen att i varje fall en del av den aktivitet regeringen visat för att åstadkomma resultatet i de internationella integrationsförhandlingarna också skall ägnas åt strävanden att här hemma göra rent hus med alltjämt kvarstå-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

ende regleringar, som försvårar ett fritt varuutbyte och friare betalnings- och kapitalrörelser.

Herr talman! Jag vill också till kort debatt ta upp en fråga av helt annan innebörd. Det finns inget annat samband mellan de frågorna än att båda med litet fantasi skulle kunna rubriceras som kommunikationsfrågor. Jag åsyftar den svenska vägbyggnadspolitiken sådan den nu redovisats i statsverkspropositionen. Jag skall gärna erkänna att jag hade hoppats, att det problemet inte skulle ha behövt diskuteras i remissdebatten. Efter föregående års långa diskussioner om vår vägbyggnadspolitik hade jag nämligen trott, att regeringen äntligen skulle vara beredd att acceptera oppositionens krav på planmässighet och effektivitet. Tyvärr har så inte skett. Jag kan därför inte tillmötesgå statsrådet Skoglunds önskemål från förra året att debatten om väginvesteringarna inte skall behöva upprepas. En sådan debatt kan bli tjuvig, det är jag den förste att medgiva, men vad skall oppositionen göra om inte vidhålla sin kritik, då herr Skoglund år efter år tillämpar samma förfarande och upprepar samma haltande argumentering därför. Men, herr talman, jag skall försöka framföra kritiken så koncentrerat som möjligt och bara peka på det allra väsentligaste. Sedan får vi väl fortsätta debatten efter utskottsbehandlingen.

Sjätte huvudtiteln inleds som vanligt med en beskrivning av den våldsamma utvecklingen på trafik- och transportområdet och av de statliga insatser av olika slag som kräves och också göres i anledning därav. Ur väg och vattnets petita återges sedan en redogörelse för det svenska vägnätets i många hänseenden bristfälliga skick och för behovet av ökad upprustning och förbättrat underhåll för att vägarna skall motsvara den snabbt växande trafikens krav och för att förhindra den kapitalförstöring som följer av bristfälligt underhåll.

Sedan följer departementschefens redovisning för sitt fögderi. Han ger däri som vanligt uttryck för sin tillfredsställelse med sig själv och med vad han åstadkommit för att ge oss goda vägar. Han säger sig ha föreslagit en »ökning» av väganlaget för nästa budgetår på i runt tal 100 miljoner kronor och ger läsaren det intrycket, att han givit *mera* än vad man egentligen hade rätt att förvänta sig. Han poängterar detta ytterligare genom att återge en tabell, som skall bevisa att vi i själva verket på vägbyggandets område ligger före den av riksdagen år 1958 godkända vägplanen.

Läser man mellan raderna och försöker göra klart för sig »vad som sker i det som synes skew», blir totalbilden emellertid inte lika positiv utan tvärtom ur vägnas och trafikens synvinkel negativ. Jag skall peka bara på några punkter som bevisar detta påstående.

För det första kan kritik alltså riktas mot den bristande planmässigheten i vägbyggnadsarbetena. Både samhälls-ekonomiskt och statsfinansiellt sett har väginvesteringarna sådan betydelse, att en långsiktig planering är utomordentligt angelägen. Lika angelägen är den med hänsyn till effektiviteten i arbetet. På den punkten råder allmän enighet. Behovet av planmässighet har också vid upprepade tillfällen understrukits av riksdagen, men regeringen har hittills vägrat att dra konsekvenserna härav och inte velat tillmötesgå väg och vattnets önskemål om en fast investeringsserie för åtminstone tre år. Den har vidhållit »tolvmånaderstänkandet», som herr Ohlin talade om för en stund sedan. I år har oppositionen på den punkten fått stöd även av statsrevisorerna, som påminner om att undantag redan nu förekommer från den eljest tillämpade grundsatsen i svensk statsförvaltning, att statliga medelsbehov skall tillgodoses genom årliga anslag. Sådant undantag bör --- menar revisorerna --- kunna ifrågakomma också beträffande väginvesteringarna. Det gäller, säger de,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

att finna en lösning som möjliggör att »man tillämpar en investeringsram för flera år och likväl behåller en marginal för konjunkturpolitiskt betingade begränsningar av arbetsvolymen».

Detta överensstämmer just med vad väg och vatten redan sökt anpassa sig efter. Då man fann att statsmakterna inte var villiga att följa vägplanens investeringsserie för det ordinarie vägbyggandet utan åberopade konjunkturpolitiska motiv för en mer »flexibel» vägbyggnadspolitik, beslöt man sig häromåret realistiskt för att räkna ned sin investeringsserie från en årlig ökning av i runt tal 100 miljoner kronor till 60 miljoner kronor. Anpassningen efter konjunkturpolitiken skulle ske genom storleken på därutöver anvisade beredskapsmedel. Regeringen ville inte binda sig men godtog förra året den föreslagna ökningen av de ordinarie medlen med begärda 60 miljoner kronor, även om en viss del därav specialdestinerades. I år har ökningen i realiteten reducerats till 40 miljoner kronor.

I detta hänseende använder departementschefen enligt min mening inte klartext. Han säger inte uttryckligen ifrån, att han redan nu frångår den nya investeringsserien. Tvärtom säger han att anslaget till vägbyggandet på landsbygden »ökar» med 60 miljoner kronor. I verkligheten uppgår ökningen till bara 40 miljoner kronor, eftersom han samtidigt föreslår att det tidigare anslaget för vissa vägbyggnadsarbeten på 20 miljoner kronor nu skall upphöra som särskilt anslag och i fortsättningen finansieras med ordinarie medel.

Det räcker inte med detta. Även i år upprepas förra årets åtgärd — vilken nog många av oss, även statsrådets egna partikamrater i fjärde avdelningen, trodde var en engångsföreteelse — nämligen att 40 miljoner kronor av de ordinarie byggnadsmedlen specialdestineras eller reserveras för vissa särskilda syften och områden.

I realiteten innebär denna åtgärd, så-

vitt jag förstår, att beredskapsmedel överförs till ordinarie medel och att överföringen sker på sådant sätt, att det av väg och vatten planlagda vägbyggandet i mellersta och södra Sverige får sin relativa andel i motsvarande mån reducerad. Det är alltså den delen av landet som får bekosta den ökning som sker på andra ställen.

Hur denna specialdestinering eller, låt mig säga specialfavorisering, rätteligen skall rubriceras, vill jag inte ingå på. Planmässig, principiellt och sakligt riktig vägbyggnadspolitik är det i varje fall inte fråga om.

Herr talman! Såsom jag nyss nämnde, upprepar herr Skoglund också sitt redan förut ofta gjorda påstående, att vi tack vare beredskapsmedlen ligger flera hundra miljoner kronor — i år 300 miljoner — före vägplanen i fråga om utgiftsbeloppet. Varje gång herr Skoglund kommer med detta påstående tvingas jag att upprepa mitt eget påstående, nämligen att herr Skoglunds uppgift bara är skenbart riktig och att vi i verkligheten — om man tar hänsyn till vad vi fått ut för pengarna — snarare ligger efter än före vägplanen. Och då grundar jag mitt påstående på — det har jag också sagt tidigare — det förhållandet, att effektiviteten hos de beredskapsarbeten, som herr Skoglund medräknat, är minst 10—15 procent lägre än hos andra vägarbeten och att i beredskapsarbetena medtagits arbeten, vilka väsentligen är att hänföra till underhållsarbeten, till nära nog dubbelt så stort belopp som vad herr Skoglund angivit.

Om man tar hänsyn härtil, skulle differensen mellan verkliga investeringar och vägplanens investeringsserie i realiteten uppgå till, låt mig säga något 50-tal miljoner kronor. Och om man vidare beaktar att vägplanens utgiftsserie byggde på kostnader enligt 1956 års penningvärde, så finner man att det beräknade försprånget inte är mycket värt utan snarare förbyts i en efter-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

släpning. Då har man emellertid inte tagit hänsyn till för det första att ökningen av bilbeståndet gått snabbare än vägplanens författare räknade med och för det andra att beredskapsarbetena inte förlagts till sådana vägar, där de i första hand behövs, utan till andra vägar. I fråga om de verkligen farliga och starkt belastade vägarna är eftersläpningen i förhållande till vägplanen högst väsentlig. På andra håll, där motsvarande behov av upprustning inte förefunnits, ligger man obestriddligen före vägplanen — det skall jag gärna vitsorda.

Ännu så länge har vi täckning för utgifterna i de från bilismen inflytande inkomsterna, vilka för nästa budgetår beräknas överstiga utgifterna med cirka 92 miljoner kronor. För bilskattefondens del redovisas också fortfarande betydande överskott av bilismens medel, som statsmakterna använt för andra ändamål. Motorismen har alltså inte fått full valuta för sina pengar.

Jag kan därför inte finna att herr Skoglund har så stor anledning att slå sig för sitt bröst. Visst har våra vägar rustats upp. Det har gjorts åtskilligt under 50-talet och 60-talets första år, men det har ändå varit otillräckligt. Stora brister föreligger alltså, och då vi bedömer vägbyggandet får vi inte glömma bort att vägarna för varje år utsätts för allt hårdare förslitning. Enbart siffran från förra året, 181 000 nyinregistrerade personbilar, talar för sig själv. Väginvesteringarna måste öka i takt med utvecklingen. Hänsynen till näringslivets konkurrens- och kostnads-läge och inte minst till trafiksäkerheten kräver krafttag för att ge vårt vägväsen en standard som svarar mot vägnas utnyttjande.

Jag skulle i detta sammanhang särskilt vilja understryka betydelsen av att öka trafiksäkerheten. Det förhållandet att mer än 1 000 människor dödats och 3 000 svårt skadats vid trafikolyckor under förra året talar ett tillräckligt

tydligt språk om mänskliga lidanden och ekonomiska förluster. Både regering och riksdag bär ansvaret för att vi verkligen begagnar det bästa medel som vi känner till då det gäller att bekämpa trafikolyckorna, nämligen att bygga trafiksäkra vägar. Såsom kammarens ledamöter säkert minns, tog herr Skoglund omedelbart före valet i höstas initiativ till en inventering av de vägar som uppvisade den största olycksfrekvensen. Materialet från denna undersökning har han nu i sin hand, men han har inte velat redovisa det just när det bäst behövs, nämligen då vi skall besluta oss för hur stora väginvesteringarna skall vara och på vilka håll de bör komma till utförande. I stället säger statsrådet, att rapporten skall delges riksdagen när tillfälle därtill yppar sig. Men så mycket vet vi ändå som att olycksfrekvensen är särskilt stor på starkt trafikerade vägar vilka ännu inte blivit ombyggda. Vi borde därför kunna vara överens om att den ökande trafikbelastningen och behovet av större trafiksäkerhet motiverar åtminstone samma ökningstakt i fråga om investeringarna som förra året och att dessa investeringar bör ske på det sätt och efter de planer som föreslås av den närmast ansvariga myndigheten.

Herr talman! Såsom jag redan förut sagt, får vi väl återkomma till dessa frågor senare under riksdagen. Jag har emellertid ansett dem vara av sådan betydelse att jag har velat, låt vara i allmänna ordalag, ta upp dem redan i dag.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag delar helt herr Bohmans mening, att vi kanske skall ta upp en diskussion i dessa frågor vid en senare tidpunkt. En sak vill jag dock gärna konstatera redan nu, nämligen den motsättning som råder mellan vad

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

herr Bohman här sade om de offentliga investeringarna och vad hans partiledare tidigare i dag yttrat om dem. Medan herr Heckscher menade att man i årets budget satsade för hårt på de offentliga investeringarna, har herr Bohman deklarerat att en otillräcklig insats göres på i detta fall vägbyggnadens område. Jag tror att herrarna får komma överens om hur det skall vara på den punkten till nästa gång vi skall diskutera det hela.

Vad inventeringen av trafikfarliga kurvor beträffar hann vi inte slutföra bearbetningen av materialet, men herr Bohman kan vara alldeles lugn för att det skall redovisas för riksdagen. Vi har för övrigt gått i författning om att med medel från arbetsmarknadsstyrelsen få en rad av dessa trafikfarliga kurvor omlagda och rätade för att inte olycksriskerna skall bli så stora i fortsättningen.

Låt mig, herr talman, tillägga att så länge herr Bohman envisas med att inte erkänna beredskapsvägarna som fullvärdiga vägar och så länge han vill göra gällande att de beredskapsvägar som vi åstadkommit inte ligger inom flerårsplanerna, har hans resonemang endast teoretisk riktighet. Men, herr Bohman, flertalet av de vägar som byggts med beredskapspengar har legat inom gällande flerårsplan, och då frågar jag mig: Vad tjänar det för syfte att bestrida det förhållandet, särskilt som det är mycket god kvalitet på de vägar som sålunda utförts och utföres?

Vi får väl tillfälle att återkomma till de siffror som herr Bohman nämnde. Jag vill emellertid understryka att om beredskapsmedlen inräknas — såsom har skett i den tabell vilken redovisas i sjätte huvudtiteln — ligger vi åtskilliga hundra miljoner före vägplanen när det gäller vägar på landsbygden. Där emot ligger vi efter i fråga om gator i städerna.

Detta är, herr Bohman, den riktiga redovisningen.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske motsäger mig själv, om jag nu tar upp en diskussion med herr Skoglund i stället för att vänta till ett senare tillfälle.

Först och främst vill jag framhålla, att herr Heckscher och jag nog är alldeles ense om att vägarbetena skall bedrivas enligt en fast investeringsserie och att ökningstakten skall vara den som föreslagits av väg och vatten.

Vidare noterar jag med tacksamhet, att vi kommer att få en redovisning av herr Skoglund beträffande undersökningen om de särskilt trafikfarliga vägarna. Jag tror nämligen att den redovisningen kommer att belysa vilken eftersläpning som skett på vissa håll i Sverige just genom beredskapsarbetenas fördelning.

Beträffande frågan huruvida vi ligger före eller efter vägplanen vill jag här bara nämna några siffror.

Herr Skoglund säger i propositionen, att vi ligger 300 miljoner kronor före vägplanen, om hänsyn toges till investeringarna både på landet och i städerna. Men om vi räknar med 10 eller 15 procents lägre effektivitet på beredskapsarbetena — som har kostat drygt en miljard — blir det i runt tal 150 miljoner. Försprånget på 300 miljoner kronor reduceras då till 150 miljoner.

Vidare har i beloppet inräknats vissa underhållsarbeten utöver dem som herr Skoglund redovisat. Dessa arbeten uppgår till 50 å 60 miljoner kronor. Låt gå för 50 miljoner. Då är vi nere i ett försprång på 100 miljoner. Sedan bör vi också ta hänsyn till penningvärdeförsämringen sedan 1956 — vägplanen räknar med ett fast penningvärde — vilken kan uppskattas till 20 å 23 procent. Slår vi ut den försämringen på vägplanens investeringsserie, så får vi ett betydande *underskott* i förhållande till vägplanen. Och då har jag ändå inte tagit hänsyn till att antalet bilar har ökat i förhållande till vägplanen, och inte heller till att investeringarna

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

varit ojämnt fördelade och inte alltid gjorts på de ställen de borde ha legat. Detta har förorsakat betydande eftersläpning på vissa håll och försprång bara där det inte skulle ha varit något försprång.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! När jag nu har begärt ordet är det närmast för att beröra några speciella problem, som det kan vara av ett visst intresse att närmare skärskåda.

Vi vet alla hur fritiden ökar — allt fler löntagare får lediga lördagar. Snart är kanske också den allmänna fyraveckorssemestern en realitet. Vi har kunnat glädja oss åt en standardutveckling, som vi är mycket stolta över. Vår konsumtionsförmåga har stigit undan för undan och blivit tillfredsställd i ungefär samma takt — med bilen, den bättre lägenheten, televisionapparaten o. s. v. Med den ökade fritiden uppkommer ett nytt konsumtionsproblem, som vi tog upp till allsidig belysning i en centermotion för jämnt ett år sedan, då vi bl. a. riktade uppmärksamheten på det under 1960-talet snabbt expanderande behovet av fritidshem och fritidsområden. Därför krävde vi en utredning om möjligheterna att stävja den forcerade enskilda spekulering som nu pågår — framför allt genom ett antal större tomtbolag — i fråga om snart sagt all den mark i städernas relativa närhet som är lämplig för fritidshem och fritidsområden.

Vi begärde också utredning om möjligheterna att genom det allmännas försorg skapa ökade förutsättningar för städernas hushåll att i väsentligt ökad utsträckning till skäligen kostnader få tillgång till fritidshem i välplanerade fritidsområden. Bara en tiondel av hushållen har sådana fritidshem.

Det blev en besvikelse för oss att riksdagens allmänna beredningsutskott inte fann våra förslag värda beaktande. Men vi blev naturligtvis så mycket gladare över att regeringen ett halvår senare ak-

tualiserade frågan och gjorde det i samma anda och helt i överensstämmelse med våra intentioner samt tillsatte just en sådan utredning som vi önskat, men som majoriteten i riksdagen underkände så sent som i maj månad i fjol. Vi är givetvis glada över att en statlig utredning äntligen tillkommit och hoppas att den enligt centerpartiets tidigare önskemål skyndar på för att bromsa olika spekulativa kapitalintressen och tomtjobbarkretsarnas framfart på detta område, som är så viktigt inte minst för alla våra låglöntagare.

Vi är naturligtvis alla tillfredsställda med den enighet som partierna efter långa förhandlingar uppnått i försvarsfrågan, som angår oss alla. Läget i världen präglas alltså av osäkerhet och oro, och ingen av oss får då svikta i försvarsvänlighet och försvarsvilja.

Det är främst med hänsyn till vikten av att upprätthålla försvarsvänlighet och försvarsvilja ute i folkets breda lager som jag vill peka på vissa förhållanden i vår försvarsorganisation, som tyvärr inte är ägnade att enbart inge tillfredsställelse och som jag tycker att regeringen haft för litet intresse för.

Det är tyvärr så — det har jag erfarit från många värnpliktiga ungdomar — att förlägningsförhållandena främst inom armén har blivit eftersatta i utvecklingen inom vårt försvar. Förhållandena är nu — det bekräftas av initierade militära representanter — på många håll alldeles otillfredsställande bl. a. i sanitärt hänseende. Förbandschefer klagar över att högre myndigheter ej inser att t. ex. dåliga sanitära förhållanden — ibland finns inte ens varmdusch efter hårda övningar under dagar och dygn — medför ogynnsamma verkningar i fråga om utbildningsresultaten.

Våra värnpliktiga begriper nog i allmänhet att hårda övningar är nödvändiga med tanke på krigets värv — det märks på fälttjänstövningarna — men de har svårt att förstå, att förläggningarna i den fredliga vardagen måste vara så

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

primitiva, att de värnpliktiga har svårigheter att klara en vettig hygien och t. ex. behöver stå i kö vid klosetter. Det är trivialt att beröra detta, men någon måste göra det för alla våra värnpliktigas räkning. Det vore olyckligt, både för värnpliktsutbildningens effektivitet och de värnpliktigas försvarsinställning, om man försummade att rejält upprusta kasernerna i snabbare takt än hittills. Här behövs nog ett pekfinger från försvarsministern till de militära myndigheterna.

Försvarsviljan skapas inte i första hand här i riksdagen eller i organisationen Folk och försvar eller i de frivilliga försvarsorganisationerna. Den skall skapas hos alla våra värnpliktiga ungdomar från första början genom sunda och positiva intryck av militärtjänsten. En hård tjänst under sunda förhållanden, med respekt för människovärdet, stöter nog inte på patrull hos våra värnpliktiga, hur hård den än är. Men osunda och ovärdiga förhållanden drar ner försvarsviljan.

Jag skulle, herr talman, något vilja beröra försvarets fabriksstyrelse. Detta statliga verk har på den sista tiden kommit i blåsväder. I statsrevisorernas berättelse riktas en kritik mot den statliga försäljningen av bilar. Man har tagit fram några exempel. En lastbil reparerades budgetåret 1960/61 för nära 10 000 kronor och såldes 1961 för 622 kronor. En personbil reparerades 1960 för nära 5 000 kronor och såldes samma år för 350 kronor. Exempelen kan mångfaldigas.

För en tid sedan fick jag i min hand ett cirkulärmeddelande från försvarets fabriksstyrelse, ställt till landets återförsäljare, av följande lydelse:

»Försvarets fabriksstyrelse utbjuder härmed till försäljning i befintligt skick med reservation för mellanförsäljning ca 4 000 st. fabriksnya skjortor med 2 st. lösa kragar i varierande storlekar från 35 till 41. Skjortorna är tillverkade av prima ljusgrå poplin, till kr. 3:— per st.,

ca 1 500 st. begagnade marschskor i varierande storlekar från 39 till 45. Skorna är nyhalvsulade och fullt brukbara till kr. 4: 50 per par.

Skjortorna och skorna säljes styckresp. parvis eller i en post, om så önskas, fritt nuvarande lagerplats i Stockholm och Östersund.»

Vid närmare granskning visade det sig, att skjortorna är omkring tjugo år gamla och tillverkade av kristidskvalitet. Detta angavs inte i meddelandet. Och vad gäller skorna var dessa tillverkade under åren 1939 och 1940. De betecknas som långa, smala och styva i ovanlädret. De betraktas på civilförsvarssektionen som oanvändbara. Detta stod inte heller angivet i meddelandet.

Det måste väl vara en dålig affär, när man säljer skjortor för 3 kronor per styck och skor för 4: 50 paret. Skorna är för övrigt nyhalvsulade — bara en halvsulning kostar mellan 11 och 15 kronor. Försäljningskostnader för skjortorna och skorna överstiger med säkerhet de inkomster man får genom denna realisationsförsäljning. Hade det då inte varit bättre att i stället för denna försäljning ha skänkt bort skorna och skjortorna till någon organisation som insamlar kläder och skor till nödlidande?

Man har rätt att kräva, att de som är satta att sköta ett statligt affärsdrivande verk ser till att man handlar efter affärsmässiga principer. Det kan man sannoligen knappast påstå har skett när man granskar vissa av de affärer som handhas av försvarets fabriksstyrelse.

Jag skall nu gå över på en fråga som berör oss alla som samhällsmedborgare mer eller mindre och det är den strukturrationalisering som sker inom det svenska jordbruket. Det har pågått och pågår alltjämt en jordrationalisering av stora mått, innebärande en minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket. Minskningen är givetvis olika i olika delar av landet. I mitt län, Skaraborgs län, är minskningen på de senaste fem åren cirka 11 procent. Jag skall inte

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

närmare gå in på orsakerna till minskningen av antalet bruksdelar, men den främsta orsaken är säkerligen jordbrukets försämrade lönsamhet.

Ingen kan förneka svårigheterna att omställa den arbetskraft, som frigörs genom jordrationaliseringen. Att en rationalisering är nödvändig kan väl ingen förneka. Men att denna utveckling behöver ledas är också ett faktum, som inte kan förnekas. Det gäller att leda omställningsproceduren så, att den blir så smärtfri som möjligt. Den strukturalisering som sker inom jordbruket är en angelägenhet som berör oss alla. Det finns anledning att framhålla, att en minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket inte behöver betyda en minskning av antalet boende inom de berörda bygderna. Det gäller nämligen att ta hand om den frigjorda arbetskraften och placera den inom annan sysselsättning. En minskning av antalet jordbrukare och sysselsatta inom jordbruket skulle därför inte behöva betyda en avfolkning av landsbygden. Tyvärr är emellertid verkligheten den, att en minskning av antalet sysselsatta inom jordbruket i de flesta fall medför en sådan avfolkning. Det behöver dock inte vara så. En aktiv lokaliseringspolitik utgör den bästa garantien mot en avfolkning av landsbygden.

Med intresse tog jag del av de tankegångar som framfördes av inrikesminister Rune Johansson vid näringsrådets sammanträde i Mariestad den 3 december i fjol. Då gav statsrådet Johansson uttryck för möjligheterna att stimulera industrien att flytta till de platser där arbetskraften finns i stället för tvärtom. I ett sådant län som Skaraborgs län, som har så betydande arbetskraftsreserver, är det angeläget att söka stimulera och underlätta möjligheterna att skapa nya arbetstillfällen. Det synes vara en klok och förnuftig investering att satsa på landsbygden genom att underlätta tillkomsten av nya industrier. Med tanke på de problem

storstäderna medför kan det vara till fördel, om staten genom fraktlindring eller på annat sätt stöder den industri som vill flytta till mindre städer och orter.

När det gäller landsbygdens problem spelar givetvis servicefrågorna en avgörande roll. Det kan inte förnekas, att man blir ganska bekymrad när järnvägsmyndigheterna varslar om nya järnvägsnedläggningar. Det görs visserligen gällande att de av nedläggningar berörda bygderna skall få god ersättning för dessa i form av bra vägar. Detta till trots kan inte en aldrig så bra landsväg ersätta en järnvägslinje.

Bygderna som berörs av järnvägsnedläggningarna utarmas. Jag tänker inte bara på person- eller godstrafiken, utan även på den försämrade postservice som följer med en järnvägsnedläggning.

Bland de järnvägar som hotas av nedläggning är järnvägen Tidaholm—Vartofta och järnvägen Landeryd—Falköping. Jag hoppas innerligt att de berörda myndigheterna betänker sig noga innan de vidtar en så drastisk åtgärd som ett nedläggande innebär och att man beaktar opinionen i bygderna.

Skulle jag få framställa ytterligare några önskemål vore det att man så fort som möjligt lät bredda hela västgötabanen, så att linjen mellan Gårdsjö och Göteborg fick normalspår. Statens järnvägar har mycket att vinna på en lika spårvidd och genom de möjligheter detta innebär till alternativa transportmedel för den väldiga godsmängd som förflyttas mellan ost- och västkusten.

Låt mig, herr talman, till slut erinra om den utredning som ännu inte är helt slutförd beträffande Göta kanal. Av det material som redovisats framgår med all tydlighet, att en utbyggnad av kanalen är samhällsekonomiskt lönsam. Tillkomsten av en utbyggd västgötadel av Göta kanal kommer att möjliggöra ett effektivt utnyttjande av vätterbygdens råvarutillgångar. Vidare kan man

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

räkna med att kanalen kommer att utnyttjas vida mer, om den blir utbyggd och fördjupad. Det synes därför angeläget att aktualisera frågan om en utbyggnad av kanalen inom en inte alltför avlägsen framtid.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är tre små ting som jag skulle vilja resonera om. Alla tre har berörts tidigare. Det första är den trafikregel som kommer att ändras vid övergång till högertrafik. Högertrafiken har förebådats i statsverkspropositionen och den har berörts även här i dag. Somliga anser och har prisat regeringen för att den gjort ett krafttag. Det skulle vara riktigt gjort att besluta utan att bry sig om vad människorna tycker. Det anses ju alltid kraftfullt.

Herr Hansson i Skegrie tyckte att centerpartiet haft för kort tid på sig att fundera på saken. Han var upprörd över att partiledarna tagit ställning till frågan innan herr Hansson i Skegrie hunnit med riktigt. Annars var det väl centerpartiet som tog den längsta tiden på sig. Jag trodde att man verkligen hade fått tillfälle att diskutera frågan i den gruppen.

Egentligen var det väl herr Hedlund som avgjorde hela frågan. Jag kan inte tänka mig annat än att regeringen och de övriga partiledarna inte skulle ha vågat gå in för att införa högertrafik, om herr Hedlund varit ståndaktig och verkat i — som det tycks — herr Hanssons i Skegrie anda. Då hade vänsterregeln stått fast. Nog ligger en mycket dryg del av skulden för att detta väldiga krafttag tagits av regeringen hos centerpartiet, inom vilket man ändå tycks ha haft vissa betänkligheter.

För egen del anser jag att det aldrig i vårt land har fattats ett beslut som gått så rakt emot den vilja som medborgarna direkt har uttalat. Man har frågat svenska folket i en folkomröstning och fått svaret, att 85 procent anser att vi fortfarande skall ha vänstertrafik. Det har

gått några år sedan dess, och man åberopar nu att stämningen har svängt om, men man är oändligt ängslig för att på ett vederhäftigt sätt ge belägg för detta. Man vill inte återigen ha en omröstning, som kanske skulle visa att det fortfarande är 85 procent av de röstande som vill ha vänsterregeln kvar.

Vi kommer att debattera detta senare. Jag tycker att beslutet är allvarligt och visar ett förakt för den vanliga människans förmåga att tycka någonting, vilket är ganska upprörande. Jag vill hoppas att regeringen, som jag vet inte låter ändra sig, åtminstone tog litet allvarligare på de meningar som framförs från vänstermajoriteten. En vanlig åsikt är att vi inte skall gå fram för hastigt med denna fråga och att vi bör vänta till dess att förhållandena blir gynnsammare. Man skall också innan man genomför förändringen ta hänsyn till alla de kostnader som vållas av olyckorna under omställningsperioden. Vi skall alltså icke fatta ett beslut innan hela dess räckvidd har beräknats. Jag hoppas fortfarande — även om hoppet är svagt — att regeringen skall ta litet allvarligare än vad den hittills tycks ha gjort på de propäer som redan kommit fram i tidningarna.

En annan fråga som enligt min mening berördes litet lättvindigt var de handikappades problem, som togs upp av herr Ohlin. Han sade att regeringspartiet grovt har försummat de handikappade. Man har inte haft något intresse för dem. Han hävdade därefter att folkpartiet visat ett alldeles speciellt intresse för de handikappade.

Jag undrar hur herr Ohlin för ett ögonblick kan vidhålla detta påstående. Just nu startar vi med den försäkring som har betytt så oändligt mycket för de handikappade. De har fått en obligatorisk socialförsäkring, i vilken varje handikappad, varje människa med en kronisk sjukdom har möjlighet att bli sjukförsäkrad eller pensionsförsäkrad, något som han tidigare kunde få en-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

dast mot mycket dryga avgifter. De handikappade var över huvud taget glömda i de tidigare försäkringarna. De har nu fått ett skydd som inte kan skattas högt nog.

Ännu underligare blir det när man ser på det utomordentliga tjänstepensionsförslag som herr Ohlin alltid påminner om. Men kommer herr Ohlin inte ihåg, att enligt det förslag som först lades fram kunde de handikappade inte få komma in i försäkringen på samma grunder som andra? De kunde inte komma in därför att förslaget byggde på samma system som övriga frivilliga försäkringar. Om de handikappade skulle inträda i detta försäkringssystem måste alltså övriga grupper belastas, och det var inte meningen; man måste då ta på sig mycket större kostnader och det fick prövas enligt vilka grunder man möjligen skulle kunna släppa in kroniskt sjuka eller handikappade.

Det är förvånande att herr Ohlin över huvud taget vågar beröra förhållandet till de handikappade. Enligt min mening har han gjort allt för att sabotera det skydd de nu fått genom försäkringen.

Inte heller minns jag att man exempelvis från folkpartihåll varit intresserad av att öka medicinförmånerna. Det är annars ett område där de handikappade är mycket angelägna att få generösa bestämmelser. Jag har kontakt med de sockersjuka. De skulle vilja ha den förmånen inom sjukförsäkringen, att de fick kostnadsfria och riktiga insulinsprutor, de skulle vilja ha testapparater gratis, de skulle vilja ha in fotvård som en förmån. Jag har aldrig hört att folkpartiet har velat utvidga sjukförsäkringens förmåner, så att sådana ting skulle komma in.

Det är bättre att inte göra sig till de handikappades riddare utan att tåga och bättra sig i framtiden, när man har ett så dåligt föregående, som herr Ohlin har i dessa frågor.

En annan fråga, för vilken man tycks

hysa stort intresse och kring vilken det verkar att vara allmän uppslutning här i dag, är familjepolitiken. Jag såg i en kvällstidning att ett av de viktigaste temata i dagens remissdebatt är familjepolitiken, intresset för befolkningsfrågorna. Ja, det var några yttranden om dessa ting under förmiddagen. För den som ständigt haft dessa frågor uppe är det naturligtvis ytterst glädjande att både högern och folkpartiet — och det kom visst några ord från centerpartihåll också — visar en familjevänlig inställning.

Vad jag inte hört i dag men däremot sett i Expressen är att herr Ohlins parti skulle varit villigt att höja barnbidraget med 100 kronor. Det angavs emellertid inte om man då skulle pruta på andra förmåner eller om man vore beredd att ta extra skattehöjningar eller om finansieringen skulle ske på annat sätt. Självfallet är varje förbättring för barnfamiljerna tacknämlig, som det heter på riksdagsspråk. Men jag undrar om inte tiden är inne att, innan man beslutar sig för att höja det ena eller andra bidraget, göra den översyn av familjepolitiken som riksdagen i höstas enhälligt beslöt. Vi fattade ju då ett beslut om att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om »utredning rörande frågorna om samhällets ansvar för barnkostnaderna och om särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning samt rörande befolkningsfrågans olika aspekter». Beslutet fattades på grundval av två motioner — den ena en fyrpartimotion i befolkningsfrågan, den andra en socialdemokratisk motion med inriktning på socialpolitiska förändringar som skulle förbättra barnfamiljernas ekonomi. Det rådde över huvud taget inga delade meningar om det beslut vi i utskottet kom fram till och vilket sedan klubbfastes av båda kamrarna.

Det intressanta var att man vid behandlingen av förslagen både från högern, folkpartiet, centerpartiet och det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

socialdemokratiska partiet hävdade, att här var inte det angelägnaste att driva fram förmåner åt barnfamiljerna för att öka nativiteten. Även om man var inställd på och krävde mer långsiktiga utredningar och analyser av befolkningsläget menade man, att detta inte borde vara det viktigaste syftet med förändringen av barnfamiljernas standard. Man var beredd att även om man inte fann några vägar att öka nativiteten ändå säga, att barnfamiljernas ekonomiska förhållanden bör förbättras. Detta tycker jag var en rejäl inställning hos alla partier. Det rådde, som det tycktes, inte några delade meningar om värdet av att åstadkomma snabba förbättringar för barnfamiljerna. Det är naturligtvis främst den nya familjesituationen för de gifta kvinnorna med dubbelroll i hem och yrke, som i hög grad har drivit fram dagens intresse för familjefrågorna, men det är självfallet också arbetsmarknadens behov av arbetskraft. Detta är så stort, att även kvinnor med små barn kan behövas i yrkesarbete för att vi skall kunna hålla den standard som ingen är beredd att pruta på.

I år träder en reform i kraft, som är mycket väsentlig för barnfamiljerna. Det är moderskapsförsäkringen som mycket kraftigt förbättras. Det har också tillsatts en familjeberedning för att undersöka familjens servicefrågor. Man har tydligen diskuterat frågor om daghem och utlovat en proposition om ökat statligt bistånd för daghem. I åttonde huvudtiteln föreslås en utvidgning av förskoleseminarierna. Representanter för alla partier står bakom och har drivit på dessa reformer, som av olika skäl inte har kunnat komma till stånd tidigare. Man är glad att det ser ut att lossna på den fronten.

Av dessa ting skulle man kunna dra slutsatsen, att det är meningslöst att tillsätta en ny familjeutredning. Men om jag ser på de ändringar som sker genom redan fattade beslut i fråga om

socialförsäkringen och genom förslag som kan komma från skatteberedningen och väsentligt påverka familjernas beskattning och de förändringar beträffande studiestödet som kan komma från de utredningar som nu är tillsatta, så undrar jag om det inte är nödvändigt att göra en översyn av alla dessa bidrag och bidragsformer för att se till, att de verkligen ger det utbyte man önskar för de människor som behöver dem bäst. Man vill åstadkomma en ekonomisk utjämning mellan barnlösa och familjer med många barn. Man vill ha en utjämning mellan familjer som har två familjeförsörjare med förvärvsarbete och sådana där det bara finns en. Man vill ha en utjämning också mellan de ensamstående föräldrarnas och deras barns ekonomiska förhållanden och de familjer där två föräldrar svarar för barnen. Det är alltså ett ganska komplicerat problem, och det är ganska olikt det som man tidigare haft uppe när man har resonerat om familjefrågan.

Jag skall säga några ord också om den väg man ständigt från borgerligt håll anvisar, nämligen att via skatteavdrag, d. v. s. ortsavdrag för barn, få en utjämning i standard mellan olika familjer. Den stora kostnaden i dag för en familj med barn är att man måste avdela en människa till vårdnaden av barnen, att alltså den som vårdar sitt barn inte samtidigt kan skaffa sig inkomster av förvärvsarbete. När det blir allt vanligare att en hustru har möjligheter att skaffa sig inkomster, blir det en fråga om inkomstbortfall då modern blir bunden vid vården. Låt oss säga att man inför ett skatteavdrag för barnfamiljer. Om progressionen är hög innebär det att skatteavdraget ger ett mycket större ekonomiskt tillskott till familjen om denna har det gott ställt än om den har små inkomster, och vissa familjer får inte alls någon nytta av skatteavdraget. Då blir alltså den moder som avstår från förvärvsarbetet inte värderad efter sin egen insats i hemmet, inte heller

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

efter den insats som hon skulle ha kunnat göra utanför hemmet — hon hade kanske haft möjlighet att få en god inkomst om hon varit ute i förvärvsarbete i stället för att vårda sitt barn. Skatteavdraget ger henne alltså inte ersättning efter hennes förmåga att vårda barnen och inte efter den inkomst hon avstår från, utan ett sådant system värderar tydligen kvinnans insatser i stället efter mannens förmåga att skaffa inkomster. Jag kan inte se att det är riktigt att binda ersättningen för vårdnaden av ett barn till mannens talanger att skaffa inkomster. Skall ersättningen bindas vid någonting bör den väl bindas vid hustruns talanger, vid den ersättning hon avstår från genom att vårda sitt barn, eller också måste man säga att alla som avstår från yrkesarbete skall få en grundersättning som är lika för alla.

Jag tror att högern om den så allvarligt penetrerar familjefrågorna som man tycks göra åtminstone i högerns ungdomsförbund — där det råder rätt olika uppfattningar om vilka vägar man skall gå och där diskussionen tydligen inte är färdig än — borde fundera på om det är riktigt rätt mot kvinnorna att de blir värderade efter vilka karlar de har skaffat sig.

Det finns kanske andra vägar att ge barnfamiljerna ett stöd och lämna kvinnorna möjlighet att välja mellan hemarbete och förvärvsarbete och skapa större rättvisa mellan olika familjer — full rättvisa kan väl aldrig skapas genom reformer. Det finns skäl både att göra undersökningar om de verkliga kostnaderna för barnvården och att studera de olika former för barnavård som man kan tänka sig. Jag skulle också vilja veta hur de förvärvsarbetande kvinnorna i allmänhet klarar barnavården. Vilka kostnader och vilka bekymmer vållar den dem och vilka former för stöd kan ge dem det bästa utbytet, ekonomiskt och i andra avseenden. Och vilken form är bäst för barnen?

Det finns mycket att undersöka, mycket att granska litet mera vetenskapligt. Jag tror det är riktigt med de förändringar som har skett i familjen att göra en större undersökning, en allvarlig översyn över alla de familjepolitiska åtgärderna. Därför är jag inte beredd att genast förordna att vi skall göra den och den förändringen i dag genom ett klubbslag. Vi bör ta litet tid på oss för att samordna de olika familjepolitiska åtgärderna.

Jag fick en tankeställare häromdagen genom en diskussion i en studentklubb. Det var ganska mycket folk som var samlade för att diskutera abortfrågan. Man krävde där helt fri rätt för kvinnor att abortera. Det var inte en grupp asociala ungdomar som satt där, det var inga som lever litet hur som helst och inte är beredda att ta ansvaret för sina handlingar. Det var inte sådana som man skulle kunna beteckna som folk utan socialt ansvar utan det var människor som känner det tryck som i dag vilar på kvinnorna. Man räknar som normalt för de gifta kvinnorna att de skall ha ett förvärvsarbete och samtidigt klara ett moderskap. Det var detta dilemma som drev diskussionsdeltagarna att kräva fri abort. Hur vi än ställer oss till den lösningen kan vi inte komma ifrån, att när en grupp unga människor ställer ett sådant krav då är det allvarligt nog. Man bör gå till botten med de allvarliga orsakerna bakom ett sådant ställningstagande.

Jag vill alltså hoppas, att de frågor vi begärde utredning av i höstas verkligen kommer att utredas. Regeringen har tydligen inte samlat ihop sina intryck av fjolårets familjepolitiska debatter och inte beslutat om någon utredning. Jag hoppas att den gör det snart och att den inser att trettioalet inte är likt fyrtioalet och femtioalet inte är likt sextioalet. Det har skett en glidning, och familjesituationen har förändrats. Andra ekonomiska lagar verkar i dag, och en helt annan verklighet möter de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

unga människor som skall klara hem, barn och förvärvsarbete.

Med detta hoppas jag att denna debatt skall kunna ge ett ytterligare stöd åt den familjevänliga politik som en tidning i eftermiddag signalerade.

Herr andre vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm var vänlig nog att tillmäta centerpartiet en ganska avgörande roll i de s. k. förhandlingarna om trafikomläggningen. Fru Eriksson sade, att skulden till denna förhandlingsuppgörelse till ganska stor del låg hos centerpartiet. Om inte herr Hedlund accepterat och fallit undan, hade ingenting blivit gjort, sade fru Eriksson. Jag ber att få tacka för det! Denna annars så starka regering, denna gång förstärkt med högern och folkpartiet, kunde inte klara denna sak med mindre än att den fick även herr Hedlunds stöd. Det rådde delade meningar — det vet säkert fru Eriksson — i centerpartiet, huruvida man skulle kapitulera eller inte inför regeringen och om man skulle kapitulera utan egna krav eller inte.

Vårt första motbud var, att vi hade ett »absolut krav på ökade vägupprustningar» och på att man inte band finansieringen. Men det förhandlingsbudet förkastades ju helt. Nästa gång ändrade centerpartiet det »absoluta kravet» till att vi »*förutsatte*» kraftiga vägupprustningar. Denna ändring var alltså centerpartiets och herr Hedlunds s. k. reträtt. Tillåt mig, fru Eriksson, att ha den åsikten, att juristen herr Hedlund visste vad han skrev; skillnaden mellan att *kräva* en sak och att *förutsätta* eu sak är väl ganska liten. Skall man föra frågan till sin spets, är ju den som förutsätter en sak även den som bestämmer om förutsättningarna finns i det aktuella läget. Men nu menar jag

inte att man skall driva frågan till sin spets i detta fall.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag har helt nyligen gjorts underkunnig om att en riksdagsman inte får kritisera vissa bestämda konkreta utnämningar som regeringen gjort, och eftersom jag vill vara en lojal riksdagsman skall jag inte kritisera regeringens utnämningar av landshövdingar. Jag skall inskränka mig till att påpeka att vi i Gävleborgs län brukar säga, att länet är rött. Det tog sig uttryck i att det socialdemokratiska partiet vid det senaste kommunal- och landstingsmannavalet erhöll 56 procent av de avgivna rösterna, medan kommunisterna erhöll 7 procent. 63 procent hade sålunda klart och tydligt uttalat sig för en politik i socialistisk riktning.

Valet fick till resultat att väljarna lyfte ut samtliga tidigare valda högermän ur landstinget och att regeringen flyttade in högerledaren på slottet i Gävle. Det är klart att sådana resultat är litet märkliga, och det aktualiserar naturligtvis enligt min mening frågan om huruvida man inte bör välja landshövdingar på liknande sätt som man väljer landstingsmän. Hade så varit fallet i Gävleborgs län, skulle resultatet säkerligen ha blivit en aning annorlunda än vad det nu blev. Detta har jag velat säga endast i förbigående.

En sak som jag skulle vilja fästa kammararens uppmärksamhet på är den strukturförändring, som präglar vårt lands näringsliv. Det är inte så, att jag skulle ängslas över förändringar som nya tider och nya seder kan kräva, utan så att det privata och enskilda näringslivet utgör den drivande kraften i dessa förändringar, som i stort bestämmer över industrilokalisering och därmed också driver fram de stora befolkningsomflyttningarna. Det är sålunda inte samhället, inte samhällsintressena i stort som avgör inriktningen av industrilokaliseringen. Samhället kommer här i efterhand.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Det tvingas att med skattepengar betala av det enskilda näringslivet framdrivna befolkningsomflyttningar. De s. k. rörlighetsstimulerande åtgärderna, som man så varmt talar om, är enligt min mening ingenting annat än krisåtgärder, framtvingade av det enskilda näringslivets ensidiga och av profitintressen dikterade industrilokalisering.

Vi har begåvats med startbidrag, hyresbidrag, flyttningsbidrag och vad nu alla bidrag heter. Men de kan inte på något sätt kompensera de arbetar- och tjänstemannafamiljer, som på grund av strukturförändringarna ställts arbetslösa — friställda som det numera heter — och som av vidriga ekonomiska omständigheter tvingas flytta från sin hemort, bryta med sin invanda miljö och omplantera sig på främmande platser.

Jag är ingalunda främmande för att sådana omflyttningar kan vara ofrånkomliga. De skall dock vara betingade av ett allmänt samhällsintresse och ingå som ett led i en på lång sikt planmässig riksplanering. Det finns ingenting som säger att stockholmsregionen, göteborgsregionen eller malmöregionen samt några platser i Mellansverige skall favoriseras när det gäller industrilokalisering. Norrlandslänsens problem med kronisk arbetslöshet i Norrbotten och Jämtland samt omfattande säsongarbetslöshet i övriga län har hittills fått utgöra en »mjölkko» när det gällt att tillgodose arbetskraftsbehovet i södra Sverige. Vi möter här i norrlandslänsen en rad problem. Det gäller kostnader för yrkesutbildning och annan utbildning. Vi får alltså svara för kostnaderna för utbildning av arbetskraften, och när utbildningen är klar tvingas arbetskraften av olika omständigheter att flytta till södra Sverige, där man tar vara på den av Norrland utbildade arbetskraften.

Det är nu min förhoppning, herr talman, att samhällsintressena skall få sin givna första plats när det gäller indu-

strilokaliseringen och att inte enbart, som hittills varit fallet, enskilda krassa ekonomiska intressen skall få bestämma i denna viktiga fråga utan att folkets väl verkligen skall gå före storfinansens och enskilda spekulanters intressen. Detta kan endast ske genom en riksplanering och en aktiv produktionspolitik med hela landet som bas och inte som nu med endast några utvalda områden, som av tillfälligheter och enskild spekulation blivit ett slags magnet, till vilken norrlandslänsens befolkning med eller mot sin vilja skall tvingas flytta.

Detta spørsmål aktualiserar en annan fråga, nämligen hur samhället skall få insyn och bestämmanderätt i främst de s. k. stora företagen med exempelvis över 500 anställda. Dessa industriegiganter, om uttrycket tillåtes, har genom sin storlek ett enormt och avgörande inflytande över i vissa fall hela landskap. Koncernen eller bolaget bestämmer över sysselsättning, avgör om fabrikerna skall hållas i gång eller inte och om produktionskapaciteten skall utnyttjas helt eller bara till 75 eller 80 procent. Sådana överenskommelser har helt nyligen träffats av de svenska cellulosaproducenterna — enligt uppgift för att hålla priserna intakta.

Beslut av det slaget innebär att produktionsapparaten inte skall utnyttjas hundraprocentigt. Anställda avskedas eller också stoppas nyanställningar. Man frågar sig om detta kan vara riktigt i ett samhälle, som vill kalla sig demokratiskt. Ett fåtal människor har här avgörandet i sin hand. Samhällets intressen frågar man i detta fall inte efter, ännu mindre de anställdas. Storföretagens långsiktiga rationaliseringsplaner och produktionsplaner betraktas av dessa företag som interna angelägenheter. När en fabrik skall läggas ned kommer det kanske i bästa fall först några månader före nedläggandet till de anställdas och samhällets kännedom. Ett flertal exempel på dylikt förfaran-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

de kan anföras. I den situationen ropar man på samhällets ingripande. Samhället skall svara för att den lediga arbetskraften får nya anställningar och för alla de följdproblem som uppstår på orten i fråga. Bolaget och aktieägarna har inte längre något ansvar.

Denna tingens ordning måste brytas. Samhället måste nu på allvar kräva avgörande inflytande på det ekonomiskpolitiska skeendet i vårt land. Man måste kräva bestämmanderätt i de stora företagen, vilket är en förutsättning för att kunna åstadkomma en planmässig rikslokalisering och en aktiv produktionspolitik. Alla medborgare kan därigenom tillförsäkras verklig trygghet i sina anställningar, trygghet för sin framtid, för sin familj och sina barn. Samhället måste sluta med sin förvisningspolitik och tvångsförflyttningar av norrlandslänens invånare. Samhället måste få blomstra i sin helhet och inte bara i fråga om några få utvalda områden i landets södra delar. Vi har i de flesta norrlandslänen sådana problem att brottas med. Jag kan för min del inte finna att regeringen givit några signaler som ger oss anledning att tro, att den hittillsvarande tendensen skall kunna brytas.

Herr talman! Jag vill därför fästa uppmärksamheten just på dessa frågor och uttala förhoppningen, att regeringen ägnar dem tillbörlig uppmärksamhet.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm ansåg att herr Ohlin på ett oriktigt sätt behandlat frågorna kring de handikappades problem. Fru Eriksson tyckte att herr Ohlin på något sätt hade sökt komma fram till att folkpartiet hade anledning slå sig för sitt bröst och säga att det hade gjort stora insatser för de handikappade. Om jag emellertid fattar herr Ohlin rätt, ansåg han att det fortfarande fanns många angelägna olösta frågor på detta område. Han tog bl. a.

upp rehabiliteringsfrågorna och nämnde bl. a. att man i det fallet alltjämt saknade personal både vad gällde sjukgymnaster och arbetsterapeuter. Vi har väl när det gäller de handikappade fortfarande många frågor som vi i samförstånd måste lösa i detta sammanhang.

När det sedan gäller invalidpensioneringen kunde man av fru Erikssons anförande nästan få intrycket att folkpartiet skulle ha saboterat behandlingen av denna fråga. Men om fru Eriksson minns rätt kom av någon anledning utredningen beträffande invalidpensioneringen inte till stånd och från folkpartihåll begärdes att den skulle påskyndas. Jag tror därför inte att fru Eriksson har något direkt att göra anmärkning mot i det fallet.

Det brukar vara så att vi från folkpartiet lägger fram en hel del motioner som avslås men vilkas innehåll vi sedan får se i direktiv för utredningar och i propositioner. Så är fallet beträffande familjepolitiken, som fru Eriksson nu bl. a. tog upp. Vi har väl minst tre gånger haft uppe frågan om värderingen av den hemarbetande hustruns arbete, där vi menar att man borde söka komma fram till vissa normer för inplacering i socialförsäkringssystemet etc. Vårt förslag på den punkten avslogs senast under vårriksdagen i fjol och man raljerade mycket med vårt förslag och ansåg det orealistiskt. Dess bättre har det ingått i direktiven för den nu sittande familjeberedningen.

Vi har vidare från folkpartihåll en fråga som har varit uppe år efter år. Den gäller beskattningsreglerna för ensamstående föräldrar. Vårt förslag här avslogs vid vårriksdagen men återkom i en proposition vid höstriksdagen, då vi i alla fall fick vara med om att besluta om skattelindring just för dessa människor.

Man kan säga att opposition lönar sig. Det ser man också när man nu går igenom statsverkspropositionen undan för undan. Där kommer en hel del av det,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

som har tagits upp från folkpartihåll, igen i form av förslag om utbyggnad på olika områden. Jag tänker bl. a. på ökad utbildning av forskollärare, sjuk-sköterskor, vårdpersonal i övrigt och hemvårdarinnor samt mycket annat som jag ej här skulle kunna redovisa.

En fråga, som vi för två år sedan debatterade ganska hetsigt här i kam-maren gällde ett flickhem, nämligen skol- och yrkeshemmet i Vänersborg, som är mycket dåligt och ligger myc-ket illa till. Det behövde nya lokaler. Mot utredningens och mot medicinal-styrelsens rekommendationer föreslog departementschefen att hemmet skulle förläggas till Laxå. Det förekom här i riksdagen en mycket stor debatt om denna sak i båda kamrarna, som stan-nade vid olika beslut. Många ansåg att Laxå inte var rätta platsen, under det att departementschefen och de, som stödde honom i debatten, ansåg att hem-met borde ligga i Laxå framför allt av den anledningen att man där snabbt skulle kunna få till stånd ett hem och att denna fråga var av mycket hög an-gelägenhetsgrad.

Hur ser det ut i dag? Ja, såvitt jag vet är inte ens tomtfrågan löst i Laxå för detta hems utbyggnad. Den första tomt som anvisades i Laxå var helt oan-vändbar. Marken kunde inte bära en byggnad, varför man fick söka ny mark. Nu undrar man vad det var för intressen som låg bakom den stånd-punkt som intogs av dem som röstade för departementschefens förslag, när sakliga skäl talade för att det vore bät-tre att förlägga hemmet till annan plats, där man hade närmare till såväl psy-kiatrisk expertis som kroppsläkareexper-tis, vilka så väl behövs för behandling-en av dessa ungdomar. Jag frågar allt-jämt om Laxå är den lämpligaste plat-sen. Det allvarligaste är att bygget ännu inte ens har kommit i gång. Jag trodde att man hade börjat bygga, men det har man tyvärr inte gjort.

Det har tidigare i dag talats om de

köer som fortfarande finns i samhället och om svårigheten att avskaffa dem på grund av bristen på arbetskraft. På så gott som alla områden — sjukvården, åldringsvården, rättsvården — blir det en avvägningsfråga. Man får undersöka var det är mest angeläget att få arbets-kraft och sedan se till att utbildningen av personal för dessa områden ökas i tillräcklig grad och att löner och andra förmåner blir sådana att man verkligen får folk att söka sig dit och stanna kvar där.

Som fru Eriksson i Stockholm näm-nade har vi fått en förbättrad invalidpen-sionering. Man räknar med att de par-tiellt handikappade skall kunna få en halv eller en tredjedels invalidpension, och efter rehabilitering komma ut i ar-bete igen i såväl vanlig som halvskyddad eller skyddad sysselsättning. Det besvär-liga problemet i samband med utplace-ringen av människor, som inte har full arbetskaper, är naturligtvis hur det skall ordnas lönemässigt för dem. Man kan tänka sig halvtidsarbete eller annat deltidarbete, men i vissa fall kanske de inte kan komma upp i den arbetstakt som krävs på arbetsplatsen. I avtalen finns vissa paragrafer som kanske gör det möjligt att sätta avpassade löner i sådana fall, men det blir ändå efter vad jag kan förstå en utomordentligt svår fråga. Hur mycket rehabilitering vi än sätter in, kommer det alltid att finnas en hel del invaliderade som aldrig kommer upp i full arbetskaper. Ra-tionaliseringar och automatiseringar ställer också ökade krav på de anställ-da, vilket gör att fler och fler ställs utan-för möjligheten att få arbete. De som är allra svårast att placera på arbetsplatser-na är i allmänhet de nervösa, de alko-holskadade och de utstraffade.

Som väl är har arbetsmarknadens par-ter ställt sig mycket välvilliga till för-söken att återanpassa dessa människor i arbete. LO:s och Arbetsgivareförening-ens intentioner slår emellertid inte alltid igenom ute på arbetsplatserna så att

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

man där får den välvilliga inställning till dessa människors problem som så väl behövs.

Detta kommer också att kräva oerhört mycket av arbetsvården inom arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsförmedlingarna. Arbetsmarknadsstyrelsen har begärt att till arbetsvården få 105 nya tjänster, men man får endast omkring hälften. Är detta riktigt? Vi vet ju hur mycket arbete som krävs för att få ut dessa människor i aktiv sysselsättning igen och att såväl nykterhetsvårdsutredningen som eftervårdsutredningen vädjar till arbetsvården i detta sammanhang. Den viktigaste frågan i eftervården är ju att få ut människor i arbete.

Ett annat problem som är utomordentligt viktigt är bostäderna. Det är framför allt kommunerna som bär ansvaret för de handikappades bostadsförsörjning. Man kan också räkna med att staten på olika sätt kommer att ge bidrag både när det gäller att anordna inackorderingshem och bostäder för dessa handikappade människor.

Ungdomsvårdsfrågorna är ett stort problem i detta ständigt sig förändrande samhälle, och de växer undan för undan. Det var intressant att ta del av dr Takmans utredning beträffande asociala kvinnliga ungdomar. Han visar att den psykiatriska, sociologiska och kriminologiska forskningen och alkohol-forskningen på detta område sättes in framför allt på problem som rör den manliga asociala ungdomen. För de unga flickorna är emellertid problemen ofta svårare, och asocialiteten har där också starkare återverkningar vid familjebildning på det unga släktets fostran o. s. v. Dr Takman menar att det krävs ytterligare forskning just när det gäller de unga asociala flickorna, och det behövs medel för denna. Detta anser jag vara alldeles riktigt.

När det gäller ungdomsvårdsskolorna har departementschefen framhållit att det nu inte finns några väntelistor. Det förvånade mig. Vid vissa tillfällen är det

kanske så att endast en eller två står på listan, men ofta är det nog flera som väntar på att få komma in på ungdomsvårdsskola. Vad som framförallt måste förbättras är vårdens kvalitet. Personalproblemet är här brännande. Tyvärr har behövlig personalförstärkning ej föreslagits. Vidare har man inte kunnat bygga ut skolorna så att klientelet kan differentieras på rätt sätt, utan mycket återstår.

Vidare tycker jag att det är dålig ekonomi att över huvud taget dra in på bokhållaretjänster vid dessa skolor, när de växer i så hög takt. Man inrättar verkstäder vid dem, de skall ha in offerter, produkterna skall försäljas o. s. v. Just här behövs bokföringskunnig personal. I realiteten är det faktiskt så att rektorer och assistenter, som skall ägna sig åt behandlingen av de unga, ofta får syssla med bokföringsarbete därför att de inte fått kvalificerat folk härför.

Under senare år har vi kunnat glädja oss åt att de s. k. kvinnofrågorna fallit framåt genom att vi bl. a. har ratificerat likalönskonventionen. Men en sak är att vi har ratificerat konventionen — vi har alltså på papperet förklarat att vi skall genomföra principen om lika lön. En annan sak är att det återstår en hel del att göra när det gäller statliga tjänster. Jag tänker framför allt på inplaceringen av de kvinnliga låglönetjänsterna i löneplanen.

Fru Eriksson i Stockholm var inne på familjefrågorna. Det gällde beskattningen — framför allt barnavdragen. Jag skall inte gå in på detta spörsmål, men jag tror att vi beträffande familjebeskattningen och familjefrågorna över huvud taget måste radikalt tänka om, helt enkelt därför att familjens situation i sin helhet är så förändrad och vi fortfarande dras med en hel del konventionella synpunkter. Vårt skattesystem var från början i grunden byggt på en enda försörjare av familjen, och sedan har man lappat på undan för undan på ett sätt som inte är tillfredsställande. Vi

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

kommer aldrig att få en rättvis och riktig lösning av familjebeskattningen. Folkpartiet begär i alla fall tills vidare förhöjt förvärvsavdrag. Vad vi också begär är att man skall kunna ha möjlighet att välja mellan särbeskattnings och sambeskattnings av familjen.

Målsättningen för familjepolitiken är inte på något sätt klar. Vi tänker och tycker väldigt mycket i fråga om hur det skall vara; om mamman skall förvärvsarbeta eller inte; hur detta inverkar på det ena eller det andra. Vår bedömning har nog i stor utsträckning sin grund i våra egna upplevelser under uppväxttiden, men sedan dess har ju allt förändrats så avsevärt. Vi måste inse att vi måste vidta helt andra åtgärder när det gäller familjen. Här föreligger också brist på forskning, och vi begär i en motion just en social utredning beträffande olika familjetyper, de negativa och positiva sidorna av yrkesarbete och vad som kan göras för att öka valfriheten för kvinnan i familjen. Hela frågan om familjens situation är för närvarande i blickpunkten. Vi ser i pressen att den är under ständig debatt. Det är framför allt frågan om barnavården som uppmärksammas. Man tar upp fördelar och nackdelar och diskuterar hur man skall kunna ordna barnavården över huvud taget.

Beträffande småbarnsvården talar barnpsykiatern ofta om att barnet bör ha möjlighet att hela tiden ha en enda vårdare. Vården av barn under skolåldern och framför allt under treårsåldern måste då ställa sig mycket dyrbar. Därför anser jag att vi bör noggrant utreda om vi inte skulle kunna gå in för vårdbidrag, som skulle utgå oavsett om modern arbetar i förvärvslivet eller hemma — alltså en motsvarighet till de kostnader man räknar med för daghem o. d. Härigenom skulle modern få möjlighet att antingen anställa någon för barnens vård eller stanna hemma och själv sköta dem. Ankomsten av ett barn blir ju ekonomiskt kännbar för famil-

jen genom att modern kanske måste sluta sitt arbete för att stanna hemma och sköta barnet. Om ett vårdbidrag av detta slag infördes skulle modern få lättare att stanna hemma om hon så önskar.

Sedan kan vi överväga om daghemsvården skall betalas avgiftsvägen i stället för att i så stor utsträckning subventioneras som f. n. är förhållandet.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt yttrande blev felaktigt refererat. Vad jag angrep folkpartiledaren för var att han så bestämt hävdade att regeringspartiet inte brytt sig om de handikappade. Jag pekade på att den största reform som hittills gjorts för de handikappade är de socialförsäkringar, som ger dem samma ställning som andra människor. Jag påvisade att det alternativ i form av en pensionsförsäkring, som lades fram från folkparti-håll, inte gav möjlighet för människor, som inte hade friskbetyg, att få de fulla förmånerna. Detta borde man komma ihåg när man vill påstå att man alltid har lagt fram de bästa förslagen när det gäller de handikappade eller sjuka människorna.

Vad beträffar vårderingen av hemarbetet har jag vid alla tillfällen, tror jag, framhållit att det inte var så viktigt att göra en sådan undersökning för att man skulle kunna höja sjukförsäkringsförmåner m. m. Jag anser fortfarande att det inte är av så stort intresse för mödrarna att veta hur hemarbetet värderas. Låt det vara en privatsak! Hemarbetet kan både gifta och ogifta, både barnlösa och de som har barn utföra. Vad som är det väsentliga är vården av barnen, och jag är glad att jag nu för första gången fått medhåll på den punkten för de linjer som jag vid många tillfällen har talat för, nämligen att vården om barnen är vad samhället bör intressera sig för. Man bör göra det möjligt för kvinnorna att själva avgöra vilken form av vård de

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

vill att barnen skall få, om de vill ha hand om värden själva eller om de vill ha någon annan som sköter barnen. Det ligger i samhällets intresse att den saken ordnas.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! När vi kommer till riksdagen på våren har vi bland all annan litteratur som ligger i våra bänkar också Statistisk årsbok för Sverige för föregående år. De många siffrorna i tabellerna där innehåller en hel del intressanta uppgifter. Man kan sålunda konstatera att brottsligheten i vårt land alltmer förskjutes till lägre åldersgrupper. För personer, som fällts till ansvar i första instans, redovisas för 1961 i gruppen 15—17 år över 2 000 ungdomar eller 544 per 100 000 invånare i denna grupp, vilket är mer än fyra gånger så mycket som 1955. Ett allmänt erkänt förhållande är att flertalet ungdomsbrottslingar kommer från splittrade hem, och det finns tyvärr gott om sådana. Av Statistisk årsbok framgår att skilsmässornas antal under hela 1950-talet har varit över 8 000 per år. För 1961 redovisas 8 590.

Man undrar många gånger om vårt land kan räknas som ett kulturland och som ett kristet land, när man läser om t. ex. raggarnas framfart. Ibland är det fråga om s. k. köttjakt som medför att unga, mycket unga flickor utnyttjas och kanske får både fysiska och psykiska men för livet som resultat av ett brott mot sjätte budet av det mest avskryvbara slag. En annan gång är det försvarslösa åldringar som rätt slås ned på gatan av ungdomar, vilka måste ha mycket liten känsla för humanitet och människovärde. En tredje gång får förstörelselustan fritt utlopp som t. ex. på Lovö kyrkogård i julhelgen. Även om det den gången som ofta annars skedde under rusets inverkan, vilket i och för sig är oerhört tragiskt, visar det dels fullkomlig brist på respekt för

heliga ting, dels en skrämmande brist på hänsyn.

Jag är väl medveten om att det inte är så stor del av vår ungdom som bär sig så upprörande illa åt. Nej, flertalet ungdomar är utan tvivel mycket skotsamma, men det är å andra sidan ett mycket allvarligt problem och en tendens som man måste se upp med. För övrigt borde missförhållanden av det här slaget över huvud taget inte behöva förekomma eller tolereras i ett rätts-samhälle som vårt.

Jag skall inte här så mycket beröra olika förslag om att genom tillsyn och rättsliga åtgärder klara upp missförhållandena. Jag vill bara helt allmänt säga att jag anser att det skulle behövas betydligt kraftigare åtgärder från samhällets sida med större möjligheter för olika samhällsorgan att ingripa på så tidigt stadium som möjligt.

Jag tror inte man får dra sig för att vid behov inskränka på den minderåriga ungdomens frihet genom att t. ex. införa utgångsförbud och liknande åtgärder. Socialstyrelsen lade i höstas fram ett förslag, den s. k. raggarlagen, om ändrad lydelse av 33 § barnavårdslagen, som innebar att polisen under vissa omständigheter kunde ta hand om ungdomar under 18 år och överlämna dem till föräldrar eller annan fostrare. Åtgärden skulle också anmälas för barnavårdsnämnden. Jag tror att det vore mycket värdefullt, om den föreslagna lagändringen genomfördes. Tyvärr kan jag dock inte av propositionsförteckningen finna att man avser att lägga fram en proposition om sådan lagändring. Polisen skulle behöva större möjligheter än nu att ingripa. Nu står den ofta maktlös och kan inte ingripa i preventivt syfte trots att det skulle vara önskvärt.

Även om man inte statistiskt kan bevisa det, så är det väl ändå alldeles uppenbart att de mycket allvarliga tendenser, som jag nyss skildrat, har ett direkt samband med den ökande

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

normlösheten som i sin tur hänger samman med avkristningen i vårt samhälle. Man tycker att det mot den bakgrunden skulle vara den naturligaste sak i världen att alla ansvariga krafter, oberoende av personligt engagemang inom de kristna leden, hjälptes åt för att få en så god kristen fostran av vår ungdom som möjligt. Av allt att döma är en mycket stor del av svenska folket positivt inställd till kyrka och kristen tro. Bara 0,4 procent har utträtt ur svenska kyrkan, sedan möjlighet här till öppnades 1952. 86 procent av all ungdom konfirmeras. Opinionsundersökningar 1955, 1956 och 1961 anger att en stor majoritet av vårt folk visar en positiv attityd gentemot kristendomen. Det är t. ex. bara 6 procent som säger att det inte finns någon Gud. 64 av hundra lyssnar på radiogudstjänst minst en gång i månaden. Cirka 30 procent besöker kyrka eller frikyrka under samma tid. Ja, all statistik och all erfarenhet visar att de som är direkta motståndare till kristen tro utgör en mycket liten minoritet. Men det är en högljudd minoritet.

Hur skall man då kunna påverka vår ungdom i positiv riktning? Kyrka och frikyrka har självfallet ett stort ansvar och också stora möjligheter. Stora ungdomsskaror samlas också inom kyrka och frikyrka till ungdomsarbete av öppen eller sluten karaktär. Och den ungdomen är det sannerligen inga problem med.

Hemmen har givetvis det största ansvaret och också de största förutsättningarna att ge en god fostran och karaktärsdanning. Men statsmakterna och samhällsarbetare av skilda slag har också stora möjligheter. Sveriges Radio och TV har utomordentligt stora förutsättningar att påverka vårt folk och inte minst ungdomen. Programledningen har dels möjlighet att sälla ut program, som kan verka negativt i fostrande avseende på vår ungdom, dels möjlighet att ge tillräckligt utrym-

me för kristna program som gudstjänster och i andra former. Det tycks för övrigt ligga helt i linje med lyssnarnas önskemål. Lyssnarfrekvensen för kristna programinslag har ju visat sig vara mycket stor. Det borde ge anledning till ökad sändningstid för program med kristet innehåll.

Med hänsyn till de olika önskemål som kommer förstärker jag att det inte är lätt för programledningen att sälla programmen, men jag tror att det skulle gå att ta bort åtskilligt. Jag ser själv inte så mycket på TV, men i går på eftermiddagen råkade jag titta. Då visades revyn Gröna hund. Jag tyckte för min del att den gav en ovanligt osmaklig karikatyr av den svenska kyrkan och dess präster och av MRA. Om jag hade suttit med i programledningen, hade jag utan tvivel sållat bort hela revyn eller i varje fall vissa delar därav. Jag skulle också ha sållat bort sådana programinslag som det framträdande av fru Michanek, där hon framför sin uppfattning om fullständig sexuell frigörelse. Hon förstärker säkert inte vilken skada hon gör genom att framföra sin säregna uppfattning offentligt.

Varför inte, som motvikt mot raggarmentaliteten och översexualiseringen i tiden, låta sund och frisk ungdom mer än nu få visa vad de sysslar med under sin fritid, i studiecirkeln, ungdomsgruppen eller på scoutläger. Det finns stora variationsmöjligheter för sådana programinslag av både kristen, allmänt ideell och profan karaktär.

Samhällets viktigaste insats är självfallet på skolans område, där lärarna har stora förutsättningar att bidra till en god fostran. Framför allt har kristendoms lärarna en viktig uppgift när det gäller att ge kunskap om kristna normer och kristet livsmönster som ju ändå präglar vårt västerländska samhällsliv trots all sekularisering. Man har anledning att vara tacksam för att kristendomsundervisningen i grundskolan genom riksdagsbeslutet i fjol i stort sett

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

fick tillfredsställande timantal och innehåll, om man bortser från de yrkesbetonade linjerna av 9:e klassen. I det fallet var det ytterst beklagligt att inte 9y-eleverna blev jämställda med övriga.

Hur kommer det nu att gå i gymnasiet? Är ryktena om att man ämnar föreslå en väsentlig nedskärning av ämnet sanna? Skall än en gång negativisterna, som representerar en liten minoritet av vårt folk, få dominera? Jag hoppas att ryktena inte överensstämmer med verkligheten. Det kan inte vara rimligt att undanhålla eleverna i framtidens gymnasium en så viktig fostran och en så väsentlig del av nutidsorienteringen som kristendomsundervisningen förmedlar. Och det gäller i minst lika hög grad för fackgymnasierna.

I förra årets riksdagsbeslut behandlades också frågan om morgonsamlingarna i grundskolan. Beslutet innebar bl. a. att det inte föreligger något hinder att ordna morgonsamling i traditionell form av morgonandakt. Samtidigt gavs ökade möjligheter till befrielse för dem som av samvetsskäl ej önskade delta. Personligen har jag svårt att förstå att den möjligheten skall behöva utnyttjas i nämnvärd utsträckning. Ingen kan väl ändå taga skada av att delta i en morgonandakt. Men, som sagt, möjlighet till befrielse finns.

Det borde vara självklart att rektorer och lärare, med tanke på ungdomens positiva fostran, utnyttjade möjligheterna att genom morgonandakt ge eleverna inte bara avkoppling och inre samling utan också trygghet. Morgonandakten får naturligtvis inte bli slentrianmässig och ointressant. Omväxling kan åstadkommas bl. a. genom medverkan av elever eller av präster och andra aktiva inom kyrka och frikyrka. En Sifo-undersökning i fjol gav en god vägledning för att morgonsamlingen i stor utsträckning bör genomföras som morgonandakt. På en fråga, hur man ville ha det, svarade 89 procent att man skulle ha bön och psalmsång eller endera, och

inte mindre än 91 procent av gruppen ungdom mellan 15 och 19 år önskade ha morgonsamlingen så ordnad.

Det är med stor förvåning man erfar att vissa skoldirektörer och rektorer tycks anse att det är mot riksdagsbeslutets anda att ha morgonsamling med andaktsmoment — de knäppta händerna, psalmsången och nämmandet av Guds namn. Även om inga formliga förbud meddelas, har uppenbarligen på grund av de missförstånd och den förvirring, som förra årets riksdagsbeslut tydligen åstadkommit på detta område, morgonandakten upphört på flera håll. Detta är verkligen ytterst beklagligt. Det förefaller som om man — medvetet eller inte — gjort en sammanblandning av bestämmelserna för kristendomsundervisningen och bestämmelserna för morgonsamlingen. Kristendomsundervisningen skall vara objektiv, men den är samtidigt obligatorisk. Bestämmelserna om befrielse från morgonsamling ger i sig själva en god anvisning. Det måste göras klart för alla som berörs av frågan att det är i enlighet med riksdagsbeslutets anda och därtill motsvarar önskemålet hos 85—90 procent av vårt folk att ordna morgonsamlingar med kristet inslag.

Att dana ungdomen är att dana framtiden. För vår ungdoms skull och för vårt folks framtid vill jag, herr talman, hoppas att möjligheterna till kristen fostran i våra skolor inte ytterligare kommer att försämrats och att de så långt det är möjligt utnyttjas av alla lärarkategorier.

Vidare vill jag, herr talman, med några få ord beröra jordbrukets aktuella problem — det har redan talats en hel del om dem tidigare i denna debatt.

Enligt dagens tidningar har en expertgrupp lagt fram siffror även beträffande jordbruksdriften under år 1961, siffror som otvetydigt visar att samma tendens som tidigare fortfarande består, d. v. s. att det för jordbrukets del finns en mycket stor eftersläpning i inkomst-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

avseende. Talare i denna debatt har ifrågasatt, om siffrorna är riktiga, men det är i så fall ett dåligt betyg åt bl. a. professor Hjelm vid lantbrukshögskolan och avdelningschef Lindberger i finansdepartementet, vilka båda suttit med i expertgruppen.

Siffrorna är utan tvivel riktiga till sin storleksordning — man kan självfallet inte räkna med decimaler. Det föreligger en avsevärd eftersläpning för jordbrukarna; inkomstklyftan i förhållande till andra grupper har mer än fördubblats sedan avtalet slöts.

Expertgruppen redovisar också en mycket stor spridning i fråga om resultat. Det är väl känt här i riksdagen att det inom olika områden av vårt land föreligger en stark spridning av detta slag. I Mellansverige är eftersläpningen mer markant än på något annat område.

Jag vill, herr talman, uttala en förhoppning om dels att regeringen efter förhandlingar med jordbrukets förhand-

lingsdelegation skall framlägga förslag som gör det möjligt att utjämna inkomstklyftan mellan jordbrukarna och övriga grupper och därmed uppfylla det löfte som en gång givits jordbrukarna, dels att man skall försöka utforma förslaget på ett sådant sätt att det samtidigt kan så långt som möjligt ske en utjämning av inkomstförhållandena för jordbruket mellan olika delar av vårt land. Det mellansvenska jordbruket måste beredas möjlighet till en både rättvis och nödvändig inkomstförstärkning.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr andre vice talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum kl. 10.00.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 0.20 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson